GED S6 01 (M/P)
Exam code: EDM6A

স্বাধীনোত্তৰ কালত ভাৰতবর্ষৰ শিক্ষাৰ ইতিহাস

ষষ্ঠ ষাণ্মাসিক

শিক্ষা

খণ্ড ১

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

বিষয় বিশেষজ্ঞ মণ্ডলী

অধ্যাপিকা স্বর্ণলতা দাস, শিক্ষা বিভাগ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
অধ্যাপিকা গায়ত্রী গোস্বামী, শিক্ষা বিভাগ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
অধ্যাপক জগৎ স্বর্গীয়াৰী, শিক্ষা বিভাগ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

সমন্বয়ৰক্ষী ঃ ড° ৰীতিমণি বৰদলৈ, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রস্তুতি গোটৰ সদস্য

অধ্যায়	*অৱিহণা যোগাইছে*	*ভাষান্তৰকাৰী*
১,৫,৬	ড° ৰীতিমণি বৰদলৈ	ড° বীৰেন্দ্র ডেকা, প্রাক্তন অধ্যক্ষ, নির্মল হালৈ মহাবিদ্যালয়
২	ড° পলী শইকীয়া	ড° ৰীতিমণি বৰদলৈ
৩	ড° পলী শইকীয়া	ড° বীৰেন্দ্র ডেকা
৪	ড° পলী শইকীয়া	বেদান্তি বৰকটকী
৭	ড° নীলিমা ডেকা, এল চি বি মহাবিদ্যালয়	অপৰাজিতা শর্মা, মানবেন্দ্র শর্মা কন্যা মহাবিদ্যালয়, ৰঙিয়া

সম্পাদনা ঃ

বিষয়বস্তু সম্পাদনা ঃ ড° নীলিমা ডেকা, এল চি বি মহাবিদ্যালয়
ড° ৰঞ্জু মেধি, আর্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়

ভাষা সম্পাদনা ঃ অধ্যায় **১, ২,৩,৫,৬** আৰু **৭ :** ড° ৰীতিমণি বৰদলৈ, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়
অধ্যায় **৪ :** ড° মৃণাল জ্যোতি গোস্বামী, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

গাঁথনিক সম্পাদনা ঃ ড° ৰীতিমণি বৰদলৈ, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রথম প্রকাশ ঃ ডিচেম্বৰ, ২০১৯
ISBN : 978-93-89559-89-7

This Self Learning Material (SLM) of the Krishna Kanta Handiqui State Open University is made available under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike4.0 License (international): http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ হৈ পঞ্জীয়কৰ দ্বাৰা মুদ্রিত আৰু প্রকাশিত।

মূখ্য কার্যালয় ঃ পাটগাঁও, ৰাণীগেট, গুৱাহাটী-৭৮১০১৭
উপমূখ্য কার্যালয় ঃ হাউচফেড কমপ্লেক্স, দিচপুৰ, গুৱাহাটী-৭৮১০০৬

এই শিক্ষণ সামগ্রী প্রস্তুতিৰ বাবে আর্থিক অনুদান আগবঢ়োৱা
নতুন দিল্লীৰ দূৰ শিক্ষা পৰিদৰ ওচৰত বিশ্ববিদ্যালয় কৃতজ্ঞ।

Web : www.kkhsou.in

বিষয়সূচী

পৃষ্ঠা নং

অধ্যায় ১ ঃ বৈদিক শিক্ষা ৫-২৪

বৈদিক যুগৰ শিক্ষা ব্যৱস্থা,উত্তৰ বৈদিক যুগৰ শিক্ষা, অতীতৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ (বৈদিক আৰু উত্তৰ বৈদিক) বৈশিষ্ট্যসমূহ, বৈদিক শিক্ষাৰ সুফল আৰু কুফলসমূহ।

অধ্যায় ২ ঃ বৌদ্ধ ধর্মীয় শিক্ষা ২৫-৪০

বৌদ্ধধর্মীয় যুগৰ শিক্ষা ব্যৱস্থা, বৌদ্ধ শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ, বৌদ্ধ শিক্ষাৰ সুফল আৰু কুফলসমূহ।

অধ্যায় ৩ ঃ ইছলামীয় শিক্ষা ৪১-৫৩

ইছলামীয় যুগৰ শিক্ষা ব্যৱস্থা, ইছলামীয় শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ, ইছলামীয় শিক্ষাৰ সুফল আৰু কুফলসমূহ।

অধ্যায় ৪ ঃ খ্ৰীষ্টিয়ান মিছনেৰী আৰু ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত ভূমিকা ৫৪-৬৪

ভাৰতত মিছনেৰীসকলৰ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত ভূমিকা, মিছনেৰী শিক্ষাৰ কেন্দ্ৰসমূহ, অসমত মিছনেৰীসকলৰ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত ভূমিকা, ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত ভূমিকা।

অধ্যায় ৫ ঃ চার্টাৰ আইন ১৮১৩ ৬৫-৮৪

১৯১৩ চনৰ চার্টাৰ আইন, প্ৰাচ্য-পাশ্চাত্যৰ বাদানুবাদ,মেকলৰ প্ৰতিবেদন, বেণ্টিংকৰ শিক্ষানীতি।

অধ্যায় ৬ ঃ ভাৰতবর্ষৰ প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ অভিযানসমূহ ৮৫-১০০

প্ৰাথমিক শিক্ষা সার্বজনীনকৰণৰ ধাৰণা, জিলা প্ৰাথমিক শিক্ষা আঁচনি (**DPEP**), সর্বশিক্ষা অভিযান আৰু ইয়াৰ প্ৰচেষ্টা, সর্বশিক্ষা অভিযান আৰু ইয়াৰ সম্বন্ধিত উপাদানসমূহ, সর্বশিক্ষা অভিযান আৰু দিবা আহাৰৰ লগত ইয়াৰ সম্বন্ধ, অংশ সম্বন্ধীয় হাৰ আৰু প্ৰধান অর্থনৈতিক হস্তক্ষেপ বা সর্বশিক্ষা অভিযানৰ আদর্শসমূহ।

অধ্যায় ৭ ঃ ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগ ১০১-১১১

আয়োগ গঠন, প্ৰসংগৰ চর্তসমূহ, জ্ঞানৰ মূল দিশসমূহ, ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগৰ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত পৰামর্শৱলী।

পাঠ্য বিষয় আৰু খণ্ড পৰিচয় (পাঠ্য বিষয় GED০৬-০১, খণ্ড-১)

প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় ষান্মাসিকৰ পাঠ্যবিষয়ত আমি ইতিমধ্যে শিক্ষাৰ ধাৰণা আৰু প্ৰয়োজনৰ বিষয়ে আলোচনা কৰাৰ লগতে শিক্ষা মনোবিজ্ঞানৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ বিষয়ে গম পালো। তৃতীয় ষান্মাসিকৰ পাঠ্যক্ৰমৰ বাবে দুখন পাঠ্যবিষয় ক্ৰমে **GED 03-01** য'ত আমি শিক্ষাৰ সমাজতাত্ত্বিক আধাৰ আৰুপাঠ্যক্ৰম **GED 03-02**ত ভাৰতবৰ্ষৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ কিছু নিৰ্বাচিত বিষয়ৰ বিষয়ে বিষদ্ ভাবে গম পালো। চতুৰ্থ ষান্মাসিকৰ পাঠ্যবিষয়ৰ বাবে **GED 4-01**ত আমি দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা আৰু ইয়াৰ প্ৰয়োগৰ বিভিন্ন দিশৰ বিষয়ে আৰু **GED 4-02** ত শৈক্ষিক প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ গুৰুত্বৰ বিষয়ে জানিবলৈ সক্ষম হ'লো।পঞ্চম ষান্মাসিকৰ পাঠ্যবিষয়ৰ বাবে মুঠতে চাৰিখন পাঠ্যবিষয় আছে ক্ৰমে **GED 5-01, GED 5-02, GED 5-03** আৰু **GED 5-04** ৰ বিষয়ে বিষদ্ ভাবে গম পালো। । আমি **GED 6-01** এই পাঠ্যক্ৰমখনত স্বাধীনোত্তৰ কালত ভাৰতবৰ্ষৰ শিক্ষা বিকাশৰ ইতিহাসৰ বিষয়ে জানিব পাৰিম। এই বিষয়টি পাচ বা সাধাৰণ বিষয় হিচাপে লোৱা আৰু প্ৰধান বিষয় হিচাপে লোৱা দুয়োধৰণৰ শিক্ষাৰ্থীয়ে পঢ়িব লাগিব । কিন্তু ষষ্ঠ ষান্মাসিকৰ আন তিনিটা পাঠ্যবিষয় কেৱলমাত্ৰ প্ৰধান বিষয় হিচাপে লোৱা শিক্ষাৰ্থীযেহে পঢ়িব লাগিব । এই পাঠ্যক্ৰমখন **[GED 6-01]** দুটা খণ্ডত ভাগ কৰা হৈছে। প্ৰথম খণ্ড আৰু দ্বিতীয় খণ্ড। প্ৰথম খণ্ডত মুঠতে ৭ টা অধ্যায় আৰু দ্বিতীয় খণ্ডৰ বাৱেও মুঠতে ৭টা অধ্যায় যুগুত কৰা হৈছে।

খণ্ড পৰিচয়

প্ৰথম খণ্ডৰ প্ৰথম অধ্যায়টিত বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগৰ পৃষ্ঠভূমি, উচ্চ শিক্ষাৰ উদ্দেশ্য সম্পৰ্কে আয়োগে আগবঢ়োৱা পৰামৰ্শ আৰু বিশ্ববিদ্যালয়ৰ শিক্ষা ব্যৱস্থা সম্পৰ্কে আগবঢ়োৱা বিস্তৃত পৰামৰ্শসমূহ আলোচনা কৰা হৈছে। দ্বিতীয় অধ্যায়টিত মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগৰ পৃষ্ঠভূমি আৰু ইয়াৰ কাৰ্য্যপদ্ধতি বৰ্ণনা কৰা হৈছে। ইয়ৰোপৰি, প্ৰচলিত শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ আঁসোৱাহ তথা প্ৰচলিত মাধ্যমিক শিক্ষা স্তৰৰ পাঠ্যক্ৰমৰ আঁসোৱাহ অধ্যায়টিত সামৰি লোৱা হৈছে। তৃতীয় অধ্যায়টিয়ে ''কোঠাৰী শিক্ষা আয়োগ''ৰ বৈশিষ্ট্য তথা ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ প্ৰতি আগবঢ়োৱা পৰামৰ্শ সম্পৰ্কে শিক্ষাৰ্থীসকলক অৱগত কৰাৰ প্ৰয়াস কৰিছে। চতুৰ্থ অধ্যায়টিত ১৯৬৮ চনত চৰকাৰী আঁচনি ঘোষণা আৰু জাতীয় শিক্ষা নীতি প্ৰৱৰ্তনৰ বাবে লোৱা প্ৰস্তাৱ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হৈছে। পঞ্চম অধ্যায়টিত ১৯৮৬ চনৰ প্ৰণয়ন কৰা ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষা নীতিৰ পৃষ্ঠভূমি আৰু ১৯৯২ চনৰ পুনৰীক্ষণ কাৰ্য্যসূচীৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। ষষ্ঠ অধ্যায়টিৰ দ্বাৰা ভাৰতবৰ্ষৰ প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ অভিযানসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। স প্তম অধ্যায়টিত ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগে আগবঢ়োৱা পৰামৰ্শৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে।

এই পাঠ্যভাগটি অধ্যয়ন কৰোঁতে মূল পাঠৰ সোঁ তথা বাওঁফালে কিছুমান আয়তাকাৰ বাকচ লক্ষ্য কৰিব। এইবোৰত মূল পাঠত থকা নতুন শব্দ আৰু পৰিভাষাসমূহৰ অৰ্থ সন্নিবিষ্ট হৈছে। সেইদৰে— 'জানি থোৱা ভাল' বাকচবোৰত মূল পাঠৰ সৈতে জড়িত কিছু গুৰুত্বপূৰ্ণ তথ্যৰ সম্ভেদ আছে। অধ্যায়ত থকা 'চিন্তা-চৰ্চা কৰক' সমূহে অধ্যয়ন অধিক সক্ৰিয় আৰু ফলপ্ৰসূ হোৱাত সহায় কৰিব। আকৌ, 'অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ' যোগে আগবঢ়োৱা প্ৰশ্নাৱলীয়ে অধ্যয়নৰ অগ্ৰগতি সম্পৰ্কে স্ফ-পৰীক্ষণৰ সুবিধা দিব। অধ্যয়নৰ লগে লগে উক্ত প্ৰশ্নাৱলীৰ উত্তৰসমূহ লিখি শেষত দিয়া 'অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান'ৰ সৈতে ৰিজাই চোৱাটো অধিক লাভদায়ক হ'ব। অধ্যায়টিত আলোচিত বিভিন্ন ধাৰণাসমূহৰ বিষয়ে বিস্তৃত অধ্যয়নৰ বাবে 'অধিক জানিবলৈ' শিতানত উল্লেখ থকা গ্ৰন্থসমূহ সাৰথিস্ফৰ্দ্ধপ। অধ্যায়বোৰৰ শেষত 'আৰ্হি প্ৰশ্ন' হিচাপে কেইটিমান প্ৰশ্নৰ আৰ্হিও তুলি দিয়া হৈছে। শেষৰ অধ্যায়টিৰ পাছত কেইখনমান 'প্ৰসঙ্গ পুথি'ৰ নাম উল্লেখ কৰা হৈছে। সেই কেইখন পুথিৰ সহায়েৰেই মূলতঃ এই পাঠ্যবিষয়ত উল্লেখ থকা অধ্যায়সমূহ প্ৰস্তুত কৰা হৈছে। আপোনালোকে বিশদভাৱে কোনো বিষয় জানিবলৈ হ'লে সেইকেইখন অধ্যয়ন কৰিব পাৰিব।

অধ্যায় ১ ঃ বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগ, ১৯৪৮

অধ্যায় গাঁথনি

১.১ উদ্দেশ্য

১.২ পৰিচয়

১.৩ ১৯৪৮ চনত বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগ নিযুক্তি

১.৪ উচ্চ শিক্ষাৰ লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্যৰ ওপৰত আয়োগৰ পৰামর্শ

১.৫ বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগৰ প্রধান পৰামর্শসমূহৰ বিস্তৃত বর্ণনা

১.৬ অধ্যায়টিৰপৰা আমি কি শিকিলোঁ

১.৭ অধিক জানিবলৈ

১.৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১.৯ আৰ্হি প্রশ্ন

১.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি ঃ -

- ১৯৪৮ চনৰ বিশ্ববিদ্যালয় আয়োগৰ সম্বন্ধে ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।
- প্রসঙ্গৰ চর্ত সম্বন্ধে জানিবলৈ সক্ষম হ'ব।
- উচ্চ শিক্ষাৰ লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য সম্বন্ধে পৰামর্শসমূহ জানিবপাৰিব।

১.২ পৰিচয়

বিশ্ববিদ্যালয়বোৰ হ'ল উচ্চ শিক্ষণৰ স্থান। এই স্থানৰপৰা সমাজখনে বিজ্ঞান, কলা আৰু জাতীয় ক্ষেত্রৰ আন আন বহুবোৰ দিশত নেতৃত্ব বহন কৰিবপৰা ব্যক্তি পায়। ভাৰতবর্ষৰ বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষাৰ মূল লক্ষ্য হ'ল ব্যক্তিসকলৰ মাজত জ্ঞান আৰু বিদ্যোৎসাহৰ সম্প্রসাৰণ ঘটোৱা, যিটো সর্বাঙ্গসুন্দৰ ব্যক্তিত্ব গঠনৰ বাবে প্রয়োজন।

বিশ্ববিদ্যালয়ৰ কামবোৰ ভিন্নধৰণৰ, ই শিক্ষাদান দিয়ে, গৱেষণা সম্পাদন কৰায়, স্নাতকোত্তৰ শিক্ষাৰ সম্প্রসাৰণ ঘটায় আৰু মহাবিদ্যালয়বোৰক স্বীকৃতি প্রদান কৰি সংবদ্ধ কৰি লয়। কিছুমান বিশ্ববিদ্যালয়ৰ স্বীকৃতি প্রদান আৰু সংবদ্ধকৰণৰ ক্ষমতা নাই বাবে সংবদ্ধ মহাবিদ্যালয়ো নাথাকে। তেনে বিশ্ববিদ্যালয়বোৰৰ কাম-কাজ সীমিত থাকে কেৱল গৱেষণা সম্পাদন আৰু স্নাতকোত্তৰ শ্রেণীত শিক্ষাদানৰ ভিতৰত। এখন বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰিসৰ হ'ল জাতীয় চৰিত্রৰ। এখন বিশ্ববিদ্যালয় স্থাপনৰ অন্তৰালত এটা নির্দিষ্ট অঞ্চলৰ ব্যক্তিসকলক উচ্চ শিক্ষা সহজে লাভ কৰিবলৈ সুবিধা প্রদানৰ উদ্দেশ্য নিহিত হৈ থাকে। ১৯৪৭ চনত স্বাধীনতা লাভৰ

পিচতে ভাৰত চৰকাৰে ১৯৪৮ চনত ড° সর্ব্বপল্লী ৰাধাকৃষ্ণণৰ নেতৃত্বত এখন উচ্চ শিক্ষা সন্দর্ভত অধ্যয়নৰ বাবে আয়োগ গঠন কৰি দিয়ে। এই অধ্যায়টোত আমি আয়োগখনৰ বিষয়ে জানিবলৈ সক্ষম হ'ম।

১.৩ বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগৰ নিযুক্তি আৰু আবাহ (BACKGROUND AND APPOINTMENT OF THE UNIVERSITY EDUCATION COMMISSION)

ভাৰতবর্ষই স্বাধীনতা লাভ কৰাৰ পিচত চৰকাৰৰ প্ৰথম গুৰুত্বপূর্ণ কাম আছিল বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগ গঠন কৰাটো। আয়োগখনৰ সভাপতি হিচাপে নিযুক্তি দিয়া হৈছিল বিশিষ্ট পণ্ডিত ড° সর্ব্বপল্লী ৰাধাকৃষ্ণণক। তেখেত বাৰানসী হিন্দু বিশ্ববিদ্যালয়ৰ উপাচার্য আছিল আৰু পৰবর্তী সময়ত ভাৰতৰ দ্বিতীয়গৰাকী ৰাষ্ট্রপতি হিচাপে নিযুক্ত হৈছিল। আয়োগখন নিযুক্তি দিয়া হৈছিল ভাৰতবর্ষৰ উচ্চ শিক্ষাৰ ক্ষেত্রখনৰ সমস্যাসমূহ আৰু সম্ভাৱনীয়তা সম্বন্ধে অধ্যয়ণ কৰি উন্নতি আৰু সম্প্রসাৰণৰ বাবে পৰামর্শ আগবঢ়াবলৈ, যিয়ে দেশৰ বর্তমান আৰু ভবিষ্যতৰ প্রয়োজনীয়তা পূৰণত সহায় কৰিব। আয়োগখন ১৯৪৮ চনৰ নবেম্বৰত নিযুক্তি দিয়া হৈছিল আৰু ই ১৯৪৯ চনৰ আগষ্ট মাহত প্রতিবেদন দাখিল কৰিছিল।

আয়োগখনৰ প্রতিবেদনখন হ'ল ভাৰতবর্ষৰ শিক্ষাৰ ইতিহাসৰ বাবে এখনি গুৰুত্বপূর্ণ দলিল। স্বাধীনোত্তৰ কালত ভাৰতবর্ষৰ উচ্চ শিক্ষাৰ বিকাশৰ ক্ষেত্রত প্রতিবেদনখনে এক বিশেষ ভূমিকা গ্রহণ কৰিছে। আন্তঃবিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা পৰিষদ আৰু কেন্দ্রীয় শিক্ষা উপদেষ্টা পৰিষদে ভাৰতবর্ষৰ চৰকাৰক সর্বভাৰতীয় শিক্ষা আয়োগ এখন গঠন কৰা উচিত বুলি পৰামর্শ দিছিল। আয়োগখনে ৰাষ্ট্রখনৰ প্রয়োজনীয়তা আৰু ইয়াৰ পৰম্পৰা ৰক্ষা কৰি উচ্চ শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ পুর্নগঠন কৰাৰ বাবে পৰামর্শ আগবঢ়ায়। আয়োগখনৰ মুঠ সদস্যৰ সংখ্যা আছিল ১০গৰাকী। ড° সর্ব্বপল্লী ৰাধাকৃষ্ণণ আয়োগখনৰ সভাপতি আছিল বাবেই আয়োগখনক 'ৰাধাকৃষ্ণণ আয়োগ' হিচাপেওঁ জনা যায়।

জানি থোৱা ভাল

ড° সর্ব্বপল্লী ৰাধাকৃষ্ণণ আছিল—

- এগৰাকী বিশিষ্ট শিক্ষাবিদ,
- বাৰানসী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্রাক্তন উপাচার্য,
- ভাৰতবর্ষৰ দ্বিতীয়গৰাকী ৰাষ্ট্রপতি,
- অক্সফোর্ড বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পূর্ব্বৰ ধর্ম আৰু নীতিৰ অধ্যাপক, ১৯৪৮-৪৯ চনৰ বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগৰ অধ্যক্ষ।

আয়োগখনৰ নিযুক্তি— ইয়াৰ লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য (The Appointment of the Commission– Its aim and objective)

ৰাধাকৃষ্ণণ আয়োগখন নিযুক্তি দিয়াৰ লগত জড়িত নির্দিষ্ট লক্ষ্যটো আছিল 'ভাৰতীয় বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষাৰ ওপৰত প্রতিবেদন দাখিল কৰিবলৈ আৰু দেশখনৰ বর্তমান আৰু ভবিষ্যতৰ প্রয়োজনীয়তাখিনি পূৰণ কৰি উন্নতি আৰু সম্প্রসাৰণৰ অর্থে পৰামর্শ আগবঢ়াবলৈ'। এনেকুৱা এটা সিদ্ধান্তলৈ অহাৰ মূলতে উপলব্ধি কৰা হৈছিল যে জাতীয় সংস্কৃতিৰ পুনৰ শক্তি প্রদান কৰা, বৈজ্ঞানিক দিশৰ প্রয়োজনীয়তা পূৰণ কৰা, ভাৰতবর্ষৰ বাবে প্রয়োজনীয় কাৰিকৰী আৰু আন আন দিশৰ বাবে দৰকাৰ হোৱা মানব শক্তি প্রস্তুত কৰি তোলাৰ ব্যৱস্থা কৰাৰ বাবে বিশ্ববিদ্যালয়ৰ শিক্ষাক পুনৰ গঠন কৰিব লাগে। ভাৰতবর্ষৰ আর্থসামাজিক বিকাশৰ বাবে এনে দিশবোৰৰ প্রয়োজন হোৱাত সেয়েহে ১৯৪৭ চনত স্বাধীনতা লাভৰ পিচতে এনে সিদ্ধান্তলৈ অহা হয়।

প্রসঙ্গৰ চর্তসমূহ ঃ

আয়োগখনৰ প্রসঙ্গৰ চর্তসমূহ আছিল তলত উল্লেখ কৰা দিশসমূহৰ ওপৰত বিবেচনা কৰি পৰামর্শ আগবঢ়োৱা—

- বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষাৰ লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্যসমূহ আৰু ভাৰতত ইয়াৰ গৱেষণা,
- ভাৰতবর্ষৰ বিশ্ববিদ্যালয়সমূহৰ সংবিধান, নিয়ন্ত্রণ, কর্মৰাজি আৰু এলাকা নির্দ্ধাৰণ কৰাৰ ক্ষেত্রত প্রয়োজনীয় পৰিবর্তনৰ বিবেচনা,
- বিশ্ববিদ্যালয়সমূহৰ বিত্তীয় দিশ তথা ৰাজহ,
- বিশ্ববিদ্যালয় আৰু নিয়ন্ত্রণাধীন মহাবিদ্যালয়সমূহৰ উচ্চ পর্যায়ৰ শিক্ষণ আৰু পৰীক্ষা ব্যৱস্থাৰ প্রতিপালন,
- বিশ্ববিদ্যালয়সমূহৰ অধ্যয়নৰ বিষয়সমূহ সঠিক নির্দ্ধাৰণ,
- বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পাঠ্যক্রম অধ্যয়নৰ বাবে নামভর্তিকৰণৰ মানদণ্ড নির্দ্ধাৰণ,
- বিশ্ববিদ্যালয়সমূহত শিক্ষাদানৰ মাধ্যম,
- ভাৰতীয় ইতিহাস, সাহিত্য, ভাষাসমূহ, দর্শন আৰু উত্তম কলাৰ অগ্রবর্তী অধ্যয়নৰ ব্যৱস্থা
- আঞ্চলিক বা অন্য আধাৰত অধিক সংখ্যক বিশ্ববিদ্যালয় স্থাপনৰ প্রয়োজনীয়তা,
- বিশ্ববিদ্যালয়সমূহ আৰু উচ্চ গৱেষণা প্রতিষ্ঠানসমূহত জ্ঞানৰ সকলোবোৰ শাখাতে অগ্রবর্তী গৱেষণাৰ সংগঠন,
- বিশ্ববিদ্যালয়সমূহত ধর্মীয় শিক্ষাদান,
- ভাৰতবর্ষৰ বিশ্ববিদ্যালয়সমূহৰ বিশেষ সমস্যাসমূহ,
- শিক্ষকসকলৰ অর্হতা, সেৱাৰ অৱস্থা, দৰমহা, সুবিধাসমূহ, কর্মৰাজি আৰু শিক্ষকসকলক মূল দিশত গৱেষণা কৰাত উৎসাহ প্রদান,
- শিক্ষার্থীসকলৰ অনুশাসন, আবাস, শিক্ষণকর্ম সংগঠন আৰু আন যিকোনো শিক্ষার্থীৰ লগত জড়িত বিষয়।

অধ্যয়নৰ পদ্ধতি (Method of Study) ঃ

আয়োগখনে ভাৰতবৰ্ষৰ উচ্চ শিক্ষাৰ সমস্যাসমূহৰ বিষয়ে বিস্তৃত অধ্যয়ন কৰিছিল। সমস্যাসমূহৰ সঠিক নির্দ্ধাৰণৰ বাবে সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্ষতে আয়োগৰ কৰ্মকৰ্ত্তাসকলে পৰিভ্ৰমণ কৰিছিল।

আয়োগখনে এখন প্ৰশ্নাৱলী তৈয়াৰ কৰি শিক্ষাৰ লগত জড়িত ৬০০ গৰাকী ব্যক্তিলৈ প্ৰেৰণ কৰিছিল। আয়োগে প্ৰশাসকসকল, সংগঠকসকল, শিক্ষার্থী সংগঠনসমূহ আৰু অন্যান্য শিক্ষাবিদসকলৰ সাক্ষাৎকাৰ লৈছিল। আয়োগখনে সেই উদ্দেশ্যেৰে বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষাৰ সকলোবোৰ দিশৰ তথ্য আৰু খবৰ গোটাবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। আয়োগখনৰ প্ৰতিবেদনৰ দুটা খণ্ড আছিল। আয়োগখনৰ প্ৰথম খণ্ডটোৱে ১৮টা অধ্যায়ত ৭৪৭ পৃষ্ঠা সামৰি লৈছিল। দ্বিতীয় খণ্ডটোৱে অনুষ্ঠানবোৰৰ পৰিসংখ্যা আন আন শৈক্ষিক সমস্যাৱলী আৰু আয়োগখনে পৰীক্ষা কৰি পোৱা চাক্ষিক প্ৰমাণসমূহ সামৰি লৈছিল।

জানি থোৱা ভাল

বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগ ১৯৪৮

- **বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগৰ নিযুক্তি**

ড° সর্ব্বপল্লী ৰাধাকৃষ্ণণৰ অধ্যক্ষতাত ১৯৪৮ চনৰ নবেম্বৰ মাহত ভাৰত চৰকাৰে বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগ নিযুক্তি দিয়ে।

- **নিযুক্তিৰ লক্ষ্য**

আয়োগখন নিযুক্তি দিয়া হৈছিল ভাৰতীয় বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষাৰ ওপৰত অধ্যয়ন কৰি উন্নীত কৰাৰ বাবে পৰামর্শ আগবঢ়ায় প্ৰতিবেদন দাখিল কৰিবলৈ।

- **প্ৰসঙ্গৰ চর্ত**

আয়োগখনৰ প্ৰসংগৰ চর্ত আছিল বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষাৰ উন্নতি আৰু পুনৰ গঠনৰ কাৰণে উপায় উদ্ভাৱন কৰা।

- **অধ্যয়নৰ পদ্ধতি**

আয়োগখনে ভাৰতবৰ্ষৰ উচ্চ শিক্ষাৰ সমস্যাসমূহ সামগ্ৰীকভাবে অধ্যয়ন কৰিছিল।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগ কোন চনত নিযুক্তি দিয়া হৈছিল?

.....

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ আয়োগখনৰ অধ্যক্ষ কোন আছিল?

.....

প্ৰশ্ন নং ৩ ঃ আয়োগখনৰ মুঠ সদস্যৰ সংখ্যা কিমান আছিল?

.....

প্রশ্ন নং ৪ ঃ আয়োগখন কিয় গঠন কৰা হৈছিল?

.....

প্রশ্ন নং ৫ ঃ তলত দিয়া ঠাইত আয়োগখনৰ প্রসংগৰ চাৰিটা প্রধান চর্ত উল্লেখ কৰক।

.....

.....

.....

.....

১.৪ উচ্চ শিক্ষাৰ লক্ষ্যসমূহ আৰু উদ্দেশ্যসমূহৰ ওপৰত ইয়াৰ পৰামর্শসমূহ (ITS RECOMMENDATIONS ON AIMS AND OBJECTIVES OF HIGHER EDUCATION)

আয়োগখনে দেশখনৰ অতীত পৰম্পৰা, বর্তমান অৱস্থা আৰু ভবিষ্যতৰ সম্ভাৱনা আদিলৈ লক্ষ্য ৰাখি কিছুমান লক্ষ্য নির্ণয় কৰি উলিয়াইছে। এইক্ষেত্রত আয়োগখনে শিক্ষার্থীসকলৰ ব্যক্তিগত অনুৰাগৰ লগতে জাতিটোৰ কথা বিবেচনা কৰিছে। আয়োগখনে যেতিয়া লক্ষ্য নির্দ্ধাৰণ কৰিবলৈ লৈছিল তেতিয়া আন্তর্জাতিক দায়িত্বৰ বিষয়ে সজাগ হৈছিল। আয়োগখনে বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষাৰ ওপৰত স্থিৰ কৰা লক্ষ্যসমূহ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল —

- বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষাৰ লক্ষ্য হ'ব লাগিব দেশখনৰ বিভিন্ন ক্ষেত্রত নেতৃত্ব দিবপৰা দক্ষ নাগৰিক গঢ়ি তোলা। বিশ্ববিদ্যালয়ে দক্ষ প্রশাসক, উপযুক্ত কর্মচাৰী তথা শ্রমিক উৎপাদন কৰে যিবিলাকে উদ্যোগ আৰু বিভিন্ন বৃত্তীয় ক্ষেত্রত দক্ষতাপূর্ণ কার্য সম্পাদন কৰিবলৈ সক্ষম হয়। বিশ্ববিদ্যালয়ে জাতীয় স্বার্থ ৰক্ষাৰ হেতুকে বিভিন্নধৰণেৰে নেতৃত্ব বহন কৰিবলগীয়া হয়।
- বিশ্ববিদ্যালয়ৰ শিক্ষাৰ লক্ষ্যই সাধাৰণ, বৃত্তি আৰু বৃত্তিমুখী শিক্ষাৰ মানদণ্ড বজাই ৰাখিব লাগিব। ইয়াৰ লগতে শিক্ষার্থীসকলক নতুন জ্ঞানৰ অন্বেষণ কৰাত উদগনি যোগাব লাগিব। এইক্ষেত্রত যুক্তিযুক্ত সুপ্রচেষ্টাৰ প্রয়োজন হ'ব।
- বিশ্ববিদ্যালয়ৰ গুৰুত্বপূর্ণ কর্তব্য হ'ব দেশৰ সংস্কৃতি আৰু সভ্যতাৰ বিকাশ সাধন কৰি সংৰক্ষণ কৰা। এইটো এটা সংস্কৃতিৰ আধাৰত আত্মবিশ্বাস, আত্মসন্মান আৰু আত্মনির্ভৰশীলতাৰ দৰে ধাৰণাবোৰ এজনে আয়ত্ব কৰিব পাৰে। এনেকুৱা দিশবোৰৰ মাধ্যমেৰে নাগৰিকসকলে দেশ বা জাতিটোক প্রকৃতার্থত অধিক শক্তিশালী কৰি তুলিব পাৰে।
- বিশ্ববিদ্যালয়ে নতুন আদর্শবোৰ উদ্ভৱ কৰাব পাৰে আৰু যিবিলাকে দেশৰ বিকাশত বাধা প্রদান কৰে সেইবিলাক আঁতৰাই পেলাব পাৰে। দেশখনক বিকশিত কৰিবলৈ হ'লে

অন্ধবিশ্বাসবোৰ আঁতৰাই পেলাব লাগিব। বিশ্ববিদ্যালয়ে শিক্ষার্থীসকলক সহায় কৰিব লাগিব যাতে তেওঁলোকে তেওঁলোকৰ সংস্কৃতিৰ সুদিশবোৰৰ দ্বাৰা উদ্বুদ্ধ হয় আৰু সর্বাঙ্গীণ বিকাশৰ বাবে নতুন মূল্যবোধ গ্রহণ কৰিব পাৰে।

- বিশ্ববিদ্যালয়ে শিক্ষার্থীসকলক সকলোধৰণৰ জ্ঞান আয়ত্বকৰণৰ ক্ষেত্রত প্রয়োজনীয় সুবিধাসমূহ প্রদান কৰিব লাগিব।
- বিশ্ববিদ্যালয়ে শিক্ষার্থীসকলৰ মন আৰু আত্মাক শিক্ষিত কৰি তুলিব লাগিব যাতে তেওঁলোকে জ্ঞানক বিকশিত কৰিবলৈ সক্ষম হয়।
- বিশ্ববিদ্যালয়ে শিক্ষার্থীসকলক আমাৰ সংবিধানত উল্লেখ থকা নীতি-নিয়মসমূহক ৰক্ষণাবেক্ষণ দিয়াৰ বাবে বিবেকবান কৰি তোলাৰ দায়িত্ব বহন কৰিব লাগিব। বিশ্ববিদ্যালয়ে গণতন্ত্রৰ আধাৰ শক্তিশালী কৰি তুলিব লাগিব আৰু ইয়াৰ মাধ্যমেৰে শিক্ষার্থীসকলক সমতা, ভাতৃত্ববোধ আৰু সামাজিক ন্যায়ৰ দ্বাৰা উদ্বুদ্ধ হৈ উদ্যম বিকশিত কৰাত উদগনি যোগাব লাগিব। এনে ধাৰণাৰ উদয় হ'লেহে জাতিৰ সংহতি ৰক্ষা কৰিবপৰা যাব।
- বিশ্ববিদ্যালয়ে নতুন আবিস্কাৰ আৰু উদ্ভাৱনসমূহ সম্ভৱ কৰি তুলিব আৰু সমাজখন শক্তিশালী কৰি তুলিবলৈ নতুন আৰু প্রকৃত আদর্শসমূহ বিকশিত কৰাব।
- বিশ্ববিদ্যালয়ে শিক্ষার্থীসকলৰ মনত নৈতিক মূল্যবোধৰ ধাৰণা উদয় কৰাব আৰু তেওঁলোকক সুন্দৰভাবে অনুশাসিত কৰাব।
- বিশ্ববিদ্যালয়ে শিক্ষার্থীসকলৰ মনত সার্বজনীন ভাতৃত্ববোধৰ উদ্যম আৰু আন্তর্জাতিকতাবাদৰ ধাৰণা বিকশিত কৰাব।
- বিশ্ববিদ্যালয়ে ৰাজনীতি, প্রশাসন, শিক্ষা, উদ্যোগ আৰু বাণিজ্য আদি ক্ষেত্রত নেতৃত্ব বহন কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰিব।
- বিশ্ববিদ্যালয়সমূহক সভ্যতাৰ বৌদ্ধিক অগ্রগতিৰ প্রশিক্ষণ দিবলৈ সভ্যতাৰ কেন্দ্রস্থল হিচাপে সংগঠিত কৰা উচিত। বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষাৰ লক্ষ্যই বৌদ্ধিক সাহসিকতা সৃষ্টি কৰাত উদগনি যোগাব লাগিব।
- বিশ্ববিদ্যালয়ে এনেধৰণৰ জ্ঞানী ব্যক্তি উৎপাদন কৰিব লাগিব যিবিলাকে গণতন্ত্র কার্যকৰীকৰণৰ শিক্ষণ দিব পাৰে, নতুন জ্ঞানৰ বাবে অবিৰতভাৱে গৱেষণাত লিপ্ত হ'ব পাৰে আৰু জীৱনৰ অভিযান পৰিপূর্ণ কৰিবলৈ অবিৰাম প্রচেষ্টা চলাব পাৰে।
- বিশ্ববিদ্যালয়সমূহৰ এটা প্রধান কাম হ'ল শিক্ষার্থীসকলৰ মনলৈ আধ্যাত্মিক বিকাশৰ ধাৰণা অনা।
- আমি এতিয়া ব্যস্ত হৈ পৰিছো ন্যায়ৰ উপলব্ধি, স্বাধীনতা, সমতা আৰু ভাতৃত্ববোধৰ মাধ্যমত গণতন্ত্রৰ বাবে সাজু হ'বলৈ। বিশ্ববিদ্যালয়সমূহ এনে আদর্শবোৰৰ ৰক্ষক আৰু প্রতীক চিহ্ন হিচাপে প্রতিষ্ঠিত হোৱাটো প্রয়োজন।

- শিক্ষাৰ বিষয়সূচীয়ে আমাৰ অতীতৰ পৈতৃক সংস্কৃতিক বা ঐতিহ্যক অৱহেলা নকৰাকৈ আধুনিকভাৱে বিকশিত হোৱা ধাৰণাখিনি গ্ৰহণ কৰিব লাগিব।
- শিক্ষাই এগৰাকী ব্যক্তিৰ আভ্যন্তৰীণ গুণাৱলীসমূহ আবিস্কাৰ কৰিব লাগিব আৰু প্ৰশিক্ষণৰ মাধ্যমত সেইবোৰ বিকশিত কৰাব লাগিব।
- বিশ্ববিদ্যালয়সমূহে ৰাষ্ট্ৰখনৰ সভ্যতা আৰু সংস্কৃতিক সংৰক্ষণ কৰা উচিত। আমি সভ্য হ'বলৈ হ'লে, আৰ্থিকভাৱে দুৰ্বলসকলৰ প্ৰতি সদয় হ'ব লাগিব, মহিলাসকলক সন্মান প্ৰদৰ্শন কৰিব লাগিব, শান্তি আৰু স্বাধীনতা ভাল পাব লাগিব আৰু অন্যায় আৰু অত্যাচাৰক ঘৃণা কৰিব পাৰিব লাগিব। বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষাই এনে আদৰ্শৰ দ্বাৰা যুৱকসকলক উদ্বুদ্ধ কৰাব লাগিব।

জানি থোৱা ভাল

উচ্চ শিক্ষাৰ লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্যৰ ওপৰত বিশ্ববিদ্যালয় আয়োগৰ প্ৰধান পৰামৰ্শসমূহ—

- জীৱনৰ অৰ্থ সম্বন্ধে বিচাৰ কৰিবলৈ,
- জ্ঞান বৃদ্ধিৰ দ্বাৰা আত্মাৰ জীৱনলৈ আভ্যন্তৰীণ সামৰ্থতা জাগ্ৰত কৰিবলৈ,
- আমাৰ শৈক্ষিকৰ লগতে অৰ্থনৈতিক আৰু ৰাজনৈতিক আদিৰ সকলো অনুষ্ঠান সামাজিক দৰ্শনৰ সৈতে প্ৰসাৰিত কৰিবলৈ,
- গণতন্ত্ৰৰ বাবে প্ৰশিক্ষণৰ ব্যৱস্থা কৰিবলৈ,
- আত্মবিকাশৰ বাবে প্ৰশিক্ষণ দিবলৈ,
- মনৰ ভয়হীনতা, বিবেকৰ শক্তি আৰু উদ্দেশ্যৰ সংহতি স্থাপন আদিৰ দৰে কিছুমান মূল্যবোধৰ বিকাশ সাধন কৰিবলৈ,
- ইয়াৰ পঞ্জীয়ণৰ কাৰণে সাংস্কৃতিক/ঐতিহ্য বা পৈত্ৰিকতাৰ সৈতে পৰিচয় কৰি দিবলৈ,
- শিক্ষা যে এক জীৱনজোৰা পদ্ধতি তাক জনাৰ বাবে সমৰ্থবান কৰিবলৈ।
- বৰ্তমানৰ লগতে অতীতক বুজি পোৱাৰ সামৰ্থতা বিকাশ কৰিবলৈ আৰু
- বৃত্তিমুখী আৰু বৃত্তিগত প্ৰশিক্ষণ দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰিবলৈ।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ উচ্চ শিক্ষাৰ লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্যৰ ওপৰত আয়োগখনে আগবঢ়োৱা (ৰাধাকৃষ্ণণ আয়োগ, ১৯৪৮) ৪টা পৰামৰ্শ উল্লেখ কৰক।

.....

.....

.....

১.৫ বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগৰ প্ৰধান পৰামৰ্শসমূহৰ বিস্তৃত বৰ্ণনা (DETAILS OF THE MAIN RECOMMENDATIONS OF THE UNIVERSITY EDUCATION COMMISSION)

ৰাধাকৃষ্ণণ আয়োগৰ নিযুক্তিৰ আবাহৰ লগতে উচ্চ শিক্ষাৰ লক্ষ্যসমূহ আৰু উদ্দেশ্যসমূহ সম্বন্ধে আলোচনা কৰাৰ পিছত আমি বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষাৰ বিভিন্ন দিশৰ ওপৰত নিৰ্দিষ্টভাৱে আগবঢ়োৱা পৰামৰ্শসমূহৰ বিষয়ে বিস্তৃতভাৱে আলোচনা কৰিবলৈ আগবাঢ়িছোহক—

- **বিশ্ববিদ্যালয়সমূহৰ শিক্ষক** (Faculty in Universities) ঃ

  বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগে গুৰুত্ব আৰোপ কৰি কৈছে যে শিক্ষকসকলে শিক্ষা ব্যৱস্থাটোত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰে। সেয়েহে বিশ্ববিদ্যালয় বা মহাবিদ্যালয়ত বিভিন্নধৰণৰ কৰ্তব্য সম্পাদন কৰাৰ বাবে অৰ্হতাসম্পন্ন কৰ্মচাৰীৰ প্ৰয়োজন। বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগে পৰামৰ্শ দিছে যে শিক্ষা সহায়ক, প্ৰবক্তা, ***প্ৰাধ্যাপক,*** অধ্যাপক আদিৰ নিযুক্তিৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰকৃতভাৱে গুৰুত্ব আৰোপ কৰা দৰকাৰ। শিক্ষকসকলৰ দৰমহাৰ ক্ষেত্ৰটো গুৰুত্ব আৰোপ কৰিব লাগিব। প্ৰত্যেকটো বিশ্ববিদ্যালয়ৰ কিছুমান গৱেষক ছাত্ৰ থাকিব লাগে। এইবিলাকৰ উপৰিওঁ প্ৰভিডেন্ট ফাণ্ড, চুটি, কৰ্মৰ সময় আদিৰ ক্ষেত্ৰত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ নিৰ্দিষ্ট নীতি-নিয়ম থাকিব লাগিব।

প্ৰাধ্যাপক ঃ
বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সৰ্ব্বোচ্চ পৰ্যায়ৰ শিক্ষক

- **শিক্ষাদানৰ মানদণ্ড** (Teaching Standards) ঃ

  এখন বিশ্ববিদ্যালয়ৰ আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ দায়িত্ব হ'ল ইয়াৰ শিক্ষণ আৰু পৰীক্ষা ব্যৱস্থাৰ মানদণ্ড উন্নত পৰ্যায়ত ৰখা। বিশ্ববিদ্যালয়সমূহে এনেধৰণৰ দায়িত্ব পালন কৰিবই লাগিব। শিক্ষণৰ মানদণ্ড উন্নত কৰিবলৈ ১৯৪৮-৪৯ চনৰ বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগে কিছুমান পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল। পৰামৰ্শসমূহ আছিল তলত দিয়াধৰণৰ—

  - বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পাঠ্যক্ৰমত নামভৰ্তিকৰণৰ ক্ষেত্ৰত বৰ্তমানৰ ইণ্টাৰমেডিয়েট পৰীক্ষাৰ পৰবৰ্তী সময় যেনে বিদ্যালয় বা কনিষ্ঠ মহাবিদ্যালয়সমূহৰ ১২ বছৰীয়া পাঠ্যক্ৰম সম্পূৰ্ণ কৰা হ'ব লাগিব।
  - প্ৰত্যেকখন প্ৰদেশে বুজন সংখ্যক সম্পূৰ্ণ সুবিধা থকা আৰু কৰ্মচাৰীৰে পৰিপূৰ্ণ কনিষ্ঠ মহাবিদ্যালয়সমূহ স্থাপন কৰিব লাগিব যিবিলাকত নৱমমান শ্ৰেণীৰপৰা দ্বাদশ শ্ৰেণীলৈ বা একাদশৰপৰা দ্বাদশ শ্ৰেণীলৈকে থাকে।
  - ১০ৰপৰা ১২ বছৰলৈ বিদ্যালয়ত শিক্ষা লাভ কৰাৰ পিচত শিক্ষাৰ্থীসকলক বিভাজিত কৰিবলৈ হ'লে বুজন সংখ্যক বৃত্তিমুখী প্ৰতিষ্ঠান স্থাপন কৰিব লাগিব।
  - বিশ্ববিদ্যালয়সমূহে হাইস্কুল আৰু কনিষ্ঠ মহাবিদ্যালয়ৰ শিক্ষকক পুনৰ প্ৰস্তুত কৰি তোলাৰ বাবে পৰিশীলন পাঠ্যক্ৰমৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগিব।

- বিশ্ববিদ্যালয় আৰু মহাবিদ্যালয়সমূহত শিক্ষার্থীৰ সংখ্যাৰ বিস্ফোৰণ ৰোধ কৰিবলৈ কলা আৰু বিজ্ঞান শাখাত শিক্ষণ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ক্ষেত্রত খুব বেছি ৩০০০ আৰু সংবদ্ধ মহাবিদ্যালয়ৰ ক্ষেত্রত ১৫০০ গৰাকীত সীমাবদ্ধতা থাকিব।
- শিক্ষানুষ্ঠানসমূহত কর্মৰত দিন বৃদ্ধি কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰি নূন্যতম এবছৰত ১৮০ দিন হ'ব লাগিব। পৰীক্ষাৰ দিনক নধৰি তিনিটা ভাগৰ সৈতে প্রত্যেকটো হ'ব ১১ সপ্তাহ সময়ৰ।
- বক্তৃতাসমূহ চাইচিতি আঁচনিযুক্ত কৰিব লাগিব আৰু অতিৰিক্তভাবে বিশেষ শ্রেণী, পুথিভঁড়াল কর্ম আৰু লিখা অনুশীলন থাকিব।
- কোনো পাঠ্যক্রমৰ বাবে নির্দিষ্টকৈ দিয়া পাঠ্যপুথিৰ ব্যৱস্থা নাথাকিব।
- নিম্ন স্নাতক পর্যায়ৰ শিক্ষার্থীৰ বাবে বর্তমানৰ দৰে বক্তৃতাত উপস্থিত থকাটো বাধ্যতামূলক হ'ব কেৱল কিছুমান বিশেষ শ্রেণীক ৰাজহুৱা পৰীক্ষাত অবতীর্ণ হ'বলৈ অনুমতি প্রদান কৰা হ'ব। পৰীক্ষামূলকভাৱে কর্মৰত ব্যক্তিসকলক নিশাৰ মহাবিদ্যালয়ত পঢ়াৰ সুবিধা দিয়া হ'ব।
- বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষাদানৰ শিক্ষানুষ্ঠানসমূহত তলত দিয়াধৰণেৰে বিশেষ শিক্ষণৰ শ্রেণীবোৰ বিকশিত কৰিব লাগে—
  - (ক) শিক্ষার্থীসকলে ৬ জনৰ অধিক নোহোৱাকৈ দলগতভাৱে শিক্ষকক প্রতিবেদন দিব লাগে।
  - (খ) নিম্ন স্নাতক পর্যায়ৰ গুৰু আৰু সাধাৰণ পাঠ্যক্রম দুয়োটাতে বিশেষ শ্রেণী উপলব্ধ হ'ব লাগে।
  - (গ) বিশেষ শ্রেণীবোৰে শিক্ষার্থীসকলৰ মানসিক বিকাশত উদ্দীপনা যোগাব লাগিব। ইয়াৰ উদ্দেশ্য পৰীক্ষামুখী হ'ব নালাগে।
  - (ঘ) যদি বিশেষ শ্রেণীবোৰ ফলপ্রসু হয় তেতিয়া শিক্ষকৰ উন্নতি সাধন গুণগত আৰু সংখ্যাগতভাৱে হ'ব লাগে।
- বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পুথিভঁড়ালবোৰ তলত উল্লেখ কৰাধৰণেৰে বহলভাবে বিকশিত হোৱা উচিত—
  - (ক) অধিক বার্ষিক অনুদানেৰে
  - (খ) মুক্ত সুগম ব্যৱস্থাৰ প্রবর্তন হ'ব লাগে
  - (গ) কর্মৰ সময় দীঘলীয়া হ'ব লাগে
  - (ঘ) সুন্দৰভাৱে সুসংগঠিত হ'ব লাগে আৰু
  - (ঙ) সুন্দৰভাৱে প্রশিক্ষণপ্রাপ্ত কর্মচাৰীৰ সৈতে প্রসঙ্গ সহায়ক থাকিব লাগে।

- বিজ্ঞানাগাৰ বা পৰীক্ষাগাৰবোৰৰ গৃহবোৰ, সংযোগ ব্যৱস্থা, আচবাব, কর্মশালা আৰু কাৰিকৰবোৰ উন্নত পর্যায়ৰ হ'ব লাগে।

(১৯৪৮-৪৯ চনৰ ৰাধাকৃষ্ণণ আয়োগৰ প্রতিবেদন)

- **অধ্যয়নৰ বিষয়সমূহ** (Courses of Study) ঃ

ৰাধাকৃষ্ণণ আয়োগৰ পৰামর্শসমূহৰ মতে বিশ্ববিদ্যালয় পর্যায়ৰ পাঠ্যক্রম প্রস্তুতকৰণৰ সময়ত শিক্ষার্থীসকলৰ সাধাৰণ অভিৰুচি আৰু বিশেষ অভিৰুচিলৈ লক্ষ্য ৰখা উচিত। স্নাতক উপাধি লাভ কৰাৰ পিছত সন্মান বা গুৰু পাঠ্যক্রম সম্পূর্ণ কৰা শিক্ষার্থীসকলক এবছৰ অধ্যয়ন কৰাৰ পিছত স্নাতকোত্তৰ উপাধি প্রদান কৰিব লাগে। সাধাৰণ শিক্ষাৰ পাঠ্যক্রমৰ বাবে সাহিত্যৰ বিকাশ সাধন কৰিব লাগে। ই শিক্ষার্থীসকলক বিষয়সূচী, চিন্তাৰ পদ্ধতি আৰু প্রত্যেকখন ক্ষেত্রৰ কর্মপদ্ধতিৰ লগত চিনাকি কৰি দিব আৰু পাণ্ডিত্য প্রদান কৰিব।

- **গৱেষণা আৰু প্রশিক্ষণ** (Research and Training) ঃ

ভাৰতবর্ষৰ সকলোবোৰ বিশ্ববিদ্যালয়ত কলা স্নাতকোত্তৰ আৰু বিজ্ঞানৰ স্নাতকোত্তৰ উপাধিৰ ক্ষেত্রত অধিনিয়ম একেধৰণৰ হোৱা উচিত। নামভর্তিৰ প্রক্রিয়াৰ লগতে গৱেষণা কার্যত অন্তর্ভুক্তিকৰণ প্রক্রিয়াটো সর্বভাৰতীয় ভিত্তিত সংগঠিত হোৱা উচিত। উচ্চ গুণসম্পন্ন প্রকাশিত কর্মৰাজিৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি সাহিত্যৰ ডক্টৰেট আৰু বিজ্ঞানৰ ডক্টৰেট উপাধি প্রদান কৰা উচিত। ভাৰতবর্ষৰ শিক্ষা মন্ত্রণালয়ে গৱেষণা কার্য সম্পাদন কৰাৰ ক্ষেত্রত বিশ্ববিদ্যালয়সমূহক বুজন সংখ্যক জলপানী দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে। এখন বিশ্ববিদ্যালয়ৰ বাবে সাধাৰণ গৱেষণা প্রাথমিক পর্যায় হোৱা উচিত।

- **বৃত্তীয় শিক্ষা** (Professional Education) ঃ

বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগে বৃত্তীয় শিক্ষাৰ ওপৰত কিছুমান পৰামর্শ আগবঢ়াইছিল আৰু ইয়াক পাঁচটা ভাগত ভাগ কৰিছিল। সেইবোৰ হ'ল—

- কৃষি শিক্ষা
- বাণিজ্য শিক্ষা
- অভিযান্ত্রিক আৰু প্রযুক্তিবিদ্যাৰ শিক্ষা
- আইন শিক্ষা আৰু
- চিকিৎসা শিক্ষা

কৃষি শিক্ষা (Agricultural Education) ঃ ভাৰতীয় অর্থনীতি কৃষিৰ ওপৰত অধিকভাৱে নির্ভৰশীল। আমাৰ দেশৰ জাতীয় বিকাশত কৃষিৰ ভূমিকা অপৰিসীম। বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগে কৃষি শিক্ষাক জাতীয়ভাৱে গুৰুত্ব আৰোপ কৰাত প্রাধান্যতা দিছে। কৃষি বিষয়টো শিক্ষাৰ প্রাথমিক, মাধ্যমিক আৰু উচ্চ শিক্ষাৰ পর্যায়ত অন্তর্ভুক্ত

হোৱা দৰকাৰ। বর্তমান চলি থকা কৃষি মহাবিদ্যালয় আৰু শিক্ষানুষ্ঠানসমূহক উন্নতি সাধন কৰাব লাগিব। ইয়াৰ লগতে কৃষি গৱেষণা কেন্দ্ৰ স্থাপন কৰিব লাগিব।

বাণিজ্যিক শিক্ষা (Commercial Education) ঃ বাণিজ্য শিক্ষাৰ বিকাশৰ বাবে বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগে গুৰুত্বপূর্ণ পদক্ষেপ গ্রহণ কৰিছিল। বাণিজ্য শিক্ষাৰ প্রসাৰৰ মাজেৰে বৃত্তীয় শিক্ষাৰ প্রসাৰ সাধন কৰার্থে এই আয়োগে ভাৰতবর্ষৰ বিভিন্ন শিক্ষাকেন্দ্র ভ্রমণ কৰি বাস্তৰ পৰিস্থিতিৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰে। তাৰোপৰি বাণিজ্য শিক্ষাৰ বিভিন্ন দিশ আৰু স্তৰৰ বিষয়ে এই কেন্দ্রসমূহতে আয়োগে অধ্যয়ন চলায়। বাণিজ্য শিক্ষাৰ বাস্তৰ সমস্যাৱলী অধ্যয়ন কৰি এনে শিক্ষাৰ বিকাশ আৰু প্রসাৰ সাধনৰ সহায়ত বৃত্তীয় শিক্ষাৰ গতিশীল বিকাশৰ বাবে এই আয়োগে নিম্ন উল্লিখিত পৰামর্শসমূহ আগবঢ়ায়—

১। বাণিজ্য শিক্ষাৰ ক্ষেত্রত বিভিন্ন ব্যৱহাৰিক কার্য অন্তর্ভুক্ত কৰিব লাগে। বাণিজ্য শিক্ষাৰ ছাত্র-ছাত্রীসকলক ভিন্নপ্রকাৰৰ তিনি বা চাৰিটা আকাৰত ব্যৱহাৰিক প্রশিক্ষণ প্রদান কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে।

২। বাণিজ্য শিক্ষাৰ ক্ষেত্রত স্নাতক ডিগ্রী লোৱাৰ পিছত ছাত্র-ছাত্রীসকলৰ কিছু সংখ্যকক বিশেষ বৃত্তি যেনে— হিচাব কৰা কার্য বা বৃত্তি আদিৰ দৰে গুৰুত্বপূর্ণ কামৰ ক্ষেত্রত বিশেষ অধ্যয়ন চলোৱাৰ বাবে আৰু তেনেক্ষেত্রত প্রয়োজনীয় প্রশিক্ষণ লোৱাৰ বাবে পৰামর্শ দিব লাগে।

৩। বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগে বাণিজ্য শিক্ষাৰ স্নাতকোত্তৰ উপাধি পর্যায়ৰ শিক্ষা কার্য পুথিগত কৰি তোলা ধাৰণাটোক সমর্থন কৰা নাছিল। ইয়াৰ পৰিবর্তে এই আয়োগে নির্বাচিত কিছুসংখ্যক ছাত্র-ছাত্রীকহে এনে পর্যায়ত অধ্যয়ন কৰাৰ সুবিধা প্রদানৰ পৰামর্শ আগবঢ়াইছিল।

অভিযান্ত্রিক আৰু প্রযুক্তিবিদ্যা (Engineering and Technology) ঃ ৰাধাকৃষ্ণণ আয়োগে অভিযান্ত্রিক আৰু প্রযুক্তিবিদ্যাৰ ক্ষেত্রত পৰামর্শ দিছে যে অভিযান্ত্রিক পাঠ্যক্রমত সাধাৰণ শিক্ষা আৰু বুনিয়াদী শাৰীৰিক অভিযান্ত্রিক বিজ্ঞান অন্তর্ভুক্ত কৰিব লাগে। এইবোৰৰ উপৰিওঁ আয়োগখনে পৰামর্শ আগবঢ়াইছে যে অভিযান্ত্রিক বিদ্যালয় আৰু মহাবিদ্যালয়ৰ সংখ্যা বৃদ্ধি কৰা উচিত আৰু চলি থকা অভিযান্ত্রিক মহাবিদ্যালয়সমূহক উন্নত অৱস্থালৈ নি স্নাতকোত্তৰ প্রশিক্ষণ আৰু গৱেষণাৰ কেন্দ্র হিচাপে গঢ়ি তুলিব লাগে। তেনে অনুষ্ঠানবোৰত কিছুমান নির্বাচিত বিষয়ৰ শিক্ষা দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰি বিশ্ববিদ্যালয়সমূহৰ লগত অনুসংগিত কৰি তুলিব লাগে।

আইনৰ শিক্ষা (Legal Education) ঃ আইন শিক্ষা সন্দর্ভত আয়োগে পৰামর্শ দিছে যে আইন মহাবিদ্যালয়সমূহ সামগ্রীকভাবে পুনৰগঠন হোৱা উচিত। যিবিলাক ছাত্রই আইন স্নাতক পাঠ্যক্রম অধ্যয়ন কৰিবলৈ লয় তেওঁলোক একেলগে অন্য স্নাতক পাঠ্যক্রমত সোমাই পৰিব নোৱাৰিব।

চিকিৎসা শিক্ষা (Medical Education) ঃ চিকিৎসা শিক্ষা সন্দর্ভত আয়োগখনে পৰামর্শ আগবঢ়াইছে যে চিকিৎসা মহাবিদ্যালয়বোৰত নামভর্তিৰ সংখ্যা ১০০ হ'ব লাগে। সকলো বিভাগৰ বাবে চিকিৎসালয় ব্যৱস্থা একেটা চৌহদতে থকাটো প্রয়োজন। প্রত্যেকগৰাকী শিক্ষার্থীৰ বাবে ১০খন বিচনা থকা দৰকাৰ। স্নাতকোত্তৰ প্রশিক্ষণ ব্যৱস্থা কিছুমান নির্দিষ্ট মহাবিদ্যালয়ত থাকিব লাগে যিবিলাকত শিক্ষক কর্মচাৰীৰ সংখ্যা অধিক।

- **ধর্মীয় শিক্ষা** (Religious Education) ঃ

১৯৪৮ চনৰ বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগে মহাবিদ্যালয়সমূহত ধর্মীয় শিক্ষা দিয়াৰ ক্ষেত্রত তলত দিয়াধৰণেৰে পৰামর্শ আগবঢ়াইছে—

- সকলোবোৰ শিক্ষানুষ্ঠানে কর্ম আৰম্ভ কৰিব লাগে কেইমিনিটমান মূহুর্ত নিৰৱে ধ্যান কৰাৰ পিছত।
- স্নাতক পর্যায়ৰ প্রথম বছৰত শিক্ষার্থীসকলক বিখ্যাত ধর্মগুৰুসকলৰ জীৱন দর্শনৰ শিক্ষা দিব লাগে। তেওঁলোক হ'ল গৌতম বুদ্ধ, কনফুচিয়াচ জাৰোচটাৰ, চক্রেটিছ, যীশু, শংকৰ, ৰামানুজ, মাধব, মহম্মদ, কবিৰ, নেইক, মহাত্মা গান্ধী আদি।
- স্নাতক দ্বিতীয় বর্ষত, বিশ্বৰ বিভিন্ন দিশৰ নির্বাচিত বিখ্যাত ধর্মশাস্ত্রৰ সার্বজনীন চৰিত্র সম্বন্ধে অধ্যয়নৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে।
- তৃতীয় বর্ষত, ধর্মীয় দর্শনৰ কেন্দ্রীয় সমস্যাসমূহ অধ্যয়নৰ ব্যৱস্থা কৰিবপৰা যায়।

- **শিক্ষাৰ মাধ্যম** (Medium of Instruction) ঃ

বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগে শিক্ষাৰ মাধ্যম সম্পর্কীয় সমস্যাসমূহৰ ওপৰত বিশেষভাৱে গুৰুত্ব প্রদান কৰি এই দিশত গুৰুত্বপূর্ণভাৱে মনোনিবেশ কৰে। মাধ্যম সম্পর্কীয় দৃষ্টিভংগীৰ ক্ষেত্রত ইতিমধ্যে প্রচলিত হৈ থকা ভিন্ন ধ্যান-ধাৰণা এই আয়োগে গভীৰভাৱে বিবেচনা কৰি এই দিশত এটা সুচিন্তিত পদক্ষেপ গ্রহণ কৰাৰ বাবে নিম্ন উল্লিখিত পৰামর্শসমূহ আগবঢ়ায়—

- ইতিমধ্যে ভাৰতীয় সমাজ জীৱনত হিন্দী ভাষা সংঘৰাজ্যৰ ভাষা অথবা ফেডাৰেল ভাষা হিচাপে বিবেচিত হৈছিল। গতিকে এনে ভাষাৰ সমৃদ্ধি আৰু বিকাশৰ বাবে বিশেষ পদক্ষেপ গ্রহণ কৰিবলৈ আয়োগে পৰামর্শ আগবঢ়ায়।
- উচ্চ শিক্ষাৰপৰা অধিক পৰিমাণে সুফল পোৱাৰ বাবে এনে শিক্ষাৰ বহুল প্রসাৰ সাধন হ'ব লাগিব। উচ্চ শিক্ষাৰ ফলপ্রসু সুফল আৰু বহুল প্রসাৰ সাধনৰ বাবে এনে শিক্ষাৰ ক্ষেত্রত মাধ্যম হিচাপে প্রচলিত হৈ থকা ইংৰাজী ভাষাৰ স্থানত আন ভাৰতীয় ভাষাক মাধ্যম হিচাপে প্রতিস্থাপন কৰিব লাগে।
- শিক্ষাৰ মাধ্যমিক পর্যায় আৰু বিশ্ববিদ্যালয় পর্যায়ত ছাত্র-ছাত্রীসকলক প্রাদেশিক ভাষা অথবা মাতৃভাষা, ৰাষ্ট্রীয় ভাষা অথবা ফেডাৰেল ভাষা আৰু প্রয়োজনসাপেক্ষে ইংৰাজী ভাষাৰ শিক্ষা প্রদানৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে।

- উচ্চ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰাদেশিক ভাষাক মাধ্যম হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিব লাগে। অৱশ্যে এনে ক্ষেত্ৰত এটা বা দুটা বিষয়ত ফেডাৰেল ভাষাক শিক্ষাদানৰ মাধ্যম হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰাৰ পদক্ষেপ গ্ৰহণ কৰিব লাগে।
- আঞ্চলিক ভাষা আৰু ফেডাৰেল ভাষাসমূহৰ বিকাশৰ বাবে গঠনমূলক পদক্ষেপ গ্ৰহণ কৰিব লাগে।

- **পৰীক্ষা বা মূল্যায়ণ ব্যৱস্থা** (Examination or Evaluation System) ঃ

আনুষ্ঠানিক শিক্ষা প্ৰক্ৰিয়াত শিক্ষাৰ বিভিন্ন পৰ্যায়ত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে নিৰ্দিষ্ট সময়সীমাৰ ভিতৰত আহৰণ কৰা জ্ঞান পৰিমাপনৰ একমাত্ৰ আহিলা হৈছে পৰীক্ষা প্ৰক্ৰিয়া। স্বাধীনতাৰ পূৰ্ববৰ্তী অৱস্থাৰপৰাই শিক্ষাবিদসকলে নিজত্ব বিচাৰ-বিশ্লেষণেৰে ভাৰতীয় শিক্ষা প্ৰক্ৰিয়াৰ বিভিন্ন দিশৰ দোষ-ত্ৰুটিসমূহ আঙুলিয়াই দি এইবোৰৰ নিৰাময়ৰ বাবে সময়ে সময়ে দিহা-পৰামৰ্শ আগবঢ়াই গৈছে। দেশ স্বাধীন হোৱাৰ পিছত বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষাৰ সামগ্ৰিক দিশৰ দোষ-ত্ৰুটিসমূহ আঙুলিয়াই দি তেনে দোষ-ত্ৰুটিসমূহ আঁতৰ কৰাৰ বাবে বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগে অনেক দিহা-পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছে। শিক্ষা প্ৰক্ৰিয়াৰ অন্যান্য দিশৰ লগতে প্ৰচলিত পৰীক্ষা ব্যৱস্থাৰ ক্ষেত্ৰতো এই আয়োগে নিজৰ অসন্তুষ্টি প্ৰকাশ কৰে। আয়োগৰ দৃষ্টিত, প্ৰচলিত শিক্ষা প্ৰক্ৰিয়াৰ অন্যান্য দিশৰ ভিতৰত পৰীক্ষা প্ৰক্ৰিয়াটোৱেই আটাইতকৈ ত্ৰুটিপূৰ্ণ।

প্ৰচলিত পৰীক্ষা প্ৰক্ৰিয়াৰ সমালোচনা কৰি আয়োগে মন্তব্য কৰে যে—

''If we are asked to give one single reform in university education, we shall say it should be that of examination.''

পৰীক্ষা প্ৰক্ৰিয়াৰ দোষ-ত্ৰুটিসমূহ অনুধাবন কৰাৰ পিছত বিশ্ববিদ্যালয় আয়োগে দোষ-ত্ৰুটিসমূহ আঁতৰ কৰাৰ বাবে তলত উল্লেখ কৰা পৰামৰ্শসমূহ আগবঢ়ায়—

- প্ৰচলিত শিক্ষা প্ৰক্ৰিয়াৰ ৰচনামূলক পৰীক্ষা প্ৰক্ৰিয়া আয়োগৰ দৃষ্টিত ত্ৰুটিপূৰ্ণ আছিল। এনে কাৰণতে আয়োগে ৰচনামূলক পৰীক্ষাৰ সলনি বস্তুনিষ্ঠ পৰীক্ষা ব্যৱস্থা প্ৰবৰ্তনৰ সপক্ষে মত পোষণ কৰে। আয়োগে শিক্ষা মন্ত্ৰণালয় আৰু বিশ্ববিদ্যালয়বোৰক এই দিশত থকা সমস্যাসমূহ অধ্যয়ন কৰাৰ পৰামৰ্শ আগবঢ়ায় আৰু এনে অধ্যয়নৰ সহায়ত লাভ কৰা জ্ঞান অভিজ্ঞতা ভাৰতীয় শৈক্ষিক ক্ষেত্ৰত প্ৰয়োগৰ সপক্ষে পৰামৰ্শ প্ৰদান কৰে।
- আয়োগে দেশৰ প্ৰতিখন বিশ্ববিদ্যালয়তে পৰীক্ষকৰ একোখন স্থায়ী বোৰ্ড গঠনৰ পৰামৰ্শ আগবঢ়ায়। এই বোৰ্ডৰ সহায়ত বিশ্ববিদ্যালয় আৰু মহাবিদ্যালয়সমূহৰ শিক্ষকসকলক নতুন পৰীক্ষা প্ৰক্ৰিয়া সম্পৰ্কত উপদেশ দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰাৰ বাবেও আয়োগে পৰামৰ্শ প্ৰদান কৰে।

- প্রশাসনীয় চাকৰিৰ ক্ষেত্রত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ডিগ্রীৰ ওপৰৰ কোনো গুৰুত্ব আৰোপ কৰিব নালাগে।
- অনুগ্রহত নম্বৰ দিয়া ব্যৱস্থা পৰিহাৰ কৰিব লাগে।
- মুখে মুখে লোৱা পৰীক্ষা বৃত্তীয় আৰু স্নাতকোত্তৰ পর্যায়ত প্রবর্তন কৰিব পাৰি।

- **শিক্ষার্থীসকল— কার্যাৱলীসমূহ আৰু কল্যাণ** (Students– the activities and welfare)ঃ

শিক্ষার্থীসকলৰ কার্যাৱলীসমূহ আৰু ৰাষ্ট্রৰ বাবে তেওঁলোকক উপযুক্ত কৰি তোলাৰ ক্ষেত্রত আয়োগে তলত দিয়া পৰামর্শাৱলীসমূহ আগবঢ়াইছে—

- শিক্ষার্থীসকলক নামভর্তি কৰাৰ সময়ত এবাৰ সম্পূর্ণৰূপে শাৰিৰীক পৰীক্ষা কৰিব লাগে আৰু পিছত বছৰত এবাৰকৈ পৰীক্ষা কৰা উচিত।
- সকলোবোৰ বিশ্ববিদ্যালয়ৰে চিকিৎসালয় আৰু স্বাস্থ্যসেৱা থাকিব লাগিব।
- বিশ্ববিদ্যালয়ৰ চৌহদ, গৃহ, ছাত্রাবাস-ছাত্রীনিবাস, আহাৰ খোৱা কোঠা, ৰান্ধনীঘৰ, চৌহদৰ বাহিৰৰ আবাসসমূহ স্বাস্থ্যসম্মত হোৱা উচিত।
- বাধ্যতামূলক শাৰিৰীক প্রশিক্ষণৰ বাবে দক্ষতাসম্পন্ন কর্মচাৰীৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগিব আৰু সেই কামৰ বাবে নির্দ্ধাৰিত সময়সূচী থকা দৰকাৰ।
- সমাজ সেৱা ব্যৱস্থাক উদগনি যোগোৱা উচিত আৰু ইয়াক সম্পূর্ণৰূপে স্বেচ্ছামূলক হিচাপে ৰাখিব লাগে।
- সকলোবোৰ ছাত্র-ছাত্রীয়ে ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষার্থীবাহিনীৰ প্রশিক্ষণ পোৱা উচিত।
- ছাত্র সংস্থাটো সম্পূর্ণৰূপে ৰাজনৈতিক প্রভাৱৰ বাহিৰত থাকিব লাগে।
- মহাবিদ্যালয় আৰু বিশ্ববিদ্যালয়বোৰত একোটা শিক্ষার্থী গুৰুৰ কার্যালয় স্থাপন কৰা উচিত।

- **স্ত্রী শিক্ষা** (Women Education)ঃ

স্ত্রী শিক্ষাৰ ক্ষেত্রত আয়োগে পৰামর্শ আগবঢ়াইছে যে পুৰুষসকলৰ মহাবিদ্যালয় আৰু বিশ্ববিদ্যালয়বোৰত যেনেধৰণৰ সুবিধা আছে ঠিক তেনেধৰণৰ সুবিধা মহিলাসকলৰ শিক্ষানুষ্ঠানবোৰতো থাকিব লাগিব। শিক্ষাৰ পাঠ্যক্রমসমূহ প্রণয়ন কৰোতেওঁ প্রথমতে মহিলা হিচাপে আৰু লগে লগে নাগৰিক হিচাপে চোৱা উচিত।

- **বিশ্ববিদ্যালয় প্রশাসন আৰু অর্থ ব্যৱস্থা** (Administration and Finance of a University)ঃ

বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগে এখন বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অধিনিয়মসমূহ আৰু নিয়ন্ত্রণৰ দক্ষতা তলত দিয়াধৰণেৰে আঙুলিয়াই দিছে—

- বিশ্ববিদ্যালয়ৰ শিক্ষাৰ স্থান সমবৰ্ত্তী শিক্ষা তালিকাৰ (concurent list)অধীনত থকা উচিত।
- আর্থিক দিশৰ ক্ষেত্রত বিশেষ বিষয়ৰ সুবিধাসমূহৰ মাজত সমন্বয় , ৰাষ্ট্রীয় নীতিসমূহ গ্রহণ, সুদক্ষ প্রশাসনৰ নূন্যতম মানদণ্ড নিশ্চিতকৰণ আৰু বিশ্ববিদ্যালয়সমূহ আৰু জাতীয় গৱেষণা পৰীক্ষাগাৰসমূহ আৰু বৈজ্ঞানিক জৰীপ আদিৰ মাজত সমন্বয় স্থাপন আৰু কেন্দ্রীয় চৰকাৰৰ বিশ্ববিদ্যালয়সমূহৰ ক্ষেত্রত দায়িত্ব থাকিবই লাগিব।
- বিশ্ববিদ্যালয়সমূহক অনুদান দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰিবলৈ এখন কেন্দ্রীয় অনুদান আয়োগ স্থাপন কৰিব লাগে।
- অকল সংবদ্ধকৰণ ব্যৱস্থা থকা বিশ্ববিদ্যালয় থাকিব নালাগে।
- মহাবিদ্যালয়সমূহৰ প্রশাসনিক সমিতিবোৰ প্রকৃতভাৱে গঠন কৰা উচিত।
- এখন সংবদ্ধ মহাবিদ্যালয়ৰ লক্ষ্য হোৱা উচিত মহাবিদ্যালয়খনক একক বিশ্ববিদ্যালয়লৈ বিকশিত কৰা আৰু পিছত সন্নিবদ্ধ হিচাপে পৰিগণিত কৰা।
- বিশ্ববিদ্যালয় এখনৰ সাংগঠনিক গাঠনি তলত দিয়াধৰণৰ হোৱা উচিত—

(ক) পৰিভ্রমক

↓

(খ) আচার্য

↓

(গ) উপাচার্য

↓

(ঘ) সদন (আদালত)

↓

(ঙ) কার্যবাহী পৰিষদ (পৰিষদ/সভা)

↓

(চ) বিদ্যায়তনিক পৰিষদ

↓

(ছ) শিক্ষকমণ্ডলী

↓

(জ) অধ্যয়ন পৰিষদ

↓

(ঝ) অর্থ সমিতি (কমিটি)

↓

(ঞ) নির্বাচন কমিটি

➢ আর্থিক দিশৰ ক্ষেত্রত বিশ্ববিদ্যালয়সমূহক আর্থিক অনুদান দিয়াৰ বাবে এখন বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগ গঠন কৰা উচিত। উচ্চ শিক্ষাৰ আর্থিক অনুদান দিয়াৰ বাবে ৰাজ্যিক চৰকাৰেওঁ দায়িত্ব গ্রহণ কৰিব লাগে।

জানি থোৱা ভাল

১৯৫৬ চনত ভাৰতবর্ষত বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগ গঠন কৰা হয়।

- **গ্রাম্য বিশ্ববিদ্যালয়সমূহ আৰু মহাবিদ্যালয়সমূহ** (Rural Universities and Colleges) ঃ

  গ্রাম্য বিশ্ববিদ্যালয় আৰু মহাবিদ্যালয়সমূহৰ ক্ষেত্রত আয়োগে পৰামর্শ দিছে যে— "গ্রাম্য ভাৰতৰ সাধাৰণ বিকাশৰ ধাৰা আহ্বান কৰা হ'ব পূর্ণ বিকশিত হৈ থকা পৰিসৰ, কৌশল আৰু প্রশিক্ষণৰ গুণাগুণৰ কাৰণে। সেইবোৰ যোগান ধৰিবলৈ আৰু শিক্ষিত নাগৰিকসকলৰ প্রয়োজনীয়তা পূৰণ কৰিবলৈ গ্রাম্য মহাবিদ্যালয় আৰু বিশ্ববিদ্যালয়ৰ এক ব্যৱস্থাৰ প্রয়োজন" (ৰাধাকৃষ্ণণ আয়োগৰ প্রতিবেদন)।

- এখন গ্রাম্য বিশ্ববিদ্যালয়ে স্নাতক পাঠ্যক্রমৰ আবাসিক মহাবিদ্যালয়ৰ এটা সৰু চক্র বা আঙুঠিক সামৰি ল'ব আৰু ইয়াৰ কেন্দ্রত বিশেষধৰণৰ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সুবিধা থাকিব।
- স্নাতক পর্যায়ৰ আবাসিক মহাবিদ্যালয়সমূহত ৩০০ জনতকৈ অধিক শিক্ষার্থী নাথাকিব। বিশ্ববিদ্যালয়খনৰ অন্তর্ভুক্ত মহাবিদ্যালয়সমূহক লৈ মুঠ ছাত্র-ছাত্রীৰ সংখ্যা হ'ব ২৫০০।
- ৩০০ জন ছাত্র-ছাত্রী থকা প্রত্যেকখন মহাবিদ্যালয়ৰে সুকীয়া শিক্ষকমণ্ডলী আৰু সুবিধাসমূহ থাকিব।
- গ্রাম্য মহাবিদ্যালয়সমূহত সাধাৰণ অধ্যয়নৰ সৈতে ব্যৱহাৰিক পাঠ্যক্রমৰ সংযোগ থাকিব। ইয়াৰ ফলত শিক্ষার্থীসকল সংস্কৃতিবান আৰু শিক্ষিত মানুহ হ'ব আৰু মহিলাসকল হৈ পৰিব কৌশলসমৃদ্ধ।
- গ্রাম্য বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পাঠ্যক্রম সন্দর্ভত আয়োগখনে কৈছে যে— "মুক্ত শিক্ষাৰ সাধাৰণ বিষয় কিছুমান গ্রাম্য বিশ্ববিদ্যালয়ে সম্ভাব্যভাবে ল'ব যদিওঁ শিক্ষাদান আৰু আহৰণৰ ক্ষেত্রত

ইয়াৰ ভিন্নতা থাকিব। সাধাৰণ গোটটোৱে সামৰি লোৱা ক্ষেত্ৰবোৰ হ'ব অংক, ৰসায়ণ বিজ্ঞান, পদাৰ্থবিজ্ঞান, ভুতত্ববিদ্যা, জ্যোতিষ শাস্ত্ৰ, জীৱবিদ্যা, শাৰিৰীক শিক্ষা, মনোবিজ্ঞান, সামাজিক বিজ্ঞান, দৰ্শন আৰু ভাষা আৰু সাহিত্য।" সেয়েহে আয়োগখনে পৰামৰ্শ দিছে যে সাধাৰণ অংক, বুনিয়াদী বিজ্ঞানসমূহ, সমাজ বিজ্ঞান ভাষা আৰু সাহিত্যক সামৰি ল'ব।

চিন্তা চৰ্চা কৰক ১.১

বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ ওপৰত আয়োগখনে আগবঢ়োৱা কিছুমান নিৰ্দিষ্ট পৰামৰ্শ ব্যাখ্যা কৰক।

.....

.....

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৭ ঃ বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগ কোন চনত গঠিত হৈছিল?

.....

প্ৰশ্ন নং ৮ ঃ বিশ্ববিদ্যালয় এখনৰ সাংগঠনিৰ **গাথনি** প্ৰক্ৰিয়া কেনেকুৱা হোৱা উচিত?

.....

১.৬ অধ্যায়টিৰপৰা আমি কি শিকিলোঁ

- বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগখন গঠন কৰা হৈছিল ১৯৪৮ চনৰ নবেম্বৰ মাহত ড° সৰ্ব্বপল্লী ৰাধাকৃষ্ণণৰ অধ্যক্ষতাত। আয়োগখনে ভাৰতবৰ্ষৰ বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষাৰ সমস্যাসমূহ অধ্যয়ন কৰিছিল আৰু ১৯৪৯ চনৰ আগষ্ট মাহত ইয়াৰ প্ৰতিবেদন দাখিল কৰিছিল।
- আয়োগখনে উচ্চ শিক্ষাৰ লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য সম্বন্ধে গুৰুত্বপূৰ্ণ পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল। আয়োগখনৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য আছিল দেশৰ জনগণৰ কল্যাণৰ অৰ্থে নতুন জ্ঞান আৱিষ্কাৰ কৰা আৰু সেই জ্ঞানক বৃত্তিমুখী, বৈজ্ঞানিক আৰু উদ্যোগীক বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত ব্যৱহাৰ কৰা। উচ্চ শিক্ষাৰ লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য সম্বন্ধে আয়োগে আগবঢ়োৱা প্ৰধান পৰামৰ্শসমূহ আছিল—
  - ➢ জীৱনৰ অৰ্থ সম্বন্ধে জ্ঞাতাৰ্থ কৰিবলৈ,
  - ➢ জ্ঞানৰ বিকাশৰ দ্বাৰা অৰ্থপূৰ্ণ জীৱনধাৰণৰ বাবে আভ্যন্তৰীণ সামৰ্থতা আহৰণ কৰিবলৈ,
  - ➢ আমাৰ সকলোবোৰ শিক্ষকৰ লগতে অৰ্থনৈতিক আৰু ৰাজনৈতিক অনুষ্ঠানসমূহ সামাজিক দৰ্শনৰ সৈতে চিনাকি কৰি প্ৰসৰিত কৰিবলৈ,

- গণতন্ত্ৰৰ বাবে প্ৰশিক্ষণ দিবলৈ,
- আত্মবিকাশৰ বাবে প্ৰশিক্ষণ দিবলৈ,
- ভয়হীন মন, বিবেকৰ শক্তি আৰু উদ্দেশ্যৰ সংহতিৰ দৰে কিছুমান মূল্যবোধৰ বিকাশ সাধন কৰিবলৈ,
- সাংস্কৃতিক ঐতিহ্য বা পৈত্ৰিকতাৰ সৈতে চিনাকি হৈ ইয়াৰ পঞ্জীয়ণ কৰিবলৈ,
- শিক্ষা যে এটা জীৱনজোৰা প্ৰক্ৰিয়া তাক জনাৰ বাবে সমৰ্থবান হ'বলৈ,
- বৰ্তমানৰ লগতে অতীত সম্বন্ধেওঁ বুজি পোৱাৰ ধাৰণা বিকাশ কৰিবলৈ আৰু
- বৃত্তিমুখী আৰু বৃত্তিগত প্ৰশিক্ষণৰ শিক্ষা দিবলৈ।

- বিশ্ববিদ্যালয়সমূহৰ শিক্ষক, শিক্ষণৰ মানদণ্ড, অধ্যয়নৰ বিষয়সমূহ, গৱেষণা আৰু প্ৰশিক্ষণ, শিক্ষাৰ মাধ্যম, পৰীক্ষা ব্যৱস্থা, শিক্ষাৰ্থীসকলৰ কৰ্তব্য আৰু কাৰ্যাৱলী, মহিলাসকলৰ শিক্ষা, প্ৰশাসন আৰু আৰ্থিক দিশ, গ্ৰাম্য বিশ্ববিদ্যালয়সমূহ হ'ল বিশ্ববিদ্যালয় ব্যৱস্থাৰ কিছুমান উপাদান। এনেবোৰ দিশৰ ক্ষেত্ৰত বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগে কিছুমান বিশেষ পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল।

১.৭ অধিক জানিবলৈ

১)বৰদলৈ, অজন্তা ঃ ভাৰতৰ শিক্ষাৰ বুৰঞ্জী
লয়ার্চ বুকচ ষ্টল, গুৱাহাটী-১

২) ডেকা, বীৰেন্দ্ৰ আৰু অন্যান্য ঃ ভাৰতীয় শিক্ষাৰ ইতিহাস
অসম বুক ডিপো, গুৱাহাটী-১

৩) শৰ্মা, তৰুণ ঃ আধুনিক ভাৰতৰ শিক্ষাৰ ইতিহাস আৰু সমস্যাসমূহ
বনলতা, গুৱাহাটী-১

১.৮ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১৯৪৮ চনত

২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ড° সৰ্ব্বপল্লী ৰাধাকৃষ্ণণ

৩ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১০ গৰাকী

৪ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ আয়োগখন গঠন কৰাৰ মূল উদ্দেশ্য আছিল ভাৰতবৰ্ষৰ বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষাৰ সমস্যাৰাজি অধ্যয়ন কৰি সম্ভাৱনীয়তাসমূহ নিৰ্বাচন কৰি দেশখনৰ বৰ্তমানৰ লগত খাপ খোৱাকৈ আৰু ভৱিষ্যতৰ প্ৰয়োজনীয়তাসমূহ পূৰণ কৰিবপৰাকৈ উন্নতি সাধন

আৰু সম্প্রসাৰণৰ অর্থে পৰামর্শ আগবঢ়োৱা।

৫ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ আয়োগখনৰ প্রসংগৰ ৪টা প্রধান চর্ত হ'ল—

- ভাৰতবর্ষত বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষাৰ লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য আৰু গৱেষণা,
- বিশ্ববিদ্যালয়সমূহৰ বিত্তীয় দিশ তথা ৰাজহ,
- শিক্ষণৰ উচ্চ মানদণ্ড ৰক্ষাৰ ব্যৱস্থা আৰু বিশ্ববিদ্যালয়ৰ লগতে অধীনত থকা মহাবিদ্যালয়সমূহৰ পৰীক্ষা নিয়ন্ত্রণ,
- বিশ্ববিদ্যালয়ৰ শিক্ষাৰ মাধ্যম।

৬ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগে (১৯৪৮) উচ্চ শিক্ষাৰ লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য সন্দর্ভত আগবঢ়োৱা চাৰিটা পৰামর্শ আছিল—

- বিশ্ববিদ্যালয়ে ৰাজনীতি, প্রশাসন, শিক্ষা, উদ্যোগ আৰু বাণিজ্যৰ দিশত নেতৃত্ব দান কৰিবপৰা ব্যক্তি সৃষ্টি কৰিব পাৰিব লাগিব।
- বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষাৰ লক্ষ্য বৌদ্ধিক সাহসিকতা উৎপাদন কৰিবপৰা হোৱা উচিত।
- বিশ্ববিদ্যালয়সমূহৰ এটা প্রধান কাম হ'ল শিক্ষার্থীসকলক আধ্যাত্মিক দিশত বিকশিত কৰি তোলা।
- শিক্ষাই এগৰাকী ব্যক্তিৰ আভ্যন্তৰীণ গুণাৱলীসমূহ আৱিষ্কাৰ কৰি সেইবোৰক প্রশিক্ষণৰ মাধ্যমত বিকশিত কৰি তোলা উচিত।

৭ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১৯৫৬

৮ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ এখন বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ব্যৱস্থাপনামূলক গাথঁনি তলত দিয়াধৰণৰ হোৱা উচিত—

↓

অধ্যয়ন পৰিষদ

↓

অর্থ সমিতি (কমিটি)

↓

নিৰ্বাচন কমিটি

১.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

(ক) চুটি প্ৰশ্ন (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ঃ ৰাধাকৃষ্ণণ আয়োগ গঠনৰ মূল চিন্তা কি আছিল?

প্ৰশ্ন ২ঃ আয়োগৰ প্ৰসংগৰ মূল চৰ্তসমূহৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰক।

প্ৰশ্ন ৩ঃ এখন বিশ্ববিদ্যালয় গঠনৰ সাংগঠনিক গাথঁনি কেনেধৰণৰ?

প্ৰশ্ন ৪ঃ বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগৰ মূল তাৎপৰ্য্য কি আছিল?

প্ৰশ্ন ৫ঃ ভাৰতবৰ্ষৰ উচ্চ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত বিশ্ববিদ্যালয় আয়োগৰ কেনেধৰণৰ পৰিৱৰ্তনৰ প্ৰকাৰ সমূহৰ বিষয়ে চিনাক্ত কৰিছিল?

(খ) ৰচনা ধৰ্মী প্ৰশ্ন (৩০০ - ৫০০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ঃ বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগৰ প্ৰসঙ্গৰ চৰ্তসমূহ চমুকৈ আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ২ঃ বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগে উচ্চ শিক্ষাৰ লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য সন্দৰ্ভত আগবঢ়োৱা পৰামৰ্শসমূহ চমুকৈ আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ৩ঃ বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা ব্যৱস্থা সন্দৰ্ভত বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগে আগবঢ়োৱা কেইটিমান নিৰ্দিষ্ট পৰামৰ্শাৱলী আলোচনা কৰক।

অধ্যায় ২ ঃ মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগ (১৯৫২ - ৫৩)

অধ্যায় গাঁথনি

২.১ উদ্দেশ্য

২.২ পৰিচয়

২.৩ মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগৰ পটভূমি আৰু নিযুক্তি

২.৩.১ আয়োগলৈ লক্ষ্য উদ্দেশ্য সম্বন্ধীয় নির্দেশ

২.৩.২ অনুসন্ধান পদ্ধতি

২.৪ আয়োগৰ প্রতিবেদন

২.৪.১ বর্তি থকা পদ্ধতিৰ দোষসমূহ

২.৪.২ মাধ্যমিক শিক্ষাৰ লক্ষ্যসমূহ

২.৪.৩ মাধ্যমিক শিক্ষাৰ পুনৰসংগঠন

২.৫ মাধ্যমিক বিদ্যালয় সমূহৰ নির্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্রম

২.৫.১ প্রচলিত পাঠ্যক্রমৰ দোষসমূহ

২.৫.২ নির্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্রম প্রস্তুত কৰাৰ মৌলিক নাতিসমূহ

২.৫.৩ মাধ্যমিক বিদ্যালয় সমূহৰ পৃথক পৃথক নির্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্রম

২.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

২.৭ অধিক জানিবলৈ

২.৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

২.৯ আৰ্হি প্রশ্ন

২.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি ঃ -

- ১৯৫২-৫৩ চনৰ মাধ্যমিক শিক্ষ আয়োগৰ নিযুক্তিৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।
- আয়োগলৈ লক্ষ্য, উদ্দেশ্য সম্বন্ধে দিয়া নির্দেশবোৰ চিনাক্ত কৰিব পাৰিব।
- মাধ্যমিক শিক্ষাৰ প্রচলিত পদ্ধতিটোৰ দোষসমূহ বর্ণনা কৰিব পাৰিব।
- মাধ্যমিক শিক্ষাৰ লক্ষ্যৰ বিষয়ে অনুমোদনসমূহ বাখ্যা কৰিব পাৰিব।
- মাধ্যমিক শিক্ষাৰ নির্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্রম প্রস্তুত কৰাৰ নীতিসমূহৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি অনুমোদনসমূহ আলোচনা কৰিব পাৰিব।

২.২ পৰিচয়

ইয়াৰ পূৰ্বৰ অধ্যায়ত আমি বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগৰ বিষয়ে আলোচনা কৰি আহিছোঁ, যি ভাৰতত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ শিক্ষাক এটা নতুন গতিপথ দিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। আমি এই অধ্যায়ত মাধ্যমিক শিক্ষাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিম। মাধ্যমিক শিক্ষা হৈছে এনেধৰণৰ এবিধ শিক্ষা যি প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ৰ পিছৰ আৰু বিশ্ববিদ্যালয়ৰ শিক্ষাৰ আগৰ সকলো ধৰণৰ শ্ৰেণী অন্তৰ্ভুক্ত কৰে। এইটো অৱস্থাক দেশৰ সমগ্ৰ শিক্ষা বিষয়ক কাৰ্যক্ৰমণিকাৰ মেৰুদণ্ড হিচাপে বিবেচনা কৰা হয়। তথাপি, এইটো এনে এটা অৱস্থা যি অধিকাংশ ছাত্ৰৰ কাৰণে শিক্ষাৰ সমাপ্তি চিহ্নিত কৰে। তদুপৰি, মাধ্যমিক শিক্ষা হৈছে উচ্চ শিক্ষাৰ প্ৰধান গুৰি, যি আশা কৰা মতে দেশৰ শক্তিক গতিপথ দিয়ে। সেইবাবে মাধ্যমিক শিক্ষাৰ এটা অনুপযুক্ত পদ্ধতিয়ে সকলো অৱস্থাতে শিক্ষাৰ মান প্ৰতিকূলভাৱে প্ৰভাৱিত কৰিবলৈ বাধ্য।

এই অধ্যায়টোৱে ১৯৫২-৫৩ চনৰ মাধ্যমিক শিক্ষাৰ আয়োগে মাধ্যমিক শিক্ষাৰ বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত কৰা অনুমোদনসমূহ আলোচনা কৰিব।

২.৩ মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগৰ পটভূমি আৰু নিযুক্তি

আহক মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগ নিযুক্তি দিয়াৰ পটভূমিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰো। স্বাধীনতা পোৱাৰ পিছত জনসাধাৰণ আৰু চৰকাৰ উভয়ে মাধ্যমিক শিক্ষাৰ উন্নতিৰ ওপৰত অধিক আগ্ৰহ লবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল। যদিও মাধ্যমিক বিদ্যালয়ৰ সংখ্যা আৰু ইয়াৰ তালিকা আনকি স্বাধীনতা পোৱাৰ আগতেও সাংঘাতিক ধৰণেৰে বৃদ্ধি পাইছিল, তথাপি যি প্ৰকাৰৰ শিক্ষা দিয়া হৈছিল, সেই শিক্ষাই দেশৰ পৰিবৰ্তনশীল সামাজিক অৰ্থনৈতিক প্ৰয়োজনসমূহ পূৰণ কৰিবলৈ অসমৰ্থ হৈছিল। সেইবাবে, শিক্ষা পদ্ধতিটো সংশোধন কৰাৰ প্ৰয়োজন গভীৰভাৱে অনুভৱ কৰা হৈছিল। বিশ্ববিদ্যালয়ৰ শিক্ষা আয়োগেও শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত আমাৰ মাধ্যমিক শিক্ষা সকলোতকৈ দুৰ্বল সংযোজক বস্তু হিচাপে তিষ্ঠি আছে আৰু ইয়াৰ জৰুৰী সংশোধনৰ প্ৰয়োজন আছে বুলি মন্তব্য কৰিছিল। ইতিমধ্যে, স্বাধীনতা প্ৰাপ্তিৰ লগে লগে, দেশৰ ৰাজনৈতিক পৰিস্থিতি এটা সম্পূৰ্ণ বিপ্লৱৰ মাজেৰে পাৰ হৈছিল। সেই সময়ৰ শিক্ষামন্ত্ৰী মৌলানা আবুল কালাম আজাদে সভাপতি হিচাপে দিয়া এটা বক্তৃতাত কৈছিল — শিক্ষাৰো এটা সতেজ দৃষ্টিভঙ্গীৰ প্ৰয়োজন হৈছিল। এই বক্তৃতাটো তেওঁ Central advisory Board of Education ক উদ্দেশ্য কৰি ১৯৪৮ চনত দিছিল। Central advisory Board of Education য়ে ১৯৪৮ চনৰ জানুৱাৰী মাহত অনুষ্ঠিত হোৱা ইয়াৰ চতুৰ্দ্দশ অধিৱেশনত দেশত প্ৰচলিত মাধ্যমিক শিক্ষা পদ্ধতিটোৰ পৰীক্ষা কৰিবলৈ এখন আয়োগৰ নিযুক্তি অনুমোদন কৰিছিল আৰু এই ব্যৱস্থাটোৰ পুনৰসংগঠন আৰু উন্নতিৰ কাৰণে পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল। মাধ্যমিক শিক্ষাৰ কাৰণে এখন আয়োগে প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ আঁৰত ভাৰত চৰকাৰৰ অন্যান্য কিছুমান অভিপ্ৰায়ো আছিল।

এইবোৰ বিবেচনাৰ ভিত্তিতেই ভাৰত চৰকাৰ ৯৯৫২ চনৰ ২৩ ছেপ্তেম্বৰত, মাদ্রাজ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সেই সময়ৰ উপাচার্য ডা. এ. লক্ষ্মণস্বামী মুদালিয়াৰৰ সভাপতিত্বত আৰু তেওঁৰ নেতৃত্বৰ অধীনত মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগ গঠন কৰাৰ প্রস্তাৱ গ্রহণ কৰিছিল। সেইবাবে মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগক মুদালিয়াৰ আয়োগ বুলিও জনা যায়। ১৯৫২ চনৰ ৬ আক্টোবৰত এই আয়োগ আনুষ্ঠানিকভাৱে উদ্বোধন কৰা হৈছিল। ১৯৫৩ চনৰ জুন মাহত আয়োগে নিজস্ব প্রতিবেদন দাখিল কৰিছিল।

২.৩.১ আয়োগলৈ লক্ষ্য, উদ্দেশ্য সম্বন্ধীয় নির্দেশ (Terms of reference)

মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগলৈ লক্ষ্য, উদ্দেশ্য সম্বন্ধে দিয়া নির্দেশসমূহ তলত দিয়া ধৰণৰ

ক) ভাৰতৰ মাধ্যমিক শিক্ষাৰ বর্তমানৰ অৱস্থাটোৰ ওপৰত সর্বদিশৰ অনুসন্ধান সম্বলিত প্রতিবেদন প্রস্তুত কৰা।

(খ) তলত উল্লেখ কৰা দিশসমূহৰ বিচাৰৰ সৈতে ইয়াৰ পুনৰগঠন আৰু উন্নতিৰ বাবে ব্যৱস্থা গ্রহণ কৰিবলৈ পৰামর্শ আগবঢ়োৱা।

১) মাধ্যমিক শিক্ষাৰ লক্ষ্য, সংগঠন আৰু বিষয়সূচী।

২) প্রাথমিক বুনিয়াদী আৰু উচ্চ শিক্ষাৰ সৈতে ইয়াৰ সম্বন্ধ।

৩) বিভিন্ন ধৰণৰ মাধ্যমিক বিদ্যালয় সমূহৰ আন্তঃসম্বন্ধ।

৪) সমগ্র দেশৰ বাবে যাতে আমাৰ প্রয়োজনসমূহ আৰু সম্পদৰাশিক উপযোগী কৰি মাধ্যমিক শিক্ষাৰ এক সুস্থ আৰু যুক্তিযুক্ত অনুৰুপ ব্যৱস্থা (reasonable uniform system) যোগান ধৰিব পৰা যায় — তাৰ ব্যৱস্থা কৰা আৰু সেই ব্যৱস্থা গঠন কৰিবলৈ লোৱাৰ পথত আহি পৰিব পৰা সমস্যাসমূহৰ সমাধানৰ বাবে পৰামর্শ আগবঢ়োৱা।

২.৩.২ অনুসন্ধান পদ্ধতি

আয়োগে মাধ্যমিক শিক্ষাৰ বিভিন্ন বিষয় ব্যৱহাৰ কৰি এখন প্রশ্নৰ তালিকা প্রস্তুত কৰিছিল। এইখন ভাৰতৰ বিভিন্ন শিক্ষাবিষয়ক বিশেষজ্ঞলৈ, শিক্ষকসকললৈ আৰু শিক্ষানুষ্ঠানলৈৰ পঠোৱা হৈছিল। ইয়াৰ যিখিনি উত্তৰ পোৱা গৈছিল তাৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি ভালেখিনি খবৰ সংগ্রহ কৰা হৈছিল। আয়োগৰ সদস্যসকলে ভাৰতৰ বিভিন্ন ঠাইত ব্যাপক ভ্রমণ কৰি দেশত মাধ্যমিক শিক্ষাই সন্মুখীন হোৱা বিভিন্ন সমস্যাৰ বিষয়ে পোনপটীয়া জ্ঞান আহৰণ কৰিছিল। ১৯৫৩ চনৰ ২৯ আগষ্টত আয়োগে ২৫০ পৃষ্ঠাৰ এক প্রতিবেদন উপস্থাপন কৰিছিল।

২.৪ আয়োগৰ প্ৰতিবেদন

এতিয়া আমি ১৯৫২-৫৩ চনৰ মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগৰ প্ৰতিবেদনৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিম। যিহেতু প্ৰতিবেদনখন বহুত দীঘল, যত ৩১১ টা পৃষ্ঠা সন্নিবিষ্ট হৈছে, সেইবাবে ইয়াৰ সকলো দিশ আলোচনা কৰাটো সম্ভৱ নহয়। মাধ্যমিক শিক্ষাৰ দোষসমূহৰ ওপৰত আৰু লক্ষ্য, নতুন সাংগঠনিক প্ৰকাৰ আৰু নিৰ্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্ৰমৰ ক্ষেত্ৰত কৰা অনুমোদনৰ ওপৰত আমি আমাৰ আলোচনাটো ৰাখিম। আহক আমি এই সকলোবোৰ দিশ এটা এটাকৈ আলোচনা কৰো।

২.৪.১ বৰ্তি থকা পদ্ধতিৰ দোষসমূহ

আয়োগে প্ৰচলিত ব্যৱস্থাটোৰ তলত উল্লেখ কৰা দোষসমূহ আঙুলিয়াই দিছিল—

- প্ৰথমতে, আমাৰ বিদ্যালয়সমূহত যি শিক্ষা দিয়া হয় সেই শিক্ষা অকলশৰীয়া আৰু জীৱনৰপৰা পৃথক। শিক্ষা দিয়াৰ পৰম্পৰাগত পদ্ধতিৰ জৰিয়তে নিৰ্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্ৰমক যিদৰে বিধিবদ্ধ আৰু উপস্থাপন কৰা হৈছিল, সেই পদ্ধতিয়ে ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলক পৃথিৱীৰ দৈনন্দিন জীৱনৰ বিষয়ে, যত তেওঁলোক বসবাস কৰে, অৰ্ন্তদৃষ্টি দিয়া নাছিল।
- দ্বিতীয়তে, এই পদ্ধতিটো সংকীৰ্ণ আৰু একপক্ষীয় আৰু ই এজন ছাত্ৰৰ সম্পূৰ্ণ ব্যক্তিত্বক প্ৰশিক্ষণ দিবলৈ অসমৰ্থ।
- তৃতীয়তে, ইয়াত ইংৰাজীৰ ওপৰত খুব বেছি গুৰুত্ব দিয়া হৈছে। সেইবাবে যিসকল ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ ভাষাতত্বৰ ক্ষেত্ৰত বিশেষ জ্ঞান নাছিল তেওঁলোকে শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত গভীৰভাৱে অক্ষম (Handicapped) হৈ পৰিছিল।
- চতুৰ্থতে, শিক্ষা দিয়াৰ যিটো পদ্ধতি সাধাৰণতে অনুশীলন কৰা হৈছিল, সেই পদ্ধতিটোৱে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ মাজত তেওঁলোকৰ চিন্তাৰ স্বাধীনতা আৰু কৰ্মোদ্যম বঢ়াবলৈ অসমৰ্থ হৈছিল।
- পঞ্চমতে, শ্ৰেণীবোৰ আকাৰত ডাঙৰ হৈ যোৱাত ই শিক্ষক আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ মাজৰ ব্যক্তিগত সম্পৰ্ক হ্ৰাস কৰিছিল। এইদৰে চৰিত্ৰৰ প্ৰশিক্ষণ আৰু সঠিক নিয়মাণুবৰ্তিতাৰ প্ৰশিক্ষণ গুৰুত্বভাৱে বাধাগ্ৰস্ত হৈছিল।
- অৱশেষত, পৰীক্ষাসমূহৰ গভীৰ বোজাই শিক্ষকসকলৰ উদ্যমৰ সন্মুখত হেঙাৰ হ'ব বিচাৰিছিল, নিৰ্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্ৰমক একে ঠাচৰ কৰিব বিচাৰিছিল, যান্ত্ৰিক আৰু মৃত শিক্ষা পদ্ধতি বঢ়াব বিচাৰিছিল, অনুসন্ধান কৰাৰ সকলোধৰণৰ উৎসাহ উদ্দীপনা নিৰুৎসাহিত কৰিব বিচাৰিছিল আৰু ভুল আৰু শিক্ষাৰ কিছুমান অদৰকাৰী বস্তুৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিব বিচাৰিছিল।

জানি থোৱা ভাল

মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগে মাধ্যমিক শিক্ষাৰ প্ৰচলিত ব্যৱস্থাটোৰ তলত উল্লেখ কৰা দোষসমূহ আঙুলিয়াই দিছিল —

- অকলশৰীয়া আৰু জীৱনৰপৰা পৃথক
- সংকীৰ্ণ আৰু একপক্ষীয়
- ইংৰাজীৰ প্ৰাধান্য
- দোষযুক্ত শিক্ষা পদ্ধতি
- শিক্ষক আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ মাজত যোগাযোগৰ অভাৱ
- পৰীক্ষাৰ অধিক বোজা

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ খালী ঠাই পূৰ কৰক —

(ক) মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগ নিযুক্ত কৰা হৈছিল ————।

(খ) ———— এই আয়োগৰ অধ্যক্ষ আছিল।

(গ) মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগক ———— বুলিও জনা যায়।

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ প্ৰচলিত মাধ্যমিক শিক্ষাৰ যিকোনো দুটা ভুল বৰ্ণনা কৰক।

.....

.....

২.৪.২ মাধ্যমিক শিক্ষাৰ লক্ষ্যসমূহ

আয়োগে মাধ্যমিক শিক্ষাৰ লক্ষ্যণসমূহৰ ক্ষেত্ৰত তলত উল্লেখ কৰা অনুমোদনসমূহ আগবঢ়াইছিল —

➢ **গণতান্ত্ৰিক নাগৰিকত্বৰ উৎকৰ্ষ সাধন ঃ**

যেতিয়াৰপৰা ভাৰতে নিজকে এখন গণতান্ত্ৰিক গণৰাজ্য হিচাপে গঠন কৰাৰ পথ বাছি লৈছিল, তেতিয়াৰ পৰা নাগৰিকসকলক গণতান্ত্ৰিক সামাজিক ব্যৱস্থাৰ প্ৰশিক্ষণ দিব লাগিছিল যাতে তেওঁলোকে এইখিনি অন্তৰৰপৰা সমৰ্থন কৰিব পাৰে আৰু লাহে লাহে যাতে এইখিনি তেওঁলোকৰ অভ্যাসত পৰিণত হয়। নিয়মাণুবৰ্তিতা, সহ্যগুণ, উদাৰতা, স্বদেশপ্ৰেম, সহযোগিতা, চিন্তা-বক্তৃতা লিখাত সমভাৱ, গোটেই দেশৰ বাবে এক নাগৰিকত্বৰ প্ৰয়োজন — এইবোৰৰ কথা বাৰে বাৰে কৈ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ মনত সুমুৱাই দিব আৰু সম্প্ৰসাৰিত কৰিব পাৰিলেহে এইখিনি সম্ভৱ

হ'ব। মুদালিয়াৰ আয়োগৰ মতে মাধ্যমিক শিক্ষাই ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ মাজত এই গুণসমূহ জাগ্ৰত কৰিব লাগিব। এই গুণসমূহৰ অধিকাৰী হলে নাগৰিক সকলে নিজকে আদৰ্শ নাগৰিক হিচাপে গঢ়ি তুলিব পাৰিব আৰু তেনেকুৱা আদৰ্শ নাগৰিকে গণতন্ত্ৰক সফল কৰিবলৈ সক্ষম হব। চমুকৈ ক'বলৈ গ'লে — দেশত আদৰ্শ গণতান্ত্ৰিক নাগৰিক গঢ়ি তোলাটো মাধ্যমিক শিক্ষাৰ লক্ষ্য হোৱা উচিত।

- **বৃত্তিমূলক বা কাৰিকৰী দক্ষতাৰ উন্নতি —**

আমাৰ দেশৰ এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ প্ৰয়োজন হৈছে — উৎপাদনকাৰী দক্ষতা আৰু জাতীয় আয় বৃদ্ধি কৰা। সেইবাবে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ উৎপাদন ক্ষমতা আৰু বৃত্তিমূলক বা কাৰিকৰী দক্ষতা বৃদ্ধি কৰাটো শিক্ষাই লক্ষ্য হিচাপে লব লাগিব। এইটো লক্ষ্যত উপনীত হবৰ বাবে মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগে, মানুহে হাতেৰে কৰা শ্ৰমৰ মৰ্যাদাৰ পৃষ্ঠপোষকতা কৰিবলৈ অনুমোদন জনাইছিল। আয়োগে মাধ্যমিক শিক্ষাৰ জৰিয়তে উদ্যোগ আৰু প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ অগ্ৰগতিৰ বাবে কাৰিকৰী দক্ষতাৰ উন্নতিক অনুমোদন জনাইছিল। সেইবাবে, মাধ্যমিক শিক্ষাক সম্পূৰ্ণৰূপে আনুমানিক বা কাল্পনিক শিক্ষাৰপৰা মুকলি কৰি দিয়া উচিত আৰু কৃষিবিষয়ক, কাৰিকৰী, ব্যৱসায়িক আৰু অন্যান্য ব্যৱহাৰিক পাঠ্যক্ৰমৰ ওপৰত জোৰ দিয়া উচিত।

- **নেতৃত্বৰ বাবে শিক্ষা —**

অধিকাংশ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বাবেই মাধ্যমিক শিক্ষা হৈছে শিক্ষা গ্ৰহণৰ অন্তিম বিন্দু। সেইবাবে, বিদ্যালয়ৰ শিক্ষাৰ শেষত, প্ৰত্যেকজন ছাত্ৰ-ছাত্ৰী স্বাধীনভাৱে বিভিন্ন বৃত্তিত সোমাবলৈ সক্ষম হ'ব। "এই প্ৰসঙ্গত, মাধ্যমিক বিদ্যালয়ৰ এটা বিশেষ সামাজিক কাম হৈছে — মানুহক প্ৰশিক্ষণ দিয়া, যি তেওঁলোকৰ নিজস্ব সৰু সৰু দল বা শ্ৰেণীত তেওঁলোকৰ সম্প্ৰদায় বা অঞ্চলৰ সামাজিক, ৰাজনৈতিক, ঔদ্যোগিক বা সাংস্কৃতিক ক্ষেত্ৰত নেতৃত্বৰ দায়িত্ব গ্ৰহন কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব।"

- **ব্যক্তিত্বৰ উৎকৰ্ষসাধন —**

মাধ্যমিক শিক্ষাই ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ ব্যক্তিত্বৰ উৎকৰ্ষ সাধন কৰাটো লক্ষ্য হিচাপে লব লাগিব। এই শিক্ষা এনেদৰে সংগঠিত কৰিব লাগিব যাতে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ মাজত থকা সৃষ্টিমূলক প্ৰতিভাখিনিয়ে সঠিকভাবে প্ৰকাশিত হ'ব পাৰে। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে যাতে তেওঁলোকৰ সাংস্কৃতিক ঐতিহ্যক প্ৰশংসা কৰিব পাৰে আৰু তেওঁলোকে যাতে এই ক্ষেত্ৰত গঠনমূলক আৰু মূল্যবান আগ্ৰহ দেখুৱাব পাৰে তাৰবাবে তেওঁলোকক প্ৰশিক্ষণ দিব লাগিব। তেওঁলোকে যাতে তেওঁলোকৰ সাংস্কৃতিক ঐতিহ্যক সংগ্ৰহ আৰু সংৰক্ষণ কৰে — সেই ক্ষেত্ৰটো তেওঁলোকেক প্ৰশিক্ষণ দিব লাগিব। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ ব্যক্তিত্বৰ সমগ্ৰ উন্নতি মাধ্যমিক শিক্ষাৰ অপৰিহাৰ্য্য অংগ হব লাগিব।

জানি থোৱা ভাল

মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগৰ মতে, মাধ্যমিক শিক্ষাৰ লক্ষ্যসমূহ হোৱা উচিত—

- গণতান্ত্রিক নাগৰিকত্বৰ উৎকর্ষ সাধন
- বৃত্তিমূলক বা কাৰিকৰী দক্ষতাৰ উন্নতি
- নেতৃত্বৰ বাবে শিক্ষা
- ব্যক্তিত্বৰ উৎকর্ষসাধন

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৩ঃ মাধ্যমিক শিক্ষাৰ লক্ষ্যৰ ওপৰত কিছুমান অনুমোদন কৰা হৈছিল। তলত দিয়াবোৰৰ কোনকেইটা এই অনুমোদনৰ অর্ন্তভুক্ত। শুদ্ধ উত্তৰ বাবে (✓) চিন দিয়ক —

(ক) শিক্ষা আৰু উৎপাদনৰ ক্ষমতা

(খ) শিক্ষা আৰু জাতীয় সংহতি

(গ) গণতান্ত্রিক নাগৰিকত্বৰ উৎকর্ষসাধন

(ঘ) ব্যক্তিত্বৰ উৎকর্ষসাধন

(ঙ) শিক্ষা আৰু আধুনিকতা

(চ) বৃত্তিমূলক বা কাৰিকৰী দক্ষতাৰ উন্নতি

(ছ) সামাজিক, নৈতিক আৰু আধ্যাত্মিক মূল্যবোধৰ উৎকর্ষসাধন

(জ) নেতৃত্বৰ বাবে শিক্ষা

২.৪.৩ মাধ্যমিক শিক্ষাৰ পুনৰ সংগঠন

মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগে মাধ্যমিক শিক্ষাৰ সাংগঠনিক আদর্শৰ ক্ষেত্রত মাধ্যমিক শিক্ষা নিজেই এটা সম্পূর্ণ পূর্ণ সংগঠন হোৱা উচিত বুলি অনুমোদন কৰিছিল। জীৱনত নিজকে প্রস্তুত বা সাজু কৰিবলৈ শিক্ষাৰ এইটো অৱস্থা বৰ গুৰুত্বপূর্ণ। বিদ্যালয়ত শিক্ষাৰ মানদণ্ড উন্নত কৰিবলৈ আয়োগে তলত উল্লেখ কৰা সাংগঠনিক আদর্শসমূহ পৰিকল্পনা কৰিছিল—

- মাধ্যমিক শিক্ষাৰ সময় ৭ বছৰ হোৱা উচিত। ই ১১ ৰ পৰা ১৭ বছৰৰ শ্রেণী অর্ন্তভুক্ত কৰা উচিত।
- প্রাথমিক বা কনিষ্ঠ বুনিয়াদী শিক্ষাৰ (Junior basic eudcation) ৪বা ৫ বছৰৰ পিছত নতুন সাংগঠনিক আকৃতিৰ তলত মাধ্যমিক শিক্ষা আৰম্ভ কৰা উচিত।
- মধ্য বা জ্যেষ্ঠ বুনিয়াদী বা নিম্ন মাধ্যমিক অৱস্থাটোৱে ৩ বছৰ সময় গ্রহণ কৰা উচিত।

- উচ্চতৰ মাধ্যমিক (Higher Secondary) ৩ বছৰীয়া হোৱা উচিত।
- আয়োগে বৰ্তমানৰ মধ্যৱৰ্তী শ্ৰেণীসমূহ উঠাই দিবলৈও পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল। দ্বাদশ শ্ৰেণীটো বিশ্ববিদ্যালয়ৰ লগত সংলগ্ন কৰিব লাগিব আৰু একাদশ শ্ৰেণীটো উচ্চ বিদ্যালয়ৰ লগ লগাব লাগিব। এইদৰে ই এবছৰীয়া প্ৰাকবিশ্ববিদ্যালয় (Pre-university) আৰু তিনিবছৰীয়া স্নাতক পাঠ্যক্ৰমৰ বাবে ওকালতি কৰিছিল।
- কাৰিকৰী দিশৰ বিদ্যালয়সমূহ বেছিকৈ আৰম্ভ কৰা উচিত আৰু ডাঙৰ ডাঙৰ চহৰবোৰত কেন্দ্ৰীয় কাৰিকৰী প্ৰতিষ্ঠান স্থাপন কৰা উচিত বুলি আয়োগে অনুমোদন জনাইছিল।
- বহুমুখী উদ্দেশ্যৰ বিদ্যালয়সমূহ স্থাপন কৰা উচিত, যি প্ৰযুক্তিবিদ্যা, বাণিজ্য, কৃষি, সুকুমাৰ কলা আৰু গাৰ্হস্থ্য বিজ্ঞানৰ অন্তিম পাঠ্যক্ৰম যোগান ধৰিব। এইবোৰ প্ৰতিষ্ঠানৰ উদ্দেশ্য আছিল ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক মাধ্যমিক পাঠ্যক্ৰমৰ অন্তত তেওঁলোকৰ জীৱনৰ বিভিন্ন খোজত পথ দেখুৱাই দিয়া। এইদৰে এই প্ৰতিষ্ঠানসমূহে বিশ্ববিদ্যালয়ৰ দুৱাৰমুখত থকা হেঁচা কমাই দিয়ে।

২.৫ মাধ্যমিক বিদ্যালয়সমূহৰ নিৰ্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্ৰম

মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগে মাধ্যমিক শিক্ষাৰ নিৰ্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্ৰমৰ বিষয়ে চমুকৈ আলোচনা কৰিছিল। প্ৰথমতে, ই প্ৰচলিত পাঠ্যক্ৰমৰ ভুলসমূহ আঙুলিয়াই দিছিল, নিৰ্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্ৰম প্ৰস্তুত কৰাৰ নীতিৰ বিষয়ে বিস্তৃতভাৱে আলোচনা কৰিছিল আৰু অৱশেষত মাধ্যমিক বিদ্যালয়সমূহৰ বিভিন্ন অৱস্থাৰ নিৰ্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্ৰমৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছিল।

২.৫.১ প্ৰচলিত নিৰ্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্ৰমৰ দোষসমূহ

আয়োগে নিৰ্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্ৰমৰ তলত উল্লেখ কৰা দোষসমূহ আঙুলিয়াই দিছিল—

- বৰ্তমানৰ নিৰ্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্ৰমৰ পৰিধি ঠেক।
- এই পাঠ্যক্ৰমখন পুথিগত আৰু তথ্যগত (bookish and theoretical)।
- ইয়াত প্ৰয়োজনতকৈ অধিক বিষয়ৰ সমাৱেশ হৈছে। কিন্তু ই পৰিপুষ্ঠ আৰু বৈশিষ্টপূৰ্ণ জ্ঞানৰ যোগান ধৰিব পৰা নাই।
- ইয়াত ব্যৱহাৰিক (Practical) আৰু আন তেনেধৰণৰ কৰ্মৰ পৰ্যাপ্ত ব্যৱস্থা নাই, যি শিক্ষাৰ এইটো স্তৰৰ যিকোনো পাঠ্যক্ৰমত ঠাই পোৱা উচিত। গতিকে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ ব্যক্তিত্ব গঠন কৰিবলৈ যি শিক্ষাৰ প্ৰয়োজন হয়, সেই শিক্ষা দিবলৈ এই পাঠ্যক্ৰম সক্ষম নহয়।

- কৈশোৰকালৰ বিভিন্ন প্ৰয়োজন আৰু কৰ্মক্ষমতা সম্বন্ধে বৰ্তমানৰ পাঠ্যক্ৰম উদাসীন।
- বৰ্তমান ভাৰতত কাৰিকৰী আৰু বৃত্তিমূলক বিষয়সমূহৰ খুব প্ৰয়োজন আছে। কিন্তু নিৰ্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্ৰমত এইবোৰ বিষয়ৰ বাবে ঠাই নাই।
- নিৰ্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্ৰম পৰীক্ষাৰদ্বাৰা জৰ্জৰিত, পৰীক্ষাই খুব বেছিকৈ এই ব্যৱস্থাক দমন কৰি আছে।

২.৫.২ নিৰ্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্ৰম প্ৰস্তুত কৰাৰ মৌলিক নীতিসমূহ

- **অভিজ্ঞতাৰ সম্পূৰ্ণতাৰ ক্ষেত্ৰত নীতিসমূহ —**

  মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগৰ মতে, 'নিৰ্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্ৰমে কেবল বিদ্যায়তনিক বিষয়বোৰক অন্তৰ্ভুক্ত নকৰে, যিবোৰ পৰম্পৰা গতভাৱে বিদ্যালয়ত শিকোৱা হয়, কিন্তু ই অভিজ্ঞতাৰ সম্পূৰ্ণতাক অন্তৰ্ভুক্ত কৰে যিখিনি এজন ছাত্ৰই বহুসংখ্যক কামৰ পৰা পায়, যিজন ছাত্ৰ বিদ্যালয়লৈ, শ্ৰেণীকোঠালৈ, পুথিভঁৰাললৈ, গৱেষণাগাৰলৈ, কাৰখানালৈ, খেলপথাৰলৈ যায়। এজন ছাত্ৰই এনে অভিজ্ঞতা শিক্ষক আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ মাজত থকা বহুসংখ্যক আনুষ্ঠানিক সম্পৰ্কৰ পৰাও পায়। বিদ্যালয়ত বা বিদ্যালয়ৰদ্বাৰা পৰিকল্পনা কৰা সকলোধৰণৰ অভিজ্ঞতাসমূহ নিৰ্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্ৰমত অন্তৰ্ভুক্ত হোৱা উচিত।

- **বিভিন্নতা আৰু স্থিতিস্থাপকতাৰ নীতিসমূহ** (Principles of variety and electricity) —

  নিৰ্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্ৰম স্থিতিস্থাপক হোৱা উচিত আৰু ই বিভিন্ন বিষয় আৰু কাম অন্তৰ্ভুক্ত কৰা উচিত যাতে বিভিন্ন ধৰণৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ প্ৰয়োজন সমূহ পূৰণ কৰিব পৰা যায়। নিৰ্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্ৰম ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ প্ৰয়োজন আৰু আগ্ৰহৰ উপযোগী হোৱা উচিত।

- **সম্প্ৰদায়ৰ লগত সম্পৰ্ক থকা নীতিসমূহ —**

  নিৰ্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্ৰমৰ সম্প্ৰদায়ৰ লগত সম্বন্ধ থকা উচিত। পাঠ্যক্ৰমত সম্প্ৰদায়ক উজ্বল কৰি দিব পৰা কাৰ্যক্ৰমণিকা থকা উচিত যাতে এজন ছাত্ৰই অনুভৱ কৰিব পাৰে যে তেওঁ স্থানীয় সম্প্ৰদায়ৰ এটা অবিচ্ছেদ্য অংগ। নিৰ্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্ৰমে ছাত্ৰ আৰু সম্প্ৰদায়ক পৰস্পৰৰ কাষলৈ অনা উচিত।

- **বিশ্ৰামৰ প্ৰশিক্ষণৰ কাৰণে নীতি —**

  নিৰ্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্ৰম এনেদৰে প্ৰস্তুত কৰিব লাগে যাতে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক কেৱল কামৰ বাবে নহয় কিন্তু জিৰণীৰ বাবেও প্ৰশিক্ষণ দিয়া হয়। এই উদ্দেশ্যৰ বাবে সামাজিক, সৌন্দৰ্যবোধ সংক্ৰান্তীয় খেল-ধেমালি আদিৰ কিছুসংখ্যক কাম পাঠ্যক্ৰমৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰা উচিত। এই কামবোৰে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক তেওঁলোকৰ জিৰণীৰ সময়খিনি সদব্যৱহাৰ কৰিবলৈ প্ৰশিক্ষণ দিব।

➢ **সংহতি আৰু সমন্বয়ৰ নীতি —**

নির্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্রম কেৱল কিছুমান বিষয়ৰ আৰু কামৰ সমষ্টি হোৱা উচিত নহয়। কাম আৰু বিষয়বোৰ একত্র আৰু ভালদৰে সম্বন্ধযুক্ত হ'ব লাগিব। নিদ্ধাৰিত পাঠ্যক্রমে "এখন বহল ক্ষেত্র" যোগান ধৰা উচিত, যাৰ জীৱনৰ লগত পোনপটীয়া সম্বন্দ থাকে।

২.৫.৩ মাধ্যমিক বিদ্যালয় সমূহৰ পৃথক পৃথক পর্যায়ৰ নির্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্রম

১) মধ্য বিদ্যালয়ৰ কাৰণে নির্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্রম।

২) উচ্চ আৰু উচ্চতৰ মাধ্যমিক বিদ্যালয়ৰ কাৰণে পাঠ্যক্রম।

মাধ্যমিক শিক্ষাত আয়োগে এই দুই অৱস্থাৰ বাবে তলত দিয়া বিভিন্ন পাঠ্যক্রম সমূহ উল্লেখ কৰিছে —

১) মধ্য বিদ্যালয়ৰ কাৰণে নির্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্রম —

আয়োগে তলত উল্লেখ কৰা বিষয়সমূহ অর্ন্তভুক্ত কৰিবৰ বাবে অনুমোদন জনাইছিল—

(ক) ইংৰাজী

(খ) সমাজ অধ্যয়ন

(গ) সাধাৰণ বিজ্ঞান

(ঘ) অংক

(ঙ) কলা আৰু সংগীত

(চ) শিল্পকর্ম

(ছ) শাৰীৰিক শিক্ষা

২) উচ্চ আৰু উচ্চতৰ মাধ্যমিক বিদ্যালয়ৰ কাৰণে পাঠ্যক্রম —

শিক্ষাৰ এইটো স্তৰৰ বাবে আয়োগে এক বৈচিত্রপূর্ণ পাঠ্যক্রম থকা উচিত বুলি পৰামর্শ আগবঢ়াইছিল।

(ক) বাধ্যতামূলক বা প্রধান বিষয় আৰু

(খ) ঐচ্ছিক বা স্বেচ্ছামূলক বিষয়।

(ক) **বাধ্যতামূলক বিষয়সমূহ ঃ**

বাধ্যতামূলক বিষয়সমূহে তলত উল্লেখ কৰা বিষয়সমূহ অর্ন্তভুক্ত কৰা উচিত—

(১) মাতৃভাষা বা আঞ্চলিক ভাষা বা মাতৃভাষা আৰু এটা মূল ভাষাৰ মিশ্রিত পাঠ্যক্রম।

(২) তলত দিয়াবোৰৰ ভিতৰৰ পৰা আন এটা ভাষা বাচি লব লাগিব ঃ

(ক) যিসকলৰ মাতৃভাষা হিন্দী নহয় তেওঁলোকৰ বাবে হিন্দী।

(খ) প্রাথমিক ইংৰাজী (Elementary English) তেওঁলোকৰ বাবে যিসকলে মধ্য স্তৰত ইংৰাজী অধ্যয়ন কৰা নাই।

(গ) আগবঢ়া বা অগ্রৱর্তী ইংৰাজী (Advance English) তেওঁলোকৰ বাবে যিকলে আগৰ স্তৰত ইংৰাজী অধ্যয়ন কৰিছে।

(ঘ) এটা আধুনিক ভাৰতীয় ভাষা (হিন্দীতকৈ বেলেগ)

(ঙ) এটা আধুনিক বিদেশী ভাষা (ইংৰাজীতকৈ বেলেগ)

(চ) এটা মূল ভাষা

(৩) সমাজ অধ্যয়ন — সাধাৰণ পাঠ্যক্রম (কৱল প্রথম দুবছৰৰ বাবে)

(৪) অংকক অর্ন্তভুক্ত কৰি সাধাৰণ বিজ্ঞান — সাধাৰণ পাঠ্যক্রম (কৱল প্রথম দুবছৰৰ বাবে)

(৫) তলত উল্লেখ কৰা তালিকাৰপৰা এটা শিল্পকর্ম বাচি লব লাগিব ঃ

(ক) সূতাকটা কাম আৰু বয়ন শিল্প (Spinning and weaving)

(খ) কাঠৰ কাম

(গ) ধাতুৰ কাম

(ঘ) বাগিচাৰ কাম

(ঙ) দর্জীৰ কাম

(চ) মুদ্রণৰ পদ্ধতি (Typography)

(ছ) কাৰখানাৰ ব্যৱহাৰিক শিক্ষা (Workshop Practical)

(জ) চিলাইৰ কাম, বেজীৰ কাম আৰু বেজীৰে ফুল তোলা কাম (Sewing, Needle work, Embroidery)

(ঝ) আর্হি প্রস্তুত কৰা কাম (Modeling)

(খ) ঐচ্ছিক বিষয়সমূহ ঃ

তলত দিয়া বিষয়সমূহৰ পৰা যিকোনো এটা সমষ্টি বাছি লৈ তাৰপৰা তিনিটা বিষয় লব লাগিব —

প্রথম ভাগ (কলা বিষয়ক)—

(ক) এটা মূল ভাষা বা এটা তৃতীয় ভাষা (২) তালিকাৰপৰা, যিটো আগতে লোৱা নাই

(খ) ইতিহাস

(গ) ভূগোল

(ঘ) অর্থবিজ্ঞান আৰু পৌৰবিদ্যাৰ মূলতত্ব (Elements of Economics and Civics)

(ঙ) মনোবিজ্ঞান আৰু তর্কশাস্ত্ৰৰ মূলতত্ব (Elements of psychology and Logic)

(চ) গণিত শাস্ত্র

(ছ) সংগীত

(জ) গার্হস্থ্য বিজ্ঞান

দ্বিতীয় ভাগ (বিজ্ঞান বিষয়ক) —

(ক) পদার্থ বিজ্ঞান

(খ) ৰসায়ন বিজ্ঞান

(গ) জীৱ বিদ্যা

(ঘ) ভূগোল

(ঙ) গণিত

(চ) শৰীৰৰ বিজ্ঞান আৰু স্বাস্থ্যবিজ্ঞানৰ মূল তত্ব (Elements of Physiology and Hygiene) (জীৱবিদ্যাৰ লগত লব নালাগে)

তৃতীয় ভাগ (কাৰিকৰী বিষয়ক) —

(ক) প্রায়োগিক গণিত আৰু জ্যামিতিক অভিযান্ত্রিক বিদ্যা (Applied Mathematics and Geometrical)

(খ) প্রায়োগিক বিজ্ঞান (Applied Science)

(গ) যন্ত্রমূলক অভিযান্ত্রিক বিষয়ৰ মূলতত্ব (Elements of Mechanical Engineering)

(ঘ) বিদ্যুৎ অভিযান্ত্রিক বিষয়ৰ মূলতত্ব (Elements of Electrical Engineering)

চতুর্থ ভাগ (বাণিজ্য বিষয়ক)—

(ক) বাণিজ্যিক প্রশিক্ষণ (Commercial Practice)

(খ) হিচাপ ৰক্ষণ (Book Keeping)

(গ) বাণিজ্যিক ভূগোল বা অর্থবিজ্ঞান আৰু পৌৰবিদ্যাৰ উপাদান (Commercial Geography or Elements of Economics and Civics)

(ঘ) দ্রুতলিখন আৰু মুদ্রালিখন (Shorthand and Typewriting)

পঞ্চম ভাগ (কৃষি বিষয়ক) —

(ক) সাধাৰণ কৃষি (General Agriculture)

(খ) পশুপালন (Animal Husbandry)

(গ) ফলমূল, শাক-পাচলি আদিৰ উৎপাদন বিদ্যা (Horticulture) আৰু বাগিছা পতা আৰু চোৱাচিতা কৰা কাম (Gradening)

(ঘ) কৃষিবিষয়ক ৰসায়ন আৰু উদ্ভিদ বিদ্যা (Agricultural Chemistry and Botany)

ষষ্ঠ ভাগ (সুকুমাৰ কলা) —

(ক) কলাৰ ইতিহাস

(খ) ছবি অঙ্কন কৰা নক্সা অঙ্কন (Drawing and Designing)

(গ) চিত্রকৰন (Painting)

(ঘ) আৰ্হি তৈয়াৰ কৰা কাম (Modeling)

(ঙ) সংগীত

(চ) নৃত্য

সপ্তম ভাগ (গার্হস্থ্য বিজ্ঞান)—

(ক) গৃহ অর্থনীতি (Home Economics)

(খ) পুষ্টি আৰু ৰন্ধন প্রকৰণ (Nutrition and Cookery)

(গ) মাতৃৰ শিল্পকর্ম আৰু শিশু প্রতিপালন (Mother craft and child care)

(ঘ) পৰিয়াল পৰিচালনা আৰু গৃহ-পৰিচর্যা (Household Management and home nursing)

ওপৰত উল্লেখ কৰা সমষ্টিবোৰৰ উপৰিও এজন ছাত্রই তেওঁৰ পছন্দ অনুসৰি ওপৰত উল্লেখ কৰা এটা অতিৰিক্ত বিষয় যিকোনো এটা সমষ্টিৰপৰা ল'ব পাৰে। এই ক্ষেত্রত ছাত্রজনে তেওঁৰ অন্যান্য ঐচ্ছিক বিষয়সমূহ সেই বিশেষ সমষ্টিটোৰ হয়নে নহয় সেইক্ষেত্রত গুৰুত্ব দিব নালাগে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৪ ঃ প্রচলিত পাঠ্যক্রমৰ যিকোনো চাৰিটা ভুল উল্লেখ কৰক।

.....

.....

.....

.....

প্রশ্ন নং ৫ ঃ পাঠ্যক্রম প্রস্তুত কৰাৰ নীতিসমূহৰ ওপৰত মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগৰ অনুমোদনসমূহ কি কি আছিল?

.....

.....

.....

.....

২.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- ১৯৫২ চনৰ ২৩ ছেপ্তেম্বৰত ডা. এল. এচ. মুদালিয়াৰৰ নেতৃত্বৰ অধীনত মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগে নিযুক্ত কৰা হৈছিল। সেইবাবে এই আয়োগ মুদালিয়াৰ আয়োগ বুলিহে জনপ্রিয় আৰু জনাজাত। আয়োগে মাধ্যমিক শিক্ষাৰ প্রচলিত ব্যৱস্থাৰ কিছুমান ভুল আঙুলিয়াই দিছিল।
- মাধ্যমিক শিক্ষাৰ লক্ষ্য আৰু নির্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্রম প্রস্তুত কৰাৰ নীতিৰ ক্ষেত্রত আয়োগে কিছুমান গুৰুত্বপূর্ণ অনুমোদন আগবঢ়াইছিল।
- মাধ্যমিক শিক্ষাৰ প্রধান লক্ষ্য আছিল উপযুক্ত নাগৰিক প্রস্তুত কৰা — যিসকলে দেশৰ বাবে নেতৃত্ব আগবঢ়াব পাৰিব আৰু নাগৰিক আত্মবিশ্বাসী, বাধ্য, কর্তব্যপৰায়ণ আৰু নিয়মাণুবর্তি হব।
- আয়োগে প্রচলিত পাঠ্যক্রমৰ কিছুমান ভুল আঙুলিয়াই দিছিল। সেইবাবে, ই নির্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্রম প্রস্তুত কৰাৰ বাবে কিছুমান নীতি অনুমোদন কৰিছিল। নীতিসমূহ হৈছে — অভিজ্ঞতাৰ সম্পূর্ণতা, বিভিন্নতা আৰু স্থিতিস্থাপকতা, সম্প্রদায়ৰ লগত সম্পর্ক, জিৰণীৰ কাৰণে প্রশিক্ষণ, বিষয়সমূহৰ সমন্বয়।
- আয়োগে মধ্য বিদ্যালয় আৰু উচ্চ আৰু উচ্চতৰ মাধ্যমিক বিদ্যালয়ৰ বাবে নির্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্রমৰ আঁচনি প্রস্তুত কৰি পৰামর্শ আগবঢ়াইছিল।

২.৭ অধিক জানিবলৈ

১) বৰুৱা, যতীন ঃ ভাৰতীয় শিক্ষাৰ ইতিহাস অধ্যয়ন
লয়ার্চ বুকচ ষ্টল, গুৱাহাটী-১

২) ডেকা, বীৰেন্দ্ৰ আৰু অন্যান্য ঃ ভাৰতীয় শিক্ষাৰ ইতিহাস
অসম বুক ডিপো, গুৱাহাটী-১

৩) বৰদলৈ, অজন্তা ঃ ভাৰতৰ শিক্ষাৰ বুৰঞ্জী
লয়ার্চ বুকচ ষ্টল, গুৱাহাটী-১

২.৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) ১৯৫২ চনৰ ২৩ ছেপ্তেম্বৰ

(খ) ডা. লক্ষ্মণস্বামী মুদালিয়াৰ

২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) জীৱনৰপৰা পৃথক (খ) ঠেক আৰু একপক্ষীয়

৩ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ (গ), (ঘ), (ঙ), (চ)

৪ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ প্রচলিত নির্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্রমৰ দোষসমূহ হৈছে —

(ক) ঠেক

(খ) পুথিগত আৰু তথ্যগত

(গ) পৰীক্ষাৰ দ্বাৰা জর্জৰিত

(ঘ) প্রয়োজনতকৈ অধিক বিষয়ৰ সমাৱেশ

৫ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ নির্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্রম প্রস্তুত কৰাৰ নীতিসমূহৰ ওপৰত মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগৰ অনুমোদন সমূহ হৈছে —

(ক) অভিজ্ঞতাৰ সম্পূর্ণতাৰ ক্ষেত্রত নীতিসমূহ

(খ) বিভিন্নতা আৰু স্থিতিস্থাপকতাৰ নীতিসমূহ

(গ) সম্প্রদায়ৰ লগত সম্পর্ক থকা নীতিসমূহ

(ঘ) বিশ্রামৰ প্রশিক্ষণৰ কাৰণে নীতি

(ঙ) সংহতি আৰু সমন্বয়ৰ নীতি

২.৮ আৰ্হি প্রশ্ন

(ক) চুটি প্রশ্ন (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ঃ মাধ্যমিক শিক্ষা প্রয়োজনীয় বুলি আপুনি কিয় ভাৱে?

প্রশ্ন ২ঃ মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগৰ মূল পৰামর্শসমূহ কি আছিল?

প্রশ্ন ৩ঃ মাধ্যমিক শিক্ষা বৃত্তিগত শিক্ষাৰ প্রয়োজন আছে বুলি আপুনি কিয় ভাৱে?

প্রশ্ন ৪ঃ 'মাধ্যমিক শিক্ষা হ'ল প্রাথমিক আৰু উচ্চ শিক্ষাৰ মাজৰ সেতু'- বর্ণনা কৰক।

(খ) ৰচনা ধর্মী প্রশ্ন (৩০০ - ৫০০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ঃ দেশত মাধ্যমিক শিক্ষা সংশোধন কৰিবৰ বাবে মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগে (১৯৫২-৫৩) কৰা প্রধান অনুমোদনসমূহ বর্ণনা কৰক।

প্রশ্ন ২ঃ ভাৰতত মাধ্যমিক শিক্ষাৰ সমস্যাসমূহ আলোচনা কৰক। এইবোৰ দূৰ কৰিবলৈ পৰামর্শ আগবঢ়োৱা।

প্রশ্ন ৩ঃ মাধ্যমিক শিক্ষাৰ লগত ওপৰত আলোচনা কৰা অনুমোদনসমূহ পৰীক্ষা কৰক। কিমান দূৰলৈকে এইবোৰ কার্যকৰী কৰা হৈছে ?

প্রশ্ন ৪ঃ আমাৰ বর্তমান মাধ্যমিক শিক্ষাৰ পাঠ্যক্রমৰ দোষবোৰ কি কি? ইয়াৰ উন্নতিৰ বাবে আপোনাৰ পৰামর্শ আগবঢ়াওক।

প্রশ্ন ৫ঃ নির্দ্ধাৰিত পাঠ্যক্রম প্রস্তুত কৰাৰ নীতিসমূহৰ ওপৰত মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগৰ অনমোদনসমূহ কি কি আছিল?

****

অধ্যায় ৩ - শিক্ষা আয়োগ ১৯৬৪-৬৬

অধ্যায় গাঁথনি

৩.১ উদ্দেশ্য

৩.২ পৰিচয়

৩.৩ আয়োগৰ নিযুক্তি

- ৩.৩.১ আয়োগৰ অতুলনীয় দিশসমূহ
- ৩.৩.২ প্রসঙ্গৰ ধাৰা
- ৩.৩.৩ প্রতিবেদন প্রস্তুতকৰণ

৩.৪ আয়োগৰ প্রতিবেদন

৩.৫ পৰামর্শাৱলী

- ৩.৫.১ শিক্ষা আৰু জাতীয় উদ্দেশ্য বা লক্ষ্য
- ৩.৫.২ শিক্ষা গাঁথনি

৩.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

৩.৭ অধিক জানিবলৈ

৩.৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

৩.৯ আৰ্হি প্রশ্ন

৩.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি ঃ

- ১৯৬৪-৬৬ চনৰ শিক্ষা আয়োগখনৰ নিযুক্তি আৰু ইয়াৰ বৈশিষ্ট্যপূর্ণ দিশসমূহ ব্যাখ্যা কৰিবলৈ সমর্থ হ'ব।
- ১৯৬৪-৬৬ চনৰ প্রতিবেদনখন প্রস্তুতকৰণৰ বিষয়ে জানিবলৈ সক্ষম হ'ব।
- আয়োগখনৰ উদ্দেশ্যসমূহ চিনাক্ত কৰিবলৈ সমর্থ হ'ব।
- আয়োগখনে অনুমোদন দিয়া শৈক্ষিক গাঁঠনি সম্বন্ধে বর্ণনা কৰিব পাৰিব।

৩.২ পৰিচয়

এই অধ্যায়টোত আমি ১৯৬৪-৬৬ চনৰ কোঠাৰী শিক্ষা আয়োগৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিম। এইখন ভাৰতবর্ষৰ শিক্ষাৰ ইতিহাসৰ ষষ্ঠ নং আয়োগ আছিল। ভাৰতবর্ষই স্বাধীনতা লাভ কৰাৰ পিছত আৰম্ভ কৰা পঞ্চবার্ষিক পৰিকল্পনাসমূহে দেশখনৰ গঠনত বহুধৰণে সহায় কৰিছিল। যিয়েই নহওঁক, পৰিকল্পনাবোৰ সফলভাৱে প্রয়োগ নোহোৱাৰ ফলত দেশখনৰ শিক্ষা বিকাশৰ প্রকৃত উদ্দেশ্য সফল হোৱা নাই। শিক্ষা এনেকুৱা এখন ক্ষেত্র যিখনত বর্তমানলৈওঁ অগণন

সমস্যাৰে ভৰপূৰ হৈ আছে আৰু ইয়াৰ সমাধানৰ যথেষ্ট প্ৰয়োজনীয়তা আহি পৰিছে। চৰকাৰখন এইক্ষেত্ৰত যথেষ্টভাৱে সজাগ হৈ আছে। ভাৰতবৰ্ষৰ চৰকাৰে স্বাধীনতা লাভৰ পিছত দুখনকৈ শিক্ষা আয়োগ গঠন কৰিছে। দ্বিতীয় আৰু তৃতীয় অধ্যায়ত আমি ইতিমধ্যে ১৯৪৮ চনৰ ৰাধাকৃষ্ণণ আয়োগ আৰু ১৯৫৩-৫৪ চনৰ মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছোহক যথাক্ৰমে দ্বিতীয় আৰু তৃতীয় অধ্যায়ত। ৰাধাকৃষ্ণণ আয়োগে উচ্চ শিক্ষা সন্দৰ্ভত আৰু মাধ্যমিক শিক্ষা আয়োগে মাধ্যমিক শিক্ষা সন্দৰ্ভৰ অধ্যয়ন কৰি পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল যদিওঁ পৰামৰ্শসমূহ সফলভাৱে ৰূপায়ণ নহ'ল। ফলস্বৰূপে শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰখন সমস্যাবহুল হৈ ৰৈ গ'ল। এনেদৰে ৰৈ যোৱা সমস্যাসমূহ সমাধান কৰাৰ অৰ্থে ১৯৬৪-৬৬ চনত চৰকাৰে এখন নতুন আয়োগ গঠন কৰি দিয়ে। আয়োগখনক জাতীয় শিক্ষাৰ বিকাশৰ অৰ্থে শিক্ষাৰ সকলো পৰ্যায়তে সাধাৰণ নীতি আৰু উপায়ৰ প্ৰয়োগ কৰিবপৰাকৈ পৰামৰ্শ আগবঢ়োৱাৰ উপদেশ দিছিল।

এই অধ্যায়টোত কোঠাৰী শিক্ষা আয়োগে শিক্ষাৰ সকলো পৰ্যায়তে আগবঢ়োৱা পৰামৰ্শাৱলীৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে।

৩.৩ আয়োগখনৰ নিযুক্তি (APPOINTMENT OF THE COMMISSION)

আয়োগখন ১৯৬৪ চনৰ ১৪ জুলাইৰ ভাৰত চৰকাৰৰ এটা প্ৰস্তাৱমৰ্মে নিযুক্তি দিয়া হৈছিল। আয়োগখনৰ সদস্য হিচাপে ভাৰতবৰ্ষ আৰু বিদেশৰ বিভিন্ন দিশৰ বিশেষজ্ঞ ব্যক্তিৰ লগতে শিক্ষাবিদসকলক সামৰি লোৱা হৈছিল। আয়োগখন গঠন হৈছিল ১৭ জন সদস্যৰে য'ত ১৪ জন আছিল সাধাৰণ সদস্য এগৰাকী সদস্য সচিব, এগৰাকী সহকাৰী সচিব আৰু ড° ডি এচ কোঠাৰী আছিল সভাপতি তথা অধ্যক্ষ। ড° ডি এচ কোঠাৰী আছিল বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগৰ অধ্যক্ষ। আয়োগখনক কোঠাৰী আয়োগ হিচাপেওঁ জনা যায়। আয়োগখনৰ ৫ গৰাকী সদস্য আছিল ইংলণ্ড, আমেৰিকা, ফৰাচী, জাপান আৰু ৰাছিয়াৰ শিক্ষাবিদ। জে. পি. নাইক (J. P. Naik)ক আয়োগৰ সদস্য সচিব হিচাপে নিযুক্তি দিয়া হৈছিল আৰু জে, এফ মেকডুগল আছিল সহকাৰী সচিব।

জানি থোৱা ভাল

নতুন দিল্লীৰ বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগৰ অধ্যক্ষ ড° ডি এচ কোঠাৰীক আয়োগখনৰ সভাপতি নিযুক্তি দিয়া হৈছিল। আয়োগখন গঠন হৈছিল মুঠ ১৭ গৰাকী সদস্যৰে।

৩.৩.১ আয়োগখনৰ অতুলনীয় দিশবোৰ (Unique Features of the Commission)

আগৰ আয়োগবোৰৰ তুলনাত কোঠাৰী আয়োগৰ গুৰুত্বতা বহুত বেছি আৰু ইয়াৰ মূল দিশবোৰ অতুলনীয়। সেয়েহে ইয়াৰ বিষয়ে আমি জনাটো প্ৰয়োজনীয়। ১৯৬৪-৬৬

চনৰ আয়োগখনৰ অতুলনীয় দিশবোৰ হ'ল তলত দিয়াধৰণৰ—

১। আগতে গঠন হোৱা আয়োগ ৫খনে ভাৰতবৰ্ষৰ শিক্ষাৰ সমগ্ৰ দিশটো অধ্যয়নৰ বাবে সামৰি লোৱা নাছিল। মাত্ৰ শিক্ষাৰ একোটা পৰ্যায়ৰ ওপৰতহে গুৰুত্ব আৰোপ কৰি পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল। কিন্তু এই আয়োগখনে ভাৰতবৰ্ষৰ শিক্ষাৰ মাত্ৰ এটা পৰ্যায়কে অধ্যয়ন কৰা নাই সমগ্ৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাটোকে অধ্যয়ন কৰি বোধগম্য পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছে।

২। আয়োগখনৰ অন্য এটা অতুলনীয় দিশ আছিল শিক্ষাক জাতীয় বিকাশৰ আটাইতকৈ শক্তিশালী আহিলা হিচাপে অভিহিত কৰাটো। আয়োগখনৰ প্ৰতিবেদনৰ প্ৰত্যেকটো পৃষ্ঠাতে জাতীয় বিকাশৰ বিভিন্ন দিশৰ বিকাশত শিক্ষাৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকাৰ কথা দেখুওঁৰা হৈছে।

আগত কেতিয়াওঁ শিক্ষাক জাতীয় সন্মানৰ আধাৰ হিচাপে গুৰুত্ব আৰোপ কৰা হোৱা নাই, শিক্ষাক জাতীয় সন্মানৰ মূল হোতা হিচাপে আগতে ধাৰণ কৰা হোৱা নাই, জাতিৰ বিকাশ আৰু সমৃদ্ধিৰ মূল হোতা হিচাপে শিক্ষাক কেতিয়াওঁ ধাৰণ কৰা হোৱা নাই, যিখিনি এই আয়োগৰ প্ৰতিবেদনৰ পৃষ্ঠাবোৰত প্ৰতিফলিত কৰা হৈছে।

৩। আয়োগখনৰ আন্তৰ্জাতিক গাঠনিৰ ধাৰণাও বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ। ভাৰতবৰ্ষৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাটো ভাৰতীয় সংস্কৃতি আৰু স্থানীয় অৱস্থাৰ মাধ্যমত ভাৰতীয় অভিজ্ঞতাৰ ওপৰত আধাৰিত হোৱাটো প্ৰয়োজনীয়। কিন্তু শিক্ষাৰ ধাৰণাটো সমগ্ৰ মানৱ জাতিৰ কল্যাণৰ অৰ্থেহে আধাৰিত আৰু বিশ্বৰ বিভিন্ন প্ৰান্তত থকা দেশবোৰৰ শিক্ষাবিদ, বিজ্ঞানীসকলৰ ভাবধাৰাসমূহক সামৰি লোৱাটো দৰকাৰ। ইয়াৰ উপৰিওঁ শৈক্ষিক ক্ষেত্ৰত আগবঢ়া দেশবোৰৰ নৱ বিকাশবোৰৰ ভালখিনি আকোঁৱালি লোৱাটো উদাৰ মনোভাবৰ চিনাকী। এনে উদ্দেশ্য আগত ৰাখি আয়োগখনে ৭জন ভাৰতীয় সদস্য, জাপান, আমেৰিকা, ইংলণ্ড, ফ্ৰাঞ্চ আৰু ৰাচিয়াৰ একোজনকৈ সদস্যৰ উপৰিওঁ বিশ্বৰ বিভিন্ন দেশৰ ২০ গৰাকী পৰামৰ্শদাতা অন্তৰ্ভুক্ত কৰি লৈছিল।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ তলত দিয়া ঠাইখিনিত আয়োগখনৰ অতুলনীয় দুটা দিশ উল্লেখ কৰক

.....

.....

৩.৩.২ প্ৰসংগৰ চৰ্ত্তসমূহ (Terms of Reference)

আয়োগখনে শিক্ষাৰ জাতীয় ধাৰণা সম্বন্ধে আৰু শিক্ষাৰ সকলো পৰ্যায়ৰ বিকাশৰ কাৰণে আৰু ইয়াৰ সকলো দিশৰ সাধাৰণ নীতি আৰু উপায়ৰ ওপৰত চৰকাৰক উপদেশ

আগবঢ়াব। চিকিৎসা বা আইন শিক্ষাৰ সমস্যাসমূহ যিয়েই নহওঁক পৰীক্ষা কৰাৰ প্ৰয়োজনীয়তা নাথাকিব, কিন্তু সেই সমস্যাসমূহৰ তেনে দিশবোৰ প্ৰয়োজনীয় কাৰণ ইয়াৰ বোধগম্য অনুসন্ধান চোৱা-চিতা কৰা হ'ব।

৩.৩.৩ প্ৰতিবেদন প্ৰস্তুতকৰণ (Making of the Report)

আয়োগখনে ইয়াৰ কাম আৰম্ভ কৰিছিল জাতিৰ পিতা মহামানব মহাত্মা গান্ধীৰ জন্মদিনৰ দিনাখন। ইয়াৰ গাঁঠনিৰ দিশটোত ১২ টা কাৰ্যদল (Task force) আৰু ৭ খন কাৰ্য সমিতি (working group) আছিল আৰু তেওঁলোকে দেশখনৰ শিক্ষাৰ বিভিন্ন সমস্যাবোৰ অধ্যয়ন কৰিবলৈ লৈছিল। তেওঁলোকে ৯০০০ জন ব্যক্তিৰ সাক্ষাৎকাৰ লৈছিল যিবিলাকে ৰাজহুৱা জীৱনত বিশিষ্টতা প্ৰদৰ্শন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। তেওঁলোকৰ ভিতৰত পুৰুষ, মহিলা, শিক্ষক, বিজ্ঞানী, উদ্যোগপতি, বিভিন্ন ক্ষেত্ৰৰ পণ্ডিত আৰু শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত আগ্ৰহী ব্যক্তি আছিল। আয়োগখনে ১০০ দিন ধৰি বিশ্ববিদ্যালয়সমূহ, মহাবিদ্যালয়সমূহ আৰু বিদ্যালয়সমূহ পৰিদৰ্শন কৰি শিক্ষকবৃন্দ, শিক্ষাবিদসকল, প্ৰশাসকমণ্ডলী আৰু শিক্ষাৰ্থীসকলৰ লগত আলোচনাত মিলিত হৈছিল। আয়োগখনে ২৪০০ খন স্মাৰক পত্ৰ আৰু আন লিখিত বিৱৰণ গ্ৰহণ কৰি পুনৰীক্ষণ কৰিছিল। আয়োগখনে ২১ মাহ কাম কৰি ১৯৬৬ চনৰ জুন মাহত প্ৰতিবেদন দাখিল কৰিছিল।

৩.৪ আয়োগখনৰ প্ৰতিবেদন (REPORT OF THE COMMISSION)

কোঠাৰী আয়োগৰ প্ৰতিবেদনখন শিক্ষাৰ ওপৰত প্ৰস্তুত কৰা এখন সৰ্বাঙ্গসুন্দৰ দলিল। আয়োগখনে ইয়াৰ প্ৰতিবেদনত উল্লেখ কৰিছে যে শিক্ষা হ'ল জাতীয় বিকাশৰ বাবে আটাইতকৈ শক্তিশালী এবিধ আহিলা। আয়োগখনৰ প্ৰতিবেদনখনক প্ৰকৃতভাবে নামাকৰণ কৰা হৈছে 'শিক্ষা আৰু জাতীয় বিকাশ' হিচাপে।

প্ৰতিবেদনখনক চাৰিটা খণ্ডত ভাগ কৰা হৈছে—

প্ৰথম খণ্ড ঃ সাধাৰণ সমস্যাবোৰৰ সৈতে জড়িত

দ্বিতীয় খণ্ড ঃ বিভিন্ন পৰ্যায়ত আৰু বিভিন্ন বৃতাংশৰ সৈতে জড়িত।

তৃতীয় খণ্ড ঃ আয়োগখনে আগবঢ়োৱা বিভিন্ন পৰামৰ্শাৱলী আৰু আঁচনিসমূহ প্ৰয়োগকৰণৰ লগত জড়িত।

চতুৰ্থ খণ্ড ঃ ওপৰঞ্চি কাকতসমূহ সংযোজিত।

এই প্ৰতিবেদনখনত প্ৰস্তাৱিত শৈক্ষিক পুনৰগঠনৰ আঁচনিসমূহ তিনিটা বহল ভাগত ভাগ কৰা হৈছে। যেনে—

১। শৈক্ষিক ব্যৱস্থাৰ আভ্যন্তৰীণ আকাৰ পৰিবৰ্তন আৰু জাতিটোৰ জীৱন, প্ৰয়োজনীয়তা আৰু উচ্চাভিলাষৰ লগত ইয়াৰ সম্বন্ধ।

২। গুণগত শিক্ষাৰ উন্নতিকৰণ যাতে প্ৰয়োজনীয় মানদণ্ডত উপনীত হ'ব পৰা যায়, অবিৰত বিকাশৰ ধাৰা ৰাখিব পৰা যায় আৰু অলপ সংখ্যক আন্তৰ্জাতিকভাৱে তুলনামূলক হয় আৰু

৩। মানব শক্তিৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ আধাৰত বিস্তৃতভাৱে শৈক্ষিক সুবিধাসমূহৰ বৃদ্ধিকৰণ আৰু শৈক্ষিক সুবিধাসমূহৰ সমতা স্থাপনৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ।

জানি থোৱা ভাল

প্ৰতিবেদনখন প্ৰস্তুতকৰণ—

- ১২ টা কাৰ্য দল (Task force) আৰু ৭ টা কাৰ্য সমিতি (working group) স্থাপন কৰা হয়।
- ৯০০০ পুৰুষ আৰু মহিলাৰ সাক্ষাৎকাৰ লোৱা হয়।
- ১০০ দিন লাগিছিল।
- ১৯৬৪ চনৰ ২ অক্টোবৰত কাম আৰম্ভ কৰা হৈছিল।
- প্ৰতিবেদনখন চাৰিটা খণ্ডত বিভক্ত কৰা হৈছিল।
- আঁচনিসমূহক তিনিটা শ্ৰেণীত শ্ৰেণীভুক্ত কৰা হৈছে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ উপযুক্ত শব্দৰে খালী ঠাই পূৰণ কৰক ঃ

(ক) শিক্ষা আয়োগখনক জনপ্ৰিয়ভাৱে ——— জনা যায়।

(খ) ভাৰত চৰকাৰে ——— ওপৰত এটা প্ৰস্তাৱৰ দ্বাৰা আয়োগখন নিযুক্তি দিছিল।

(গ) ——— বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগৰ সভাপতি আছিল।

(ঘ) আয়োগখনে ——— প্ৰতিবেদন দাখিল কৰিছিল।

(ঙ) প্ৰতিবেদনখনে ——— অধ্যায় সামৰি লৈছে আৰু ইয়াক ——— ভাগত বিভক্ত কৰা হৈছে।

৩.৫ কোঠাৰী আয়োগৰ পৰামৰ্শাৱলীসমূহ (RECOMMENDATIONS OF THE KOTHARI EDUCATION COMMISSION)

এতিয়া আমি আয়োগখনৰ পৰামৰ্শাৱলীসমূহ আলোচনা কৰিম। আমাৰ আলোচনাই পৰামৰ্শাৱলীসমূহৰ দুটা প্ৰধান দিশক সামৰি ল'ব। সেই দুটা হ'ব শিক্ষা আৰু জাতীয় উদ্দেশ্য আৰু শৈক্ষিক গাঁঠনিৰ ধাৰা।

৩.৫.১ শিক্ষা আৰু জাতীয় উদ্দেশ্য (Education and National objectives)

মানুহ আৰু সমাজক পৰিবৰ্তিত কৰাৰ ক্ষেত্ৰত শিক্ষাই বহুলভাবে ভূমিকা পালন কৰিবলগীয়া হয়। ইয়াক মানুহৰ জীৱন, প্ৰয়োজনীয়তাসমূহ আৰু উচ্চাভিলাষৰ লগত সম্বন্ধিত কৰি সামগ্ৰীকভাবে সংশোধিত কৰিবলগীয়া হয়। সেয়েহে ই সামাজিক অৰ্থনৈতিক আৰু সাংস্কৃতিক আকাৰ পৰিবৰ্তনত শক্তিশালী আহিলা হিচাপে সেৱা আগবঢ়াব পাৰে। আয়োগে শিক্ষাক জড়িত কৰি তলত দিয়া উদ্দেশ্যসমূহৰ পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছে—

১। শিক্ষা আৰু উৎপাদন বৃদ্ধিকৰণ

২। সামাজিক আৰু জাতীয় সংহতিৰ উন্নতি সাধন

৩। শিক্ষা আৰু আধুনিকীকৰণ

৪। সামাজিক, নৈতিক আৰু আধ্যাত্মিক মূল্যবোধৰ বিকাশ সাধন

১। **শিক্ষা আৰু উৎপাদনমুখিতা** (Education and Productivity) ঃ শিক্ষা অৰ্থনৈতিক উৎপাদনৰ লগত ওতঃপ্ৰোতভাৱে জড়িত। জাতীয় বিকাশৰ বাবে বিশাল সম্পদ উদঘাটন কৰিবলৈ হ'লে শিক্ষাক উৎপাদনৰ লগত সংযোগ কৰিব লাগিব। সেই উদ্দেশ্য আগত ৰাখি আয়োগে তলৰ কাৰ্যকৰী আঁচনিসমূহ দাঙি ধৰে—

(ক) আমাৰ শিক্ষা আৰু সংস্কৃতিৰ মৌলিক উপাদানস্বৰূপে বিজ্ঞানক প্ৰয়োগ কৰিব লাগে। বিজ্ঞানৰ প্ৰয়োগৰ মাজেৰে মুঠ জাতীয় উৎপাদন বৃদ্ধি কৰিব লাগে। সেয়েহে বিজ্ঞান শিক্ষা স্কুলীয়া শিক্ষাৰ অবিচ্ছেদ্য অংগস্বৰূপ হ'ব লাগে।

(খ) আয়োগৰমতে কৰ্ম-অভিজ্ঞতা আমাৰ সাধাৰণ আৰু বৃত্তিমূলক সকলোবোৰ বিষয়ৰ শিক্ষাৰ অবিচ্ছেদ্য অংগ হ'ব লাগে। আয়োগত কোৱা হৈছে যে গৃহ, স্কুল, কৰ্মশালা, ফাৰ্ম, ফেক্টৰী অথবা আন যিকোনো উৎপাদনমূলক পৰিস্থিতিত অংশগ্ৰহণ কৰা কাৰ্যই হৈছে কৰ্ম অভিজ্ঞতা। শিক্ষাৰ্থীসকলক উদ্দেশ্যপ্ৰণোদিতভাৱে দিয়া সকলোবোৰ শিক্ষাতে সাক্ষৰতা, সংখ্যাজ্ঞান, কৰ্ম-অভিজ্ঞতা আৰু সমাজৰ সেৱাৰ উপাদন থাকিব লাগে।

(গ) শিক্ষাক উৎপাদনমুখী কৰি তুলিবৰ বাবে মাধ্যমিক শিক্ষাত বৃত্তিমূলক প্ৰৱণতা শক্তিশালী কৰি তোলা উচিত। কৃষিমূলক আৰু কাৰিকৰী বিজ্ঞানমূলক শিক্ষাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিব লাগে। আয়োগে বিশেষভাৱে ভাৰতৰ বৃত্তিমূলক শিক্ষাৰ অনগ্ৰসৰতাৰ ধাৰাটো লক্ষ্য কৰে। আয়োগে এইক্ষেত্ৰত স্কুলীয়া শিক্ষাৰ গতিধাৰাৰ প্ৰতি দৃষ্টি নিক্ষেপ কৰি কয় যে সাধাৰণ আৰু বৃত্তিমূলক দুয়োটা দিশৰ উপাদন ভৱিষ্যতে ফলপ্ৰসূভাৱে এটা আনটোৰ লগত লগ লাগি পৰিব।

২। **সামাজিক আৰু জাতীয় সংহতিৰ উন্নতি সাধন** (Promoting Social and National Integration) ঃ আয়োগে অনুভৱ কৰে যে সকলোধৰণৰ উন্নতি সাধনৰ বাবে এখন শক্তিশালী আৰু ঐক্যবদ্ধ দেশ গঢ়ি তোলাটোৱে হ'ব আমাৰ পূৰ্বচর্ত। এইক্ষেত্রত দেশৰ অর্থনৈতিক, সামাজিক, সাংস্কৃতিক আৰু ৰাজনৈতিক দিশ জড়িত হৈ আছে। এই দিশসমূহেই সমাজৰ বিভিন্ন শ্রেণীৰ লোকৰ মাজত সামাজিক ব্যৱধান বৃদ্ধি কৰি তোলে আৰু সামাজিক বিশৃংখলতাৰ সৃষ্টি কৰে। এনে ব্যৱস্থাই আঞ্চলিক, ভাষিক, ধর্মীয় আৰু আন আন বিভেদমূলক ভাবৰ সৃষ্টি কৰি জাতীয় সংহতিৰ ভাব দুর্বল কৰি তুলিব পাৰে। আয়োগে এইদিশত আগবঢ়োৱা পৰামর্শসমূহ আছিল তলত দিয়াধৰণৰ—

(ক) শিক্ষাৰ মাধ্যমেৰে দেশৰ সামাজিক আৰু জাতীয় সংহতি স্থাপন কৰিব পৰা যায়। বর্তমান দেশৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাত ধনী-দুখীয়া, উচ্চ আৰু নিম্ন শ্রেণী লোকৰ মাজত এক ভিন্নতা আৰু বৈষম্যমূলক ব্যৱস্থা চলি আছে। দেশৰ সকলো শ্রেণীৰ লোকৰ শিক্ষাৰ সমান সুবিধা কৰিবৰ বাবে সাধাৰণ বিদ্যালয় স্থাপনৰ ব্যৱস্থা গ্রহণ কৰিব লাগে। এই ব্যৱস্থাত জাতি, বর্ণ, ধর্ম-সম্প্রদায়, অর্থনৈতিক অৱস্থা বা সামাজিক মানদণ্ড নির্বিশেষে সকেলাৰে বাবে মুক্ততা থাকিব লাগে।

(খ) আয়োগে উল্লেখ কৰিছে যে স্বাধীনতাৰ পিছৰপৰা দেশৰ শিক্ষিত বুদ্ধিজীৱি শ্রেণীৰ লোকবোৰ সর্বসাধাৰণ লোকৰপৰা ক্রমে আঁতৰি গৈছে। ই এক বিপদজনক কথা। সেইবাবে সামাজিক আৰু জাতীয় সেৱা আঁচনি প্রাথমিক পর্যায়ৰপৰা বিশ্ববিদ্যালয় পর্যায়লৈ সকলো ছাত্র-ছাত্রীৰ বাবে বাধ্যতামূলক আৰু শিক্ষাৰ এক অবিচ্ছেদ্য অংশস্বৰূপ হোৱা উচিত।

(গ) উপযুক্ত ভাষা নীতিয়েও সামাজিক আৰু জাতীয় সংহতি স্থাপনত কার্যকৰীভাবে সহায় কৰিব পাৰে। আধুনিক ভাষাবোৰৰ বিকাশ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ শিক্ষাত দিয়া গুৰুত্বৰ ওপৰত নির্ভৰ কৰে। শিক্ষাদানৰ বাবে এনে মাধ্যম নির্বাচন কৰিব লাগে যাতে ছাত্রৰ জ্ঞান আহৰণত আৰু তেওঁলোকৰ আত্মপ্রকাশত সুবিধা হয়। এইক্ষেত্রত মাতৃভাষাবোৰৰ দাবী অধিক শক্তিশালী হ'ব।

৩। **শিক্ষা আৰু আধুনিকীকৰণ** (Education and Modernisation) ঃ পুৰণি সমাজতকৈ বর্তমান সমাজ প্রভেদ হোৱাৰ এটা প্রধান দিশ হৈছে আজিৰ সমাজে বিজ্ঞানভিত্তিক কাৰিকৰী জ্ঞানৰ প্রয়োগ কৰাটো। ইয়াৰ যোগেদি উৎপাদনশীলতা বৃদ্ধি কৰি তুলিব পৰা হৈছে আৰু আমাৰ সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক জীৱনত দ্রুত পৰিবর্তনেৰে আধুনিকীকৰণ কৰি তুলিব পৰা হৈছে।

পুৰণি সমাজৰ জ্ঞান অভিজ্ঞতাৰ সীমাবদ্ধতাৰ হেতুকে সামাজিক বিকাশৰ গতি আছিল মন্থৰ আৰু ইয়াৰ শিক্ষাৰ উদ্দেশ্য আছিল সংৰক্ষণশীল। আধুনিক সমাজত

জ্ঞানৰ পৰিসৰ হৈছে ব্যাপক আৰু ইয়াৰ বিকাশৰ গতি হৈছে দ্রুততৰ। এনে অৱস্থাত জ্ঞান নিষ্ক্রিয় হৈ থকাৰ পৰিবর্তে সক্রিয়ভাৱে উদ্ভাৱনশীল হৈ উঠে।

আধুনিক সমাজৰ আন এটা সাংগঠনিক বৈশিষ্ট্য হৈছে ইয়াৰ স্বাসৰুদ্ধ হোৱা দ্রুতগতিৰ পৰিবর্তন। বর্তমানৰ সমাজত এই দ্রুত পৰিবর্তনৰ প্রতি লক্ষ্য ৰাখি শিক্ষাৰ ক্ষেত্রত বিকাশশীল আৰু গতিশীল নীতি গ্রহণৰ প্রয়োজন হৈ পৰিছে।

৪। **সামাজিক, নৈতিক আৰু আধ্যাত্মিক মূল্যবোধৰ বিকাশ সাধন** (Development of Social, Moral and Spiritual values) ঃ আয়োগে দৃঢ়ভাৱে মত প্রকাশ কৰে যে আধুনিকীকৰণক এক জীৱন্ত শক্তিস্বৰূপে গঢ় দি তুলিবলৈ হ'লে ইয়াৰ শক্তি আধ্যাত্মিকতাৰপৰা লাভ কৰি উঠিব লাগিব। স্বাধীনতাৰ পিছৰপৰা দেশৰ শিক্ষা আয়োগ আৰু শিক্ষা কর্তৃপক্ষবোৰেও এই নৈতিক শিক্ষাৰ দিশত গুৰুত্বপূর্ণ পৰামর্শ দি আহিছে। অৱশ্যে সেইসমূহৰ প্রতি শিক্ষানুষ্ঠানবোৰে যথোচিত সঁহাৰি জনোৱা নাই। সেইবাবে মূল্যবোধৰ এক সক্রিয় শিক্ষা ব্যৱস্থা গঢ় দি তুলিবৰ বাবে আয়োগে নিম্নলিখিত পৰামর্শ আগবঢ়ায়—

(ক) কেন্দ্রীয় আৰু ৰাজ্যিক চৰকাৰবোৰে তেওঁলোকৰ প্রত্যক্ষ নিয়ন্ত্রণত থকা সকলোবোৰ শিক্ষানুষ্ঠানতে নৈতিক, সামাজিক আৰু আধ্যাত্মিক মূল্যবোধৰ শিক্ষা দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে। এই শিক্ষা বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগে ধর্মীয় আৰু নৈতিক শিক্ষা সম্বন্ধে দিয়া পৰামর্শমতে দিব লাগে।

(খ) ব্যক্তিগতভাৱে পৰিচালিত অনুষ্ঠানেও এনে ব্যৱস্থা গ্রহণ কৰিব লাগে।

(গ) এনে মূল্যবোধৰ শিক্ষা স্কুলৰ কার্যসূচীৰ অবিচ্ছেদ্য অংগ হোৱাৰ উপৰিও ইয়াৰ বাবে স্কুলৰ সময় তালিকাত আছুতীয়াকৈ শ্রেণীৰ ব্যৱস্থা ৰাখিব লাগে, যাৰ যোগেদি বিভিন্ন সম্প্রদায়ৰ সাধাৰণ শিক্ষকে এই শিক্ষা দিব পাৰে।

(ঘ) ধর্মৰ তুলনামূলক অধ্যয়নৰ দিশত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সংশ্লিষ্ট বিভাগবোৰে ইয়াৰ প্রয়োজনীয় শিক্ষাৰ উপায় উদ্ভাৱন কৰিব লাগে। ইয়াৰ বাবে ছাত্র-শিক্ষকসকলৰ প্রয়োজন হোৱা বিশেষ পুথি আৰু সাহিত্য আদিও বিশ্ববিদ্যালয়ে প্রস্তুত কৰি তুলিব লাগে।

জানি থোৱা ভাল

আয়োগৰ উদ্দেশ্যসমূহ—

- উৎপাদন ক্ষমতা বৃদ্ধিকৰণ
- সামাজিক আৰু জাতীয় সংহতিৰ উন্নতি সাধন
- শিক্ষা আৰু আধুনিকীকৰণ
- সামাজিক, নৈতিক আৰু আধ্যাত্মিক মূল্যবোধৰ উন্নতি সাধন

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৩ ঃ তলত দিয়াবোৰৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা কৰক—

(ক) শিক্ষা আৰু উৎপাদন ক্ষমতা

.....

.....

.....

(খ) শিক্ষা আৰু আধুনিকীকৰণ

.....

.....

৩.৫.২ শৈক্ষিক গাঁথনি (Educational Structure)

ভাৰতবর্ষৰ বিশালতা আৰু ইয়াৰ শিক্ষা গাঁথনিৰ ভিন্নতাৰ প্রতি লক্ষ্য ৰাখি আয়োগে প্রস্তাৱিত নতুন শিক্ষা গাঁথনি পর্যায়ক্রমে ২০ বছৰৰ ভিতৰত কার্যকৰী কৰাৰ বাবে পৰামর্শ আগবঢ়ায়। আয়োগৰ মতে চলি থকা ব্যৱস্থাটোৱে শিক্ষাৰ মানদণ্ড নিম্নগামী কৰি তুলিছে। আয়োগৰ দৃষ্টিগোচৰ হোৱা নমনীয় নতুন শিক্ষা গাঁথনি আছিল তলত দিয়াধৰণৰ—

১। প্রাক-প্রাথমিক পর্যায় ১ বছৰৰপৰা ৩ বছৰলৈ।

২। প্রাথমিক পর্যায় ৭-৮ বছৰলৈ। ইয়াক দুটা উপ-পর্যায়স্বৰূপে ভাগ কৰি নিম্ন-প্রাথমিক ৪-৫ বছৰৰ আৰু উচ্চ-প্রাথমিক ৩ বছৰৰ কৰিব লাগে।

৩। নিম্ন মাধ্যমিক বা হাইস্কুলৰ সাধাৰণ শিক্ষা ৩ বা ২ বছৰৰ আৰু বৃত্তীয় শিক্ষা ১ বছৰৰপৰা ৩ বছৰৰ বাবে হ'ব লাগে।

৪। উচ্চতৰ মাধ্যমিকৰ সাধাৰণ শিক্ষা ২ বছৰৰ আৰু বৃত্তীয় শিক্ষা ১ বছৰৰপৰা ৩ বছৰৰ হ'ব লাগে।

৫। উচ্চশিক্ষা প্রথম ডিগ্রীৰ অধ্যয়নসূচী ৩ বছৰ বা অধিক হ'ব লাগে আৰু দ্বিতীয় ডিগ্রী অথবা গৱেষণাৰ ডিগ্রী ভিন্ন সময়সাপেক্ষ হ'ব লাগে।

১৯৬৪-৬৬ চনৰ কোঠাৰী আয়োগে পৰামর্শ দিয়া শিক্ষাৰ গাঁথনিৰ প্রক্রিয়াটো হ'ল ১০+২+৩।

জানি থোৱা ভাল

শিক্ষাৰ গাঁথনিৰ প্রক্রিয়া—

- প্রাক প্রাথমিক শিক্ষা ১ বছৰৰপৰা ৩ বছৰলৈ দিয়া উচিত।
- সাধাৰণ শিক্ষা ১০ বছৰ সময়লৈ চলিব।

— চাৰিবছৰ নিম্ন প্ৰাথমিক (৪ বছৰ)

— তিনিবছৰ উচ্চ প্ৰাথমিক (৩ বছৰ)

— তিনিবছৰ নিম্ন মাধ্যমিক শিক্ষা (৩ বছৰ)

➢ উচ্চতৰ মাধ্যমিক শিক্ষা হোৱা উচিত ২ বছৰৰ কাৰণে।

➢ স্নাতক পাঠ্যক্ৰম হ'ব লাগিব ৩ বছৰৰ কাৰণে।

➢ প্ৰাথমিক স্কুলৰ প্ৰথম শ্ৰেণীত প্ৰৱেশৰ বয়স সাধাৰণতে ৬ বছৰৰ কম হ'ব নোৱাৰিব।

➢ ১০ বছৰীয়া স্কুলীয়া শিক্ষাৰ শেষত বহিঃ পৰীক্ষা অনুষ্ঠিত কৰা হ'ব।

➢ ১০ বছৰ শিক্ষাৰ অন্তত শিক্ষাৰ মানদণ্ড সৰ্বভাৰতীয় পৰ্যায়ৰ কৰি তোলা হ'ব।

➢ আয়োগে মাধ্যমিক স্কুল দুইধৰণৰ হোৱাটো বিচাৰে। প্ৰথমবিধ হ'ব ১০ বছৰীয়া পাঠ্যক্ৰমৰ শিক্ষা দিয়া হাইস্কুল আৰু দ্বিতীয়বিধ হ'ব ১২ বছৰীয়া পাঠ্যক্ৰমৰ শিক্ষা দিয়া উচ্চতৰ মাধ্যমিক স্কুল।

➢ আয়োগে পূৰ্বৰ প্ৰাক-বিশ্ববিদ্যালয় পৰ্যায়টো কলেজ আৰু বিশ্ববিদ্যালয়ৰপৰা উচ্চতৰ মাধ্যমিক স্কুললৈ স্থানান্তৰ কৰাৰ বিষয়ে ব্যৱস্থা গ্ৰহণৰ বিবেচনা কৰে। আয়োগে মত প্ৰকাশ কৰে যে পূৰ্বতে এই পাঠ্যক্ৰম উচ্চতৰ মাধ্যমিক শিক্ষা কাৰ্যকৰীকৰণৰ বাবে এক ব্যৱস্থা হিচাপেহে গ্ৰহণ কৰা হৈছিল। কিন্তু পৰৱৰ্তী সময়ত এনে ব্যৱস্থাই স্থায়ীৰূপ ধাৰণ কৰাত আৰু স্নাতক পৰ্যায়ৰ শিক্ষাৰ গুণগত মান নিম্নগামী কৰি তোলাত আয়োগে আক্ষেপ প্ৰকাশ কৰে।

➢ ভাৰতবৰ্ষই স্বাধীনতা লাভ কৰাৰ আগতে বিশ্ববিদ্যালয়বোৰৰ শিক্ষা কাল প্ৰায় একেধৰণৰ আছিল। স্নাতক আৰু স্নাতকোত্তৰ দুয়োটা পৰ্যায়েই দুবছৰীয়া আছিল। কিন্তু পৰৱৰ্তী কালছোৱাত ইয়াৰ পৰিবৰ্তন সাধন কৰা হয়। বিশেষভাৱে কলা, বিজ্ঞান আৰু বাণিজ্য স্নাতক পৰ্যায়ৰ অধ্যয়ন ৩ বছৰীয়া কৰি তোলা হয়। কৃষি কাৰিকৰী আৰু চিকিৎসা বিষয়ৰ শিক্ষাকাল আৰু অধিক বৃদ্ধি কৰি তোলা হয়। আয়োগে মত পোষণ কৰে যে উচ্চ পৰ্যায়ৰ শিক্ষাত স্বাধীনতা আৰু উচ্চ মানদণ্ড ৰক্ষা কৰিবলগা হোৱা বাবে ইয়াৰ সময় পৰিমাণ ভিন ভিন হোৱাটো স্বাভাৱিক।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৪ ঃ ১৯৬৪-৬৬ চনৰ ভাৰতীয় শিক্ষা আয়োগে পৰামৰ্শ দিয়া শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ গাঁঠনিক পৰিবৰ্তনৰ বিষয়ে কেইশাৰীমান লিখক।

.....

.....

.....

.....

৩.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- ১৯৬৪-৬৬ চনৰ শিক্ষা আয়োগখন ভাৰত চৰকাৰে ১৯৬৪ চনৰ ১৪ জুলাই তাৰিখে নিযুক্তি দিছিল। ড° ডি এচ কোঠাৰীক আয়োগখনৰ সভাপতি হিচাপে নিযুক্তি দিছিল। আয়োগখনে ১৯৬৬ চনৰ ২৯ জুন তাৰিখে ইয়াৰ প্ৰতিবেদন দাখিল কৰিছিল।
- আয়োগখনে ১২টা কাৰ্যদল আৰু ৭টা কাৰ্য সমিতি গঠন কৰিছিল, দেশৰ শিক্ষাৰ প্ৰতি আগ্ৰহী ৯০০০ পুৰুষ-মহিলাৰ সাক্ষাৎকাৰ লৈছিল আৰু ১০০ দিন পৰিভ্ৰমণ কৰিছিল। প্ৰতিবেদনখনে ১৯টা অধ্যায় সামৰি লৈছিল।
- আয়োগখনৰ কিছুমান অতুলনীয় দিশ আছিল। সেইবোৰ হ'ল—
  ১। ইয়াৰ অনুসন্ধান বিশেষ খণ্ডসমূহ বা শিক্ষাৰ দিশত সীমাবদ্ধ হোৱা নাছিল। ইয়াৰ অনুসন্ধানে সমগ্ৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাটোৰে বোধগম্য পুনৰ মতামত সামৰি লৈছে।
  ২। আয়োগখনে নিশ্চিতভাৱে বিশ্বাস কৰিছিল যে শিক্ষা হ'ল জাতীয় বিকাশৰ এবিধ অতি শক্তিশালী আহিলা।
  ৩। আয়োগখন আন্তৰ্জাতিকভাৱে গঠিত হৈছিল। আয়োগখনত ৭জন ভাৰতীয় সদস্য আৰু ৫জন আন আন দেশৰ সদস্য আছিল। জাপান, ফৰাচী, ইংলণ্ড, আমেৰিকা আৰু ৰাচিয়া প্ৰত্যেক দেশৰে একোজনকৈ আছিল।
- আয়োগখনে পৰামৰ্শ আগবঢ়োৱা শিক্ষাৰ উদ্দেশ্যসমূহ আছিল—
  ১। উৎপাদন বৃদ্ধি
  ২। সামাজিক আৰু ৰাষ্ট্ৰীয় সংহতিৰ উন্নতি সাধন
  ৩। শিক্ষা আৰু আধুনিকীকৰণ
  ৪। সামাজিক, নৈতিক আৰু আধ্যাত্মিক মূল্যবোধৰ উন্নতি সাধন আয়োগখনে এটা নতুন শিক্ষা গাঁঠনিৰ (১০+২+৩) উন্নতি সাধন কৰিছিল।

৩.৭ অধিক জানিবলৈ

১) বৰুৱা, যতীন ঃ ভাৰতীয় শিক্ষাৰ ইতিহাস অধ্যয়ন, লয়ার্চ বুকচ ষ্টল, গুৱাহাটী-১

২) ডেকা, বীৰেন্দ্ৰ আৰু অন্যান্য ঃ ভাৰতীয় শিক্ষাৰ ইতিহাস, অসম বুক ডিপো, গুৱাহাটী-১

৩) বৰদলৈ, অজন্তা ঃ ভাৰতৰ শিক্ষাৰ বুৰঞ্জী, লয়ার্চ বুকচ ষ্টল, গুৱাহাটী-১

৩.৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) আয়োগখনে শিক্ষাৰ সকলো দিশ আৰু প্ৰত্যেক ক্ষেত্ৰ সামৰি ল'বলৈ চেষ্টা কৰিছিল।

(খ) আয়োগখনে নিশ্চিতভাৱে বিশ্বাস কৰিছিল যে শিক্ষা হ'ল জাতীয় বিকাশৰ এবিধ শক্তিশালী আহিলা।

২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) কোঠাৰী আয়োগ

(খ) জুলাই ১৪ তাৰিখ ১৯৬৪ চন

(গ) ড° ডি এচ কোঠাৰী

(ঘ) ২৯ জুন তাৰিখ ১৯৬৬ চন

(ঙ) ১৯, চাৰিটা।

৩ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ

(ক) উৎপাদন বৃদ্ধি কৰাৰ বাবে শিক্ষা কৰ্মকেন্দ্ৰিক হোৱা দৰকাৰ আৰু কৃষি শিক্ষা, বিজ্ঞান, উদ্যোগ আৰু কাৰিকৰী বিষয়ৰ শিক্ষাৰ ওপৰত অধিক গুৰুত্ব আৰোপ কৰাৰ প্ৰয়োজন। কিতাপৰপৰা লাভ কৰা শিক্ষাৰ পৰিবৰ্তে ব্যৱহাৰিক জ্ঞান আৰু কৌশল আয়ত্ব কৰিবপৰা শিক্ষাৰ সংযোজন কৰাটো অধিক গুৰুত্বপূৰ্ণ।

(খ) আধুনিকীকৰণ শিক্ষাৰ মাধ্যমত সমাজখন আধুনিক কৰি তুলিবপৰা যায়। সেইবাবে সমাজৰপৰা ঠেক আদৰ্শসমূহ আঁতৰাই তাৰ ঠাইত নতুন আদৰ্শ অন্তৰ্ভুক্ত কৰি ল'ব লাগে। সমাজখন আধুনিকীকৰণ কৰিবলৈ হ'লে বিজ্ঞান আৰু কাৰিকৰী শিক্ষাৰ সম্প্ৰসাৰণ ঘটোৱাটো প্ৰয়োজন।

৪ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১ৰ পৰা তিনিবছৰলৈ প্ৰাক বিদ্যালয় শিক্ষা দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগিব। সাধাৰণ শিক্ষা ১০ বছৰ সময় জুৰি চলিব লাগিব। উচ্চতৰ মাধ্যমিক পৰ্যায়ৰ শিক্ষাৰ সময় হ'ব ২ বছৰ আৰু স্নাতক পাঠ্যক্ৰমৰ বাবে ৩ বছৰ থাকিব।

৩.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

(ক) চুটি প্ৰশ্ন (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ঃ ১৯৬৪-৬৬ চনৰ কোঠাৰী আয়োগৰ মৌলিক তাৎপৰ্য্য কি আছিল?

প্ৰশ্ন ২ঃ ভাৰতবৰ্ষৰ শিক্ষা উন্নতিকৰণৰ বাবে কোঠাৰী আয়োগে কেনেধৰণৰ পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল?

প্রশ্ন ৩ঃ কোঠাৰী আয়োগক জাতীয় বা ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষা আয়োগ বুলি কিয় কোৱা হয়?

প্রশ্ন ৪ঃ শিক্ষা আধুনিকীকৰণৰ লগত কেনেদৰে জড়িত, চমুকৈ বর্ণনা কৰক।

(খ) ৰচনা ধর্মী প্রশ্ন (৩০০ - ৫০০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ঃ ভাৰতবর্ষৰ শৈক্ষিক ক্ষেত্রখনৰ সংস্কাৰত ১৯৬৪-৬৬ শিক্ষা আয়োগখনৰ স্থানৰ বিষয়ে আলোচনা কৰক।

প্রশ্ন ২ঃ ১৯৬৪-৬৬ চনৰ শিক্ষা আয়োগখনে ভাৰতবর্ষৰ উচ্চ শিক্ষাৰ উন্নতিৰ কাৰণে আগবঢ়োৱা পৰামর্শসমূহ মূল্যায়ণ কৰক।

প্রশ্ন ৩ঃ ১৯৬৪-৬৬ চনৰ শিক্ষা আয়োগখনে জাতীয় শিক্ষাৰ বিকাশৰ ক্ষেত্রত শিক্ষাৰ ভূমিকা সম্বন্ধে কেনেধৰণৰ মতামত আগবঢ়াইছে? বর্ণনা কৰক।

প্রশ্ন ৪ঃ ১৯৬৪-৬৬ চনৰ শিক্ষা আয়োগখন নিযুক্তি দিয়াৰ প্রয়োজনীয়তাৰ ক্ষেত্রত দেশখনৰ সেইসময়ৰ অৱস্থাৰ বিষয়ে বর্ণনা কৰক।

****

অধ্যায় - ৪ শিক্ষাৰ জাতীয় নীতি ১৯৬৮

অধ্যায় গাঁথনি

৪.১ উদ্দেশ্য
৪.২ পৰিচয়
৪.৩ চৰকাৰী নীতিৰ ঘোষণাসমূহ
৪.৪ শিক্ষাৰ জাতীয় নীতি সম্পৰ্কে হাতত লোৱা প্ৰস্তাৱসমূহ
৪.৫ ১৯৬৮ চনৰ শিক্ষাৰ জাতীয় নীতিৰ মূল্যাংকণ
৪.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
৪.৭ অধিক জানিবলৈ
৪.৮ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান
৪.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

৪.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি ঃ -

- ১৯৬৮ চনৰ শিক্ষাৰ জাতীয় নীতি কেনেদৰে গঠন কৰা হৈছিল সেয়া ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।
- চৰকাৰে ঘোষণা কৰা নীতিৰ লগত থকা মিলবোৰ জানিবলৈ সক্ষম হ'ব।
- শিক্ষাৰ জাতীয় নীতিৰ ক্ষেত্ৰত হাতত লোৱা প্ৰস্তাৱসমূহ আলোচনা কৰিব পাৰিব।
- ১৯৬৮ চনৰ শিক্ষাৰ জাতীয় নীতিৰ প্ৰস্তাৱসমূহ মূল্যাংকন কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব।

৪.২ পৰিচয়

আমি ইতিমধ্যে ইয়াৰ পূৰ্বৰ অধ্যায়টিত 'কোঠাৰী শিক্ষা আয়োগ'ৰ বিষয়ে আলোচনা কৰি আহিছোঁ। ১৯৬৮ চনৰ শিক্ষাৰ জাতীয় নীতি এই আয়োগৰ অনুমোদনৰ ভিত্তিতে গঠন কৰা হৈছিল। আয়োগে অনুমোদন কৰিছিল যে ভাৰত চৰকাৰে শিক্ষাৰ জাতীয় নীতি সম্পৰ্কে এটা বিবৃতি নিৰ্দ্ধাৰণ কৰা উচিত। এই নাতিয়ে ৰাজ্য চৰকাৰবোৰক আৰু স্থানীয় শাসকসকলক শিক্ষাবিষয়ক পৰিকল্পনা প্ৰস্তুত আৰু কাৰ্যকৰী কৰাত পথ দেখুৱাব। ১৯৬৭ চনত ভাৰত চৰকাৰে লোকসভাৰ সদস্যসকলক লৈ শিক্ষাৰ জাতীয় নীতি সম্পৰ্কে খছৱা প্ৰস্তুত কৰিবলৈ এখন সমিতি গঠন কৰিছিল। সমিতিখনে দেশৰ প্ৰায় সকলো ৰাজনৈতিক দলৰ শীৰ্ষস্থানীয় সদস্যসকলক একেলগ কৰি খছৱাখন প্ৰস্তুত কৰে। এই খছৱাখন ভাৰত চৰকাৰৰ শিক্ষা বিভাগৰ কেন্দ্ৰীয় সমিতিৰ (Central Board of Education) দ্বাৰা বিবেচিত হৈছিল। সমিতিত পৰ্যালোচনাৰ অন্তত সকলোৱে শিক্ষাৰ জাতীয় নীতি সম্পৰ্কে এক সাধাৰণ ঐক্যমতত উপনীত হৈছিল।

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি ১৯৬৮ চনৰ শিক্ষাৰ জাতীয় নীতিৰ মূল প্ৰস্তাৱসমূহ অনুধাৱন কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব।

৪.৩ চৰকাৰী নীতিৰ ঘোষণাসমূহ

ভাৰত চৰকাৰে চৰকাৰৰ নীতি ঘোষণা কৰোতে উল্লেখ কৰিছিল যে চৰকাৰে শিক্ষা আয়োগে আগবঢ়োৱা পৰামৰ্শমতে বহল অৰ্থত শিক্ষাৰ মৌলিক পুনৰ গঠনৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ কথাটোত বিশ্বাস কৰে। দেশৰ অৰ্থনৈতিক আৰু সাংস্কৃতিক উন্নতিৰ তথা দেশৰ জাতীয় সংহতিৰ বাবে আৰু এখন আদৰ্শ সমাজবাদী সমাজক বুজি পাবলৈ এনে নীতিৰ প্ৰয়োজন আছে। এই পুনৰ গঠনে শিক্ষা ব্যৱস্থাটোৰ এটা পৰিবৰ্তন আনিব। ইয়াক গভীৰভাৱে মানুহৰ জীৱনৰ লগত জড়িত কৰি শিক্ষা বিষয়ক সুবিধাবোৰ বৃদ্ধি কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিব। শিক্ষাৰ মান সকলো পৰ্যায়তে উন্নত কৰাৰ লগতে বিজ্ঞান আৰু প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ উন্নতিৰ ক্ষেত্ৰত অধিক গুৰুত্ব প্ৰদান কৰিব আৰু নৈতিক আৰু সামাজিক উন্নতি প্ৰখৰতৰ হ'ব। দেশৰ উন্নতিৰ হকে কাম কৰিব পৰাকৈ সু-নাগৰিক সৃষ্টি কৰিব পৰাটোৱেই শিক্ষাৰ মূল উদ্দেশ্য হোৱা উচিত। তেতিয়াহে শিক্ষাই সৰ্বসাধাৰণ নাগৰিকৰ ভাৱনাত আবেগ সৃষ্টি কৰিব পাৰিব আৰু এক সুসাংস্কৃতিক ভাৱধাৰা সৃষ্টি কৰি জাতীয় সংহতিক শক্তিশালী কৰিব তুলিব। যাৰ ফলত এজন নাগৰিকে নিজৰ কৰ্ত্তব্য পালন কৰি দেশৰ অগ্ৰগতিৰ ক্ষেত্ৰত সহায়ক হ'ব।

জানি থোৱা ভাল

১৯৬৪-৬৬ চনৰ 'কোঠাৰী শিক্ষা আয়োগ'ৰ অনুমোদনৰ আধাৰতে ১৯৬৮ চনৰ শিক্ষাৰ জাতীয় নীতি গঠন কৰা হৈছিল।

৪.৪ শিক্ষাৰ জাতীয় নীতি সম্পৰ্কে হাতত লোৱা প্ৰস্তাৱসমূহ

ইতিপূৰ্বে আলোচনাৰ পৰা আমি শিক্ষাৰ জাতীয় নীতিৰ পটভূমি সম্পৰ্কে সম্যক ধাৰণা লাভ কৰিলোঁ। এতিয়া ১৯৬৮ চনৰ শিক্ষাৰ জাতীয় নীতিৰ স্বভাৱ সমূহৰ বিষয়ে আলোচনা দাঙি ধৰা হ'ব। প্ৰস্তাৱসমূহ কোঠাৰী শিক্ষা আয়োগৰ পৰমাৰ্শক অনুসৰণ কৰি কৰা কাৰ্যক্ৰম হিচাপে বিবেচনা কৰিব পাৰি।

বিনামূলীয়া আৰু বাধ্যতামূলক শিক্ষা —

- সংবিধানৰ ৪৫ নং অনুচ্ছেদত থকা নিৰ্দেশাত্মক নীতি (Directive Principle) ক সোনকালে পৰিপূৰ্ণ কৰিবলৈ যৎপৰোনাস্তি চেষ্টা কৰিব লাগিব। এই অনুচ্ছেদমতে ১৪ বছৰলৈকে সকলো শিশুক বিনামূলীয়া আৰু বাধ্যতামূলক শিক্ষা দিয়াতো বাধ্যতামূলক।
- বিদ্যালয়ত চলি থকা গতিহীন অৱস্থা আৰু প্ৰচলিত অপচয়ৰ পৰিমাণ কমোৱাৰ লগতে প্ৰত্যেকটো শিশু যাতে বিদ্যালয়ত নামভৰ্ত্তি কৰে সেয়া নিশ্চিত কৰা। তদুপৰি তেওঁ যাতে সফলতাৰে বিদ্যালয়ৰ নিৰ্দেশিত পাঠ্যবিষয় সম্পূৰ্ণ কৰিব পাৰে সেয়া সুনিশ্চিত কৰা।

শিক্ষকসকলৰ অৱস্থা, পাৰিশ্রমিক আৰু শিক্ষাগত অর্হতা —

- যিবোৰ উপাদানে শিক্ষাৰ মাত্রা নির্দ্ধাৰণ কৰে আৰু জাতীয় উন্নতিলৈ অৱিহণা যোগায়, তাৰ ভিতৰত নিঃসন্দেহে শিক্ষকজন হৈছে সকলোতকৈ গুৰুত্বপূর্ণ।
- শিক্ষকজনক সমাজত এখন সন্মানৰ স্থান দিব লাগিব।
- তেওঁলোকৰ দৰমহা আৰু অন্যান্য চাকৰি সংক্রান্তীয় চর্তসমূহ - তেওঁলোকৰ যোগ্যতা আৰু দায়িত্ব অনুসৰি সঠিক আৰু সন্তোষজনক হ'ব লাগিব।
- কিছুমান ক্ষেত্রত শিক্ষকসকলৰ শৈক্ষিক স্বাধীনতা ৰক্ষা কৰিব লাগিব। তেওঁলোকক স্বনির্ভৰশীল অধ্যয়ন আৰু গৱেষণা চলাই থাকিবলৈ আৰু প্রকাশ কৰিবলৈ স্বধীনতা দিব লাগিব। ৰাষ্ট্রীয় আৰু আর্ন্তজাতিক গুৰুত্বপূর্ণ সমস্যাৰ বিষয়ে ক'বলৈ আৰু লিখিবলৈ তেওঁলোকৰ স্বাধীনতা থাকিব লাগিব।
- শিক্ষকৰ শিক্ষা, বিশেষকৈ চাকৰিৰ সময়ত ল'বলগীয়া শিক্ষাখিনিয়ে প্রয়োজনীয় গুৰুত্ব পাব লাগিব।

ভাষাসমূহৰ উন্নতি —

- আঞ্চলিক ভাষাসমূহ ঃ ভাৰতীয় ভাষাসমূহ আৰু সাহিত্যৰ প্রৱল উন্নতি অবিহনে শিক্ষা আৰু সাংস্কৃতিক উন্নতি সম্ভৱপৰ নহয়। ইয়াৰ অবিহনে মানুহৰ সৃষ্টিমূলক শক্তিখিনি প্রকাশ নোপোৱাৰ লগতে শিক্ষাৰ মানদণ্ড বিকাশ নহ'লহেতেঁন। মানুহৰ মাজলৈ জ্ঞান বিয়পিব নোৱাৰিলেহেঁতেন আৰু বুদ্ধিয়ক সম্প্রদায় আৰু জনসাধাৰণৰ মাজত থকা ব্যৱধানখিনি বেছি বহল নহ'লেও পৰিৱর্তনহীন হৈ থাকিলহেতেন। আঞ্চলিক ভাষাসমূহৰ ব্যৱহাৰ কেৱল প্রাথমিক আৰু মাধ্যমিক স্তৰতে সীমাবদ্ধ হোৱা অনুচিত। এই আঞ্চলিক ভাষাসমূহকো যাতে বিশ্ববিদ্যালয় পর্যায়ত শিক্ষাৰ মাধ্যম হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হয় — সেই ক্ষেত্রত গুৰুত্বপূর্ণ পদক্ষেপ হাতত ল'ব লাগে।

তিনিটা ভাষাৰ বিধিব্যৱস্থা ঃ মাধ্যমিক অৱস্থাত ৰাজ্য চৰকাৰে তিনিটা ভাষাৰ বিধি ব্যৱস্থা প্রণয়ন কৰিব লাগিব। সেইকেইটা হ'ল — যিকোনো এটা আধুনিক ভাৰতীয় ভাষা নাইবা পছন্দ অনুসৰি এটা দক্ষিণৰ ভাষা, আঞ্চলিক ভাষা তথা হিন্দী আৰু ইংৰাজী।

হিন্দী ঃ সহযোগী ভাষা হিচাপে হিন্দীৰ উৎকর্ষ সাধন কৰিবলৈ সকলো ধৰণৰ চেষ্টাৰে উৎসাহিত কৰিব লাগিব। সংবিধানৰ ৩৫১ নম্বৰ অনুচ্ছেদত উল্লেখ থকা মতে হিন্দীয়ে যাতে ভাৰতৰ মিশ্রিত সংস্কৃতিৰ সকলো উপাদানৰ প্রকাশৰ মাধ্যম হিচাপে কাম কৰিব পাৰে, সেই কথা নিশ্চিত কৰিবলৈ প্রয়োজনীয় যত্ন ল'ব লাগিব।

সংস্কৃত ঃ ভাৰতীয় ভাষাসমূহৰ উন্নতি আৰু বিকাশ দেশৰ সাংস্কৃতিক একতালৈ অদ্বিতীয় অৱিহণা আৰু লেখত ল'বলগীয়া গুৰুত্বখিনি বিবেচনা কৰি সংস্কৃত ভাষাক বিদ্যালয় আৰু বিশ্ববিদ্যালয় পর্যায়ত শিক্ষাদানৰ বাবে প্রায়োজনীয় সুবিধাবোৰ অধিক উদাৰভাৱে আগবঢ়াব লাগে।

আৰ্ন্তজাতিক ভাষাসমূহ ঃ ইংৰাজী আৰু অন্যান্য আৰ্ন্তজাতিক ভাষাসমূহৰ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত বিশেষ জোৰ দিয়াটো প্ৰয়োজনীয়।

শিক্ষাবিষয়ক সুবিধাৰ সমবিতৰণ —

- শিক্ষাবিষয়ক সুবিধাসমূহ সকলোৰে বাবে সমান কৰিবলৈ অহোপুৰুষাৰ্থভাৱে যত্ন কৰিব লাগিব।
- শিক্ষাগত সুবিধাৰ ক্ষেত্ৰত আঞ্চলিক অসমতাবোৰ দূৰ কৰিব লাগিব। গাওঁ আৰু অন্যান্য পিছপৰা অঞ্চল সমূহলৈ শিক্ষাবিষয়ক সুবিধা বিশেষভাৱে আগবঢ়াব লাগিব।
- সাধাৰণ বিদ্যালয়সমূহত শিক্ষাৰ মান উন্নত কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিব লাগিব।
- ৰাজহুৱা বিদ্যালয় (Public School)ৰ দৰে সকলোবোৰ লেখত ল'বলগীয়া বিদ্যালয় মেধাৰ ভিত্তিত ল'ৰা-ছোৱালীক ভর্তি কৰিবলৈ দিব লাগিব। সমাজত বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ মাজত থকা পাৰ্থক্য, ভিন্নতা ৰোধ কৰিবলৈ যোগ্যতা অনুসাৰে সকলোকে বিদ্যালয়ত নামভর্তি কৰিবলৈ দিব লাগিব।
- ছোৱালীৰ শিক্ষাই গুৰুত্ব পোৱা উচিত। ই কেৱল সামাজিক অন্যায়ৰ ক্ষেত্ৰত নহয় সামাজিক পৰিবর্তনতো উৎসাহ যোগায় আৰু দেশৰ প্ৰগতিত সহায়ক হয়। অনুন্নত সম্প্ৰদায়ৰ মাজত বিশেষকৈ জনজাতীয় মানুহৰ মাজত শিক্ষা বিস্তাৰ কৰিবলৈ বিশেষভাৱে চেষ্টা কৰিব লাগিব।
- শাৰীৰিক তথা মানসিকভাৱে বাধাগ্ৰস্ত শিশুসকলৰ বাবে শিক্ষাবিষয়ক সুবিধাবোৰ সম্প্ৰসাৰিত কৰিব লাগিব। বাধাগ্ৰস্ত শিশুসকলক স্বাভাৰিক আৰু নিয়মিতভাৱে স্কুলত পঢ়িবলৈ সক্ষম কৰিবলৈ নতুন ধৰণে শিক্ষা পদ্ধতি তৈয়াৰ কৰিব লাগিব।

প্ৰতিভাৰ চিনাক্তকৰণ ঃ শ্ৰেষ্ঠতাৰ সৃষ্টি কৰিবলৈ বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত থকা প্ৰতিভাখিনি যিমান সোনকালে পাৰি আৰু যিমানদূৰ সম্ভৱ চিনাক্ত কৰাটো প্ৰয়োজনীয়। তদুপৰি সেয়া ভালদৰে প্ৰস্ফুটিত কৰিবলৈ প্ৰয়োজনীয় সুবিধাসমূহ প্ৰদান কৰিব লাগিব।

কর্ম অভিজ্ঞতা আৰু জাতীয় সেৱা ঃ বিভিন্ন ধৰণৰ উপযুক্ত আৰু প্ৰয়োজনীয় কার্যক্ৰমণিকা গ্ৰহণ কৰি বিদ্যালয় আৰু সাধাৰণ ৰাইজৰ মাজত সম্ভাৱ বঢ়াব লাগিব। কর্ম অভিজ্ঞতা আৰু জাতীয় সেৱা শিক্ষাৰ এটা অবিচ্ছেদ্য অংগ হ'ব লাগিব। সম্প্ৰদায় সেৱা আৰু জাতীয় পুনৰ গঠনৰ অর্থমূলক আৰু প্ৰত্যাহ্বান জনোৱা কার্যক্ৰমণিকাত অংশগ্ৰহণ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত শিক্ষাই গুৰুত্ব দিব লাগিব। এই কার্যক্ৰমণিকাবোৰত পাৰস্পৰিক সহায়, চৰিত্ৰ গঠন আৰু একধৰণৰ সামাজিক দায়িত্ববোধ পালন কৰাটো উন্নত কৰাৰ ক্ষেত্ৰতো জোৰ দিব লাগিব।

বিজ্ঞান শিক্ষা আৰু গৱেষণা ঃ জাতীয় অর্থনীতিৰ উন্নতিৰ মাত্ৰা বৃদ্ধি কৰাৰ বাবে বিজ্ঞান শিক্ষা আৰু গৱেষণাক বেছি অগ্ৰাধিকাৰ দিয়া উচিত। বিদ্যালয়ত ছাত্ৰাৱস্থাৰ শেষ নোহোৱালৈকে বিজ্ঞান আৰু অংক সাধাৰণ শিক্ষাৰ এক অবিচ্ছেদ্য অংগ হোৱা উচিত।

কৃষি আৰু উদ্যোগৰ কাৰণে শিক্ষা ঃ

- কৃষি আৰু উদ্যোগিক বিকাশৰ বাবে শিক্ষাই বিশেষ গুৰুত্ব দিব লাগিব।
- প্রত্যেকখন ৰাজ্যত অন্ততঃ এখন কৃষি বিশ্ববিদ্যালয় থাকিব লাগিব। এই বিশ্ববিদ্যালয়বোৰ এটা নির্দিষ্ট চৌহদত হ'ব লাগিব আৰু এই বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অধীনত বেলেগ বেলেগ চৌহদত প্রয়োজনীয় মহাবিদ্যালয় থাকিব পাৰিব। অন্যান্য বিশ্ববিদ্যালয়সমূহেও কৃষিৰ এটা বা তাতোকৈ বেছি বিভাগৰ শিক্ষাৰ কাৰণে একোটাকৈ বিভাগ গঠন কৰিব পাৰিব। কাৰিকৰী শিক্ষাৰ ক্ষেত্রত উদ্যোগৰ ব্যৱহাৰিক প্রশিক্ষণ এটা অবিচ্ছেদ্য অংগ হ'ব লাগিব। কাৰিকৰী শিক্ষা আৰু গৱেষণা গভীৰভাৱে উদ্যোগৰ লগত জড়িত থাকিব লাগিব। তদুপৰি এই ক্ষেত্রত কাৰিকৰী শিক্ষা আৰু গৱেষণাৰ মাজত ধাৰাবাহিক সহযোগিতাৰ ব্যৱস্থা থাকিব লাগিব।

কিতাপ প্রকাশ ঃ

- শ্রেষ্ঠ সৃষ্টিশীল প্রতিভাধৰ লিখকৰ সহায়েৰে পাঠ্যপুথিৰ মান উন্নত কৰিব লাগিব। বিদ্যালয় আৰু বিশ্ববিদ্যালয়ৰ উন্নত মানৰ পাঠ্যপুথিৰ প্রকাশৰ বাবে খৰতকীয়া পদক্ষেপ হাতত ল'ব লাগিব।
- পাঠ্যপুথি সঘনে সলনি কৰাটো ত্যাগ কৰিব লাগিব। সকলোৱে যাতে সেই কিতাপবোৰ কিনিব পাৰে সেই কথালৈ লক্ষ্য ৰাখি এই পাঠ্যপুথিসমূহৰ দাম যথেষ্ট কম কৰিব লাগিব।
- কিতাপৰ স্বাধীন সমিতি প্রতিষ্ঠা কৰাৰ সম্ভাৱনা বাণিজ্যিক অর্থত পৰীক্ষা কৰিব লাগিব আৰু লগতে চেষ্টা কৰিব লাগিব যাতে গোটেই দেশতে একে ধৰণৰ কেইখনমান মৌলিক পাঠ্যপুথি থাকে।
- শিশুৰ কাৰণে প্রয়োজনীয় কিতাপ প্রকাশৰ লগতে আঞ্চলিক ভাষাসমূহত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পর্যায়ৰ কিতাপ প্রকাশ কৰাৰ ক্ষেত্রত বিশেষ মনোযোগ দিব লাগিব।

পৰীক্ষা ব্যৱস্থা ঃ পৰীক্ষা ব্যৱস্থাৰ বিশ্বাসযোগ্যতা আৰু মানদণ্ড উন্নত কৰাটো পৰীক্ষা সংশোধনী ব্যৱস্থাৰ এটা প্রধান লক্ষ্য হ'ব লাগিব। তদুপৰি, মূল্যাংকণ কৰা এটা ধাৰাবাহিক পদ্ধতি থাকিব লাগিব। ছাত্র-ছাত্রীক এটা নির্দিষ্ট সময়ত তেওঁলোকে সম্পন্ন কৰা কামৰ মানৰ ভিত্তিত অর্হতাৰ প্রমাণপত্র দিয়াতকৈ, তেওঁলোকক তেওঁলোকৰ প্রাপ্তিৰ স্থৰ উন্নত কৰাত সহায় কৰাটোহে ইয়াৰ লক্ষ্য হ'ব লাগিব।

মাধ্যমিক শিক্ষা ঃ

মাধ্যমিক (আৰু উচ্চ) পর্যায়ৰ শিক্ষা বিষয়ক সুবিধা সামাজিক পৰিৱর্তন আৰু ৰূপান্তৰৰ এটা মুখ্য আহিলা স্বৰূপ। মাধ্যমিক শিক্ষাৰ কাৰণে প্রয়োজনীয় সুবিধাসমূহ সকলো ঠাইৰ সকলো মানুহৰ মাজলৈ বিস্তৃত কৰিব লাগিব। যিসকলে অতীতত এইবোৰৰ পৰা বঞ্চিত হৈ আছিল — তেওঁলোকেও যাতে এই সুবিধা পায় সেই ক্ষেত্রত বিশেষ গুৰুত্ব প্রদান কৰিব লাগিব।

শিক্ষাৰ এই স্তৰত কাৰিকৰী শিক্ষা আৰু বৃত্তিমূলক সুবিধাসমূহ বৃদ্ধি কৰাৰ প্ৰয়োজনীয়তা আছে। কাৰিকৰী আৰু বৃত্তিমূলক শিক্ষাৰ কাৰণে সুবিধাসমূহ উপযুক্তভাৱে বৈচিত্ৰপূৰ্ণ হ'ব লাগিব যাতে ই বহুতো ক্ষেত্ৰত অন্তৰ্ভূক্ত কৰিব পাৰে। উদাহৰণস্বৰূপে — কৃষি, উদ্যোগ, ব্যৱসায় আৰু বাণিজ্য, ঔষধ আৰু জনস্বাস্থ্য, গৃহ নিয়ন্ত্ৰণ, কলা আৰু শিল্পকৰ্ম, সচিব সংক্ৰান্তীয় প্ৰশিক্ষণ (Secretarial Training) ইত্যাদি।

বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা ঃ

- এখন মহাবিদ্যালয় বা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ গৱেষণাগাৰ, পুথিভঁৰাল আৰু অন্যান্য সুবিধা আৰু কৰ্মচাৰীসকলৰ সমৰ্থৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি মহাবিদ্যালয় বা বিশ্ববিদ্যালয়খনৰ প্ৰতিটো বিভাগত ভৰ্তি কৰিব লগা পুৰ্ণকালীন ছাত্ৰ- ছাত্ৰীসকলৰ (Full time students) সংখ্যা নিশ্চিত কৰিব লাগিব।
- নতুন বিশ্ববিদ্যালয় স্থাপন কৰাতে পৰ্যাপ্ত পুঁজিৰ ব্যৱস্থা কৰাৰ পিছতহে আৰম্ভ কৰিব লাগে আৰু সঠিক মান নিশ্চিত কৰিবলৈ প্ৰয়োজনী যত্ন ল'ব লাগে।
- স্নাতকোত্তৰ পাঠ্যক্ৰমৰ প্ৰতিষ্ঠানত প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ ক্ষেত্ৰত বিশেষধৰণে মনোযোগ দিব লাগিব। তদুপৰি এই পৰ্য্যায়ত প্ৰশিক্ষণ আৰু গৱেষণাৰ মান উন্নত কৰাৰ ক্ষেত্ৰটো বিশেষ মনোযোগ দিয়া উচিত।
- উন্নত শিক্ষাৰ কেন্দ্ৰ শক্তিশালী কৰিব লাগিব আৰু গৱেষণা আৰু প্ৰশিক্ষণত সম্ভাৱনীয় শ্ৰেষ্ঠ উৎকৰ্ষৰ পৰিমাণক লক্ষ্য কৰি কিছুসংখ্যক "কেন্দ্ৰৰ থূপ" (Clusters of centres) স্থাপন কৰা উচিত।
- বিশ্ববিদ্যালয়ত গৱেষণাক বিশেষ গুৰুত্ব দিয়াৰ প্ৰয়োজন আছে। গৱেষণাৰ বাবে থকা অনুষ্ঠানসমূহে যিমান দূৰ সম্ভৱ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ভিতৰত বা ইয়াৰ লগত ঘনিষ্ঠ অনুষ্ঠানসমূহৰ লগত কাম কৰা উচিত।

অংশকালীন শিক্ষা আৰু দূ�ৰ শিক্ষা ব্যৱস্থা (Correspondence Course)

বিশ্ববিদ্যালয় পৰ্যায়ত বহল অৰ্থত অংশকালীন শিক্ষা আৰু দূৰ শিক্ষাৰ মান উন্নত কৰিব লাগিব। মাধ্যমিক বিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ বাবে, শিক্ষকসকলৰ বাবে আৰু কৃষি বিষয়ক, শিল্প সম্বন্ধীয় আৰু দূৰসংযোজন শিক্ষাক পূৰ্ণকালীন শিক্ষাৰ সমমৰ্যদাৰ দিয়া উচিত। এই সুবিধাসমূহ বিশেষ কাৰণত উচ্চ শিক্ষা লাভ কৰিবলৈ অক্ষম হোৱা ব্যক্তিসকলৰ শিক্ষা লাভৰ সহায়ক হ'ব।

খেল-ধেমালি ঃ বহল অৰ্থত খেল-ধেমালিৰ মান উন্নতি কৰিব লাগিব। বিদ্যালয়ৰ প্ৰত্যেকজন ছাত্ৰ তথা খেল-ধেমালিত শ্ৰেষ্ঠ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ শাৰীৰিক সুস্থতা আৰু খেলুৰৈসুলভ মনোভাৱ যাতে উন্নত হয় — সেই লক্ষ্য আগত ৰাখিব লাগিব।

সংখ্যালঘুসকলৰ শিক্ষা ঃ সংখ্যালঘুসকলৰ অধিকাৰসমূহ ৰক্ষা কৰাৰ লগতে তেওঁলোকৰ মাজত শিক্ষাৰ প্ৰসাৰৰ বাবে সকলো ধৰণৰ চেষ্টা কৰিব লাগিব। *ৰাজ্যৰ মুখ্যমন্ত্ৰীসকল আৰু কেন্দ্ৰীয় মন্ত্ৰীসকলে সন্মিলিতভাৱে* ১৯৬১ চনৰ আগষ্ট মাহত হোৱা আলোচনাৰ অন্তত প্ৰকাশ কৰা বিবৃতি তথা পৰামৰ্শমতে এই ক্ষেত্ৰত অগ্ৰসৰ হ'ব লাগিব।

শিক্ষাবিষয়ক গাঁঠনি ঃ

দেশৰ সকলো অংশত একে ধৰণৰ শৈক্ষিক গাঁঠনি প্ৰণয়ন হ'লে সকলোৰে বাবে সুবিধাজনক হ'ব। ১০+২+৩ আদৰ্শ অৱলম্বণ কৰাটো চূড়ান্ত লক্ষ্য হ'ব লাগিব। উচ্চতৰ মাধ্যমিক শিক্ষা দুবছৰীয়া হ'ব লাগিব আৰু এই শিক্ষা বিদ্যালয়ত, মহাবিদ্যালয়ত বা স্থানীয় চৰ্তৰ ভিত্তিত নিৰ্ভৰ কৰি দুয়ো ঠাইতে প্ৰদান কৰিব পাৰিব।

জানি থোৱা ভাল

১৯৬১ চনৰ ৰাজ্যসমূহৰ মুখ্যমন্ত্ৰী তথা কেন্দ্ৰীয় মন্ত্ৰী সকলৰ সন্মিলন ঃ

১৯৬১ চনৰ আগষ্ট মাহৰ ১১ আৰু ১২ তাৰিখে নতুন দিল্লীত ৰাজ্যসমূহৰ মুখ্যমন্ত্ৰী তথাকেন্দ্ৰীয় মন্ত্ৰীসকলৰ এখন সন্মিলন অনুষ্ঠিত হৈছিল। দেশৰ প্ৰধানমন্ত্ৰী আছিল এই সন্মিলনৰ অধ্যক্ষ। এই সন্মিলন আলোচনাৰ মূল বিষয় আছিল ভাষা আৰু ইয়াৰ বিবিধ ৰেহৰূপ। এই সন্মিলনত ভাষিক সংখ্যালঘুসকলৰ অধিকাৰ ৰক্ষা আৰু তেওঁলোকৰ মাজত শিক্ষাৰ সম্প্ৰসাৰৰ বাবেও কিছুমান বিশেষ নীতি নিৰ্দ্ধাৰণ কৰা হয়। এই সন্মিলনত নিৰ্দ্ধাৰিত সেইকেইযটা দফা হ'ল —

- ভাষিক সংখ্যালঘুসকলৰ বাবে প্ৰাথমিক শিক্ষা আৰু মাধ্যমিক শিক্ষাক প্ৰাধান্য দিব লাগিব।
- সংখ্যালঘু ভাষা ব্যৱহাৰ হোৱা স্কুল-কলেজসমূহে ৰাজ্যৰ বাহিৰৰ বিশ্ববিদ্যালয়ৰো মঞ্জুৰী প্ৰাপ্ত হ'ব পাৰে।
- ৰাজ্য এখনৰ কোনো এখন জিলাৰ প্ৰায় ৬০% মানুহে ৰাজ্যখনৰ ৰাজ্যিক ভাষাৰ বাদে বেলেগ ভাষা ব্যৱহাৰ কৰিলে সেয়া জিলাখনৰ সংখ্যালঘু ভাষা হিচাপে চিহ্নিত হ'ব। তদুপৰি সেই জিলাখনৰ বাবে ৰাজ্যিক ভাষাৰ উপৰি সেই ভাষাটি কাৰ্যালয়ৰ ভাষা হিচাপেও ব্যৱহাৰ কৰিব লাগিব।
- কোনো এখন জিলা নাইবা পৌৰসভাৰ ভিতৰত যদি ১৫-২০% ভাষিক সংখ্যালঘু বাস কৰে, তেন্তে তেওঁলোকে ৰাজ্যিক ভাষাৰ উপৰি নিজৰ ভাষাত ছপা কৰা চৰকাৰী জাননী বা নীতি-নিয়মৰ প্ৰতিলিপি পাব লাগিব ইত্যাদি।

স্বাক্ষৰতা আৰু প্ৰাপ্তবয়স্কৰ বাবে শিক্ষাৰ প্ৰসাৰ

দেশৰ নিৰক্ষৰতাৰ হাৰ হ্ৰাস কৰাৰ প্ৰয়োজনীয়তা আছে। কাৰণ ই কেৱল দেশৰ গণতান্ত্ৰিক প্ৰতিষ্ঠানত সহযোগ কৰা ব্যক্তিৰ সংখ্যা বৃদ্ধিয়েই নকৰে দেশৰ উন্নতি আৰু প্ৰগতিৰো সহায় কৰে। বিশেষভাৱে কৃষিখণ্ডৰ বিকাশেৰে দেশৰ প্ৰগতিৰ সহায়ক হয়। সেইবাবে বিভিন্ন ঔদ্যোগিক তথা অন্যান্য ক্ষেত্ৰ সমূহৰ লগত জড়িত ব্যক্তিসকলক যিমান সোনকালে পাৰি শিক্ষিত কৰি তোলা দৰকাৰ। এই ক্ষেত্ৰত ৰাজহুৱা ঔদ্যোগিক বিকাশৰ দায়িত্ব লোৱা ব্যক্তিসকলে নেতৃত্ব

লোৱাৰ প্ৰয়োজনীয়তা আছে। তদুপৰি স্বাক্ষৰতাৰ হাৰ বৃদ্ধিৰ বাবে শিক্ষক তথা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলেও প্ৰত্যক্ষভাৱে, সক্ৰিয়ভাৱে এই অভিযানত জড়িত হ'ব লাগিব।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ ১৯৬৮ চনৰ শিক্ষাৰ জাতীয় নীতিৰ যিকোনো পাঁচটা প্ৰস্তাৱ উল্লেখ কৰক।

.....

.....

.....

৪.৫ ১৯৬৮ চনৰ শিক্ষাৰ জাতীয় নীতিৰ মূল্যাংকণ

দেশৰ প্ৰত্যেকটো অংশত শিক্ষাৰ জাতীয় নীতিক আদৰি লোৱা হৈছিল। উল্লেখযোগ্য যে এই নীতিৰ কিছুমান বিশেষ বৈশিষ্ট থকাৰ দৰে কেইটামান অসংগতিও আছে। তলত এই বিষয়ে বহলাই আলোচনা কৰা হ'ল —

- শিক্ষাৰ প্ৰসাৰৰ কাৰণে স্বাধীন ভাৰতত এইটো এটা অত্যন্ত ঐতিহাসিক গুৰুত্বপূৰ্ণ ঘটনা।
- দেশৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাক এক ধৰণৰ নতুন গতি দিবলৈ চেষ্টা কৰাৰ ক্ষেত্ৰত এইটোৱেই আছিল প্ৰথম পদক্ষেপ।
- এই নীতিত পৰিকল্পনা কৰা তিনিটা ভাষাৰ বিধি-ব্যৱস্থা জাতীয় ঐক্য আৰু সংহতিৰ দৃষ্টিকোণৰ পৰা অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ।
- শিক্ষা বিষয়ক সুবিধাৰ সমতা নিশ্চিত কৰাটো প্ৰশংসনীয়।
- ১৯৬৮ চনৰ এই নীতিৰ জৰিয়তে শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰৰ দায়িত্ব সম্পূৰ্ণভাৱে বুজি পোৱা গৈছিল।
- সকলো অৱস্থাতে শিক্ষাৰ মান উন্নত কৰাটো সম্পূৰ্ণৰূপে স্বীকাৰ কৰা হৈছিল।
- এই নীতিটোক এই কাৰণে সমালোচনা কৰা হৈছে যে — ই বহুত ক্ষেত্ৰত এক স্পষ্ট ধাৰণা দাঙি ধৰিব পৰা নাই, তদুপৰি ই একে সময়তে বহুত বেছি বিষয়ত গুৰুত্ব প্ৰদান কৰিছে।
- নীতিটোৱে সংখ্যালঘুসকলক শিক্ষাবিষয়ক বিশেষ সুবিধা প্ৰদান কৰাৰ অভিমত দাঙি ধৰিছে। কিন্তু "সংখ্যালঘু" শব্দটো প্ৰয়োগে তেওঁলোকৰ উন্নতিৰ অন্তৰায় হ'ব পাৰে। তেওঁলোককো সাধাৰণ নাগৰিক হিচাপে বিবেচনা কৰা উচিত।
- তিনিটা ভাষাৰ বিধি ব্যৱস্থাক "ৰাজনৈতিক মীমাংসা" হিচাপে সমালোচনা কৰা হৈছে। এইটো কোৱা হৈছে যে — কোনেও অন্তৰৰ পৰা ইয়াক গ্ৰহণ কৰা নাই আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলেও তৃতীয় ভাষাটো তেওঁলোকৰ ওপৰত জাপি দিয়া এটা বোজা হিচাপেহে গ্ৰহণ কৰিব।

জানি থোৱা ভাল

শিক্ষা আয়োগে শিক্ষাৰ মৌলিক পুনৰ গঠনৰ বাবে অনুমোদন কৰা মূল কাৰণসমূহ হ'ল—

- শিক্ষা ব্যৱস্থাটোক বেছি গভীৰভাৱে মানুহৰ জীৱনৰ লগত সংপৃক্ত কৰিবলৈ যত্ন কৰা।
- শিক্ষাবিষয়ক সুবিধাবোৰ বিস্তৃত কৰিবলৈ ধাৰাবাহিকভাৱে চেষ্টা কৰা।
- সকলো অৱস্থাৰ মানুহৰ মাজত শিক্ষাৰ সমবিতৰণ কৰিবলৈ গভীৰ আৰু ধাৰাবাহিক চেষ্টা কৰা।
- বিজ্ঞান আৰু প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ উন্নতিত গুৰুত্ব দিয়া।
- নৈতিক আৰু সামাজিক মূল্যবোধ গঠন কৰাত গুৰুত্ব প্ৰদান কৰা।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ শিক্ষাৰ জাতীয় নীতিত (১৯৬৮) অন্তৰ্ভুক্ত শিক্ষাৰ মৌলিক পুনৰ গঠনৰ বাবে শিক্ষা আয়োগে (১৯৬৪-৬৬) অনুমোদন কৰা পাঁচটা দফা লিখক।

.....

.....

.....

.....

.....

৪.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- ভাৰত চৰকাৰে ১৯৬৮ চনত শিক্ষাৰ জাতীয় নীতি সম্পৰ্কে প্ৰস্তাৱ প্ৰকাশ কৰিছিল। ইযাৰ প্ৰধান লক্ষ্যসমূহ আছিল —
  - বিনামূলীয়া আৰু বাধ্যতামূলক শিক্ষা
  - শিক্ষকসকলৰ অৱস্থা, পাৰিশ্ৰমিক আৰু শিক্ষাগত অৰ্হতা
  - ভাষাসমূহৰ উন্নতি
  - শিক্ষা বিষয়ক সুবিধাৰ সমবিতৰণ
  - প্ৰতিভাৰ চিনাক্তৰণ
  - কৰ্ম অভিজ্ঞতা আৰু জাতীয় সেৱা

- ➢ বিজ্ঞান শিক্ষা আৰু গৱেষণা
- ➢ কৃষি আৰু উদ্যোগৰ কাৰণে শিক্ষা
- ➢ কিতাপ প্রকাশ
- ➢ পৰীক্ষা ব্যৱস্থা
- ➢ মাধ্যমিক শিক্ষা
- ➢ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ শিক্ষা
- ➢ অংশকালীন শিক্ষা আৰু দূৰ শিক্ষা ব্যৱস্থা
- ➢ সাক্ষৰতা আৰু প্রাপ্তবয়স্কৰ শিক্ষাৰ প্রসাৰ
- ➢ খেল-ধেমালি
- ➢ সংখ্যালঘু সকলৰ শিক্ষা
- ➢ শিক্ষাবিষয়ক গাঁথনি

- **শিক্ষানীতিৰ মূল বক্তব্যসমূহ হ'ল —**

শিক্ষা আয়োগে শিক্ষাৰ মৌলিক পুনৰ গঠনৰ বাবে অনুমোদন কৰা মূল ব্যৱস্থাসমূহ হ'ল—

- ➢ শিক্ষা ব্যৱস্থাটোত বেছি গভীৰভাৱে মানুহৰ জীৱনৰ লগত সংপৃক্ত কৰিবলৈ যত্নপৰ হোৱা।
- ➢ শিক্ষা বিষয়ক সুবিধাবোৰ সম্প্রসাৰিত কৰিবলৈ অবিৰামভাৱে চেষ্টা কৰা।
- ➢ সকলো পৰিস্থিতিত শিক্ষাৰ সমবিতৰণ কৰিবলৈ এক গভীৰ আৰু অবিৰত চেষ্টা কৰা।
- ➢ বিজ্ঞান আৰু প্রযুক্তিবিদ্যাৰ উন্নতিত অধিক গুৰুত্ব আৰোপ।
- ➢ নৈতিক আৰু সামাজিক মূল্যবোধ গঢ় দিয়াত গুৰুত্ব প্রদান কৰা।

৪.৭ অধিক জানিবলৈ

১) বৰুৱা, যতীন ঃ ভাৰতীয় শিক্ষাৰ ইতিহাস অধ্যয়ন
লয়ার্চ বুকচ ষ্টল, গুৱাহাটী-১

২) ডেকা, বীৰেন্দ্র আৰু অন্যান্য ঃ ভাৰতীয় শিক্ষাৰ ইতিহাস
অসম বুক ডিপো, গুৱাহাটী-১

৪.৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ

(ক) বিনামূলীয়া আৰু বাধ্যতামূলক শিক্ষা

(খ) মাধ্যমিক শিক্ষা

(গ) বিশ্ববিদ্যালয়ৰ শিক্ষা

(ঘ) প্ৰাপ্তবয়স্কৰ শিক্ষা

(ঙ) বিজ্ঞান শিক্ষা আৰু গৱেষণা

২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ

- শিক্ষা ব্যৱস্থাটোক বেছি গভীৰভাৱে মানুহৰ জীৱনৰ লগত সংপৃক্ত কৰিবলৈ এই ব্যৱস্থাটোৰ পৰিবৰ্তন সাধন কৰা।
- শিক্ষা বিষয়ক সুবিধাবোৰ সম্প্ৰসাৰিত কৰিবলৈ অবিৰাম চেষ্টা কৰা।
- সকলো পৰিস্থিতিত শিক্ষাৰ সমবিতৰণ কৰিবলৈ এক গভীৰ আৰু অবিৰত চেষ্টা কৰা।
- বিজ্ঞান আৰু প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ উন্নতিত অধিক গুৰুত্ব আৰোপ কৰা।
- নৈতিক আৰু সামাজিক মূল্যবোধ গঢ় দিয়াত গুৰুত্ব প্ৰদান কৰা।

৪.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

(ক) চুটি প্ৰশ্ন (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ঃ মুক্ত আৰু বাধ্যতামূলক শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত শিক্ষাৰ জাতীয় নীতি ১৯৬৮ চনত উল্লেখ কৰা মূল দুটা পৰামৰ্শ কি কি?

প্ৰশ্ন ২ঃ শিক্ষাত, শিক্ষাৰ জাতীয় নীতিৰ তিনিটা ভাষাৰ বিধিব্যৱস্থা কি কি?

প্ৰশ্ন ৩ঃ শিক্ষাত সমসুবিধা প্ৰদানৰ ক্ষেত্ৰত শিক্ষাৰ জাতীয় নীতিয়ে আগবঢ়োৱা মূল পৰামৰ্শ সমূহ কি কি আছিল?

প্ৰশ্ন ৪ঃ বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত ১৯৬৮ চনৰ শিক্ষাৰ জাতীয় নীতিয়ে আগবঢ়োৱা মূল পৰামৰ্শসমূহ কি কি?

(খ) ৰচনা ধৰ্মী প্ৰশ্ন (৩০০ - ৫০০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ঃ ১৯৬৮ চনৰ শিক্ষাৰ জাতীয় নীতিয়ে হাতত লোৱা গুৰুত্বপূৰ্ণ প্ৰস্তাৱসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ২ঃ শিক্ষাৰ জাতীয় নীতিৰ দ্বাৰা কি দৰে আমাৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাটোৰ উন্নতি হ'ব? উদাহৰণসহ বাখ্যা কৰক।

****

অধ্যায় ৫ - ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি, ১৯৮৬-১৯৯২

অধ্যায় গাঁথনি

৫.১ উদ্দেশ্য

৫.২ পৰিচয়

৫.৩ ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি

৫.৩.১ ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতিৰ উদ্দেশ্যসমূহ

৫.৩.২ ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতিৰ বিভিন্ন পৰামৰ্শসমূহ

৫.৪ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

৫.৫ অধিক জানিবলৈ

৫.৬ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

৫.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন

৫.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতিৰ উদ্দেশ্যসমূহ চিনাক্ত কৰিব পাৰিব।
- ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতিৰ বিভিন্ন পৰামৰ্শসমূহ আৰু কৰ্মৰ আঁচনি সম্পৰ্কে ধাৰণা কৰিব পাৰিব।

৫.২ পৰিচয়

এখন গণতান্ত্ৰিক ৰাষ্ট্ৰত গণতান্ত্ৰিকৰণ শিক্ষাৰ প্ৰয়োজন। সকলোৰে বাবে শিক্ষাৰ লক্ষ্যত উপনীত হোৱাৰ বাবে ভাৰত চৰকাৰে বৰ্তমানলৈ বহুবোৰ কাৰ্যপন্থা হাতত লোৱাৰ লগতে নানাধৰণেৰে প্ৰচেষ্টা চলাই আহিছে। নীতি প্ৰয়োগৰ মাধ্যমত চৰকাৰে ভবিষ্যত কাৰ্যপন্থাৰ বাবে নিৰ্দেশনা আগবঢ়াইছে আৰু কিছুমান গ্ৰহণযোগ্য লক্ষ্যৰ উপলব্ধি কৰাইছে। এখন গণতান্ত্ৰিক সমাজত লক্ষ্য নিৰ্ধাৰিত হয় জনসাধাৰণৰ বিভিন্ন দিশৰ কল্যাণৰ অৰ্থে। ভাৰতীয় ৰাষ্ট্ৰ আৰু ভাৰতীয় সমাজৰ সৰ্বাঙ্গসুন্দৰতাৰ বাবে ৰাষ্ট্ৰীয় আৰু স্থানীয় পৰ্যায়ত শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত নিৰ্দিষ্টভাৱে নিৰ্বাচিত পন্থা থাকিব লাগে। আনকি অতীত ভাৰতৰ ইতিহাসত চৰকাৰৰ প্ৰশাসনীয় নীতিত শিক্ষাই গুৰুত্বপূৰ্ণ স্থান দখল কৰিছিল। আমি ইতিমধ্যে জানিবলৈ সক্ষম হৈছো যে তেনেধৰণৰ প্ৰচেষ্টা আৰু পন্থাসমূহ ভাৰতবৰ্ষৰ স্বাধীনোত্তৰ কালতো অবিৰতভাৱে চলি আছে। এই অধ্যায়টোত আমি ভাৰত চৰকাৰে শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত গণতান্ত্ৰিক ধাৰণা আনিবলৈ লোৱা প্ৰচেষ্টাসমূহক আলোচনা কৰিম। ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি ১৯৮৬ আৰু ১৯৯২ চনৰ সংশোধিত নীতিৰ জৰিয়তে যাক কৰ্মৰ আঁচনি হিচাপে জনা যায়।

৫.৩ ১৯৮৬ চনৰ ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু কৰ্মৰ আঁচনি ১৯৯২ (NATIONAL POLICY OF EDUCATION 1986 AND POA, 1992)

১৯৬৮ চনত যেতিয়া নতুন ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আমাৰ দেশৰ শৈক্ষিক ছবিখনৰ উন্নতি সাধনৰ অৰ্থে প্ৰকল্পিত কৰা হৈছিল সেইসময়ত তলত দিয়া কথাফাঁকিৰ অনুসৰণ কৰা হ'ব বুলি উল্লেখ আছিল—

"**নতুন নীতিসমূহ আৰু আঁচনিসমূহৰ বিকাশ আৰু কৰ্ম সম্পাদন কৰিবলৈ পাঁচ বছৰীয়া পুনৰীক্ষণ**"— এই উক্তিটোৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰত্যেকটো নতুন পাঁচ বছৰীয়া পৰিকল্পনাৰ নীতি প্ৰস্তুত কৰাৰ সময়ত পুনৰীক্ষণ কৰিবলগীয়া হয়। পুনৰীক্ষণৰ মাধ্যমত অসুবিধাসমূহ বা বৈ যোৱাখিনিৰ লগতে শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত বিকাশ লভাখিনিৰ সমীক্ষা লোৱা হয় আৰু আগত পাঁচ বছৰৰ বাবে কিছুমান পৰিকল্পনা বা আঁচনি চূড়ান্তভাৱে নিশ্চিত কৰা হয়। নীতি আৰু আঁচনিসমূহ প্ৰস্তুত কৰাৰ মাধ্যমেৰে প্ৰত্যেকখন ৰাষ্ট্ৰই শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ উন্নতি সাধিবলৈ বিচাৰে। এনে ধাৰণাৰ মাধ্যমেৰে ৰাষ্ট্ৰখনে ইয়াৰ অতুলনীয় সামাজিক তথা সাংস্কৃতিক চিনাকিক উন্নত কৰি প্ৰকাশ কৰিবলৈ আৰু সময়ৰ প্ৰত্যাহ্বানৰ দাবী পূৰণ কৰিবলৈ বিচাৰে।

১৯৮৬ চনৰ ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আছিল ১৯৮৫ চনৰ কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰৰ বাজেট অধিবেশনত কৰা আলোচনাৰ পুনৰীক্ষণৰ ফলশ্ৰুতি। সেই সময়ত ভাৰতবৰ্ষৰ প্ৰধানমন্ত্ৰী আছিল প্ৰয়াত ৰাজীৱ গান্ধী। পুনৰ ১৯৯০ চনৰ মে' মাহত আচাৰ্য ৰামমূৰ্তিৰ অধ্যক্ষতাত ১৯৮৬ চনৰ ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতিটো পুনৰীক্ষণ কৰিবলৈ এখন কমিটি গঠন কৰি দিয়া হয় আৰু সংশোধন কৰি পৰামৰ্শ আগবঢ়াবলৈ কোৱা হয়। ১৯৯১ চনত 'কেন্দ্ৰীয় শিক্ষা উপদেষ্টা পৰিষদে' অন্ধ্ৰপ্ৰদেশৰ মুখ্যমন্ত্ৰী শ্ৰীএন জনাধন ৰেড্ডীক সভাপতি হিচাপে লৈ এখন সমিতি গঠন কৰে। কমিটিখন গঠন কৰাৰ মূল উদ্দেশ্য হ'ল নতুন ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি সংশোধনীৰ বাবে বিবেচনা কৰা আৰু ৰামমূৰ্তি কমিটিৰ প্ৰতিবেদনখনো বিবেচনা কৰিবলৈ লোৱা। ইয়াৰ উপৰিওঁ নীতিটোৰ লগত জড়িত থকা আন বিকাশখিনিকো পৰ্যবেক্ষণ কৰা। কমিটিখনে ১৯৯২ চনৰ জানুৱাৰী মাহত ইয়াৰ প্ৰতিবেদন দাখিল কৰিছিল যিখনক ১৯৯২ চনৰ 'কৰ্মৰ আঁচনি' হিচাপে জনা যায়। এই নীতিটোৱে জাতীয় বিকাশৰ উন্নতি সাধন, সাধাৰণ নাগৰিকত্বৰ ধাৰণা আয়ত্বকৰণ আৰু সংস্কৃতি আৰু জাতীয় সংহতিৰ শক্তিশালীকৰণক লক্ষ্য হিচাপে লৈছিল। ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতিয়ে শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ সামগ্ৰীক পুনৰ গঠন, সকলো পৰ্যায়ৰ গুণগত মানৰ উন্নতিকৰণ, বিজ্ঞান আৰু প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ ওপৰত অধিক গুৰুত্ব আৰোপ, নৈতিক মূল্যবোধৰ কৰ্ষণ আৰু শিক্ষা আৰু মানুহৰ জীৱনৰ মাজত গভীৰ সম্বন্ধ স্থাপন আদিৰ দৰে দিশবোৰৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰাৰ প্ৰয়োজনীয়তাবোধ কৰিছিল।

৫.৩.১ ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতিৰ উদ্দেশ্যসমূহ আৰু কৰ্মৰ আঁচনি (Objectives of National Policy of Education and POA)

ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি ১৯৮৬ আৰু 'কৰ্মৰ আঁচনি' ১৯৯২ ৰ মূল উদ্দেশ্য আছিল এটা জাতীয় শিক্ষা ব্যৱস্থা গঢ়ি তোলা। শিক্ষানীতিয়ে বিচাৰিছিল যে জাতি, ধৰ্ম, লিংগ নিৰ্বিশেষে সকলোধৰণৰ শিক্ষার্থীয়ে তুলনামূলক গুণৰ শিক্ষা লাভ কৰিবলৈ সমর্থবান হওঁক। প্ৰকৃতপক্ষে শিক্ষানীতিৰ উদ্দেশ্যসমূহ কেইবাটাও দিশত ভাগ কৰিব পৰা যায়।

- **প্ৰাথমিক শিক্ষা সন্দর্ভত,** ১৯৮৬ চনৰ ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতিৰ উদ্দেশ্যসমূহ তলত দিয়াধৰণৰ আছিল—
  - সার্বজনীন নামভর্তিকৰণ,
  - সার্বজনীন সংৰক্ষণ প্ৰতিটো শিশুৰ ১৪ বছৰ বয়সলৈ,
  - গুণগত শিক্ষাৰ সম্ভৰপৰ বিকাশ কৰি শিক্ষণৰ প্ৰয়োজনীয় পর্যায় যাতে সকলো শিক্ষার্থীয়ে পাবলৈ সক্ষম হয়।
- **মাধ্যমিক শিক্ষা সন্দর্ভত** ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতিয়ে মাধ্যমিক শিক্ষাৰ গুণগত মান উন্নয়ন কৰাত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল। মাধ্যমিক শিক্ষাৰ অনুষ্ঠানৰ যিমানখিনিত পাৰি কম্পিউটাৰ স্বাক্ষৰতাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিব লাগে যাতে শিক্ষার্থীসকল কম্পিউটাৰ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত পৰিপক্ক হৈ পৰে।
- **উচ্চশিক্ষা সন্দর্ভত** ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি ১৯৮৬ আৰু কৰ্মৰ আঁচনি ১৯৯২ য়ে গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল যে ব্যক্তিসকলক উচ্চশিক্ষা দিয়া হওঁক যাতে ইয়াৰ মাজেৰে তেওঁলোকে জটিল সামাজিক, অর্থনৈতিক, সাংস্কৃতিক, নৈতিক আৰু আধ্যাত্মিক দিশৰ প্ৰতিফলন ঘটাবলৈ সুবিধা পায়।
- ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি ১৯৮৬ আৰু কৰ্মৰ আঁচনি ১৯৯২ৰ মূল উদ্দেশ্যত কোৱা হৈছে যে শিক্ষাই সামাজিক আৰু আঞ্চলিক অ-ভাৰসাম্যতাৰ সংশোধন মহিলাসকলৰ সবলীকৰণ আৰু সুবিধাহীনৰ লগতে সংখ্যালঘুসকলে যাতে প্ৰকৃত স্থান লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হয় সেই বিষয়ত যোগাত্মক দৃষ্টিভংগীৰ লগতে পদক্ষেপ ল'ব পৰা ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিব লাগিব। চৰকাৰে শিক্ষা যাতে সকলোৱে পায় বা 'সকলোৰে বাবে শিক্ষাৰ' ব্যৱস্থা কৰিবলৈ শক্তিশালীভাৱে ভূমিকা ল'ব লাগিব। এইক্ষেত্ৰত গুৰুত্ব দিবলগীয়া ক্ষেত্ৰবোৰ হ'ব, মুক্ত আৰু বাধ্যতামূলক শিক্ষা, বিশেষ প্ৰয়োজন থকা শিশুবোৰক সামৰি লোৱা, নিৰক্ষৰতা আঁতৰোৱা, মহিলাৰ সমতাৰ বাবে শিক্ষা, অনুসূচিত জাতি, অনুসূচিত জনজাতি আৰু সংখ্যালঘুসকলৰ বাবে শিক্ষা।
- ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতিত উল্লেখ কৰা শিক্ষানীতিয়ে, বৃত্তিমুখী শিক্ষাৰ বিকাশ সাধন আৰু বৃদ্ধিকৰণ, বয়স্কসকলৰ শিক্ষা, মানসিকভাবে আৰু শাৰিৰীকভাবে

বাধাগ্ৰস্তসকলৰ বাবে শিক্ষা, অনানুষ্ঠানিক শিক্ষা, মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়সমূহ আৰু দূৰ শিক্ষণ, গ্ৰাম্য বিশ্ববিদ্যালয়, আগতীয়া বাল্যকালৰ যতন আৰু শিক্ষা, চাকৰিৰপৰা উপাধিৰ সম্বন্ধহীনতা আদিকো উদ্দেশ্যৰ ভিতৰত সামৰি লৈছে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ সন্দৰ্ভত ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতিৰ উদ্দেশ্যসমূহ কি কি আছিল ?

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু কৰ্মৰ আঁচনিয়ে উচ্চ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত উল্লেখ কৰা মূল উদ্দেশ্য কি আছিল ?

.....

.....

৫.৩.২ ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতিৰ বিভিন্ন পৰামৰ্শাৱলীসমূহ (Various Recommendations of National Policy of Education)

১৯৮৬ চনৰ ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষা নীতিৰ মূল উদ্দেশ্যসমূহ আৰু ১৯৯২ চনৰ সংশোধিত নীতিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰাৰ পিছত শিক্ষানীতিৰ পৰামৰ্শসমূহক তলত দিয়াধৰণেৰে ২৪ টা অধ্যায়ত ভাগ কৰিবপৰা যায়—

অধ্যায় - ১ আগতীয়া বাল্যকালৰ যতন আৰু শিক্ষা (Early Childhood Care and Education)

চৰকাৰে বিকাশ সেৱা, বালৱাড়ী, ৰাজ্যিক চৰকাৰ আৰু পৌৰ প্ৰশাসনসমূহৰ প্ৰাক প্ৰাথমিক বিদ্যালয়সমূহ, দিবা যতন কেন্দ্ৰসমূহ, শিক্ষক প্ৰশিক্ষণ প্ৰতিষ্ঠানসমূহ আৰু প্ৰাক প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ বাবে বৰ্তমান থকা সুবিধাসমূহ শক্তিশালী কৰি মনোযোগ বৃদ্ধি কৰা উচিত। ইয়াৰ উপৰিওঁ চোৱাচিতা ব্যৱস্থাৰ লগতে মূল্যায়ন ব্যৱস্থা শক্তিশালী কৰা উচিত।

অধ্যায়-২ প্ৰাথমিক শিক্ষা, অনানুষ্ঠানিক শিক্ষা আৰু কৃষ্ণফলি আঁচনি (Elementary Education, Non formal Education and Operation Blackboard)

প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত দুটা দিশৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়া হ'ব— (ক) সাৰ্বজনীন নামভৰ্তিকৰণ আৰু ১৪ বছৰ বয়সলৈ শিক্ষানুষ্ঠানত উপস্থিতি (খ) শিক্ষাৰ গুণগত দিশৰ বিষয়াত্মক উন্নীতকৰণ। শিশুসকলক শিক্ষানুষ্ঠানত উপস্থিত হোৱা প্ৰেৰণাৰ বাবে সুন্দৰভাৱে স্বাগতম জনাই উৎসাহপূৰ্ণ ধাৰণা দিব লাগিব আৰু প্ৰয়োজনসমূহ পূৰণৰ চেষ্টা কৰিব

লাগিব। প্ৰাথমিক স্তৰত শিক্ষণ প্ৰক্ৰিয়া কৰ্মশীল শিশুকেন্দ্ৰিক কৰি তুলিব লাগিব। শিক্ষাৰ্থীসকলৰ ব্যক্তিগত চাহিদা, পঠনীয় বিষয়ৰ প্ৰতি অনুৰাগ, দৃষ্টিভংগী আৰু সামৰ্থৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখিহে শিক্ষা প্ৰদান কৰা হ'ব। শাস্তি প্ৰদান কৰাৰ ব্যৱস্থা বাদ দি শিশুৰ সুবিধা হোৱাকৈ স্কুলৰ সময় আৰু বন্ধৰ দিন নিৰ্ধাৰণ কৰিব লাগিব।

অগতানুগতিক শিক্ষাৰ পদ্ধতিগত কাৰ্যসূচী হাতত লোৱা হ'ব। এই কাৰ্যসূচীৰ মাধ্যমেৰে বিদ্যালয়লৈ নোযোৱা শিশু কৰ্মৰত ল'ৰা আৰু ছোৱালী যিসকলে সম্পূৰ্ণ দিনটো স্কুলত কটাব নোৱাৰে তেওঁলোকক সহায় কৰা হ'ব। অগতানুগতিক শিক্ষাৰ কেন্দ্ৰসমূহত আধুনিক প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ আহিলা প্ৰয়োগৰ সুবিধা দিয়া হ'ব। এই কেন্দ্ৰসমূহত সেৱা আগবঢ়োৱাৰ বাবে স্থানীয় সমাজৰপৰা উচ্চ বুদ্ধিসম্পন্ন পুৰুষ আৰু মহিলা নিয়োগ কৰা হ'ব। তেওঁলোকৰ বাবে উপযুক্ত প্ৰশিক্ষণৰ ব্যৱস্থাও কৰা হ'ব; আৰু প্ৰয়োজন সাপেক্ষে আনুষ্ঠানিক দিশলৈ নিয়া হ'ব। এনেধৰণৰ কেন্দ্ৰবোৰৰ বাবে স্থানীয় পৰিবেশৰ উপযোগীকৈ পাঠ্যক্ৰম জাতীয় ভিত্তিত প্ৰস্তুত কৰা হ'ব। সকলো শিক্ষাৰ্থীৰ বাবে উচ্চ পৰ্যায় শিক্ষণৰ আহিলা বিনামূলীয়াকৈ দিয়া হ'ব। এই আঁচনিমতে শিক্ষণ পৰিবেশত অংশগ্ৰহণ, খেলা-ধূলা, ভ্ৰমণ কাৰ্যসূচী, সাংস্কৃতিক কাৰ্যসূচী আদিৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব। অগতানুগতিক শিক্ষাৰ কেন্দ্ৰসমূহ চলোৱাৰ বাবে স্বেচ্ছাসেৱী অনুষ্ঠান আৰু পঞ্চায়তীৰাজ অনুষ্ঠানসমূহৰ ওপৰত দায়িত্ব অৰ্পণ কৰা হ'ব। এই অনুষ্ঠানসমূহলৈ সময়মতে আৰ্থিক সাহাৰ্য দিয়া হ'ব। চৰকাৰে এইক্ষেত্ৰত সম্পূৰ্ণ দায়িত্ব গ্ৰহণ কৰিব লাগিব। এক সিদ্ধান্ত অনুসৰি ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতিয়ে বিদ্যালয়ৰপৰা Dropout (স্কুলীয়া শিক্ষা সম্পূৰ্ণ নকৰাকৈ এৰি যোৱা) হোৱা ল'ৰা-ছোৱালীৰ সমস্যা সমাধানৰ বাবে বিশেষ প্ৰাধান্যতা দিয়াৰ কথা কৈছে।

ইয়াৰ উপৰিও ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষা নীতয়ে প্ৰাথমিক বিদ্যালয়সমূহক প্ৰয়োজনীয় সা-সুবিধাখিনি দিয়াৰ ওপৰতো গুৰুত্বপূৰ্ণ মতামত আগবঢ়াইছিল। সকলো সময়ৰ উপযোগীকৈ দুটা ডাঙৰ কোঠা, পুতলা, ক'লা বোৰ্ড, মানচিত্ৰ, চাৰ্ট আৰু আন আন সজুঁলিসমূহ যোগান ধৰিব লাগিব। প্ৰত্যেকখন বিদ্যালয়তে দুজনকৈ শিক্ষক নিয়োগ কৰিব লাগিব তাৰে এগৰাকী মহিলা হোৱাটো বাঞ্ছনীয়। পাৰিলে শিক্ষকৰ সংখ্যা বৃদ্ধি কৰি প্ৰত্যেক শ্ৰেণীৰ বাবে একোজনকৈ শিক্ষকৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে। সমগ্ৰ ৰাষ্ট্ৰতে বিদ্যালয়বিলাকক 'কৃষ্ণফলি আঁচনি' বা 'অপাৰেচন ব্লেকবোৰ্ড' আঁচনিৰ মাধ্যমেৰে উন্নত কৰাৰ ব্যৱস্থা সোনকালে ফলপ্ৰসূ হোৱাকৈ হাতত লোৱা হ'ব। এইক্ষেত্ৰত স্থানীয় সংস্থাসমূহৰ স্বেচ্ছাসেৱক অনুষ্ঠান আৰু ব্যক্তিসকলক সম্পূৰ্ণৰূপে জড়িত কৰা হ'ব।

অধ্যায়-৩ মাধ্যমিক শিক্ষা আৰু নবোদয় বিদ্যালয় (Secondary Education and Navodaya Vidyalaya)

মাধ্যমিক শিক্ষাই ল'ৰা-ছোৱালীক বিকশিত হ'বলৈ সুবিধা প্ৰদান কৰে। এইক্ষেত্ৰত বিজ্ঞান, কলা আৰু সমাজবিজ্ঞানে বিভিন্নধৰণৰ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰে। এই সময়ছোৱাত ইতিহাস আৰু জাতীয় বিকাশ, সাংবিধানিক কৰ্তব্য আৰু নাগৰিকসকলৰ অধিকাৰ আদিৰ

বিষয়ে শিক্ষা দিব পাৰি। পাঠ্যক্ৰমৰ মাধ্যমেৰে মানৱতাবোধ, মিশ্ৰ সংস্কৃতি আদিৰ জ্ঞানো দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব। বিশেষ অনুষ্ঠানসমূহৰ মাধ্যমেৰে শিক্ষা ব্যৱস্থাক বৃত্তিমুখী কৰি তোলা হ'ব আৰু মানৱ শক্তিৰ বিকাশৰ লগতে অৰ্থনৈতিক বিকাশৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়া হ'ব। যিবিলাক স্থানত মাধ্যমিক শিক্ষাৰ ব্যৱস্থা নাই তাত মাধ্যমিক শিক্ষাৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব। আন আন অঞ্চলবোৰটো মাধ্যমিক শিক্ষাৰ সা-সুবিধা বৃদ্ধি কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব। উচ্চ-পৰ্যায়ৰ মেধাবী ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বাবে বিশেষ সুবিধা দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব। সময় সাপেক্ষে দেশৰ বিভিন্ন স্থানত 'নবোদয় বিদ্যালয়' স্থাপনৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব। এই বিদ্যালয়ৰ মাধ্যমেৰে নিম্ন স্তৰৰ ল'ৰা-ছোৱালীবোৰক উন্নত স্তৰৰ শিক্ষা প্ৰদান কৰা হ'ব। বিদ্যালয় বিকাশ আঁচনিক কাৰ্যকৰী কৰাৰ কাৰণে ৰাষ্ট্ৰীয়ভিত্তিক ধাৰণা লোৱা হ'ব। নবোদয় বিদ্যালয়সমূহ আবাসিক আৰু বিনামূলীয়া শিক্ষাৰ অনুষ্ঠান হিচাপে চিহ্নিত হ'ব।

অধ্যায়-৪ বৃত্তিমুখী শিক্ষা (Vocational Education)

শিক্ষা পুনৰ গঠন আঁচনিত পদ্ধতিগতভাৱে সুপৰিকল্পিত বৃত্তিমূলক শিক্ষা ব্যৱস্থা কৰাৰ কথা কোৱা হৈছে। এই শিক্ষা প্ৰয়োগৰ অৰ্থ হ'ল আত্মনিয়োগৰ ব্যৱস্থা কৰাৰ লগতে চাহিদা আৰু দক্ষ মানৱ শক্তিৰ মাজত থকা অপসমাযোজন নোহোৱা কৰা। ইয়াৰ উপৰিও যিবিলাকে কোনোধৰণৰ আগ্ৰহ আৰু উদ্দেশ্য নোহোৱাকৈ উচ্চশিক্ষা লাভ কৰিবলৈ বিচাৰে তেওঁলোকক অন্য উপায় দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰা।

বৃত্তিমুখী শিক্ষা এটা নিৰ্দিষ্ট শাখা হিচাপে পৰিগণিত হ'ব আৰু শিক্ষাৰ্থীসকলক নিৰ্দিষ্ট বৃত্তিৰ (vocational) বাবে প্ৰস্তুত কৰি তোলা হ'ব। ইয়াৰ বাবে উদ্যোগিক প্ৰশিক্ষণ কেন্দ্ৰবোৰত বিভিন্নধৰণৰ সুবিধা থাকিব। স্বাস্থ্য পৰিকল্পনা আৰু স্বাস্থ্য সেৱা ব্যৱস্থাপনা কৰি স্বাস্থ্য জড়িত বৃত্তিৰ বিষয় শিক্ষাত সন্নিবিষ্ট কৰি বৃত্তিৰ উপযোগী কৰি তোলা হ'ব। এই শিক্ষা +২ স্তৰৰ উচ্চতৰ মাধ্যমিক শিক্ষাত প্ৰয়োগ কৰা হ'ব।

বৃত্তিমুখী শিক্ষাৰ অনুষ্ঠানসমূহ স্থাপন কৰাৰ দায়িত্ব চৰকাৰৰ ওপৰত থাকিব। সেইদৰেই ৰাজহুৱা আৰু ব্যক্তি মালিকানা নিয়োগকাৰীসকলৰ ওপৰতো দায়িত্ব থাকিব। চৰকাৰে মহিলাসকলৰ প্ৰয়োজন পূৰণৰ কাৰণে ব্যৱস্থা হাতত ল'ব লগতে গ্ৰাম্যাঞ্চলৰ শিক্ষাৰ্থীসকলৰ বাবেও সুবিধা প্ৰদানৰ চেষ্টা কৰিব। বাধাগ্ৰস্ত শিশুসকলৰ বাবে উপযুক্ত আঁচনি আৰম্ভ কৰিব।

অধ্যায়-৫ উচ্চ শিক্ষা (Higher Education) ঃ

উচ্চশিক্ষাই মানৱতাৰ সন্মুখীন হ'বপৰাকৈ ব্যক্তিসকলক সজাই-পৰাই তোলে। ব্যক্তিসকলে এই শিক্ষা লাভ কৰি জটিল সামাজিক, অৰ্থনৈতিক, সাংস্কৃতিক, নৈতিক আৰু আধ্যাত্মিক দিশবোৰৰ সন্মুখীন হ'বলৈ সক্ষম হয়। উচ্চ শিক্ষাৰ সহায়ত জাতিৰ বিকাশ সম্ভৱ হৈ উঠে। উচ্চ শিক্ষা হ'ল শিক্ষাৰ ঘাই কেন্দ্ৰবিন্দু। উচ্চ শিক্ষাৰ সহায়ত জ্ঞানৰ বিস্ফোৰণ হয়।

উচ্চ শিক্ষাৰ উন্নতি সাধনৰ অৰ্থে অন্তৰ্ভুক্তকৰণ আৰু স্বায়ত্বশাসিত মহাবিদ্যালয়সমূহে অৰিহণা যোগাব লাগিব। সমাজৰ চাহিদা অনুযায়ী পাঠ্যক্ৰম আৰু কাৰ্যসূচীৰ পুনৰ নিৰীক্ষণ হ'ব। শিক্ষাৰ্থীসকলৰ বাবে বিষয়ৰ শিথিলতা থাকিব।

উচ্চ শিক্ষাৰ পৰিষদে উচ্চ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত ৰাজ্যিক পৰ্যায়ৰ পৰিকল্পনা আৰু সমন্বয় গঢ়ি তুলিব। মানদণ্ড উন্নয়নৰ কাৰণে বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগ আৰু এই পৰিষদসমূহৰ সমন্বয় বিকাশ হ'ব লাগিব। শিক্ষাদান পদ্ধতি উন্নত কৰি শ্ৰৱণ-দৰ্শন আহিলা আৰু বৈদ্যুতিক আহিলাৰ প্ৰয়োগ সফল কৰি তোলা হ'ব। বিজ্ঞান আৰু প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ বিকাশৰ পাঠ্যক্ৰম আৰু আচবাব, গৱেষণা আৰু শিক্ষকৰ শিক্ষাৰ ওপৰত মনোযোগ দিয়া হ'ব।

উচ্চ শিক্ষাৰ বিকাশ সাধন কৰা হ'ব আৰু ভিন ভিন দিশত অধ্যয়নৰ লগতে গৱেষণাৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব। ভাৰতীয় তত্ত্ব কলা আৰু সমাজবিজ্ঞানৰ গৱেষণাক অগ্ৰাধিকাৰ দিয়া হ'ব। শিক্ষানীতিৰ প্ৰয়োজনভিত্তিত আন্তঃবিষয়ৰ গৱেষণাৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব। ভাৰতবৰ্ষত অতীত জ্ঞানৰ ভাণ্ডাৰৰ সত্যতা নিৰূপণ কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব। এটা জাতীয় গোটৰ মাধ্যমত সাধাৰণভাৱে উচ্চশিক্ষা, কৃষিশিক্ষা, চিকিৎসা বিজ্ঞান, কাৰিকৰী, আইন আৰু আন আন বৃত্তিমুখী শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব।

অধ্যায়-৬ মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় আৰু দূ�ৰ-শিক্ষণ (Open University and Distance Learning)

গণতান্ত্ৰিক শিক্ষাৰ বিকাশ আৰু উচ্চশিক্ষাৰ বিকাশ সাধনৰ কাৰণে মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় স্থাপন কৰা হ'ব। ইতিমধ্যে স্থাপন কৰা 'ইন্দিৰা গান্ধী মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ' পৰিসৰ বৃদ্ধি কৰা হ'ব। এই বিশ্ববিদ্যালয়ে ভাৰতবৰ্ষৰ মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় ব্যৱস্থাটোৰ মানদণ্ড উন্নত কৰাৰ ব্যৱস্থা ল'ব। ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু ইয়াৰ সংশোধিত নীতিয়ে মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় আৰু দূৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ ওপৰত কিছুমান দিশ নিৰ্দ্ধাৰণ কৰি দিছে। সেইবোৰ হ'ল—

(ক) ইন্দিৰা গান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় বিশ্ববিদ্যালয়ে ইয়াৰ বিদ্যায়তনিক আঁচনিৰ বাবে কৰ্মৰ আগভাগ লোৱা উচিত।

(খ) পাঠ্যক্ৰমবোৰ ক্ৰেডিত সুবিধাৰ সৈতে মডিউল (Module) ধৰণেৰে গঠন কৰিব। আনুষ্ঠানিকৰপৰা অনা-আনুষ্ঠানিক ব্যৱস্থালৈ ক্ৰেডিতসমূহৰ বিষয়ান্তকৰণৰ ব্যৱস্থা লোৱা হ'ব।

(গ) প্ৰত্যেকটো শিক্ষাৰ পৰ্যায়ত নূন্যতম শিক্ষণৰ ক্ষেত্ৰত নিৰ্দ্ধাৰিত মানদণ্ডৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব। মুক্ত শিক্ষাৰ সুবিধা যাতে গৃহিনীসকল, কৃষিজীৱিসকল, উদ্যোগৰ শ্ৰমিকসকল আৰু বৃত্তিধাৰীসকলে অবিৰতভাৱে পায় তাৰ ব্যৱস্থা থাকিব।

(ঘ) ৰাজ্যিক চৰকাৰসমূহে মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় স্থাপন কৰাৰ ক্ষেত্ৰত বৰ সাৱধানতাৰে আঁচনি প্ৰস্তুত কৰিব আৰু প্ৰয়োজনীয় সুবিধা আৰু সমলসমূহৰ অপৰ্যাপ্ততালৈ লক্ষ্য ৰাখিব।

অধ্যায়-৭ গ্ৰাম্য বিশ্ববিদ্যালয়সমূহ আৰু প্ৰতিষ্ঠানসমূহ (Rural Universities and Institutes)

১৯৮৬ চনৰ ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু ইয়াৰ ১৯৯২ চনৰ সংশোধিত নীতিয়ে গ্ৰাম্যাঞ্চলত গ্ৰাম্য বিশ্ববিদ্যালয় আৰু প্ৰতিষ্ঠানসমূহ স্থাপনৰ ক্ষেত্ৰত গ্ৰাম্যাঞ্চলবোৰত ইয়াৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰিব। গ্ৰাম্য বিশ্ববিদ্যালয়ৰ নতুন ধাৰণাটো মহাত্মা গান্ধীৰ বৈপ্লৱিক আদৰ্শৰ মাধ্যমতে বিকশিত কৰাৰ প্ৰচেষ্টা কৰা হ'ব। মহাত্মা গান্ধীৰ বুনিয়াদী শিক্ষাৰ কাৰ্যসূচী আৰু আঁচনিসমূহ সমৰ্থিত হ'ব।

অধ্যায়-৮ কাৰিকৰী আৰু ব্যৱস্থাপনা শিক্ষা (Technical and Management Education)

কাৰিকৰী আৰু ব্যৱস্থাপনা শিক্ষাৰ ধাৰা যদিও দুটা বিপৰীত ধাৰণা, ইয়াৰ মাজত পৰস্পৰ সম্বন্ধ আছে। কাৰিকৰী শিক্ষা আৰু ব্যৱস্থাপনা শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ পুনৰ গঠন কৰা হ'ব লগতে অৰ্থনৈতিক, সামাজিক পৰিবেশ, উৎপাদন আৰু পৰিচালন প্ৰক্ৰিয়া আদিৰ বিকাশ সাধন কৰিব লাগিব। সেৱাক্ষেত্ৰবোৰৰ উন্নতি সাধনৰ ব্যৱস্থা কৰি প্ৰযুক্তিৰ দিশবোৰৰ উন্নতি সাধিব লাগিব। এইক্ষেত্ৰত চৰকাৰৰ সহযোগিতাৰ প্ৰয়োজন হ'ব। মানৱ শক্তিৰ দিশত জানিবলৈ হ'লে অৱস্থাৰ উন্নতি সাধন কৰিব লাগিব। এই উদ্দেশ্যৰে স্থাপন কৰা 'কাৰিকৰী মানৱশক্তি সংবাদ ব্যৱস্থা'ক অধিক শক্তিশালী আৰু বিকশিত কৰিব লাগিব। অবিচ্ছিন্ন শিক্ষা ব্যৱস্থাক প্ৰযুক্তিগতভাৱে উন্নীত কৰা হ'ব। আধুনিক আহিলা হিচাপে কম্পিউটাৰৰ ব্যৱহাৰ প্ৰশিক্ষণ বিস্তৃতভাৱে বিদ্যালয় পৰ্যায়ৰপৰা দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব। বৰ্তমান শিক্ষা ব্যৱস্থাত থকা নামভৰ্তিকৰণ ব্যৱস্থাৰ লগতে দূ�ৰত্ব শিক্ষণ প্ৰক্ৰিয়াৰ মাধ্যমত ব্যক্তিসকলক কাৰিকৰী আৰু ব্যৱস্থাপনা শিক্ষা দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগিব। এইক্ষেত্ৰৰ উন্নতি সাধনৰ অৰ্থে 'নিৰ্দেশনা আৰু পৰামৰ্শ' সেৱা ব্যৱস্থা কৰি এটা শক্তিশালী পদক্ষেপ ল'ব লাগিব।

অধ্যায়-৯ পদ্ধতিগত কৰ্ম সৃষ্টি (Making the system work)

এটা বিসংগতি অৱস্থাত বিভিন্নধৰণৰ নতুন শিক্ষাৰ পাঠ সম্পাদন কৰিব নোৱাৰি। শিক্ষাক উপযুক্তভাৱে পৰিচালনা কৰিবলৈ হ'লে বৌদ্ধিক ধাৰণা, উদ্দেশ্যৰ প্ৰতি সজাগতা, একে সময়তে নৱপ্ৰৱৰ্তন আৰু সৃষ্টিধৰ্মীতাৰ বাবে স্বাধীনতা আদিৰ প্ৰয়োজন হ'ব। ৰাষ্ট্ৰখনে এতিয়া সীমাহীনভাৱে শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ ন্যাসত স্থিতি লাভ কৰিছে। উপযুক্ত ফল বিচৰাৰ ক্ষমতা জনগণৰ আছে। প্ৰথম পাঠ হ'ব ইয়াৰ কৰ্ম সৃষ্টি কৰা। সকলো শিক্ষকে পঢ়োৱা উচিত আৰু সকলো শিক্ষাৰ্থীয়ে অধ্যয়ন কৰা উচিত। কৰ্মপদ্ধতি কৰাৰ বাবে পৰিচালন দক্ষতাৰ প্ৰয়োজন। শিক্ষকে বৃহৎ গণনাত্মক ধাৰণাৰে সুন্দৰভাৱে অংশগ্ৰহণ কৰিব লাগিব। উন্নত শিক্ষাৰ্থীৰ সেৱা ব্যৱস্থা আৰু আচৰণৰ গ্ৰহণযোগ্য নীতি পৰ্যবেক্ষণ হোৱা দৰকাৰ। ইয়াৰ লগতে অনুষ্ঠানসমূহক প্ৰয়োজনীয় উন্নত সুবিধা প্ৰদানৰ ব্যৱস্থা আৰু ৰাষ্ট্ৰীয় আৰু ৰাজ্যিক পৰ্যায়ত সম্পাদন ব্যৱস্থাৰ সৃষ্টি কৰিব লাগিব।

অধ্যায়-১০ উপাধিক নিয়োগৰপৰা বিচ্ছিন্ন (Delinking Degree from Jobs)

কিছুমান নির্বাচিত অঞ্চলত উপাধিক নিয়োগৰপৰা বিচ্ছিন্ন কৰাৰ আৰম্ভণি কৰা হ'ব। এই প্ৰস্তাৱটো কিছুমান ক্ষেত্ৰত প্ৰয়োগ কৰিবপৰা নেযাব, যেনে অভিযান্ত্ৰিক শিক্ষা, চিকিৎসাবিজ্ঞান, আইন, শিক্ষকতা, আদি বৃত্তিত। সেইদৰেই কলা সমাজবিজ্ঞান, বিজ্ঞান আদি কিছুমান দিশৰ বিদ্যায়তনিক উপাধিৰ ক্ষেত্ৰত নিয়োগৰ সুবিধা থাকিব। বিচ্ছিন্ন অৱস্থা কিছুমান সেৱাৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰয়োগ হ'ব যিবোৰত বিশ্ববিদ্যালয় উপাধিৰ প্ৰয়োজন নহয়। উপাধিৰ প্ৰয়োজন নোহোৱা কৰ্মক্ষেত্ৰত দক্ষ আৰু অৰ্হতাসম্পন্ন ব্যক্তিকহে নিয়োগৰ সুবিধা দিয়া হ'ব। এইক্ষেত্ৰত সহায় হোৱাকৈ 'জাতীয় অভীক্ষা সেৱা' নামৰ গোট স্থাপন কৰা হ'ব। এই গোটৰ মাধ্যমত ক্ষেত্ৰ অনুযায়ী দক্ষ ব্যক্তি নির্বাচন কৰি লোৱা হ'ব আৰু এই পদ্ধতি নীতিগত হ'ব।

অধ্যায়-১১ গৱেষণা আৰু বিকাশ (Research and Development)

গৱেষণা হ'ল নৱৰূপদান আৰু শৈক্ষিক প্ৰক্ৰিয়াসমূহৰ নবীকৰণ ব্যৱস্থা। ইয়াক সকলো উচ্চ কাৰিকৰী শিক্ষাৰ অনুষ্ঠানে হাতত লোৱা প্ৰয়োজন। বিকাশৰ বাবে হোৱা গৱেষণাই বর্তমান প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ বিকাশ, উৎপাদন বৃদ্ধি আৰু থলুৱা বিকাশত সহায় কৰিব। এইক্ষেত্ৰত নিৰীক্ষণ আৰু পূৰ্বাভাস পোৱাৰ বাবে ফলপ্ৰসূ ব্যৱস্থা কৰিব লাগিব। বিভিন্ন পর্যায়ত, সহযোগ, সহযোগিতা আৰু জালিকর্মসুলভ সম্বন্ধ স্থাপন কৰিব লাগিব। নবপ্ৰবর্তন আৰু বিকাশৰ ধাৰণা পদ্ধতিগতভাৱে উন্নীত কৰিব লাগিব।

অধ্যায়-১২ স্ত্ৰী শিক্ষা (Women Education)

নতুন শিক্ষানীতিত মহিলাৰ বাবে শিক্ষাৰ বিকাশ আৰু প্ৰগতিত বিশেষ গুৰুত্ব দিছে। মহিলাসকলক সম অধিকাৰ প্ৰদান কৰাৰ ক্ষেত্ৰত শিক্ষাই মূল বাহক হিচাপে পৰিগণিত হ'ব। অতীতত সৃষ্টি হোৱা বৈষম্যতা দূৰ কৰি নিৰপেক্ষ দৃষ্টিভংগী লোৱাৰ ক্ষেত্ৰত ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতিয়ে সহায় কৰিব। মহিলাসকলৰ পূৰ্ণ বিকাশৰ বাবে বিভিন্নধৰণৰ প্ৰয়োজনীয় দিশবোৰ পাঠ্যক্ৰমত অন্তর্ভুক্ত কৰা হ'ব। শিক্ষানুষ্ঠানসমূহত স্ত্ৰী শিক্ষাৰ বিকাশৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় সা-সুবিধাসমূহৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব; পাঠ্যপুথি পুনৰ গঠন কৰি নতুন মূল্যবোধ সৃষ্টি কৰা হ'ব; পাঠ্যপুথি, শিক্ষক প্ৰশিক্ষণ আৰু অভিৰোচনৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব। উচ্চশিক্ষাৰ পাঠ্যক্ৰমত সামাজিক অভিযন্তা, স্ত্ৰী শিক্ষা আদিৰ দৰে বিষয়বোৰ সামৰি লোৱা হ'ব আৰু অনুষ্ঠানসমূহে যাতে মহিলাসকলৰ ভৱিষ্যত বিকাশত উদগনি যোগায় তাৰ প্ৰতিও চকু ৰখা হ'ব। মহিলাসকলৰ মাজৰপৰা নিৰক্ষৰতা নির্মূল কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰি প্ৰাথমিক শিক্ষা নিশ্চিতভাৱে যাতে লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হয় তাৰ প্ৰতি গুৰুত্ব দিয়া হ'ব। এই প্ৰচেষ্টাত কৃতকার্য হোৱাৰ বাবে সকলোপ্ৰকাৰৰ সেৱা জৰুৰীভাৱে প্ৰয়োগ কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব। ইয়াৰ উপৰিও মহিলাসকলে যাতে বৃত্তিমুখী, কাৰিকৰী শিক্ষা লাভ কৰিবলৈ সুযোগ পায় তাৰ ওপৰত অধিক গুৰুত্ব দিয়া হ'ব। মহিলাসকলৰ ক্ষেত্ৰত লিংগভেদ নাৰাখি বৃত্তিমুখী

আৰু পেচামুখী শিক্ষাত অংশগ্ৰহণ কৰাৰ সুবিধা দিয়াৰ লগতে অপৰম্পৰাগত জৰুৰীকালীন প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ বৃত্তিসমূহতো জড়িত কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব।

মহিলা শিক্ষাৰ বিকাশৰ বাবে ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু কৰ্মৰ আঁচনিয়ে তলত দিয়া পদ্ধতিসমূহ লোৱাৰ ক্ষেত্ৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে—

১। মহিলাসকলক সবলীকৰণৰ ক্ষেত্ৰত সমগ্ৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাটোক সজাই-পৰাই তুলি যোগাত্মক হস্তক্ষেপৰ ভূমিকা লোৱাব লাগিব।

২। পৰবৰ্তী সময়ত মহিলাসকলৰ বিকাশৰ কাৰণে শিক্ষানুষ্ঠানসমূহক বিভিন্ন পাঠ্যক্ৰমৰ বাবে উদগনি যোগাব লাগিব যাতে অনুষ্ঠানবোৰে স্ত্ৰী শিক্ষা ব্যৱস্থাক পাঠ্যক্ৰমৰ অংশ হিচাপে লয়।

৩। নিৰ্দ্ধাৰিত লক্ষ্যত উপনীত হ'বপৰাকৈ গতিশীল ব্যৱস্থাপনাৰ গাঁঠনি সৃষ্টি কৰিব লাগিব।

অধ্যায়-১৩ অনুসূচিত জাতিসমূহ আৰু জনজাতিসমূহ আৰু পিচপৰাসকলৰ বাবে শিক্ষা
(Education of scheduled castes and scheduled tribes and backward soctions)

ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু কৰ্মৰ আঁচনিমতে জনজাতি অঞ্চল আৰু অনুসূচিত জাতিৰ ব্যক্তি বাস কৰা অঞ্চলৰ লগতে পিচপৰা অঞ্চলবোৰৰ লোকসকলে যাতে শিক্ষা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হয় তাৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব। গ্ৰাম্যাঞ্চলৰ মহিলা আৰু পুৰুষ আৰু চহৰ অঞ্চলৰ মহিলা-পুৰুষৰ মাজত সমতা ৰক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰা হ'ব। পিচপৰা অঞ্চলৰ পৰিয়ালসমূহৰ ল'ৰা-ছোৱালীয়ে যাতে ১৪ বছৰ বয়সলৈকে স্কুললৈ গৈ থাকে তাৰ প্ৰতিও সজাগ হোৱাটো প্ৰয়োজন হ'ব। পূৰ্ব প্ৰৱেশিকা জলপানিৰ ব্যৱস্থা কৰাৰ প্ৰয়োজন হ'ব আৰু ইয়াক আঁচনি হিচাপে লৈ আয়বিহীন পৰিয়ালসমূহকো এই আঁচনিৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হ'ব। অনুসূচিত জাতিৰ ল'ৰা-ছোৱালীৰ শিক্ষা আৰু নিয়োগৰ সম্ভাৱনীয়তা উন্নত কৰাৰ কাৰণে প্ৰতিকাৰমূলক পাঠ্যসূচীৰ দিহা কৰা হ'ব। অনুসূচিত জাতিৰ ল'ৰা-ছোৱালীক নামভৰ্তিকৰণ অপচয়ৰোধকৰণ আৰু সফলতা নিশ্চিতকৰণৰ বাবে সঘনাই নিৰীক্ষণ কৰা আৰু পৰিকল্পনা কৰাৰ গুৰুত্ব দিয়া হৈছে। অনুসূচিত জাতিৰ ল'ৰা-ছোৱালীয়ে অংশগ্ৰহণ কৰিবপৰাকৈ স্কুলঘৰ, বালকেন্দ্ৰ আৰু বয়স্ক শিক্ষাৰ কেন্দ্ৰ আদি গঢ়ি তোলাৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব। জনজাতিৰ মাজৰপৰা শিক্ষক নিয়োগৰ ব্যৱস্থাও কৰা হ'ব। শিক্ষাৰ্থীসকলে জিলাৰ মুখ্যস্থানত যাতে আবাসিক সুবিধা পায় তাৰবাবে ছাত্ৰাবাস স্থাপন কৰাৰ ওপৰত পৰ্যাক্ৰমে গুৰুত্ব দিয়া হ'ব।

অনুসূচিত জনজাতি অধ্যুষিত অঞ্চলত প্ৰাথমিক বিদ্যালয় স্থাপন কৰাৰ ক্ষেত্ৰত বিশেষ গুৰুত্ব দিয়া হ'ব। তেনেকুৱা অঞ্চলৰ বিদ্যালয়ৰ ঘৰবোৰ শিক্ষাৰ সাধাৰণ কোষৰ সাহাৰ্যত বনোৱাৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব। জনজাতিৰ সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক জীৱনৰ স্বকীয় বৈশিষ্টৰ প্ৰয়োজন সাপেক্ষে শিক্ষাদানৰ সামগ্ৰী প্ৰাৰম্ভিক স্তৰৰ বাবে এনেভাৱে প্ৰস্তুত

কৰা হ'ব যাতে পৰবৰ্তী সময়ছোৱাত তেওঁলোকে আঞ্চলিক ভাষাত সকলো কাম কৰিবলৈ সক্ষম হয়। এই উদ্দেশ্যৰ লগতে জনজাতীয় ভাষাসমূহক প্ৰাৰম্ভিক স্তৰত শিক্ষণীয় বিষয়বস্তুৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰিবপৰা যাব। জনজাতিৰ শিক্ষিত আৰু উদ্যোগী যুৱকসকলক শিক্ষক হিচাবে নিজ এলেকাসমূহতে নিয়োগ কৰিবপৰা যাব। এনেধৰণৰ অঞ্চলত আবাসিক বিদ্যালয়, আশ্ৰম বিদ্যালয় আদি স্থাপন কৰিবপৰা যাব। জনজাতীয় জীৱনৰ বিশেষ প্ৰয়োজনসমূহ পূৰণৰ বাবে আঁচনি গ্ৰহণ কৰা হ'ব। উচ্চ শিক্ষাৰ বাবে জলপানিৰ ব্যৱস্থা কাৰিকৰী আৰু ব্যৱসায়িক শিক্ষাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰি মনোসামাজিক দিশৰ বিকাশ সাধন কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা হ'ব। অংগনবাদী, অনানুষ্ঠানিক আৰু বয়স্ক শিক্ষাৰ কেন্দ্ৰ আদি মুকলি কৰা হ'ব। জনজাতীয় শিক্ষাৰ বিকাশৰ বাবে পাঠ্যক্ৰমসমূহ সাংস্কৃতিক চিনাক্তকৰণৰ ভিত্তিত সৃষ্টিশীল ধাৰণাৰে পুনৰ গঠন কৰা হ'ব।

সমাজৰ সকলো শ্ৰেণীৰ পিচপৰা সম্প্ৰদায়সমূহক শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত আগুৱাই নিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব বিশেষকৈ গ্ৰাম্যাঞ্চলত। পাহাৰীয়া অঞ্চল, মৰুভূমিৰ জিলা, দুৰ্গম যোগাযোগ বিচ্ছিন্ন অঞ্চল আৰু দ্বীপ অঞ্চলসমূহত প্ৰয়োজনীয় শিক্ষানুষ্ঠান স্থাপন কৰি উদগনিমূলক ব্যৱস্থা লোৱা হ'ব।

অধ্যায়-১৪ সংখ্যালঘুসকলৰ শিক্ষা (Minorities Education)

ভাৰতীয় সংবিধানৰ ২৯ নং অনুচ্ছেদ আৰু ৩০ নং অনুচ্ছেদত সংখ্যালঘুসকলৰ ভাষা, লিপি আৰু সংস্কৃতিৰ ক্ষেত্ৰত অধিকাৰ সংৰক্ষণ কৰিছে। তেওঁলোকে ধৰ্ম আৰু ভাষাৰ ভিত্তিত শিক্ষানুষ্ঠান স্থাপন কৰিব পাৰিব। ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু কৰ্মৰ আঁচনিয়ে সংখ্যালঘুসকলৰ সমস্যাৰ কথা উল্লেখ কৰিছে।

কিছুমান অঞ্চলৰ সংখ্যালঘু সম্প্ৰদায়সমূহ শিক্ষাৰপৰা বঞ্চিত আৰু পিচপৰা হৈ আছে। সমতা আৰু সামাজিক ন্যায় স্থাপন কৰাৰ অৰ্থে এনে সম্প্ৰদায়সমূহৰ ওপৰত মনোযোগ দিয়া হ'ব। এইবোৰৰ সাংবিধানিক নিশ্চয়তা আছে। সংখ্যালঘুসকলৰ ভাষা আৰু সংস্কৃতি ৰক্ষাৰ অৰ্থে তেওঁলোকৰ নিজস্ব অনুষ্ঠান স্থাপনৰ ক্ষেত্ৰত উদগনি দিয়া হ'ব। বিদ্যালয়ৰ কৰ্ম আঁচনি আৰু পাঠ্যক্ৰম আদিৰ প্ৰস্তুতিৰ ক্ষেত্ৰতো মনোযোগ ৰখা হ'ব।

অধ্যায়-১৫ বাধাগ্ৰস্তসকলৰ শিক্ষা (Education of Handicapped)

ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু কৰ্মৰ আঁচনিয়ে প্ৰস্তাৱনা আগবঢ়াইছে যে শাৰিৰীকভাৱে অক্ষম আৰু আন আন অক্ষম শিশুবোৰ সাধাৰণ শিশুবোৰৰ দৰে একেই। শাৰিৰীকভাবে আৰু মানসিকভাবে অক্ষম লোকসকলৰ সৈতে সাধাৰণ শ্ৰেণীৰ শিশুসকলক সংহতিপূৰ্ণ কৰি সম অংশীদাৰ কৰিব লাগিব।

একেধৰণৰ শিক্ষাৰ্থীসকলৰ বাবে প্ৰতিখন জিলাতে আবাসিক বিদ্যালয় স্থাপন কৰা হ'ব। অসমৰ্থ এনে শিক্ষাৰ্থীসকলক উপযুক্ত প্ৰকাৰৰ বৃত্তিমূলক শিক্ষা দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব। বাধাগ্ৰস্ত শিক্ষাৰ্থীসকলৰ বিশেষ অসুবিধালৈ লক্ষ্য ৰাখিবৰ কাৰণে প্ৰাথমিক পৰ্যায়ৰ

শিক্ষক প্রশিক্ষণৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰা হ'ব। শাৰীৰিক আৰু মানসিকভাৱে বাধাগ্রস্তসকলকো অন্যান্যসকলৰ দৰে একেধৰণৰ সুবিধা প্রদান কৰা হ'ব। অসমর্থসকলৰ বিকাশৰ বাবে কৰা স্বেচ্ছামূলক প্রচেষ্টা আগবঢ়োৱা সংগঠনসমূহক উৎসাহ প্রদান কৰা হ'ব।

অধ্যায়-১৬ বয়স্কসকলৰ শিক্ষা (Adult Education)

ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষানীতি আৰু কর্মৰ আঁচনিয়ে বয়স্কসকলৰ শিক্ষাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে আৰু ইয়াৰ জৰিয়তে যে সমাজৰপৰা অর্থনৈতিক, সামাজিক আৰু লিংগ বৈষম্যৰ মাত্রা কমাব পাৰি তাকো উল্লেখ কৰিছে। সমগ্র দেশখনে সমাজৰপৰা নিৰক্ষৰতা আঁতৰ কৰোৱাৰ বাবে ৰাষ্ট্রীয় স্বাক্ষৰতা মিচন আৰু পূর্ণ স্বাক্ষৰত অভিযানৰ মাধ্যমত প্রচেষ্টা চলাইছে। মানব জাতিৰ বিকাশৰ বাবে শিক্ষাৰ অতীব প্রয়োজন। শিক্ষাই অজ্ঞান আন্ধাৰৰপৰা আমাক মুক্তিৰ পথলৈ আনে। আধুনিক পৃথিৱীত প্রকৃতার্থত লিখা আৰু পঢ়াক সামৰি লোৱা হৈছে বহল দৃষ্টিভংগীৰে। তেতিয়াৰেপৰা ইয়াক শিক্ষণ প্রক্রিয়াৰ মূল আহিলা বুলি ধৰা হয়। বর্তমান সময়ত বয়স্ক শিক্ষা আৰু বয়স্ক নিৰক্ষৰতাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰা হৈছে।

আজিৰ সমাজৰ প্রয়োজন অনুসৰি মানৰ সম্পদক সফলভাৱে প্রয়োগ কৰাৰ পৰিকল্পনা কৰা হৈছে। দক্ষ কর্মীৰ গতিশীল উন্নতিকৰণৰ ব্যৱস্থা কৰাৰ দিহা কৰা হৈছে। এইক্ষেত্রত লাভবান হোৱাৰ বাবে বিভিন্নধৰণৰ বিকাশমূলক কার্যসূচী হাতত লোৱা হৈছে। এই কার্যসূচীসমূহে পদ্ধতিগতভাৱে বয়স্ক শিক্ষাৰ বিকাশত সহায় কৰিছে আৰু জাতীয় লক্ষ্যত উপনীত হোৱাত সহায়ক হৈছে। এইক্ষেত্রত দাৰিদ্রতা দূৰীকৰণ, জাতীয় সংহতি, পৰিবেশ সংৰক্ষণ, ব্যক্তিসকলৰ সাংস্কৃতিক সৃষ্টি, সৰু পৰিয়াল আদর্শ পালন, মহিলাৰ সমতা স্থাপনৰ উন্নতিকৰণ আদিৰ দৰে কার্যসূচী হাতত লোৱা হ'ব আৰু কার্যসূচীসমূহক পুনৰ নিৰীক্ষণ আৰু শক্তিশালী কৰা হ'ব।

সমগ্র জাতিটোৱে ১৫ বছৰৰপৰা ৩৫ বছৰৰ ভিতৰত ব্যক্তিসকলৰ মাজৰপৰা নিৰক্ষৰতা দূৰীকৰণৰ প্রতিজ্ঞা কৰিব লাগিব। কেন্দ্রীয় চৰকাৰে আৰু ৰাজ্য চৰকাৰসমূহ, ৰাজনৈতিক দলসমূহ আৰু তেওঁলোকৰ বৃহৎ সংগঠন, গণ সংযোগ মাধ্যম আৰু শিক্ষানুষ্ঠানসমূহে সমাজৰপৰা নিৰক্ষৰতা দূৰ কৰাৰ বাবে স্বাক্ষৰিত অভিযান চলাম বুলি সংকল্পবদ্ধ হ'ব লাগিব। ইয়াৰ লগতে বিস্তৃতভাৱে শিক্ষক, শিক্ষার্থী যুৱক, স্বেচ্ছাসেৱক সংগঠন কর্মচাৰী সকলো জড়িত হ'ব লাগিব। বিভিন্নধৰণৰ গৱেষণাৰ সংগঠনসমূহক বয়স্ক শিক্ষাৰ শৈক্ষিক ধাৰণাৰ বিকাশৰ কামত সমূহীয়া প্রচেষ্টা চলাবলৈ দিয়া হ'ব। স্বাক্ষৰতা অভিযানৰ লগে লগে কর্মক্ষম জ্ঞান আৰু দক্ষতা আর্থ সামাজিক সত্যতা, পৰিবর্তনৰ সম্ভাৱনীয়তাসমূহকো অন্তর্ভুক্ত কৰা হ'ব।

অধ্যায়-১৭ বিষয়সূচী আৰু বিদ্যালয় শিক্ষাৰ প্রক্রিয়া (Content and Process of School Education) ঃ

বিষয়সূচী আৰু বিদ্যালয় শিক্ষা প্ৰক্ৰিয়াৰ ক্ষেত্ৰত ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু কৰ্মৰ আঁচনিয়ে তলত উল্লেখ কৰা কথাখিনি কৈছে—

১। জাত-পাত, অৱস্থান বা লিংগ নিৰ্বিশেষে সকলোৰে বাবে তুলনামূলক গুণাৱলীৰ শিক্ষাৰ ব্যৱস্থা কৰা।

২। বিভিন্ন পৰ্যায়ৰ কাৰণে নূন্যতম পৰ্যায়ৰ শিক্ষণৰ আদৰ্শ প্ৰবৰ্তিত কৰা আৰু ধীৰ শিকাৰুসকলৰ লগতে আন সকলোৰে বাবে শিক্ষণ প্ৰক্ৰিয়া যাতে উপভোগ্য হয় তাৰ ব্যৱস্থা কৰা।

৩। সকলোৰে বাবে একে গাথনিৰ জাতীয় শিক্ষা ব্যৱস্থা, জাতীয় পাঠ্যক্ৰম প্ৰণয়ন যিটোৱে সাধাৰণ ধাৰণা বহন কৰিব।

৪। শিক্ষাদান আৰু শিক্ষা আহৰণ প্ৰক্ৰিয়াৰ উন্নতি সাধনৰ কাৰণে বিদ্যালয়সমূহত পৰীক্ষা সংস্কাৰ আৰু মূল্যায়ণ ব্যৱস্থাৰ প্ৰক্ৰিয়া অব্যাহত ৰখা।

৫। সাংস্কৃতিক বিশেষ পাঠ্যক্ৰম আৰু শিক্ষাদানৰ আহিলাসমূহ জনজাতীয় ব্যক্তি আৰু শৈক্ষিকভাৱে অৱহেলিত সংখ্যালঘুৰ দলসমূহৰ বাবে বিকশিত কৰা আৰু তেওঁলোকৰ শক্তিশালী সংস্কৃতি চিনাক্ত কৰাৰ বাবে নজৰ দিয়া।

৬। শিক্ষকৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাক শক্তিশালী কৰাৰ লগতে কাৰিকৰী আৰু সমল সমৰ্থিত গাথনিসমূহ বিশ্লেষণ কৰা আৰু জিলা শিক্ষা আৰু প্ৰশিক্ষণ প্ৰতিষ্ঠান স্থাপন কৰা।

৭। শৈক্ষিক প্ৰশাসন বিকেন্দ্ৰীকৰণ, শৈক্ষিক অনুষ্ঠানসমূহৰ কাৰণে স্বতন্ত্ৰতাৰ উদ্যম সৃষ্টি কৰা। অনুষ্ঠানসমূহৰ মূৰব্বীৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা আৰু শিক্ষকসকলৰ মাজত বৃত্তিমুখীবাদৰ ধাৰণা বিকশিত কৰা।

৮। বেচৰকাৰী আৰু স্বেচ্ছামূলক প্ৰচেষ্টা আৰু জনসাধাৰণৰ অংশগ্ৰহণ, নব্য আদৰ্শ আৰু ব্যৱহাৰিকৰ লগতে সমলসমূহ সাজু কৰি উন্নতি সাধন কৰা।

অধ্যায়-১৮ মূল্যায়ণ প্ৰক্ৰিয়া আৰু পৰীক্ষা সংস্কাৰ (Evaluation Process and Examination Reforms)

ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু কৰ্মৰ আঁচনিত কোৱা হৈছে যে, শিক্ষণ আৰু শিক্ষাদান প্ৰক্ৰিয়াৰ মূল্যায়ণ সম্পাদন কৰাটো শিক্ষাৰ এটা অবিচ্ছেদ্য অংগস্বৰূপ। উচিত মূল্যায়ণ পদ্ধতিৰ বিকাশ সাধন আৰু প্ৰচলিত পৰীক্ষা ব্যৱস্থাৰ সংস্কাৰ সাধন কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব। তেতিয়াহে শিক্ষাৰ গুণগত বিকাশ সম্ভৱ হ'ব। শিক্ষাৰ্থীসকলে নিজে নিজৰ পাৰদৰ্শিতাৰ অগ্ৰগতি নিৰূপণ কৰিবপৰা ক্ষমতাৰ বিকাশ সাধন কৰাৰ ব্যৱস্থা থাকিব লাগে।

মূল্যায়ণ প্ৰক্ৰিয়াৰ উন্নতি সাধন আৰু পৰীক্ষা সংস্কাৰ কৰিবলৈ হ'লে কেইটিমান কথাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিব লাগিব। বিষয়াত্মক আৰু সুযোগৰ উপাদানসমূহ বাদ দিয়াৰ লগতে মুখস্থ পদ্ধতিৰ ওপৰত গুৰুত্বহীনতা দেখুৱাব লাগিব। অবিৰত আৰু সহজ

মূল্যায়ণ শিক্ষাৰ পাণ্ডিত্যপূর্ণ আৰু অপাণ্ডিত্যপূর্ণ দিশত প্রয়োগ কৰাৰ লগতে শিক্ষক-শিক্ষার্থী আৰু অভিভাৱকে মূল্যায়ণ প্রক্রিয়াৰ ফলপ্রসু ব্যৱহাৰ হোৱাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিব লাগিব। পৰীক্ষাৰ নিয়ন্ত্রণ ব্যৱস্থাৰ বিকাশ সাধন কৰিব লাগিব। শৈক্ষিক আচবাব আৰু পদ্ধতিৰ পৰিবর্তন সাধন কৰিব লাগিব। মাধ্যমিক পর্যায়ৰপৰা 'চেমিষ্টাৰ' পদ্ধতিৰ প্রয়োগ কৰিব লাগিব আৰু নম্বৰৰ ঠাইত ক্রমৰ ব্যৱহাৰ কৰিবপৰা যাব।

শিক্ষানুষ্ঠানসমূহৰ ভিতৰত বহিঃ পৰীক্ষা আৰু মূল্যায়ণ পদ্ধতিৰ বাবে ওপৰত উল্লেখ কৰা দিশবোৰৰ সহায়ত প্রয়োজনীয় বহিঃ পৰীক্ষাৰ গুৰুত্ব কমাই আনুষ্ঠানিক পর্যায়ৰ মূল্যায়ণৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰা দৰকাৰ।

অধ্যায়-১৯ যুৱক আৰু খেল-ধেমালি (Youth and Sports)

ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষানীতি আৰু কর্মৰ আঁচনিয়ে পৰামর্শ দিছে যে শিক্ষানুষ্ঠান আৰু আন আন ক্ষেত্রৰ মাধ্যমত যুৱকসকলে যাতে ৰাষ্ট্রীয় আৰু সামাজিক বিকাশত জড়িত হ'ব পাৰে তাৰ সুবিধা দিয়া হ'ব। বর্তমান শিক্ষানুষ্ঠানসমূহত থকা যিকোনো এটা আঁচনিত যুৱকসকলে অংশগ্রহণ কৰিব লাগিব। আঁচনিসমূহ হ'ল 'ৰাষ্ট্রীয় সেৱা আঁচনি' আৰু জাতীয় শিক্ষার্থী বাহিনী। বাহিৰতো যুৱকসকলক সংস্কাৰ আৰু সম্প্রসাৰণ আঁচনিত অংশগ্রহণ কৰা সুবিধা দিয়া হ'ব। ৰাষ্ট্রীয় স্বেচ্ছাসেৱক সেৱা আঁচনি শক্তিশালী কৰা হ'ব। ইয়াৰ লগতে খেল-ধেমালি আৰু শাৰিৰীক শিক্ষাৰ মাজত সংহতি স্থাপন কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব।

অধ্যায়-২০ ভাষাৰ বিকাশ (Language Development)

১৯৮৬ চনৰ শিক্ষানীতি আৰু কর্মৰ আঁচনিয়ে ভাষা বিকাশৰ পৰীক্ষাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল। শিক্ষানীতিৰ এই অংশটো প্রয়োগ কৰাৰ বর্তমানে থল আছে। উদ্দেশ্যমূলকভাৱে এই নীতি প্রয়োগ কৰাৰ বাবে শক্তিশালী পদক্ষেপ লোৱা হ'ব। ভাষাৰ বিকাশৰ ক্ষেত্রত ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষানীতি আৰু কর্মৰ আঁচনিয়ে আলোচনা কৰি বিভিন্নধৰণৰ প্রচেষ্টাৰে প্রয়োগ কৰিবলৈ তলত দিয়া কথাকেইটাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়ে—

- শিক্ষাৰ বিভিন্ন পর্যায়ত শিক্ষার্থীসকলৰ ভাষাগত দক্ষতা ত্রিভাষিক সূত্রৰ আধাৰত বিকশিত কৰিব লাগিব।
- ইংৰাজী আৰু আন আন বিদেশী ভাষাসমূহ অধ্যয়নৰ সুবিধা ৰখাৰ ব্যৱস্থা কৰা আৰু
- সংযোগী ভাষা হিচাপে হিন্দী ভাষাৰ বিকাশ সাধন কৰা ইত্যাদি।

অধ্যায়-২১ সাংস্কৃতিক বিকাশ (Cultural Development)

যেতিয়া ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষানীতি অনুধাবন কৰা হয় তেতিয়া সংস্কৃতিৰ সৈতে শিক্ষাৰ আন্তঃসম্বন্ধৰ ওপৰত মূলতঃ গুৰুত্ব আৰোপ কৰা হৈছিল। শিক্ষা আৰু সংস্কৃতিৰ মাজত

আন্তঃসম্বন্ধ স্থাপনৰ দ্বাৰা শিশুসকলৰ ব্যক্তিত্বৰ বিকাশৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়া হৈছিল। বিশেষভাৱে শিশুসকলৰ ভিতৰত সুপ্ত হৈ থকা মেধাসমূহ আৱিষ্কাৰ কৰাত সহায় কৰি সৃষ্টিশীলতাৰ প্ৰকাশ ঘটোৱাত গুৰুত্ব আৰোপ কৰা।

অধ্যায়-২২ মাধ্যম আৰু শৈক্ষিক প্ৰযুক্তিবিদ্যা (Media and Educational Technology)

ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু কৰ্মৰ আঁচনিয়ে 'গঠনমূলক দ্বৈতবাদ' এৰি চলিবলৈ আধুনিক শৈক্ষিক প্ৰযুক্তিবিদ্যা স্পৰ্শ কৰাৰ কথাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়া উচিত বুলি কৈছিল। এই ধাৰণাটোৱে যাতে অতি দূৰত্ব ক্ষেত্ৰৰ আৰু বঞ্চিত হোৱা হিতাধিকাৰীসকলক তুলনামূলকভৱে আগ্ৰহান্বিত কৰিব পাৰে তাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰা।

(গঠনমূলক দ্বৈতবাদ— উদ্যম আৰু বস্তুৰ দুটা ভিন্ন নীতিৰ দাৰ্শনিক শাস্ত্ৰীয় বচনৰ ওপৰত বিশ্বাস।)

অধ্যায়-২৩ শিক্ষক আৰু তেওঁলোকৰ প্ৰশিক্ষণ (Teacher and their trainning)

শিক্ষকৰ পদমৰ্যাদাযে এখন সংস্কৃতিসম্পন্ন সমাজক উপযুক্তভাৱে প্ৰতিফলন ঘটায়। সমাজৰ প্ৰয়োজন, সামৰ্থ আৰু আশা-আকাংক্ষাৰ লগত সংগতি ৰাখি শৈক্ষিক উদ্ভাৱনৰ স্বাধীনতা আৰু যথোচিত যোগাযোগ পদ্ধতি আৰু ক্ৰিয়াকলাপ অৱলম্বন কৰাৰ সুবিধা শিক্ষকসকলক দিয়া হ'ব। ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতিত শিক্ষকসকলৰ মৰ্যদা উন্নত কৰাৰ অৰ্থে আৰু লগতে শিক্ষকৰ বৃত্তিগত দায়বদ্ধতাৰ প্ৰতি সচেতন কৰাৰ বাবে বিভিন্নধৰণৰ পদক্ষেপ হাতত লোৱা হৈছে। তাৰ ভিতৰত শিক্ষক বাছনি প্ৰক্ৰিয়াৰ সংস্কাৰ সাধন, শিক্ষকৰ সংস্থান, কৰ্মপদ্ধতি আৰু সেৱা ব্যৱস্থাৰ উন্নয়ন, শিক্ষক সমাজৰ অসুবিধাসমূহ দূৰীকৰণৰ বাবে উপযুক্ত আৰু কাৰ্যকৰী প্ৰশাসনীয় ব্যৱস্থা গ্ৰহণ, শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ পৰিকল্পনা আৰু ব্যৱস্থাকৰণৰ ক্ষেত্ৰত শিক্ষকসকলক জড়িতকৰণ, শিক্ষকসকলৰ বৃত্তিগত আচৰণবিধি প্ৰস্তুতকৰণ আৰু গৃহীত বিধিসমূহ পালন কৰি কৰ্তব্য কৰাৰ ব্যৱস্থা গ্ৰহণ, শিক্ষকসকলৰ শৈক্ষিক ক্ৰিয়াকলাপত আৱশ্যকীয় স্বাধীনতা প্ৰদান কৰি উদ্ভাৱনৰ সুবিধা দিয়াৰ পৰিবেশ সৃষ্টি কৰা আদিয়েই প্ৰধান।

শিক্ষকৰ সংস্থাসমূহে বৃত্তিগত সংহতি উন্নতি সাধনৰ অৰ্থে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিব লাগিব আৰু শিক্ষকৰ মৰ্যদা বৃদ্ধি কৰি বৃত্তিগত অপকৰ্মসমূহ যাতে সংযত হয় তাৰ প্ৰতি চকু ৰাখিব লাগিব। ৰাষ্ট্ৰীয় পৰ্যায়ৰ শিক্ষক সংস্থাসমূহে বৃত্তিগত নীতি প্ৰস্তুত কৰা উচিত আৰু সেইবিষয়ে পৰ্যবেক্ষণ কৰা দৰকাৰ।

শিক্ষকৰ শিক্ষা এটা অবিৰত প্ৰক্ৰিয়া। শিক্ষকৰ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰাক-নিযুক্তিকালীন আৰু নিযুক্তিকালীন প্ৰশিক্ষণৰ বিষয়টো জুকিয়াই চাই উন্নত কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব। প্ৰাথমিক স্তৰৰ শিক্ষক তথা অগতানুগতিক আৰু বয়স্ক শিক্ষা কেন্দ্ৰসমূহত কাম কৰি থকা ব্যক্তিসকলৰ বাবে প্ৰাক-নিযুক্তিকালীন আৰু নিযুক্তিকালীন প্ৰশিক্ষণৰ ব্যৱস্থা কৰিবপৰাকৈ "জিলা

শিক্ষা আৰু প্ৰশিক্ষণ প্ৰতিষ্ঠানসমূহৰ পৰ্যায়ক্ৰমে আৰম্ভ কৰা হ'ব। মাধ্যমিক বিদ্যালয়ৰ শিক্ষকসকলৰ মানদণ্ড উন্নত কৰাৰ বাবে প্ৰশিক্ষণ মহাবিদ্যালয়সমূহৰ উন্নতি সাধন কৰা হ'ব। "ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষক শিক্ষণ পৰিষদক" এই স্তৰৰ শিক্ষক প্ৰশিক্ষণ প্ৰতিষ্ঠানসমূহক প্ৰশিক্ষণৰ পাঠ্যক্ৰম আৰু শিক্ষণ পদ্ধতি সম্পৰ্কত প্ৰয়োজনীয় পৰামৰ্শ আগবঢ়োৱাৰ বাবে দায়িত্ব অৰ্পণ কৰা হ'ব। বিশ্ববিদ্যালয়ৰ শিক্ষা বিভাগৰ লগত শিক্ষক প্ৰশিক্ষণ প্ৰতিষ্ঠানসমূহৰ পাৰস্পৰিক সম্বন্ধ সুদৃঢ় কৰি তুলিব লাগিব।

অধ্যায়-২৪ শিক্ষাৰ পৰিচালনা (The Management of Education)

শিক্ষাৰ পৰিকল্পনা ব্যৱস্থা আৰু পৰিচালনাই এটি বিশেষ প্ৰাধান্যতা লাভ কৰিছে। মানৱ সম্পদৰ বিকাশ আৰু ৰাষ্ট্ৰৰ বিকাশৰ প্ৰয়োজনীয়তাত শিক্ষা প্ৰক্ৰিয়াটোৰ সুসম্পন্ন আৰু দক্ষ পৰিচালনা অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ। এইক্ষেত্ৰত কেইটিমান দিশ বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। সেইবোৰ হ'ল—

ক) মানৱ শক্তিৰ প্ৰয়োজন অনুসৰে বিকশিত কৰিবলৈ দীৰ্ঘকালীন পৰিকল্পনা আৰু পৰিচালনাৰ আঁচনি হাতত ল'ব লাগে।

খ) শিক্ষানুষ্ঠানবিলাকৰ ক্ষেত্ৰত স্বায়ত্ব শাসনৰ উদ্যম সৃষ্টি কৰি ক্ষমতাৰ বিকেন্দ্ৰীকৰণ কৰিব লাগে।

গ) বেচৰকাৰী প্ৰতিষ্ঠান, স্বেচ্ছাসেৱী সংস্থাসমূহক কেন্দ্ৰ কৰি বিভিন্ন গোষ্ঠীৰ ব্যক্তিক জড়িত কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে।

ঘ) শিক্ষা পৰিচালনা আৰু পৰিকল্পনা ব্যৱস্থাত অধিক সংখ্যক মহিলা নিয়োগ কৰিব লাগে।

ঙ) উদ্দেশ্য আৰু নীতিসমূহক কেন্দ্ৰ কৰি মূল্যায়ণৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে।

চিন্তা চৰ্চা কৰক ৫.১

ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু কৰ্মৰ আঁচনিৰ পৰামৰ্শসমূহৰ কোনকেইটা পৰামৰ্শ আপুনি শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰয়োগৰ বাবে গুৰুত্বপূৰ্ণ বুলি ভাবে? ব্যাখ্যা কৰক।

.....

.....

.....

.....

.....

.....

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৩ ঃ ১৯৮৬ চনৰ ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু ১৯৯২ চনৰ কৰ্ম আঁচনিৰ প্ৰধান পৰামৰ্শ কোনবোৰ আছিল?

.....

.....

৫.৪ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- ভাৰত চৰকাৰে ভাৰতীয় শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ পৰিবৰ্তন অনাৰ ক্ষেত্ৰত বৈপ্লবিক ধাৰা প্ৰবৰ্তন কৰিবলৈ গ্ৰহণ কৰা ১৯৮৬ চনৰ ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু ১৯৯২ চনৰ কৰ্ম আঁচনিক গুৰুত্বপূৰ্ণ নীতিগত দলিল হিচাপে ধৰা হয়। এইক্ষেত্ৰত মূলভাবে বন্ধা নিয়মখিনি তলত উল্লেখ কৰিব পৰা যায়—
- স্বাধীনোত্তৰ ভাৰতবৰ্ষৰ শিক্ষাৰ ইতিহাসত ১৯৮৬ চনৰ ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি বৈশিষ্টপূৰ্ণ পদক্ষেপ হিচাপে চিহ্নিত হৈছে।
- ১৯৮৬ চনৰ ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু ১৯৯২ চনৰ কৰ্মৰ আঁচনিয়ে বিষয়সূচী আৰু শিক্ষা প্ৰক্ৰিয়াৰ ক্ষেত্ৰত বৈশিষ্টপূৰ্ণ নীতিগত ধাৰাৰ ব্যৱস্থা কৰিছে।
- ধৰ্মনিৰপেক্ষতাৰ মূল্যবোধ, সমাজবাদ, দেশৰ নাগৰিকসকলে লাভ কৰা গণতন্ত্ৰৰ ধাৰণাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিছিল।
- শিক্ষাই গ্ৰাম্য আৰু নগৰীয়া ধাৰণাৰ মাজত থকা বৈষম্যতাৰ মাত্ৰা কমাব আৰু নিয়োগৰ সুবিধাসমূহক বিকেন্দ্ৰীকৰণ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত গুৰুত্ব লাভ কৰিছিল।
- বয়স্কসকলৰ শিক্ষা বিশেষভাৱে ১৫ বছৰৰপৰা ৩৫ বছৰ বয়সৰ দলক শিক্ষিত কৰাৰ বাবে গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল।
- ১৯৯২ চনৰ কৰ্মৰ আঁচনিয়ে সাৰ্বজনীন নামভৰ্তিকৰণ, সাৰ্বজনীন সংৰক্ষণ আৰু ১৪ বছৰলৈ শিশুৱে বিদ্যালয়ত শিক্ষা সম্পূৰ্ণভাৱে সমাপ্ত কৰাৰ উদ্দেশ্য পৰিপূৰ্ণ কৰিবলৈ বিচাৰিছে।
- কৰ্মৰ আঁচনিয়ে পৰিকল্পনাৰ বিকেন্দ্ৰীকৰণ আৰু প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ সুন্দৰভাৱে ব্যৱস্থাকৰণৰ পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছে।
- ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু কৰ্মৰ আঁচনিয়ে শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত পিচপৰি থকা অঞ্চলত শিক্ষাৰ বিকাশ ঘটোৱাৰ পৰামৰ্শ দিছে।
- ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু কৰ্মৰ আঁচনিয়ে ভাৰতবৰ্ষৰ মহিলা শিক্ষাৰ সমস্যাৰ দিশটো অনুধাবন কৰিছে আৰু সকলোৰে বাবে সমান সুবিধাৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিছে।
- ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু কৰ্মৰ আঁচনিয়ে প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ বিকাশৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে আৰু আমাৰ দেশত কম্পিউটাৰ শিক্ষা ব্যৱহাৰৰ ক্ষেত্ৰত নীতি সাজু কৰি প্ৰাধান্যতা দিছে।

- শিক্ষানীতি আৰু কর্ম আঁচনিয়ে সার্বজনীন শিক্ষাৰ লক্ষ্যত উপনীত হোৱাৰ অর্থে অগতানুগতিক শিক্ষা আৰু দূৰত্ব শিক্ষাৰ সম্প্রসাৰণত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে।
- ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষানীতি আৰু কর্মৰ আঁচনিয়ে মূল্যবোধ শিক্ষাৰ প্রয়োজনীয়তা উপলব্ধি কৰিছে আৰু দেশৰ সাংস্কৃতিক পৰম্পৰাসমূহৰ প্রকৃত ৰক্ষণাবেক্ষণত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে।
- শিক্ষানীতি আৰু কর্মৰ আঁচনি দুয়োটাই উচ্চ শিক্ষা আৰু গৱেষণা কার্যত গুৰুত্ব আৰোপ কৰি বিকাশ লভাত প্রাধান্যতা দিছে।
- কর্মৰ আঁচনিয়ে বৃত্তিমুখী শিক্ষাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দি ব্যক্তিগত দক্ষতা বৃদ্ধি কৰাৰ লগতে জাতীয় উৎপাদন বৃদ্ধি কৰাত প্রাধান্যতা দিছে।
- শিক্ষকতা বৃত্তিৰ সামর্থবান ব্যক্তিক শিক্ষক প্রশিক্ষণৰ সুবিধা প্রদানত প্রাধান্যতা দিয়া উচিত বুলি শিক্ষানীতি আৰু কর্মৰ আঁচনিয়ে কৈছে। ই লগতে শিক্ষকসকলৰ সেৱাৰ অৱস্থা আৰু দৰমহাৰ দিশটোৰ উন্নতি সাধন কৰা উচিত বুলিওঁ পৰামর্শ আগবঢ়াইছে।

৫.৫ অধিক জানিবলৈ

১) ডেকা, বীৰেন্দ্র ঃ শৈক্ষিক ৰচনাসমূহ, কিতাপ ঘৰ, নলবাৰী
শৈক্ষিক চিন্তাধাৰা আৰু ৰচনাসমূহ, বনলতা, গুৱাহাটী - ১

২) বৰুৱা, যতীন ঃ ভাৰতৰ শিক্ষাৰ ইতিহাস অধ্যয়ন, লয়ার্চ বুকচ ষ্টল, গুৱাহাটী-১

৩) বৰদলৈ, অজন্তা ঃ ভাৰতৰ শিক্ষাৰ বুৰঞ্জী, লয়ার্চ বুকচ ষ্টল, গুৱাহাটী-১

৫.৬ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ প্রাথমিক শিক্ষা সন্দর্ভত ১৯৮৬ চনৰ ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষানীতিয়ে আগবঢ়োৱা প্রধান উদ্দেশ্যকেইটা হ'ল—

- সার্বজনীন নামভর্তিকৰণ,
- সার্বজনীন সংৰক্ষণ প্রতিটো শিশুৰ ১৪ বছৰ বয়সলৈ,
- গুণগত শিক্ষাৰ সম্ভৰপৰ বিকাশ কৰি শিক্ষণৰ প্রয়োজনীয় পর্যায় যাতে সকলো শিক্ষার্থীয়ে পাবলৈ সক্ষম হয়।

২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ উচ্চ শিক্ষাৰ ক্ষেত্রত ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষানীতি ১৯৮৬ আৰু কর্মৰ আঁচনি ১৯৯২য়ে গুৰুত্ব আৰোপ কৰি কৈছে যে উচ্চ শিক্ষা ব্যক্তিসকলক দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰি জটিল সামাজিক, অর্থনৈতিক, সাংস্কৃতিক, নৈতিক আৰু আধ্যাত্মিক দিশবোৰৰ প্রতিফলন ঘটোৱাৰ সুবিধা প্রদান কৰিব লাগিব।

৩ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১৯৮৬ চনৰ ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু ১৯৯২ চনৰ কৰ্মৰ আঁচনিয়ে আগবঢ়োৱা পৰামৰ্শসমূহ হ'ল তলত দিয়াধৰণৰ—

- ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি ১৯৮৬ আৰু কৰ্মৰ আঁচনি ১৯৯২ য়ে বিষয়সূচী আৰু শিক্ষা প্ৰক্ৰিয়াৰ ক্ষেত্ৰত এক বৈশিষ্টপূৰ্ণ নিয়মবন্ধাৰ ব্যৱস্থা কৰিছে।
- ধৰ্ম নিৰপেক্ষতাৰ মূল্যবোধ, সমাজবাদ, গণতন্ত্ৰৰ ধাৰণাৰ দ্বাৰা দেশৰ নাগৰিকসকলক উদ্বুদ্ধ কৰাব লাগিব।
- শিক্ষাই গ্ৰাম্যাঞ্চল আৰু চহৰ অঞ্চলৰ মাজৰ বৈষম্যতাৰ হাৰ কমাব লাগিব আৰু নিয়োগৰ সুবিধাসমূহক বিভাজিত কৰাৰ লগতে উন্নতি সধাব।
- বয়স্ক শিক্ষাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ বিশেষকৈ ১৫ বছৰৰ পৰা ৩৫ বছৰৰ ভিতৰৰ ব্যক্তিসকলৰ ক্ষেত্ৰত।
- ই দূৰত্ব শিক্ষাৰ ওপৰতো গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে।
- ১৯৯২ চনৰ কৰ্মৰ আঁচনিয়ে সাৰ্বজনীন নামভৰ্তিকৰণ, সাৰ্বজনীন সংৰক্ষণ আৰু শিশুসকলে বিদ্যালয়ত ১৪ বছৰ বয়সলৈ থাকি শিক্ষা সম্পূৰ্ণকৰণৰ লক্ষ্য পূৰ্ণকৰণত গুৰুত্ব দিছে।
- কৰ্মৰ আঁচনিয়ে পৰিকল্পনাৰ বিকেন্দ্ৰীকৰণ আৰু প্ৰাথমিক শিক্ষা সুপৰিচালনা কৰাৰ পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছে।
- ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু কৰ্মৰ আঁচনিয়ে শৈক্ষিকভাৱে পিছপৰা অঞ্চলসমূহত শিক্ষাৰ বিকাশ সাধন কৰাৰ ওপৰত প্ৰকৃতভাৱে গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে।
- ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু কৰ্মৰ আঁচনিয়ে ভাৰতবৰ্ষৰ মহিলা শিক্ষাৰ সমস্যা সম্বন্ধে অনুধাবন কৰিছে আৰু সকলোৰে বাবে সমান সুবিধা প্ৰদানৰ পোষকতা কৰিছে।
- ১৯৯২ চনৰ কৰ্ম আঁচনিয়ে মূল্যবোধ শিক্ষাৰ প্ৰয়োজনবোধ কৰিছে আৰু ৰাষ্ট্ৰৰ সাংস্কৃতিক পৰম্পৰাসমূহৰ প্ৰকৃত মূল্যায়ণৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে।
- ই উচ্চশিক্ষা আৰু গৱেষণা কাৰ্যৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে।
- কৰ্মৰ আঁচনিয়ে ব্যক্তিসকলৰ দক্ষতা আৰু জাতীয় উৎপাদন বৃদ্ধি কৰিবলৈ বৃত্তিমুখী শিক্ষাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল।
- শিক্ষাদান বৃত্তিৰ সামৰ্থবান ব্যক্তিসকলক শিক্ষক প্ৰশিক্ষণৰ সুবিধা প্ৰদান কৰা উচিত। ই শিক্ষকসকলৰ সেৱাৰ অৱস্থা আৰু দৰমহাৰ উন্নতি সাধন কৰা উচিত বুলিও পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছে।
- ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু কৰ্ম আঁচনিয়ে গাঠনিক দ্বৈতবাদক পৰিহাৰ কৰাৰ কথা কৈছে আৰু আধুনিক শৈক্ষিক প্ৰযুক্তিবিদ্যাক ধুকি পোৱাৰ ক্ষেত্ৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে।
- ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু কৰ্মৰ আঁচনিয়ে বাধাগ্ৰস্তসকলৰ শিক্ষাক গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে।

- ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষানীতি আৰু কর্মৰ আঁচনিয়ে পৰিবেশ সংৰক্ষণত গুৰুত্ব দিছে।
- ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষানীতি আৰু কর্মৰ আঁচনিয়ে অনুসূচিত জাতি, অনুসূচিত জনজাতি, আন পিচপৰা জাতি আৰু সংখ্যালঘুসকলৰ শিক্ষাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে।

৫.৭ আৰ্হি প্রশ্ন

(ক) চুটি প্রশ্ন (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ঃ ভাৰতবর্ষত আধুনিক শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ কাৰণে ১৯৮৬ চনৰ ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষা নীতিক কিয় এখন বিশেষ দলিল বুলি কোৱা হয়?

প্রশ্ন ২ঃ প্রাথমিক আৰু উচ্চ প্রাথমিক শিক্ষাৰ ক্ষেত্রত ১৯৮৬ চনৰ ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষা নীতিৰ উদ্দেশ্য কি আছিল?

প্রশ্ন ৩ঃ মাধ্যমিক আৰু উচ্চ শিক্ষাৰ বাবে ১৯৮৬,১৯৯২ চনৰ ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষানীতিৰ উদ্দেশ্যসমূহৰ বিষয়ে বর্ণনা কৰক।

প্রশ্ন ৪ঃ ১৯৮৬ চনৰ ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষানীতি আৰু ১৯৯২ চনৰ সংশোধীত ৰাষ্ট্রীয় নীতিয়ে শিক্ষা ব্যৱস্থা উন্নতিকৰণৰ বাবে কেনেধৰণৰ সামাজিক বিষয়ৰ কথা উল্লেখ কৰিছিল?

প্রশ্ন ৫ঃ ভাৰতবর্ষৰ মুক্ত আৰু দূ�ৰৱর্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ বাবে ১৯৮৬ চনৰ ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষানীতিয়ে আগবঢ়োৱা পৰামর্শসমূহ কি কি আছিল?

(খ) ৰচনা ধর্মী প্রশ্ন (৩০০ - ৫০০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ঃ ১৯৮৬ চনৰ ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষানীতিৰ প্রধান পৰামর্শসমূহ কি কি আছিল?

প্রশ্ন ২ঃ ১৯৮৬ চনৰ ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষানীতি আৰু ১৯৯২ চনৰ কর্ম আঁচনিৰ প্রধান উদ্দেশ্যসমূহ কি কি আছিল?

প্রশ্ন ৩ঃ কর্ম আঁচনিৰ (১৯৯২) প্রধান পৰামর্শসমূহ কি কি আছিল?

প্রশ্ন ৪ঃ ভাৰতবর্ষৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাত ১৯৮৬ চনৰ ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষানীতি আৰু ১৯৯২ চনৰ কর্ম আঁচনিৰ প্রভাব কেনেধৰণে পৰিছিল?

****

অধ্যায় ৬ ঃ ভাৰতবৰ্ষৰ প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ অভিযানসমূহ

অধ্যায় গাঁথনি

৬.১ উদ্দেশ্য

৬.২ পৰিচয়

৬.৩ প্ৰাথমিক শিক্ষা সাৰ্বজনীনকৰণৰ ধাৰণা

৬.৪ জিলা প্ৰাথমিক শিক্ষা আঁচনি (**DPEP**)

৬.৫ সৰ্বশিক্ষা অভিযান আৰু ইয়াৰ প্ৰচেষ্টা

- ৬.৫.১ সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ উদ্দেশ্য
- ৬.৫.২ সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ সাংগঠনিক স্থাপকতা
- ৬.৫.৩ সৰ্বশিক্ষা অভিযান আৰু ইয়াৰ সম্বন্ধিত উপাদানসমূহ
- ৬.৫.৪ সৰ্বশিক্ষা অভিযান আৰু দিবা আহাৰৰ লগত ইয়াৰ সম্বন্ধ
- ৬.৫.৫ অংশ সম্বন্ধীয় হাৰ আৰু প্ৰধান অৰ্থনৈতিক হস্তক্ষেপ বা সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ আদৰ্শসমূহ

৬.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

৬.৭ অধিক জানিবলৈ

৬.৮ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

৬.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

৬.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- প্ৰাথমিক শিক্ষা সাৰ্বজনীন কৰাৰ ধাৰণাটোৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা কৰিবলৈ সমৰ্থ হ'ব
- জিলা প্ৰাথমিক শিক্ষা আঁচনি, সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ সম্পূৰ্ণ দিশটোৰ উন্মেষ কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব
- সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ প্ৰচেষ্টাৰ বিষয়ে উপলব্ধি কৰিব পাৰিব
- সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ প্ৰধান অৰ্থনৈতিক হস্তক্ষেপৰ বিষয়ে বিশ্লেষণ কৰিবলৈ সমৰ্থ হ'ব।

৬.২ পৰিচয়

ভাৰতবৰ্ষত সাৰ্বজনীন প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ উদ্দেশ্যত উপনীত হোৱাৰ ক্ষেত্ৰত লোৱা প্ৰচেষ্টাসমূহৰ ধাৰাৰ বিষয়ে আমি জনাটো প্ৰয়োজন হ'ব। ভাৰতবৰ্ষৰ দৰে এখন দেশত ৰাষ্ট্ৰৰ কল্যাণ সাধনৰ লক্ষ্যত উপনীত হোৱাৰ বাবে গণতান্ত্ৰিক শিক্ষাৰ বৰ প্ৰয়োজন। প্ৰাথমিক শিক্ষাক

সাৰ্বজনীন কৰাৰ বাবে ইতিমধ্যে প্ৰয়োগ কৰা আঁচনিসমূহৰ পিছত বোধগম্য দৃষ্টিভংগীৰে সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ আঁচনি হাতত লোৱা হৈছে। এই আঁচনিৰ ভিতৰত বিদ্যালয়ৰ সকলো দিশৰ কাম-কাজ সামৰি লোৱা হৈছে আৰু জাত-পাত, লিংগ, ধৰ্ম নিৰ্বিশেষে সকলোৰে বাবে শিক্ষাৰ ব্যৱস্থা কৰিবলৈ প্ৰচেষ্টা চলোৱা হৈছে। ই বোধগম্য কাৰণ ইয়াক ভাৰতবৰ্ষৰ সকলো জিলাতে প্ৰয়োগ কৰা হৈছে। ভাৰতীয় সংবিধানৰ ৮৬নং সংশোধনীত উল্লেখ কৰা শিক্ষাক মূল অধিকাৰ হিচাপে লোৱাৰ ধাৰণাটোৰ ৰক্ষণাবেক্ষণ, উন্নতকৰণ আৰু পূৰ্ণকৰণ কৰিবলৈ সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ আঁচনি হাতত লোৱা হৈছে। নিৰ্দিষ্ট লক্ষ্যত উপনীত হোৱাৰ অৰ্থে আঁচনিখনক কাৰ্যকৰী কৰাৰ বাবে সকলোধৰণৰ প্ৰচেষ্টা চলোৱা হৈছে।

৬.৩ প্ৰাথমিক শিক্ষা সাৰ্বজনীনকৰণ

প্ৰাথমিক শিক্ষা সাৰ্বজনীনকৰণৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিবলৈ যোৱাৰ আগতে আমি প্ৰথমতে প্ৰাথমিক শিক্ষানো কি আৰু ই কোনটো পৰ্যায় সামৰি লৈছে তাক জনাটো প্ৰয়োজন হ'ব।

- ভাৰতবৰ্ষত প্ৰাথমিক শিক্ষাই আধাৰ আবৰি লৈছে বা ই পৰৱৰ্তী শিক্ষাৰ আৰম্ভণিৰ বিন্দু বা ই হ'ল পৰৱৰ্তী শিক্ষাৰ পদক্ষেপ শিলা। ভাৰতবৰ্ষত প্ৰাথমিক শিক্ষাত শিশুসকলৰ নামভৰ্তিৰ বয়সৰ মানদণ্ড হ'ল ৬ বছৰ আৰু শিক্ষাৰ সময় হ'ল ৬-১৪ বছৰ আৰু এই বয়সে প্ৰথম শ্ৰেণীৰ পৰা অষ্ঠমমান শ্ৰেণীলৈকে সামৰি লৈছে।
- শিশুৰ সামাজিকীকৰণ প্ৰক্ৰিয়া আৰম্ভ হয় ঘৰত আৰু ক্ৰমাগতভাবে ই সম্প্ৰসাৰিত হয় বিদ্যালয়লৈ। বিদ্যালয়তে শিশুবোৰে অসম্বন্ধিত ব্যক্তিসকলৰ সৈতে আৰু বহল সমাজৰ লগত পাৰস্পৰিকভাৱে শিকিবলৈ লয়।
- শিক্ষাক এখন দেশৰ আৰ্থসামাজিক বিকাশৰ দলিচা বুলি অভিহিত কৰা হয়। জাত-পাত, ধৰ্ম-লিংগ নিৰ্বিশেষে সকলো শিশুক শিক্ষা দিয়াটো দেশখনৰ কৰ্তব্য আৰু ইয়াক জন্মস্বত্বে পোৱা অধিকাৰ বুলি উপলব্ধি কৰা হৈছে।

শিক্ষাক গণতান্ত্ৰিক অধিকাৰ হিচাপে লৈ শিশুসকলক বিকশিত কৰাটোৱে হ'ল সাৰ্বজনীন প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ মূল উদ্দেশ্য। ভাৰতবৰ্ষৰ চৰকাৰে প্ৰাথমিক শিক্ষাক সাৰ্বজনীন কৰি তুলিবলৈ সময়ে সময়ে নানাধৰণৰ প্ৰচেষ্টা হাতত লৈছে আৰু প্ৰাথমিক শিক্ষা যাতে সকলো শিশুৱে ৬-১৪ বছৰৰ ভিতৰত ল'ব পাৰে তাৰ ব্যৱস্থা কৰিছে। বিখ্যাত ভাৰতীয় শিক্ষাবিদ জে পি নেইকে (J. P. Naik) প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ গুৰুত্বতা উপলব্ধি কৰি তলত দিয়া কথাশাৰী প্ৰকাশ কৰিছে যে— 'প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ বিকাশ হ'ল সাধাৰণ, সামজিক আৰু অৰ্থনৈতিক দিশত এখন দেশৰ সামগ্ৰিক বিকাশৰ এখন সূচীহে।' (The progress of primary education is an index of the general, social and economic development of the country as a whole.) প্ৰাথমিক শিক্ষাই শিশুসকলৰ সাংস্কৃতিক, আৱেগিক, বৌদ্ধিক, নৈতিক, শাৰিৰীক, সামাজিক আৰু আধ্যাত্মিক বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা লৈ প্ৰকৃত আধাৰশিলা স্থাপন কৰে।

বাধ্যতামূলক প্ৰাথমিক শিক্ষাত মূলতঃ তিনিটা দিশ জড়িত হৈ থাকে। দিশ তিনিটা হ'ল— সাৰ্বজনীন ব্যৱস্থাকৰণ, সাৰ্বজনীন নামভৰ্তিকৰণ আৰু সাৰ্বজনীন পূৰ্ণকৰণ বা (Retention) সংৰক্ষণ।

সাৰ্বজনীন ব্যৱস্থাকৰণ ঃ বিদ্যালয়ত সাৰ্বজনীন ব্যৱস্থাকৰণ মানে হ'ল ৬-১৪ বছৰ বয়সৰ দেশখনৰ সকলো শিশুক বিদ্যালয়ৰ সুবিধা প্ৰদান কৰা। বিদ্যালয়খন সকলো শিশুৱে যাতে নিজ ঘৰৰপৰা খোজকাঢ়ি যাব পৰা দূৰত্বত অৱস্থিত হয় তাৰ ব্যৱস্থা কৰা।

সাৰ্বজনীন নামভৰ্তিকৰণ ঃ সাৰ্বজনীন নামভৰ্তিকৰণ মানে হ'ল দেশৰ ৬-১৪ বছৰ বয়সৰ সকলো শিশুক বিদ্যালয়ত নামভৰ্তিকৰণৰ ব্যৱস্থা কৰা। এই ব্যৱস্থামতে সকলো শিশুৱে নামভৰ্তিকৰণ কৰিবই লাগিব। দৰকাৰ হ'লে অভিভাৱকসকলে শিশুক বিদ্যালয়লৈ নপঠিয়ালে আইনমতে জৰিমনা ভৰাব পাৰিব।

সাৰ্বজনীন সংৰক্ষণ বা পূৰ্ণকৰণ ঃ সাৰ্বজনীন সংৰক্ষণ বা পূৰ্ণকৰণ মানে হ'ল যি শিশুৱে বিদ্যালয়ত নামভৰ্তি কৰে তেওঁ সম্পূৰ্ণভাৱে ৮টা শ্ৰেণীৰ শিক্ষা সম্পূৰ্ণ কৰাৰ বাবে বিদ্যালয়ত ৰব লাগিব।

জানি থোৱা ভাল

- সংবিধানৰ ১৫ নং অনুচ্ছেদ মতে -" ৰাজ্যই লিংগ ভিত্তিত কোনো নাগৰিকৰ ক্ষেত্ৰত বৈষম্য আনিব নোৱাৰিব"।
- ২৯ নং অনুচ্ছেদ মতে "ৰাজ্যই স্থাপন কৰা বা চৰকাৰী সাহায্যপ্ৰাপ্ত শিক্ষানুষ্ঠান বোৰত জাতি, ধৰ্ম, ভাষা নিৰ্বিশেষে সকলো নাগৰিকে নামভৰ্তি কৰিব পাৰিব"।
- ৭৩ নং আৰু ৭৪ নং সংবিধান সংশোধনে স্থানীয় কৰ্তৃপক্ষবোৰক স্থানীয় ভাৱে শিক্ষা আঁচনিবোৰ ৰূপায়ণ কৰাৰ বাবে কৰ্তৃত্ব দিছে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ সাৰ্বজনীন প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ ধাৰণাটোৱে সামৰি লোৱা দিশ তিনিটা কি কি?

.....

.....

৬.৪ জিলা প্ৰাথমিক শিক্ষা আঁচনি (DPEP), ১৯৮৬

১৯৮৬ চনৰ শিক্ষানীতিৰ মূল্যায়নৰ বাবে ১৯৯০ চনত ভাৰত চৰকাৰে এখন কমিটি নিয়োগ কৰিছিল সেই অনুসৰি, ১৯৮৬ চনৰ ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষা নীতিৰ ১৯৯০-১৯৯২ চনত এক

পুনৰীক্ষণ চলোৱা হয়। ১৯৯২ চনৰ কার্য্য আঁচনিয়ে পিচ পৰা জিলাসমূহৰ বিকাশৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ ক্ষেত্ৰত এক গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল। সেইমতে ভাৰত চৰকাৰে ১৯৯৩ চনৰ জিলা শিক্ষা আঁচনি ৰূপায়ন কৰে। জিলা শিক্ষা আঁচনি হ'ল জিলা স্তৰত শিক্ষা আঁচনি কেন্দ্ৰীভূত কৰাৰ এক প্ৰচেষ্টা। ই এনেধৰণে ৰূপায়ণ কৰা হৈছে যে ই জিলা এখনৰ যিকোনো ধৰণৰ শিক্ষামূলক প্ৰয়োজন আৰু দাবীসমূহ পূৰণ কৰিব পাৰে। আৰম্ভণিতে এই শিক্ষা আঁচনিসমূহ ৮ খন ৰাজ্যৰ ৪৪ খন জিলাৰ প্ৰস্তুত কৰা হৈছিল। সেই ৰাজ্যকেইখন হ'ল— অসম, হাৰিয়ানা, কর্ণাটক, মধ্যপ্ৰদেশ, মহাৰাষ্ট্ৰ, তামিলনাড়ু, উৰিষ্যা আৰু কেৰেলা। লাহে লাহে ইয়াক ১৮ খন ৰাজ্যৰ ২৭৩ খন জিলাত ৰূপায়ম কৰা হয়।

জিলা শিক্ষা আঁচনিৰ মূল উদ্দেশ্যসমূহ হ'ল—

- সকলো ল'ৰা ছোৱালীৰ বাবে প্ৰাথমিক শিক্ষা সুলভ কৰি তোলা (প্ৰথম শ্ৰেণীৰ পৰা চতুর্থ / পঞ্চম শ্ৰেণীলৈ)
- বিদ্যালয় আধাতে এৰি অহা ছাত্ৰ ছাত্ৰীৰ পৰিমাণ ১০ শতাংশলৈ কম কৰা।
- প্ৰাথমিক স্তৰত শিক্ষণ সফলতা ২৫ শতাংশলৈ বৃদ্ধি কৰা।
- সামাজিক দলসমূহৰ মাজত লিঙ্গ বৈষম্য ৫শতাংশলৈ কম কৰা।

জিলা শিক্ষা আঁচনি আন শিক্ষা আঁচনিসমূহতকৈ বিভিন্ন ধৰণে পৃথক। যেনে-

- DPEP য়ে বর্তমানৰ আঁচনি আৰু সম্পদসমূহৰ অভিসাৰণৰ যোগেদি সমগ্ৰ শিক্ষা বিষয়সমূহ এক সামগ্ৰিক ৰূপত একত্ৰিত হোৱাটো বিচৰিছিল।
- ই জিলাসমূহক আঁচনি আৰু ৰূপায়ণৰ এক গোট হিচাপে ধৰি লৈ এক অঞ্চল বিশেষ ধাৰণা অৱলম্বন কৰিছিল।
- জিলা স্তৰত এক অংশগ্ৰহণকাৰী প্ৰক্ৰিয়াৰ সহায়ত আঁচনি প্ৰস্তুত কৰা হৈছিল যিয়ে জিলা কার্য্যলয় আৰু উপ কার্য্যলয়সমূহ অন্তর্ভূক্ত কৰাৰ লগতে শিক্ষক, অভিভাৱক আৰু জনগোষ্ঠীয় সদস্যসমূহকো সামৰি লয়।
- সমতা হ'ল জিলা শিক্ষা আঁচনিৰ এক প্ৰধান বিষয়।
- প্ৰশিক্ষণ আৰু অন্যান্য মাধ্যমেৰে সক্ষমতা নির্মাণ কৰাৰ ওপৰত বিশেষ গুৰুত্ব দিয়া হৈছিল।
- প্ৰচলিত শিক্ষা বাজেটৰ ক্ষেত্ৰত জিলা শিক্ষা আঁচনিৰ সম্পদসমূহ অতিৰিক্ত আছিল।

৬.৫ সর্বশিক্ষা অভিযান আৰু ইয়াৰ প্ৰচেষ্টা

সার্বজনীন প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ ধাৰণাটোৰ বিষয়ে অৱগত হোৱাৰ পিছত আমি ভাৰত চৰকাৰে সার্বজনীন শিক্ষা পূর্ণকৰণৰ ক্ষেত্ৰত লোৱা প্ৰচেষ্টাসমূহৰ বিষয়ে এতিয়া আলোচনা কৰিম। সর্বশিক্ষা অভিযান হ'ল এক বোধগম্য ধাৰণাৰ মাধ্যমেৰে প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ গুণগত মান উন্নত কৰাৰ প্ৰয়াস।

চৰকাৰে এই অভিযান ২০০১ চনত প্ৰৱৰ্তন কৰিছে। এই আঁচনিখনৰ মাধ্যমেৰে ২০১০ চনৰ ভিতৰত ৬-১৪ বছৰৰ ভিতৰৰ সকলো শিশুক প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ বাবে সামৰি লোৱা হ'ব। ই হ'ল প্ৰাথমিক শিক্ষা ব্যৱস্থাক সাৰ্বজনীন কৰাৰ এটা প্ৰচেষ্টা। এই প্ৰচেষ্টাটোৱে বিদ্যালয় ব্যৱস্থাটোক সামূহিক স্বত্বাধিকাৰৰ মাধ্যমেৰে বিকশিত কৰাত সহায় কৰিব। সৰ্বশিক্ষা অভিযানটো হ'ল সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্ষত গুণগত শিক্ষাৰ মূল দাবী পূৰণৰ বাবে সৃষ্টি হোৱা প্ৰতিক্ৰিয়া। এই অভিযানে মানৱ সামৰ্থসমূহক বিকাশ কৰাৰ সুবিধা দিবলৈ প্ৰচেষ্টা চলাইছে। বিশেষভাৱে সমাজৰ দুৰ্গত শিশুসকলক বিকশিত কৰাৰ বাবে এই অভিযানে প্ৰচেষ্টা চলাইছে। সমাজৰ বিভিন্ন দিশত প্ৰতিফলিত হৈছে যে প্ৰাথমিক শিক্ষাই আমাৰ দেশত আজি পৰ্যন্ত সাৰ্বজনীন ৰূপ ল'ব পৰা নাই। কিছুবছৰ আগৰপৰা নানাধৰণেৰে প্ৰচেষ্টা চলাই আইন, অভিযান আদি সম্ভৱ কৰি তোলা হৈছে। সেই আইন, অভিযান, প্ৰচেষ্টা আদিৰ ফলত কিছু পৰিমাণে শিক্ষাৰ দিশত শিশুসকলৰ অংশগ্ৰহণ বাস্তৱিক হৈ পৰিছে। ইতিবাচক সঁহাৰি পোৱা গৈছে যদিও জীৱনৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি অধিক দক্ষতাভিত্তিক আৰু হাতে-কামে শিকা অৱস্থালৈ শিক্ষাৰ সম্প্ৰসাৰণ হোৱা নাই। শিক্ষাক গুণসম্পন্ন কৰি তোলাৰ ক্ষেত্ৰত এতিয়াও নানাধৰণৰ আলৈ আহুকাল আহিয়েই আছে। বৰ্তমান সমাজত প্ৰয়োজন হৈ পৰিছে সকলোধৰণৰ সুবিধা থকা প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ৰ। বিদ্যালয়ৰ গৃহ তথা সামগ্ৰিক পৰিৱেশ আকৰ্ষণীয় তথা সৰ্বাংগসুন্দৰ নহ'লে ল'ৰা-ছোৱালী তথা অভিভাৱকসকল তাৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত নহয়। প্ৰাথমিক বিদ্যালয়লৈ শিক্ষাৰ্থীসকলক দ্বিধাহীনভাৱে নিবলৈ হ'লে সুবিধা দিয়াৰ ব্যৱস্থা হাতত ল'ব লাগিব। 'জিলা প্ৰাথমিক শিক্ষা আঁচনি' (DPEP) আৰু প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ বাবে গঢ়ি তোলা আঁচনিবোৰৰ প্ৰয়োগৰ ফলত লাভ কৰা অভিজ্ঞতাৰ ফলস্বৰূপেই জন্ম লাভ কৰিছে 'সৰ্বশিক্ষা অভিযান' (SSA) নামৰ আঁচনিখন। আঁচনিখন সজাই-পৰাই তোলাৰ অন্তৰালত আছে সমাজত সন্তোষজনক গুণসম্পন্ন প্ৰাথমিক শিক্ষা সম্প্ৰসাৰণ কৰাৰ বিশেষ লক্ষ্য।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ঃ সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ মূল উদ্দেশ্য কি?

.....

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ৩ ঃ সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ প্ৰকৃত প্ৰচেষ্টা কি আৰু ই কোনটো পৰ্যায় বা কাল সামৰি লৈছে?

.....

.....

.....

৬.৫.১ সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ উদ্দেশ্যসমূহ

সৰ্বশিক্ষা অভিযানক কাৰ্যকৰী কৰাৰ বাবে কিছুমান উদ্দেশ্য আগত ৰখা হৈছে। যেনে—

- সকলোবোৰ শিশুকে ২০০৩ চনৰ ভিতৰত বিদ্যালয়, শিক্ষা নিশ্চিত কেন্দ্ৰ, বিকল্প বিদ্যালয়, বিদ্যালয় প্ৰত্যাৱৰ্তন শিবিৰ আদিত সামৰি লোৱা।
- সকলোবোৰ শিশুক ২০০৭ চনৰ ভিতৰত প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ত পাঁচ বছৰীয়া শিক্ষা সমাপ্ত কৰাৰ সুযোগ দিয়া।
- সকলোবোৰ শিশুকে ২০১০ চনৰ ভিতৰত আঠ বছৰীয়া প্ৰাথমিক শিক্ষা সম্পূৰ্ণ কৰাৰ সুযোগ দিয়া।
- প্ৰাথমিক শিক্ষাক শিক্ষাৰ সন্তোষজনক কেন্দ্ৰ হিচাপে গঢ়ি তুলি এনে শিক্ষাক গুণসম্পন্ন শিক্ষা হিচাপে বিকাশপ্ৰাপ্ত কৰি গঢ়ি তুলি প্ৰতিজন শিশুৰ জীৱনৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় শিক্ষা হিচাপে ইয়াৰ গুৰুত্ব বঢ়াই তোলা।
- প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ স্তৰত সৃষ্টি হোৱা সামাজিক আৰু লিংগ বৈষম্য ২০১০ চনৰ ভিতৰত আঁতৰ কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰা।
- প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত ২০১০ চনৰ ভিতৰত সাৰ্বজনীন সংৰক্ষণ নিশ্চিত কৰা আৰু সকলো শিশুৰ শিক্ষা সম্পূৰ্ণ কৰা।

৬.৫.২ সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ সাংগঠনিক স্থাপকতা

অসমৰ সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ সমগ্ৰ সাংগঠনিক স্থাপকতাৰ ধাৰাটো তলত দিয়া তালিকাৰে দেখুওৱা হৈছে—

ৰাজ্যিক প্ৰয়োগ সমিতি (SIS)
সকলোৰে বাবে শিক্ষাৰ অসম ৰাজ্যিক মিচন

⇩

প্ৰশাসনিক সমিতি
নেতৃত্বদান
সন্মানীয় মুখ্যমন্ত্ৰী (সভাপতি)
সন্মানীয় শিক্ষামন্ত্ৰী (উপ-সভাপতি)
আৰু চৰকাৰী/বেচৰকাৰী বিষয়া, সম্প্ৰদায় প্ৰতিনিধি আৰু
ভাৰত চৰকাৰৰ এগৰাকী প্ৰতিনিধি

⇩

কার্যকৰী কমিটি

নেতৃত্বদান

সভাপতি হিচাপে মুখ্য সচিবজন

আৰু শিক্ষা বিভাগৰ প্ৰতিনিধি, সমাজ কল্যাণ বিভাগৰ প্ৰতিনিধি, জনস্বাস্থ্য অভিযান্ত্রিক বিভাগৰ প্ৰতিনিধি আৰু এগৰাকী ভাৰত চৰকাৰৰ প্ৰতিনিধি

⇩

ৰাজ্যিক প্রকল্প কার্যালয়

মিচন সঞ্চালকৰ নেতৃত্বত (মুখ্য কার্যবাহী বিষয়া)

সহায়ক হ'ব এগৰাকী কার্যবাহী সঞ্চালক, দুগৰাকী সহযোগী মিচন সঞ্চালক (পদেন সদস্য), এগৰাকী যুটীয়া সঞ্চালক, এগৰাকী উপ-সঞ্চালক, এগৰাকী মুখ্য গাণনিক বিষয়া আৰু আন আন বিষয়াসকল আৰু প্রকল্পৰ বাবে প্রয়োজনীয় কর্মচাৰী।

⇩

জিলা পর্যায়ৰ প্রয়োগত কর্তৃত্ব প্রদান

(জিলা কর্মৰত দল)

জিলাখনৰ উপায়ুক্তৰ নেতৃত্ব দান (সভাপতি)

আৰু সহায়কাৰী হিচাপে জিলা প্রাথমিক শিক্ষা বিষয়াগৰাকী হ'ব জিলা মিচন সমঞ্চয়ক, আঁচনি বিষয়া, অর্থ আৰু গাণনিক বিষয়াসমূহ, আন বিষয়াসমূহ, কর্মচাৰী আৰু সম্প্রদায় প্রতিনিধিসকল।

খণ্ড পর্যায়ৰ গাঠনিসমূহ

গাঁও পঞ্চায়তৰ সভাপতিসকল আৰু খণ্ড উন্নয়ন বিষয়াৰ নেতৃত্বদান, খণ্ড মিচন সমঞ্চয়ক হিচাপে খণ্ড প্রাথমিক শিক্ষা বিষয়াসকল খণ্ড সমল কেন্দ্র সমঞ্চয়ক আৰু সকলোবোৰ গাঁও শিক্ষা সমিতিৰ মূৰব্বীসকল, সম্প্রদায় প্রতিনিধিসকল আৰু কর্মচাৰী সদস্যসকল। গাঁও শিক্ষা সমিতিৰ মূৰব্বী হিচাপে পঞ্চায়তৰ সভাপতি/গাঁও সভাপতি আৰু প্রধান শিক্ষক, অভিভাৱক, শিক্ষক সংস্থাৰ মূৰব্বী আৰু কমসংখ্যক বিভাগৰ সদস্য, সম্প্রদায় সদস্যসকল আৰু কর্মচাৰীৰ সদস্য।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৪ ঃ সত্য বা অসত্য কওক ঃ

ক) সর্বশিক্ষা অভিযানৰ প্রশাসনিক সমিতিৰ মূৰব্বী হিচাপে মুখ্যমন্ত্রী হ'ল সভাপতি আৰু শিক্ষামন্ত্রী হ'ল উপ-সভাপতি।

.....

খ)ৰাজ্যিক প্ৰকল্প কাৰ্যালয়ৰ মূৰব্বী মিচন সঞ্চালক নহয়।

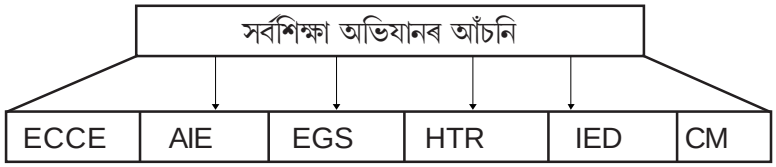
.....

গ)জিলা পৰ্যায়ৰ সাংগঠনিক গোট হ'ল সম্প্ৰদায় সমল সংগঠক।

.....

৬.৫.৩ সৰ্বশিক্ষা অভিযান আৰু ইয়াৰ সম্বন্ধিত উপাদানসমূহ

সৰ্বশিক্ষা অভিযান আৰু ইয়াৰ সম্বন্ধিত উপাদানসমূহ ঃ শিশুসকলৰ শিক্ষাৰ লগতে সাৰ্বজনীন প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ ওপৰত পোহৰ সঞ্চাৰিত কৰিবলৈ সৰ্বশিক্ষাৰ কিছুমান মূল উপাদান আছে। সেইবিলাকক তলত তালিকা প্ৰকাৰত দেখুওৱা হ'ল—

আগতীয়া বাল্যকাল পৰিচৰ্যা আৰু শিক্ষা (ECCE) **ঃ** আগতীয়া বাল্যকাল পৰিচৰ্যা আৰু শিক্ষা আঁচনি বিকশিত কৰা হৈছিল আগতীয়া বাল্যকালৰ সময়ছোৱাৰ মানসিক গঠন আৰু শাৰিৰীক গঠনৰ দ্ৰুততাৰ গুৰুত্ব উপলব্ধি কৰিবলৈ।

বৰ্তমানৰ আগতীয়া বাল্যকাল পৰিচৰ্যা আৰু শিক্ষা আঁচনিৰ অন্তৰ্ভুক্ত দিশবোৰ হ'ল—

- সংহত শিশু বিকাশ আঁচনি।
- স্বেচ্ছাসেৱী সংগঠনসমূহলৈ আগতীয়া বাল্যকাল পৰিচৰ্যা আৰু শিক্ষাৰ কেন্দ্ৰ চলাই থকাৰ কাৰণে সাহায্য আঁচনি।
- চৰকাৰী সাহায্যৰ সৈতে স্বেচ্ছাসেৱী অভিকৰণসমূহৰ দ্বাৰা চলাই নিয়া 'বালৱাৰী' আৰু দিবা পৰিচাৰ্য কেন্দ্ৰসমূহ।
- ৰাজ্যিক চৰকাৰসমূহ, পৌৰ নিগম আৰু আন আন চৰকাৰী-বেচৰকাৰী সংগঠনসমূহ বা অভিকৰণসমূহৰ দ্বাৰা চলাই নিয়া প্ৰাক প্ৰাথমিক বিদ্যালয়।
- প্ৰাথমিক স্বাস্থ্যকেন্দ্ৰসমূহ আৰু উপকেন্দ্ৰসমূহ আৰু আন আন অভিকৰণসমূহৰ দ্বাৰা মাতৃ আৰু শিশুৰ স্বাস্থ্যসেৱা।

আগতীয়া বাল্যকালৰ পৰিচৰ্যা আৰু শিক্ষাৰ (ECCE) সময় হ'ল আঢ়ৈ বছৰৰপৰা ছয় বছৰ বয়সলৈ। ইয়াত প্ৰাথমিকভাবে গুৰুত্ব দিয়া হয় শিশুকেন্দ্ৰিক দৃষ্টিভংগীৰ ওপৰত আৰু ইয়াৰ শিক্ষাদান পদ্ধতি হ'ল খেল পদ্ধতি আৰু কৰ্মশীল পদ্ধতিৰে শিক্ষণ। এইবিলাকৰ লগতে পঠন, লিখন আৰু গণিতৰ লগতো প্ৰাথমিকভাৱে চিনাকি কৰি দিয়া হয়।

বিদ্যালয়ৰ বাহিৰৰ শিশুৰ বাবে লোৱা কৌশল (Strategies for out of school children) ঃ **'বিকল্প আৰু নব্য শিক্ষা'** আৰু **'শিক্ষা নিশ্চিতকৰণ আঁচনি'** হ'ল বিদ্যালয়ৰ বাহিৰৰ শিশুৰ বাবে লোৱা দুটা কৌশল। এই দুটা কৌশল হ'ল সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ অংশ। দুয়োবিধ কৌশলৰ বাবে সুকীয়াকৈ নিৰ্দেশনা দিয়া আছে। শিক্ষা নিশ্চিতকৰণ বিদ্যালয়বোৰ হ'ল অনাসেৱা আবাসিকসকলৰ কাৰণে আৰু বিকল্প শিক্ষাৰ বিদ্যালয়বোৰ হ'ল স্কুলৰ বাহিৰৰ শিশুসকলৰ কাৰণে লগতে জটিল পৰিস্থিতিৰ শিশুৰ কাৰণে।

'ধুকি পোৱা কঠিন' (HTR) হ'ল এটা আঁচনি যিটোৰ মাধ্যমেৰে সৰ্বশিক্ষা অভিযানে সুবিধা নোপোৱা চহৰৰ শিশুবোৰৰ শৈক্ষিক প্ৰয়োজনীয়তা পূৰণ কৰিবলৈ বিচাৰিছে। জৰুৰীভাৱে ৬-১৪ বছৰৰ শিশুৰ ক্ষেত্ৰত সকলোৰে বাবে শিক্ষাৰ ধাৰণাটো কাৰ্যকৰী কৰাৰ অৰ্থে। চহৰ অঞ্চলৰ ধুকি পোৱা কঠিন শিশুবোৰ হ'ল স্কুলৰ বাহিৰৰ শিশু, তাৰ কিছুমান থাকে মাক-দেউতাকৰ লগত কিছুমান থাকে সম্বন্ধীয় ব্যক্তিৰ লগত, কিছুমান কৰ্মচাৰীৰ লগত আৰু আনবোৰ থাকে ৰাষ্টাত। কিছুমানে কাম কৰি থাকে আৰু কিছুমানে এনেয়ে ঘৰত থাকে তাৰ ফলত সিহঁতৰ মনত ঈৰ্ষা জন্মে। সেইবাবেই বিদ্যালয়ৰ বাহিৰৰ সকলো শিশুৰ বাবে বিশেষ মনোযোগৰ প্ৰয়োজন হয়।

অক্ষমসকলৰ কাৰণে সংহত শিক্ষা (Integrated Education for Disabled) ঃ 'শূন্য প্ৰক্ষেপণ নীতি'ৰ তলত সৰ্বশিক্ষা অভিযানে ৰাজ্যত কোনোধৰণৰ শিশু বিদ্যালয়লৈ নোযোৱাকৈ ৰৈ থাকিব নোৱাৰিব বুলি পৰিকল্পনা কৰিছে। এইক্ষেত্ৰত জাতি, ধৰ্ম, বৰ্ণ, লিংগ আদি নিৰ্বিশেষে সকলোকে সামৰি লোৱা হ'ব। এইবোৰৰ উপৰি বিশেষভাৱে পোহৰলৈ আনিবলৈ বিচৰা হৈছে শাৰিৰীক আৰু মানসিকভাৱে অক্ষম শিশুসকলক, যাতে তেওঁলোকে সাধাৰণ শিশুসকলৰ লগত একেলগে চলা-ফুৰা কৰি মূল সূতিত থাকিব পাৰে আৰু বিদ্যালয়লৈ আহিব পাৰে। সৰ্বশিক্ষা অভিযানে এইক্ষেত্ৰত প্ৰয়োজন হোৱা শিক্ষকসকলক বিশেষভাৱে প্ৰশিক্ষণ দিয়াৰ উপৰি প্ৰশিক্ষণপ্ৰাপ্ত শিক্ষক নিয়োগৰ ব্যৱস্থাওঁ কৰিছে। অক্ষমসকলৰ বাবে সংহত শিক্ষা হ'ল সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ এক বিশেষ উপাদান। ইয়াৰ ভিতৰত সামৰি লোৱা ভাগবোৰ হ'ল সাধাৰণতে দৰ্শন ক্ষেত্ৰৰ অক্ষম, শ্ৰৱণ ক্ষেত্ৰৰ অক্ষম, আংগিকভাৱে অক্ষম, মানসিকভাৱে অক্ষম, শিক্ষা লাভৰ বাবে অক্ষম ইত্যাদিবোৰ।

সম্প্ৰদায় গতিশীলন (Community Mobilization) ঃ সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ প্ৰধান সংশ্লিষ্টকৰণ বিষয় হ'ল সম্প্ৰদায়ক জড়িতকৰণ। সম্প্ৰদায়ৰ সদস্যসকলক সাৱলীকৰণ কৰা আৰু তৃণমূল পৰ্যায়ৰ গাঁঠনি; যেনে— গাঁও শিক্ষা সমিতি, বেচৰকাৰী সংস্থাসমূহক জড়িত কৰাটোৱে হ'ল মূল উদ্দেশ্য। সৰ্বশিক্ষা অভিযানে সম্প্ৰদায়ৰ সদস্যসকল, ইয়াৰ নেতৃবৃন্দ, স্বেচ্ছাসেৱকসকল, মাতৃসকল আৰু অভিভাৱকসকলক জড়িত কৰাৰ বাবে প্ৰচেষ্টা চলাইছে। প্ৰশিক্ষণৰ প্ৰক্ৰিয়া, অংশীদাৰী ব্যৱস্থা, কৰ্মশালা আদিবোৰ ইয়াৰ নিয়মীয়া কাৰ্যপন্থা। এনেবোৰ ব্যৱস্থাই বিদ্যালয় পৰিচালনা সমিতিসমূহ, গাঁও শিক্ষা সমিতিসমূহ,

অভিভাৱক শিক্ষক সংস্থা, মাতৃ শিক্ষক সংস্থা, জনজাতি স্বায়ত্ব শাসিত পৰিষদ, বেচৰকাৰী সংস্থা আদিৰ উপৰি ব্যৱস্থাটোৰ লগত জড়িত আন সংগঠনবোৰক শক্তিশালী ৰূপ দিছে।

৬.৫.৪ সৰ্বশিক্ষা অভিযান আৰু দিবা আহাৰৰ সৈতে ইয়াৰ সম্বন্ধ

যদিও দিবা আহাৰ বা ৰাষ্ট্ৰীয় পুষ্টি সমৰ্থন আঁচনি প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত চৰকাৰৰ এটি সুকীয়া আঁচনি সৰ্বশিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত ইয়াৰ প্ৰভাৱ কিন্তু লক্ষ্যণীয়। এই আঁচনিয়ে বিদ্যালয় প্ৰক্ৰিয়াত গুৰুত্বপূৰ্ণ প্ৰভাৱ পেলোৱা দেখা গৈছে। সৰ্বশিক্ষা অভিযানে ৰন্ধা-বঢ়াৰ বাবে বাচন-বৰ্তন যোগান ধৰিছে আৰু চৰকাৰী, প্ৰাদেশিকীকৰণ বিদ্যালয়, চৰকাৰী সাহায্যপ্ৰাপ্ত বিদ্যালয়, শিক্ষা নিশ্চিতকৰণ আঁচনি আৰু বিকল্প নব্য শিক্ষাকেন্দ্ৰ আদিত সেৱা আগবঢ়াইছে। ভাৰত চৰকাৰে ১৯৯৫ চনৰ ১৫ আগষ্টত বিদ্যালয় গমন শিশুসকলৰ কাৰণে দিবা আহাৰ আঁচনি প্ৰয়োগ কৰিছিল। ১৯৯৭-৯৮ চনৰ সময়ছোৱাত সৰ্বাত্মকভাৱে এই আঁচনি প্ৰয়োগ কৰা হৈছিল। ৰন্ধা দিবা আহাৰ আঁচনি প্ৰকল্পিত কৰি ভাৰত চৰকাৰে অসমত প্ৰয়োগ কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰিছিল ২০০৪ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহত। প্ৰথমতে এই আঁচনিত সামৰি লোৱা হৈছিল পাঁচখন জিলাক। জিলাকেইখন হ'ল— ধুবুৰী, বঙাইগাঁও, চিৰাং, ওডালগুৰি আৰু দৰং।

বৰ্তমান সমগ্ৰ অসমকে আঁচনিৰ ভিতৰত সামৰি লোৱা হৈছে।

এই আঁচনিৰ মূল উদ্দেশ্য হ'ল সাৰ্বজনীন প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ উন্নতি সাধনত সফলতা অনা।

- শিক্ষাৰ্থীৰ সংখ্যা বৃদ্ধি কৰা আৰু উপস্থিতি নিয়মীয়া কৰা।
- শিক্ষাৰ বাহিৰত থকা শিশুৰ সংখ্যা কমোৱা আৰু বিদ্যালয়ত অধিক সময় থকাৰ ব্যৱস্থা কৰা।
- শিশুৰ শিক্ষণৰ পৰ্যায় উন্নত কৰা আৰু পুষ্টিপূৰ্ণ শিশুৰ সংখ্যা বৃদ্ধি কৰা।

দিবা আহাৰ ৰন্ধাৰ ব্যৱস্থা কৰা (Cooking of Midday Meal) ঃ দিবা আহাৰ প্ৰদানৰ ক্ষেত্ৰত অসম চৰকাৰ বিশেষভাৱে সজাগ আৰু নিষ্ঠাবান। ভাৰতবৰ্ষৰ উচ্চতম ন্যায়ালয়ে বান্ধি দিয়া নিয়ম অনুসাৰে শিক্ষাৰ্থীসকলক পুষ্টিকৰ আহাৰ দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰিবলৈ চৰকাৰে প্ৰচেষ্টা চলাই আছে। দিবা আহাৰ স্বাস্থ্যসন্মতভাৱে বনোৱাৰ সুবিধা কৰি দিয়াৰ অৰ্থে নিম্ন প্ৰাথমিক আৰু মধ্য ইংৰাজী বিদ্যালয়বোৰক যথেষ্টভাৱে আৰ্থিক অনুদান দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰিছে। দিবা আহাৰ প্ৰস্তুত কৰিবলৈ মাতৃগোট, মহিলা সংঘ আৰু আত্মসহায়ক গোটবোৰক জড়িত কৰি লোৱা হৈছে।

তলৰ তালিকাখনত দিবা আহাৰৰ সামগ্ৰীসমূহ বিদ্যালয়লৈ নিয়াৰ ব্যৱস্থাকৰণৰ বিষয়ে দেখুওৱা হৈছে—

ক) খাদ্য সামগ্ৰীসমূহ ভাৰতীয় খাদ্য নিগমৰ পৰা বিদ্যালয়লৈ নিয়া বা প্ৰেৰণ কৰা।

FCI ⇨ GPSS ⇨ FPS ⇨ School

FCI — ভাৰতীয় খাদ্য নিগম

GPSS — গাঁও পঞ্চায়ত সমবায় সমিতি

FPS — নিয়ন্ত্ৰিত দৰৰ দোকান

খ) পৰিবহণৰ খৰচ প্ৰদান

GOI ⇨ DNO ⇨ GPSS

GOI — ভাৰতবৰ্ষৰ চৰকাৰ

DNO — জিলা মূল বিষয়া

GPSS — গাঁও পঞ্চায়ত সমবায় সমিতি

৬.৫.৫ অংশ সম্বন্ধীয় হাৰ আৰু প্ৰধান অৰ্থনৈতিক হস্তক্ষেপ বা সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ আদৰ্শসমূহ

সৰ্বশিক্ষা অভিযান আঁচনিৰ ক্ষেত্ৰত কেন্দ্ৰ আৰু ৰাজ্যৰ দায়িত্বৰ ভাগ সম্বন্ধে তলত দেখুওৱা হ'ল—

সৰ্বশিক্ষা অভিযান আঁচনিৰ তলত কাম কৰা শিক্ষকসকলৰ দৰমহাৰ ক্ষেত্ৰত কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰ আৰু ৰাজ্যিক চৰকাৰে ৮৫:১৫ হাৰত নবম পৰিকল্পনাৰ সময়ত, দশম পৰিকল্পনাৰ সময়ত ৭৫:২৫ ভাগ আৰু ৫০:৫০ ভাগৰ দায়িত্ব পৰৱৰ্তী সময়ত ল'ব। সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ বহুবোৰ অৰ্থনৈতিক হস্তক্ষেপ আৰু আৰ্হি আছে। এই অধ্যায়ত আমি চমুকৈ সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ মূল আৰ্হিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিমহক।

১। শিক্ষকৰ দিশত থকা অৰ্থনৈতিক আৰ্হিবোৰ হ'ল—

- প্ৰাথমিক আৰু উচ্চ প্ৰাথমিক পৰ্যায়ত প্ৰতি ৪০ গৰাকী শিশুৰ ক্ষেত্ৰত এগৰাকী শিক্ষক
- এখন প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ত অন্তত দুজন শিক্ষক
- উচ্চ প্ৰাথমিক পৰ্যায়ত প্ৰতি শ্ৰেণীৰ বাবে এজন শিক্ষক

২। বিদ্যালয় আৰু বিকল্প বিদ্যালয়ৰ ক্ষেত্ৰত সুবিধা—

- জনবসতি থকা অঞ্চলৰ এক কিলোমিটাৰৰ ভিতৰত
- ৰাজ্যৰ নিয়ম অনুসৰে নতুন বিদ্যালয় স্থাপনৰ ব্যৱস্থা বা যিবিলাক জনবসতি অঞ্চলত সেৱাৰ অভাৱ আছে তেনে অঞ্চলত শিক্ষা নিশ্চিতকৰণ আঁচনি বিদ্যালয় ব্যৱস্থা।

৩। উচ্চ প্ৰাথমিক বিদ্যালয়খণ্ড—

- প্ৰয়োজন অনুসাৰে, প্ৰাথমিক শিক্ষা সম্পূৰ্ণ কৰা শিশুৰ সংখ্যাৰ আধাৰত প্ৰত্যেক দুখন প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ৰ ক্ষেত্ৰত এখন উচ্চ প্ৰাথমিক বিদ্যালয়।

৪। **শ্ৰেণীকোঠাসমূহ—**

- প্ৰত্যেকগৰাকী শিক্ষকৰ বাবে বা প্ৰত্যেকটো শ্ৰেণীৰ বাবে একোটা কোঠা, ই উচ্চ প্ৰাথমিক পৰ্যায়ৰে হওঁক বা নিম্ন প্ৰাথমিক পৰ্যায়ৰে হওঁক। বিদ্যালয়খনত দুজন শিক্ষক থাকিলে অন্তত দুটা কোঠাৰ ব্যৱস্থা কৰা। উচ্চ প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ৰ প্ৰধান শিক্ষকৰ বাবে এটা সুকীয়া কোঠাৰ ব্যৱস্থা।

৫। **বিনামূলীয়া পাঠ্যপুথি—**

- সকলো ছোৱালীৰ বাবে/জনজাতিৰ শিক্ষাৰ্থীৰ বাবে ১৫০/- টকাকৈ নিৰ্ধাৰণ কৰা হ'ব আৰু ইয়াৰ ব্যৱস্থা নিম্ন প্ৰাথমিক পৰ্যায় আৰু উচ্চ প্ৰাথমিক পৰ্যায়ত থাকিব।
- ৰাজ্যবোৰে প্ৰচলিত হৈ থকা বিনামূলীয়া পাঠ্যপুথিৰ ব্যৱস্থা চলাই থাকিব নিজস্ব আঁচনিমতে।
- যদি কোনোবা ৰাজ্যই শিক্ষাৰ্থীসকলৰ পাঠ্যপুথিৰ ক্ষেত্ৰত কিছু অংশহে ৰাজকোষৰপৰা খৰচ কৰে তেনে ঠাইত খৰচৰ সীমাবদ্ধতা থাকিব শিক্ষাৰ্থীসকলে বহন কৰা খৰচৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি।

৬। **বিদ্যালয়গৃহৰ মেৰামতিৰ ব্যৱস্থা আৰু চোৱাচিতা—**

- কেৱল বিদ্যালয় পৰিচালনা কমিটি/গাঁও শিক্ষা কমিটিৰ মাধ্যমত
- বিদ্যালয় কমিটিয়ে আগবঢ়োৱা বিশেষ আঁচনিৰ আধাৰত এবছৰত খুব বেছি ৫০০০/- টকা।
- সম্প্ৰদায়সমূহৰ দান-বৰঙণি অথবা অৱদানক জড়িত কৰাব লাগিব।
- বিদ্যালয়গৃহৰ মেৰামতি আৰু চোৱাচিতা কৰাৰ বাবদ হোৱা খৰচখিনি সাধাৰণ কামৰ বাবে খৰচ কৰিবলগীয়া ৩৩% অনুদানৰ হিচাপত অন্তৰ্ভুক্ত নহ'ব।
- যিবিলাক বিদ্যালয়ৰ নিজাগৃহ আছে সেইবোৰ বিদ্যালয়ৰ ক্ষেত্ৰতহে অনুদান ব্যৱস্থা প্ৰযোজ্য হ'ব।

৭। **শিক্ষা নিশ্চিতকৰণ আঁচনিক নিয়মীয়া বিদ্যালয়লৈ উন্নীতকৰণ কৰা বা ৰাজ্যিক নিয়মৰ অধীনত নতুন বিদ্যালয় স্থাপন কৰা—**

- প্ৰতিখন বিদ্যালয়ৰ বাবে মুঠ ১০,০০০ টকা হিচাপে পূৰ্ণ স্বাক্ষৰতা আহিলাৰ ব্যৱস্থা।
- স্থানীয় অৱস্থা আৰু প্ৰয়োজন অনুসৰে পূৰ্ণ স্বাক্ষৰতা আহিলা।
- পূৰ্ণ স্বাক্ষৰতা আহিলা নিৰ্বাচনৰ আৰু ক্ৰয়ৰ ক্ষেত্ৰত শিক্ষক আৰু অভিভাৱকক জড়িতকৰণ।

- বিদ্যালয়ৰ/গাঁও শিক্ষা সমিতি, গাঁও পৰ্যায়ৰ উপযুক্ত গোটসমূহে ক্ৰয়ৰ বাবে নীতি নিৰ্ধাৰণ কৰিব।
- শিক্ষা নিশ্চিতকৰণ আঁচনিৰ কেন্দ্ৰসমূহ উন্নত কৰিবলৈ হ'লে নিৰবচ্ছিন্নভাৱে ই দুবছৰ চলি থাকিব লাগিব।
- শিক্ষক আৰু শ্ৰেণীকোঠাৰ বাবে ব্যৱস্থাকৰণ।

৮। **উচ্চ প্ৰাথমিকৰ বাবে পূৰ্ণ স্বাক্ষৰতা আহিলা—**

- সামৰি নোলোৱা বিদ্যালয়বোৰৰ বাবে ৫০,০০০/- টকা হাৰত।
- স্থানীয় নিৰ্দিষ্ট প্ৰয়োজনীয়তাখিনি নিৰ্ধাৰণ কৰিব শিক্ষকসকল/বিদ্যালয় কমিটিয়ে।
- শিক্ষকসকলৰ লগত আলোচনাৰ মাধ্যমেৰে বিদ্যালয় কমিটিয়ে আহিলাসমূহ গোটোৱাৰ সুপদ্ধতি নিৰ্ধাৰণ কৰিব।
- যদি উন্নত পৰ্যায়ৰ সুবিধা থাকে বিদ্যালয় কমিটিয়ে জিলা পৰ্যায়ত আহিলা গোটোৱাৰ বাবে অনুমোদন জনাব।

৯। **বিদ্যালয়সমূহলৈ অনুদান—**

- কামত নহা বিদ্যালয় আহিলাসমূহ আঁতৰ কৰোৱাৰ বাবে প্ৰতিখন প্ৰাথমিক/উচ্চ প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ক প্ৰতিবছৰে ২০০০/- টকা।
- ব্যৱহাৰকৰণৰ স্বচ্ছতা
- খৰচৰ ব্যৱস্থা কৰিব মাত্ৰ গাঁও শিক্ষা সমিতি/বিদ্যালয় পৰিচালনা সমিতিয়েহে।

১০। **শিক্ষক অনুদান—**

- প্ৰাথমিক আৰু উচ্চ প্ৰাথমিকৰ বাবে বছৰত প্ৰতিজন শিক্ষকক মুঠ ৫০০/- টকা।
- ব্যৱহাৰকৰণৰ স্বচ্ছতা

১১। **শিক্ষক প্ৰশিক্ষণ—**

- এক বছৰত এগৰাকী শিক্ষকৰ বাবে ২০ দিনৰ কৰ্মৰত অৱস্থাৰ পাঠ্যক্ৰম, শিক্ষক হিচাপে নিযুক্ত হৈ থকা অপ্ৰশিক্ষণপ্ৰাপ্ত শিক্ষকৰ বাবে ৬০ দিনীয়া পুনৰ শীলন পাঠ্যক্ৰম আৰু প্ৰশিক্ষণ লাভ কৰা নৱনিযুক্ত শিক্ষকৰ বাবে পৰিশীলন পাঠ্যক্ৰম, প্ৰতিদিনৰ খৰচ ৭০/- টকা হাৰত।
- অনা আৱাসিক প্ৰশিক্ষণ কাৰ্যসূচীৰ বাবে গোট খৰচৰ পৰিমাণ নিম্ন পৰ্যায়ৰ হ'ব যিটো দেখুওৱা আছে।
- সকলো প্ৰশিক্ষণৰ খৰচ সামৰি লোৱা হৈছে।
- ফলদায়ক প্ৰশিক্ষণৰ সামৰ্থতা প্ৰশিক্ষণৰ সময়ছোৱাত জোখ লোৱা হ'ব আৰু ই সম্প্ৰসাৰণ নিৰ্ধাৰণ কৰিব।

- চলি থকা শিক্ষকৰ শিক্ষা আঁচনিৰ কাৰণে ৰাজ্যিক শিক্ষা গৱেষণা আৰু প্ৰশিক্ষণ পৰিষদৰ/জিলা শিক্ষা প্ৰশিক্ষণ প্ৰতিষ্ঠানৰ সমৰ্থন লোৱা হ'ব।

১২। অক্ষম শিশুসকলৰ কাৰণে ব্যৱস্থা—

- প্ৰত্যেক বছৰত এগৰাকী অক্ষম শিশুৰ সংহতিৰ বাবে নির্দিষ্ট আঁচনিৰ মতে ১২০০/- টকালৈ খৰচ কৰাৰ ব্যৱস্থা থাকিব।
- শিশুৰ কাৰণে বিশেষ প্ৰয়োজনৰ সৈতে জিলা আঁচনিত ধার্য কৰা প্ৰতিটো শিশুৰ আৰ্হিত ১২০০/- টকা।
- সমল প্ৰতিষ্ঠানসমূহক জড়িত হোৱাৰ বাবে উৎসাহ প্ৰদান কৰা হ'ব।

১৩। বিশেষভাৱে উচ্চ প্ৰাথমিক পৰ্যায়ৰ ছোৱালী শিক্ষাৰ কাৰণে, আগতীয়া বাল্যকালৰ যত্ন আৰু শিক্ষাৰ কাৰণে, অনুসূচিত জাতি আৰু জনজাতিৰ শিশুৰ কাৰণে হস্তক্ষেপ আৰু সম্প্ৰদায় কম্পিউটাৰ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত নব্যধাৰণাৰ কার্যসূচী—

- ১৫ লাখ টকা প্ৰতিটো নব্য ধাৰণাৰ আঁচনিৰ বাবে আৰু প্ৰতিবছৰত এখন জিলাত সর্বশিক্ষা অভিযান প্ৰয়োগৰ বাবে ৫০ লাখ টকা।
- আগতীয়া বাল্যকালৰ যত্ন আৰু শিক্ষা আৰু ছোৱালী শিক্ষাৰ হস্তক্ষেপত গোট খৰচ হ'ব আগতে ধার্য কৰা আঁচনিসমূহৰ দৰে।

১৪। বিদ্যালয়ৰ বাহিৰৰ শিশুসকলৰ বাবে হস্তক্ষেপসমূহ—

- শিক্ষা নিশ্চিতকৰণ আঁচনি আৰু বিকল্প শিক্ষা আৰু নব্য ধাৰণাৰ শিক্ষাৰ তলত ইতিমধ্যে নীতি-নিয়মৰ অনুমোদন দিয়া নীতি-নিয়মমতে তলত উল্লেখ কৰা হস্তক্ষেপসমূহৰ ক্ষেত্ৰত যোগান ধৰা হ'ব।
- সেৱাহীন আবাসিক অঞ্চলত শিক্ষা নিশ্চিতকৰণ কেন্দ্ৰসমূহ স্থাপন কৰা হ'ব।
- আন বিকল্প বিদ্যালয়ৰ আৰ্হিসমূহ স্থাপন কৰা হ'ব।
- বিদ্যালয়ৰ বাহিৰত থকা শিশুসকলক নিয়মীয়া বিদ্যালয়ৰ মূল সুঁতিলৈ অনাৰ বাবে সেতু পাঠ্যক্ৰম, নিৰাময় পাঠ্যক্ৰম, বিদ্যালয় শিবিৰলৈ ঘূৰি অহা আদিৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব।

১৫। অণু পৰিকল্পনা, গৃহস্থলীৰ জৰিপ, অধ্যয়ন, সম্প্ৰদায় সংশ্লিষ্টকৰণ, বিদ্যালয়-ভিত্তিক কার্যাৱলী, কার্যালয় আচবাব, সকলো পর্যায়তে প্ৰশিক্ষণ আৰু পৰিশীলন আদিত প্ৰস্তুতিৰ কার্যসূচীসমূহ—

- এখন জিলাৰ নির্দিষ্ট আঁচনিমতে ৰাজ্যই দিয়া নিয়মীয়া অনুমোদন। এখন জিলাৰ চহৰীয়া অঞ্চল বা নগৰসমূহক প্ৰয়োজনীয় পৰিকল্পনাৰ বাবে সুকীয়া গোট হিচাপে ধৰা হ'ব।

সৰ্বশিক্ষা অভিযানত ভাৰতবৰ্ষৰ ৰাজ্যবোৰৰ লগতে অসমৰ জিলাবোৰকো শিক্ষণ-শিকন প্ৰক্ৰিয়াৰ সকলো দিশত সামৰি লোৱা হৈছে আৰু ইয়াক বোধগম্য কৰি তোলা হৈছে।

৬.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- প্ৰাথমিক শিক্ষাই পৰৱৰ্তী শিক্ষা আৰম্ভণি কৰাৰ আধাৰখিনিক সামৰি লয় বা ই পৰৱৰ্তী শিক্ষালৈ আগবঢ়াৰ প্ৰথম পদক্ষেপ হিচাপে কাম কৰে।
- ভাৰতবৰ্ষত প্ৰাথমিক শিক্ষাত নামভৰ্তি কৰাৰ মান বয়স হ'ল ৬ বছৰ। এই শিক্ষা ৬ বছৰৰ পৰা ১৪ বছৰলৈ চলে আৰু ই প্ৰথমমান শ্ৰেণীৰপৰা অষ্টমমান শ্ৰেণীলৈ সামৰি লয়।
- সাৰ্বজনীন প্ৰাথমিক শিক্ষা মূলতঃ তিনিটা দিশৰ লগত জড়িত। দিশকেইটা হ'ল— সাৰ্বজনীন ব্যৱস্থা, সাৰ্বজনীন নামভৰ্তিকৰণ আৰু সাৰ্বজনীন সংৰক্ষণ।
- সৰ্বশিক্ষা অভিযান হ'ল এক বোধগম্য দৃষ্টিভংগী বা মিচন যিটো ভাৰত চৰকাৰে ২০০১ চনত প্ৰয়োগ কৰিছে।
- সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ কেইটামান নিৰ্দিষ্ট উদ্দেশ্য আছে। ইয়াৰ নিজা সাংগঠনিক স্থিতিস্থাপকতা আছে আৰু লগতে সম্বন্ধিত উপাদানো আছে।
- সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ কিছুমান অৰ্থনৈতিক হস্তক্ষেপ আৰু আদৰ্শ তথা নীতি আছে।

৬.৭ অধিক জানিবলৈ

১। বৰুৱা, যতীনঃ 'আধুনিক শিক্ষাত নতুন চিন্তাধাৰা' বৰুৱা পাব্লিচিং, গুৱাহাটী-২১
২। বৰদলৈ দত্ত, ড° অজন্তা - 'ভাৰতৰ শিক্ষা বুৰঞ্জী', লয়ার্চ বুক ষ্টল, গুৱাহাটী-১
৩। বৰুৱা, যতীন, 'ভাৰতীয় শিক্ষা ইতিহাস অধ্যয়ন'

৬.৮ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ সাৰ্বজনীন প্ৰাথমিক শিক্ষা মূলতঃ তিনিটা দিশৰ লগত জড়িত। দিশকেইটা হ'ল— সাৰ্বজনীন ব্যৱস্থা, সাৰ্বজনীন নামভৰ্তিকৰণ আৰু সাৰ্বজনীন সংৰক্ষণ।

২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ মূল উদ্দেশ্য হ'ল— বিদ্যালয় এৰি যোৱা শিশুৰ সংখ্যা কমোৱা, লক্ষ্যস্থিৰ কৰা দলৰ শিক্ষাৰ্থীক সামৰি লৈ বিদ্যায়তনিক আৰু সহ-বিদ্যায়তনিক দিশৰ উন্নতি সাধন কৰা। সৰ্বশিক্ষা অভিযান হ'ল এটা চাটিৰ দৰে;

ইয়াৰ মাধ্যমেৰে শিশুসকলক দেশৰ সন্মানীয় নাগৰিক হিচাপে গঢ় দিয়াৰ প্ৰয়াস কৰা হৈছে যাতে তেওঁলোকে দেশৰ কল্যাণৰ ক্ষেত্ৰত অৱদান আগবঢ়াই, বিজ্ঞান, প্ৰযুক্তিবিদ্যা, সাহিত্য, প্ৰশাসন আদিত অংশগ্ৰহণ কৰিব পাৰে।

৩ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ সৰ্বশিক্ষা অভিযানে সকলো জিলা আৰু ৰাজ্যকে আঁচনিৰ ভিতৰত সামৰি লৈছে। এই আঁচনিয়ে ২০১০ চনৰ ভিতৰত ভাৰতবৰ্ষৰ জাতি, ধৰ্ম, বৰ্ণ নিৰ্বিশেষে ৬-১৪ বছৰৰ ভিতৰৰ সকলো শিশুক প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰখনত সামৰি ল'ব। শিশুসকলক সম্প্ৰদায় স্বত্বাধিকাৰৰ মাধ্যমত গুণগত শিক্ষা ব্যৱস্থাৰে দক্ষতা উন্নীতকৰণৰ সুযোগ দিয়া হ'ব।

৪ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ক) সত্য, খ) অসত্য, গ) অসত্য

৬.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

(ক) চুটি প্ৰশ্ন (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ঃ সাৰ্বজনীন প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ গুৰুত্বতা কি?

প্ৰশ্ন ২ঃ প্ৰাথমিক শিক্ষা সাৰ্বজনীনকৰণৰ ক্ষেত্ৰত সৰ্বশিক্ষা অভিযানে কেনেদৰে সহায় কৰে?

প্ৰশ্ন ৩ঃ প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ সাৰ্বজনীনতা বুলিলে কি বুজে?

প্ৰশ্ন ৪ঃ DPEP ৰ ওপৰত সংক্ষেপে লিখক।

প্ৰশ্ন ৫ঃ সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ মূল নীতি কি?

প্ৰশ্ন ৬ঃ সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য সমূহ কি কি?

(খ) ৰচনা ধৰ্মী প্ৰশ্ন (৩০০ - ৫০০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ঃ সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ মূল উদ্দেশ্যবোৰ কি কি?

প্ৰশ্ন ২ঃ সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ সম্পূৰ্ণ সাংগঠনিক স্থিতিস্থাপকতা ব্যাখ্যা কৰক।

প্ৰশ্ন ৩ঃ সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ নিৰ্দিষ্ট উপাদানসমূহ আৰু ইয়াৰ গুৰুত্বতা বৰ্ণনা কৰক।

প্ৰশ্ন ৪ঃ সৰ্বশিক্ষা অভিযানৰ ক্ষেত্ৰত থকা অৰ্থনৈতিক হস্তক্ষেপবোৰ কি কি? উল্লেখ কৰক।

প্ৰশ্ন ৫ঃ সৰ্বশিক্ষাৰ উদ্দেশ্যসমূহ কি কি? ভাৰতীয় শিক্ষা ব্যৱস্থাত ইয়াক কিয় এক সামগ্ৰিক প্ৰক্ৰিয়া বুলি অভিহিত কৰা হয়?

প্ৰশ্ন ৬ঃ DPEP ৰ বিষয়ে সংক্ষেপে লিখক। আপুনি কেনেকৈ DPEP-ক আন শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ পৰা পৃথক কৰিব?

****

অধ্যায় ৭ ঃ ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগ

অধ্যায় গাঁথনি

৭.১ উদ্দেশ্য

৭.২ পৰিচয়

৭.৩ আয়োগ গঠন

৭.৪ প্ৰসংগৰ চৰ্তসমূহ

৭.৫ জ্ঞানৰ মূল দিশসমূহ

৭.৬ ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগৰ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত পৰামৰ্শৱলী

- ৭.৬.১ স্কুলীয়া শিক্ষা
- ৭.৬.২ বৃত্তীয় শিক্ষা আৰু প্ৰশিক্ষণ
- ৭.৬.৩ উচ্চ শিক্ষা
- ৭.৬.৪ বৃত্তিগত শিক্ষা
- ৭.৬.৫ মুক্ত আৰু দূৰত্ব শিক্ষা আৰু মুক্ত শৈক্ষিক সম্পদসমূহ

৭.৭ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

৭.৮ অধিক জানিবলৈ

৭.৯ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

৭.১০ আৰ্হি প্ৰশ্ন

৭.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি -

- আয়োগৰ প্ৰসংগৰ দিশবোৰ বৰ্ণনা কৰিব পাৰিব
- জ্ঞানৰ মুখ্য দিশসমূহ চিনাক্ত কৰিব পাৰিব
- শিক্ষাৰ বিভিন্ন দিশত আয়োগৰ পৰামৰ্শসমূহ আলোচনা কৰিব পাৰিব।

৭.২ পৰিচয়

২১ শতিকাটোক জ্ঞানৰ শতিকা স্বৰূপে অভিহিত কৰা হৈছে। এখন দেশ হিচাবে ২১ শতিকাত ভাৰতবৰ্ষ বিশ্বায়নৰ দিশত প্ৰতিযোগিতাৰ সন্মুখীন হ'ব পৰাকৈ আমাৰ জ্ঞান প্ৰস্তুত কৰি তুলিব লাগিব। ২৫ বছৰ বয়সৰ তলৰ ৫৫০ কোটি লোক আমাৰ বাবে মানৱ সম্পদ স্বৰূপ। এনে উঠি অহা সামৰ্থ্যক উপযুক্তভাৱে ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ আমাৰ দেশে জ্ঞান বিষয়ক দৃষ্টান্ত গ্ৰহণ কৰিব লাগিব আৰু শিক্ষা ক্ষেত্ৰত সমৰ্থ আৰু গুণগত দিশৰ বিকাশ কৰিব লাগিব। ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান

আয়োগ হৈছে ভাৰতৰ প্ৰধান মন্ত্ৰীৰ উচ্চ স্তৰৰ উপদেষ্টা পৰিষদ, যিখন আয়োগ ভাৰতবৰ্ষক জ্ঞান ভিত্তিক সমাজ হিচাবে গঢ় দিয়াৰ উদ্দেশ্যেৰে গঠন কৰা হৈছিল। এই অধ্যায়টিত ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগ, ইয়াৰ বিভিন্ন প্ৰতিবেদনসমূহ যিবোৰ শিক্ষাৰ লগত জড়িত, গৱেষণা অনুষ্ঠান আৰু ২১ শতিকাৰ প্ৰতিযোগিতাত ভাৰতে অৱতীৰ্ণ হ'ব পৰাকৈ জ্ঞান অৰ্থনীতিৰ সৈতে পৰিচয় কৰাই দিয়া হ'ব।

৭.৩ আয়োগ গঠন

ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগ ২০০৫ চনৰ ২৩ জুনত তেতিয়াৰ ভাৰতৰ প্ৰধানমন্ত্ৰী ড° মনমোহন সিং এই আয়োগৰ উচ্চ স্তৰৰ উপদেষ্টা আছিল। এই আয়োগখন হৈছে সাম পিট্ৰোডাৰ অধ্যক্ষতাত গঠিত হোৱা প্ৰধানমন্ত্ৰীৰ উচ্চ স্তৰৰ পৰামৰ্শ প্ৰদান পৰিষদ। এই আয়োগৰ জৰিয়তে আমাৰ জ্ঞানৰ অনুষ্ঠান আৰু আন্তঃগাঁথনিৰ প্ৰতিচিত্ৰক পুনঃ নিৰীক্ষণ কৰিব বিচৰা হৈছিল। অধ্যক্ষকে ধৰি এই আয়োগখনত ৭ গৰাকী সদস্য থাকে। ইয়াৰ উদ্দেশ্যসমূহত উপনীত হ'বৰ বাবে ২০০৫ চনৰ ২ অক্টোবৰৰপৰা ২০০৮ চনৰ ২ অক্টোবৰলৈ সময়সীমা বান্ধি দিয়া হৈছিল। এই আয়োগে ২৭ টা ক্ষেত্ৰত প্ৰায় ৩০০ পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল। আৰু এই পৰামৰ্শবোৰৰ প্ৰয়োগ ৰাজ্যিক আৰু কেন্দ্ৰীয়ভাৱে চলি আছে।

৭.৪ প্ৰসংগৰ চৰ্তসমূহ

ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগৰ প্ৰসংগৰ চৰ্তসমূহে ভাৰতবৰ্ষক জ্ঞান ভিত্তিক সমাজলৈ পৰিৱৰ্তন কৰিব। তলত ইয়াৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশবোৰ দাঙি ধৰা হ'ল।

- শৈক্ষিক ব্যৱস্থাৰ শ্ৰেষ্ঠত্ব প্ৰতিপন্ন কৰি ২১ শতিকাৰ প্ৰত্যাহ্বানৰ সন্মুখীন হ'ব লাগিব আৰু বৌদ্ধিক দিশত ভাৰতৰ প্ৰতিযোগিতাৰ জ্ঞান বৃদ্ধি কৰিব লাগিব।
- বিজ্ঞান আৰু প্ৰযুক্তিৰ গৱেষণাগাৰত জ্ঞান সৃষ্টি কৰা।
- বৌদ্ধিক সম্পদৰ অধিকাৰৰ সৈতে জড়িত অনুষ্ঠানবোৰৰ পৰিচালনা উন্নত কৰা।
- কৃষি আৰু উদ্যোগৰ প্ৰায়োগিক জ্ঞান উন্নত কৰা।
- নাগৰিকসকলৰ বাবে ফলপ্ৰসূ, স্বচ্ছ আৰু দায়িত্বশীল চৰকাৰ গঠনৰ বাবে জ্ঞান সমৰ্থৰ ব্যৱহাৰ উন্নত কৰিব লাগে আৰু যিমান সম্ভৱ হয় জনসাধাৰণৰ উপকাৰৰ বাবে জ্ঞানৰ প্ৰসাৰ ঘটাব লাগে।

৭.৫ জ্ঞানৰ মূল দিশসমূহ

আয়োগখনে জ্ঞানৰ পাঁচটা মূল দিশৰ ওপৰত প্ৰাধান্য দিছিল। সেইবোৰ হৈছে—

- **জ্ঞানৰ সুবিধা ঃ** জ্ঞানৰ সমাজত জ্ঞানৰ সুবিধা প্ৰদান হৈছে আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশ। যদিও বিশ্ববিদ্যালয়সমূহ, গৱেষণা অনুষ্ঠান আৰু পৰীক্ষাগাৰসমূহে বিশাল হাৰত জ্ঞানৰ

উৎপাদন কৰে, তথাপিও ইয়াৰ ব্যৱহাৰ কম হ'ব যদিহে জনসাধাৰণে এই জ্ঞানৰ উপযুক্তভাৱে আহৰণ কৰি, তাক গ্ৰহণ কৰি যোগাযোগ কৰিব নোৱাৰে।

- **জ্ঞানৰ ধাৰণা ঃ** উচ্চ খাপৰ জ্ঞান আৰু ইয়াৰ প্ৰয়োগ আমাৰ যুৱ জনসংখ্যাৰ কৌশল আৰু বৌদ্ধিক সামৰ্থ্যৰ প্ৰতিপালনৰ বাবে অতি দৰকাৰী।
- **জ্ঞানৰ সৃষ্টি ঃ** আত্ম নিৰ্ভৰশীলতাৰ বাবে বিশেষকৈ বিজ্ঞান আৰু প্ৰযুক্তি বিদ্যাৰ ক্ষেত্ৰত গৱেষণাৰ বাবে জ্ঞানৰ সৃষ্টিৰ প্ৰয়োজন।
- **জ্ঞানৰ প্ৰয়োগ ঃ** জ্ঞানৰ সৃষ্টি লক্ষ্যবিহীন হ'ব নোৱাৰে। আমাৰ বৌদ্ধিক সম্পদসমূহৰ পৰা বেছি পৰিমাণৰ উপকাৰ পাবলৈ আমি কৃষি, স্বাস্থ্য, উদ্যোগ, শিক্ষা ইত্যাদি ক্ষেত্ৰত জ্ঞানৰ প্ৰয়োগ কৰিব লাগে, য'ত উৎপাদন বৃদ্ধি কৰিব পাৰি।
- **জ্ঞানৰ সেৱা ঃ** জ্ঞানৰ সেৱা বিনিয়োগে সাধাৰণ মানুহৰ বাবে অধিক হাৰত উপকাৰ সৃষ্টি কৰে। প্ৰযুক্তিয়ে নিজ সামৰ্থৰ দ্বাৰা চৰকাৰী সেৱা আৰু কাৰ্যৰলীক অধিক দায়িত্বশীল, স্বচ্ছ আৰু ফলপ্ৰসূ কৰি তোলে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগ (NKC) কোন চনত গঠিত হৈছিল?

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ আৰম্ভণিৰ সময়ত ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগৰ অধ্যক্ষ কোন আছিল?

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ৩ ঃ ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগ গঠনৰ উদ্দেশ্য কি আছিল?

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ৪ ঃ NKC য়ে গুৰুত্ব প্ৰদান কৰা জ্ঞানৰ প্ৰধান দিশবোৰ লিখক।

.....

.....

৭.৬ ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগৰ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত পৰামৰ্শৱলী

ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগে বিশেষকৈ ইয়াৰ সংশ্লিষ্ট ব্যক্তিৰ পৰামৰ্শ লয়, বেচৰকাৰী সংস্থাসমূহক নিয়োগ কৰে আৰু বিশেষজ্ঞ ব্যক্তিক কৰ্ম দলত লৈ পৰামৰ্শৱলী প্ৰস্তুত কৰে। আয়োগৰ পৰামৰ্শৱলীৰ বিভিন্ন গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশসমূহ চিঠিৰ আকাৰত প্ৰধানমন্ত্ৰীৰ ওচৰত দিয়া হৈছিল। এই পৰামৰ্শৱলীসমূহ

দুটা বিস্তৃত প্ৰকাৰত সংকলন কৰা হৈছিলঃ ৰাষ্ট্ৰলৈ প্ৰতিবেদন ২০০৬ আৰু ২০০৭। আহকচোন আমি ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগৰ পৰামৰ্শৱলীৰ উপভাগসমূহত মনোনিৱেশ কৰো।

৭.৬.১ স্কুলীয়া শিক্ষা

আৰম্ভণিৰ পৰাই ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগৰ মুখ্য বিষয় হিচাবে স্কুলীয়া শিক্ষাক বিবেচনা কৰা হৈছিল। এই আয়োগে বিভিন্ন দিশ সামৰি স্কুলীয়া শিক্ষাৰ ওপৰত পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল, কিন্তু ইয়াৰ বাবে সংক্ষেপে প্ৰয়োজনীয় দিশ আছিল অধিক সম্পদ, অধিক বিকেন্দ্ৰীকৰণ আৰু অধিক নমনীয়তা। স্কুলীয়া শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত NKC য়ে আগবঢ়োৱা পৰামৰ্শসমূহ তলত দাঙি ধৰাহ'ল—

- **শিক্ষাৰ অধিকাৰৰ কেন্দ্ৰীয় আইন, যি অৰ্থনৈতিক সাহায্য প্ৰাপ্ত ঃ** NKCয়ে কেন্দ্ৰীয় আইন দ্ৰুতভাৱে প্ৰয়োগ হোৱাটো বিচাৰিছিল যি শিক্ষাৰ অধিকাৰ আইন সাব্যস্ত কৰি অষ্টম শ্ৰেণীলৈ গুণগত মানদণ্ডৰ স্কুলীয়া শিক্ষা সম্ভৱ কৰি তুলিব, ইয়াক কেন্দ্ৰীয় আৰু ৰাজ্যিক চৰকাৰে অৰ্থনৈতিক সাহায্য প্ৰদানৰ প্ৰতিশ্ৰুতি দিব লাগিব। ইয়াৰ বাবে প্ৰাথমিক আৰু মাধ্যমিক পৰ্যায়ৰ স্কুলত জনসাধাৰণৰ খৰচ বৃদ্ধি পাব লাগিব, যিটো অগ্ৰাধিকাৰ ক্ষেত্ৰ হিচাবে গণ্য কৰা হ'ব।
- **অৰ্থ বিতৰণত অধিক নমনীয়তা ঃ** কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰৰ বৰ্তমানৰ মানদণ্ড হৈছে ৰাজ্য চৰকাৰক সৰ্বশিক্ষা অভিযান (SSA) , মাধ্যমিক শিক্ষাৰ পৰিকল্পিত Success কাৰ্যসূচী আৰু অন্য আঁচনিসমূহ যথেষ্ট কঠোৰ, এইসমূহ যথেষ্ট নমনীয় কৰি তুলিব লাগে।
- **বিকেন্দ্ৰীকৰণ আৰু অধিক স্থানীয় স্বয়ং পৰিচালিত ঃ** সমাজৰ অংশগ্ৰহণ হৈছে দায়িত্বশীলতা আৰু স্কুলৰ প্ৰতিদিনৰ কাৰ্যৱলী উন্নতকৰণৰ দিশৰ এক প্ৰধান আহিলা। যিমান দূৰ সম্ভৱ হয় স্কুলৰ পৰিচালনা আৰু অৰ্থৰ দায়িত্ব বিকেন্দ্ৰীকৰণৰ জৰিয়তে স্থানীয় কৰ্তৃপক্ষক প্ৰদান কৰিব লাগে। তেওঁলোক পঞ্চায়ত, গ্ৰাম্য শিক্ষা কমিটী বা পৌৰ সভা যিয়েই নহওঁক আৰু স্কুলৰ কমিটীত অভিভাৱকৰ লগতে সংশ্লিষ্ট ব্যক্তিসমূহে প্ৰতিনিধিত্ব কৰিব লাগে।
- **কাৰ্যকৰী স্বাক্ষৰতাৰ বিস্তৃতকৰণ ঃ** ১৫ৰ পৰা ৩৫ বছৰ বয়সৰ ভিতৰত, যিহেতু স্বাক্ষৰতা এক গুৰুত্বপূৰ্ণ সমস্যা, সেইবাবে স্বাক্ষৰতাৰ কাৰ্যসূচীৰ বিস্তৃতকৰণ হোৱা উচিত। বিশেষকৈ ডেকা চামৰ মাজত জীৱনৰ কৌশল, প্ৰয়োজনীয়তা পূৰণ আদি বিভিন্ন দিশ উন্নতিৰ ক্ষেত্ৰত গুৰুত্ব দিয়া উচিত।
- **স্কুলৰ আন্তঃগাঁথনিৰ পৰিকল্পনা ঃ** মাটি হৈছে স্কুলৰ বাবে অতি প্ৰয়োজনীয় বস্তু আৰু এই প্ৰয়োজনীয়তাক ভৱিষ্যতে শীঘ্ৰে বঢ়াব লাগে। সেইবাবে চহৰৰ প্ৰধান পৰিকল্পনা আৰু স্থানীয় অৰ্থৰ বিকাশে স্কুলৰ বৈষয়িক প্ৰয়োজন যেনে- খেলপথাৰ আৰু স্কুলৰ অন্যান্য সা-সুবিধাবোৰক অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব লাগে।

- **ব্যক্তিগত স্কুলৰ পদ্ধতি সক্রিয় আৰু নিয়মীয়াকৰণ ঃ** ব্যক্তিগত স্কুলসমূহে যিহেতু শিক্ষাৰ সুবিধাৰ ক্ষেত্রত গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰে, সেইবাবে তেওঁলোকৰ পদ্ধতিৰ সক্রিয় আৰু নিয়মীয়াকৰণ কৰি তাৰ বিকাশ আৰু শক্তিশালী কৰি তুলিব লাগে। অযথা শাস্তি আৰু আমোলাতন্ত্র হ্রাস কৰিবলৈ ব্যক্তিগত স্কুলৰ স্বচ্ছ, মানদণ্ড বিশিষ্ট আৰু পোনপটীয়া প্রক্রিয়া থাকিব লাগে যাৰ দ্বাৰা এনে স্কুলবোৰ চিনাক্ত কৰিব পাৰি।
- **তথ্য সম্বলিত বিদ্যালয় শিক্ষা ঃ** স্কুল আৰু ইয়াৰ ছাত্র-ছাত্রীসকলৰ সকলো দিশ সম্পূর্ণ তথ্য সম্বলিত হ'ব লাগে যাতে স্কুলৰ বিভিন্ন স্তৰত প্রকৃত ছবি আৰু শিক্ষাৰ গুণমানৰ আভাস পাব পাৰি। এনে তথ্য সংগ্রহ হৈছে স্কুলৰ অর্থ ধার্যকৰণৰ গুৰুত্বপূর্ণ দিশ যাক উপযুক্ত আনুষ্ঠানিক পদ্ধতিৰে কৰা হয়।
- **বিভাগসমূহৰ মাজত অধিক সহযোগিতা ঃ** চৰকাৰী স্কুল শিক্ষানীতিৰ বিভিন্ন বিভাগসমূহৰ মাজত উপযুক্ত সহযোগিতা থকা উচিত যাৰ দ্বাৰা ভুল ধাৰণা আৰু অপ্রয়োজনীয় যুক্তিবোৰ আঁতৰ কৰিব পাৰি।
- **গুণগত মানদণ্ড পৰিদর্শনৰ ৰাষ্ট্রীয় মূল্যায়ণ সংস্থা ঃ** ৰাষ্ট্রীয় জ্ঞান আয়োগে চৰকাৰী আৰু ব্যক্তিগত দুয়োবিধ স্কুলৰ গুণগত মানদণ্ড পৰিদর্শনৰ বাবে ৰাষ্ট্রীয় মূল্যায়ণ সংস্থাৰ আৰম্ভ কৰে।
- **স্কুল পৰিদর্শনৰ উন্নতি সাধন কৰা ঃ** স্কুলীয়া শিক্ষাৰ উন্নতি সাধন আৰু পুনৰুজ্জীৱিত কৰা প্রয়োজন। স্থানীয় কর্তৃপক্ষ গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা ল'ব লাগে আৰু এই ব্যৱস্থাত স্বচ্ছতা থকা প্রয়োজন।
- **শিক্ষক আৰু শিক্ষক প্রশিক্ষণ ঃ** স্কুলৰ ব্যৱস্থাত শিক্ষক হৈছে একমাত্র গুৰুত্বপূর্ণ উপাদান আৰু আমাৰ দেশে ইতিমধ্যে শিক্ষাৰ বিভিন্ন স্তৰত যোগ্যতা সম্পন্ন আৰু অভিৰোচিত শিক্ষকৰ যথেষ্ট অভাৱ আছে। সেইবাবে স্কুলৰ শিক্ষকতা বৃত্তি অৱলম্বন কৰাৰ যথেষ্ট প্রয়োজনীয়তা আহি পৰিছে আৰু যোগ্যতা সম্পন্ন তথা প্রতিশ্রুতিসম্পন্ন সিক্ষকক উৎসাহিত কৰিব লাগে। অনা শিক্ষা ভিত্তিক কার্যালয়ৰ কর্তব্য যেনে- নির্বাচন সক্রান্তীয় কার্যবোৰক শিক্ষা প্রক্রিয়াত বাধা আনিব দিব নেলাগে।
- **পাঠ্যক্রম আৰু পৰীক্ষা ব্যৱস্থাৰ পুনৰীক্ষণ ঃ** প্রায় সকলোবোৰ স্কুলৰ পাঠ্যক্রম পুনৰীক্ষণ কৰাটো এক গুৰুত্বপূর্ণ দিশ। স্কুলীয়া শিক্ষা ছাত্র-ছাত্রীৰ জীৱনৰ সৈতে সম্পর্কিত হ'ব লাগে। মুখস্থ শিক্ষণক বুজাৰ ধাৰণালৈ অনাৰ প্রয়োজন, উপযুক্ত বোধৰ বিকাশ, যোগাযোগ কৌশল আৰু স্বাধীনভাৱে কেনেদৰে জ্ঞান আহৰণ কৰিব পাৰি তাক জনাটো দৰকাৰ।
- **তথ্য আৰু যোগাযোগ প্রযুক্তিৰ ব্যৱহাৰ ঃ** য'ত সম্ভৱ হয় তথ্য আৰু যোগাযোগ প্রক্রিয়া শিক্ষক, ছাত্র-ছাত্রী আৰু প্রশাসনৰ শিক্ষণ, প্রশিক্ষণ, গৱেষণা, প্রশাসন, পৰিচালনা, পৰিদর্শন ইত্যাদি বাবে সম্ভৱ কৰি তুলিব লাগে। ইয়াৰ বাবে কিছুমান

উন্নত সা-সুবিধাৰ প্ৰয়োজন হয়। যেনে- কম্পিউটাৰ, সংযোগ আৰু ব্ৰডবেণ্ডৰ সুবিধা। কম্পিউটাৰৰ যোগেদি শিক্ষাৰ বাবে প্ৰশিক্ষণ প্ৰাপ্ত শিক্ষক আৰু কৰ্মচাৰীৰ চৰকাৰ যাতে প্ৰযুক্তিৰ সঁজুলিৰ উপযুক্ত ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে।

- **ইংৰাজী ভাষা শিক্ষণ ঃ** ইংৰাজী ভাষাৰ দক্ষতা নিয়োগৰ ক্ষেত্ৰত আৰু উচ্চ স্তৰলৈ যোৱাৰ বাবে এক গুৰুত্বপূৰ্ণ উৎস, যিয়ে উচ্চ শিক্ষা আহৰণৰ ক্ষেত্ৰতো সুবিধা আগবঢ়ায়। পাঠ্যক্ৰমত ইংৰাজী ভাষা প্ৰথম শ্ৰেণীত ভাষা শিক্ষণ হিচাবে অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব লাগে আৰু পিছৰ শ্ৰেণীবোৰত অন্য এটা বিষয় ইংৰাজী মাধ্যমত শিকিব লাগে। ইয়াৰ ফলত শিক্ষণ নীতিৰ ভাষা বৰ্ণনালৈ পৰিৱৰ্তন হয়। ইংৰাজী ভাষা শিক্ষণৰ শিক্ষক বৃদ্ধি কৰিব লাগে আৰু দ্বিভাষিক আৰু অতিৰিক্ত সামগ্ৰীৰ যোগান ধৰিব লাগে।
- **শিক্ষাৰ পৰা বঞ্চিত হোৱা শ্ৰেণীক সুবিধা ক্ষেত্ৰত মধ্যৱৰ্তী হোৱা ঃ** শিক্ষাৰ পৰা বঞ্চিত হোৱা শ্ৰেণীক উপযুক্ত সুবিধা প্ৰদানৰ বাবে মধ্যবৰ্তী ভূমিকা পালন কৰা প্ৰয়োজন। অনুসূচিত জাতিৰ শিশুসকলে শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত অগ্ৰাধিকাৰ পাব লাগে। অনুসূচিত জনজাতিৰ ল'ৰা-ছোৱালীৰ বাবে অধিক নমনীয় আৰু সংবেদনশীল স্কুলীয়া নীতিৰ প্ৰয়োজন। পিছপৰা শ্ৰেণীৰ তথা অঞ্চলৰ ল'ৰা-ছোৱালীক শিক্ষা দিবলৈ বিশেষ কৌশলসমূহৰ প্ৰয়োজন। শাৰীৰিকভাৱে অক্ষম ছাত্ৰ-ছাত্ৰী আৰু তেওঁলোকৰ শিক্ষকক শিক্ষা প্ৰদানৰ বাবে বিশেষ সুবিধা প্ৰদান কৰা দৰকাৰ।

৭.৬.২ বৃত্তীয় শিক্ষা আৰু প্ৰশিক্ষণ

বৃত্তীয় শিক্ষা আৰু প্ৰশিক্ষণৰ উন্নতিকৰণ (VET) ঃ ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগ (NKC) মূল সুঁতিৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাত বৃত্তীয় শিক্ষা আৰু প্ৰশিক্ষণৰ নমনীয়তা বৃদ্ধি কৰাত প্ৰাধান্য দিছিল। আয়োগে নতুনত্বৰ আৰ্হি লৈ সামৰ্থ বৃদ্ধি কৰা আৰু বলিষ্ঠ জনসাধাৰণৰ তথা ব্যক্তিগত অংশগ্ৰহণকাৰীৰ গুৰুত্ব ওপৰত আৰোপ কৰিছিল। দেশৰ মাত্ৰ ৭% শ্ৰমিক শক্তি সাংগঠনিক ক্ষেত্ৰত জড়িত হৈ আছে। অসংগঠিত আৰু অনানুষ্ঠানিক ক্ষেত্ৰত থকা প্ৰশিক্ষণ বৃদ্ধি কৰা কঠিন। কাঠাটোৰ বলিষ্ঠভাৱে নিয়মীয়াকৰণ আৰু মূল্যায়ন নিশ্চিত কৰা দৰকাৰ, ইয়াৰ লগতে বৃত্তীয় শিক্ষা আৰু প্ৰশিক্ষণৰ উপযুক্ত মানপত্ৰ থকা প্ৰয়োজন। ইয়াৰ জৰিয়তে উচ্চ শিক্ষা এনে প্ৰশিক্ষণৰ মূল্য বৃদ্ধি কৰি তুলিব।

৭.৬.৩ উচ্চ শিক্ষা

উচ্চ শিক্ষাই স্বাধীন ভাৰতৰ বিভিন্ন দিশত যেনে অৰ্থনৈতিক বিকাশ, সামাজিক প্ৰগতি আৰু ৰাজনৈতিক গণতন্ত্ৰৰ দিশত উল্লেখযোগ্য অৰিহণা আগবঢ়াইছে। কিন্তু বৰ্তমানৰ

সন্ধিক্ষণত ইয়াৰ অন্তৰালত গুৰুতৰ সমস্যা আছে। উচ্চ শিক্ষাৰ সুবিধাসমূহ যেনে বিশ্ববিদ্যালয়ত আসনৰ সংখ্যা আমাৰ প্ৰয়োজন অনুসৰি পৰ্যাপ্ত পৰিমাণে নাই। সেইবাবে জনসংখ্যাৰ বৃহৎ অংশই উচ্চ শিক্ষাৰ সুবিধাৰ পৰা বঞ্চিত হয়। এই ক্ষেত্ৰত আন এটা সমস্যা হৈছে উচ্চ শিক্ষাৰ গুণগত মানদণ্ড। NKC য়ে এই ব্যৱস্থাৰ অৰ্থপূৰ্ণ পুনৰীক্ষণ কথা কৈছে, য'ত দীৰ্ঘদিনীয়া সম্ভাৱনা থাকে, কিন্তু দুয়োটাই জটিল আৰু সহজ নহয়। উচ্চ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত NKC ৰ পৰামৰ্শৱলীক তিনিটা দিশত ভাগ কৰা হৈছে— সম্প্ৰসাৰণ, শ্ৰেষ্ঠত্ব আৰু অন্তৰ্ভুক্তি।

সম্প্ৰসাৰণ ঃ

অধিক সংখ্যক বিশ্ববিদ্যালয় স্থাপন ঃ উচ্চ শিক্ষা ব্যৱস্থাত অধিক সুবিধাৰ সম্প্ৰসাৰণৰ প্ৰয়োজন। আমাৰ দেশত প্ৰায় ১৫০০ বিশ্ববিদ্যালয় আছে যিবোৰৰ ২০১৫ চনত নামভৰ্তিৰ ১৫% আছিল।

উচ্চ শিক্ষাৰ নিয়মীয়াকৰণ ব্যৱস্থাৰ পৰিৱৰ্তন ঃ বৰ্তমান সমগ্ৰ উচ্চ শিক্ষা নিয়মীয়াকৰণ ব্যৱস্থা বেছি নিয়ন্ত্ৰিত আৰু পৰিচালিত। আয়োগৰ মতে 'Independent Regulatory Authority for Higher Education (IRAHE) স্থাপন কৰাৰ স্পষ্ট প্ৰয়োজনীয়তা আছে। IRAHE চৰকাৰৰ পৰা দূৰত থাকিব লাগিব আৰু চৰকাৰৰ মন্ত্ৰীকে ধৰি ইয়াৰ সংশ্লিষ্ট কৰ্তৃপক্ষ স্বাধীন হ'ব লাগিব।

জনসাধাৰণৰ খৰচ বৃদ্ধি আৰু অৰ্থৰ উৎসসমূহ ঃ

বিকেন্দ্ৰীকৰণ ঃ অৰ্থৰ স্তৰসমূহ বৃদ্ধি নকৰাকৈ আমাৰ উচ্চ শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ সম্প্ৰসাৰণ সম্ভৱ নহয়। এইবোৰ জনসাধাৰণ আৰু ব্যক্তিগত উভয় দিশৰ পৰা আহিব লাগিব।

৫০খন ৰাষ্ট্ৰীয় বিশ্ববিদ্যালয় স্থাপন ঃ NKC য়ে ৫০খন ৰাষ্ট্ৰীয় বিশ্ববিদ্যালয় স্থাপনৰ বাবে পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল যাৰ দ্বাৰা উচ্চ মানদণ্ডৰ শিক্ষা দিব পৰা যায়। বাকী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ আদৰ্শস্বৰূপ হৈ এই বিশ্ববিদ্যালয় বিভিন্ন বিভাগত ছাত্ৰসকলক প্ৰশিক্ষণ দিব লাগে। ইয়াৰ ভিতৰত স্নাতক আৰু স্নাতকোত্তৰ পৰ্যায়ৰ সমাজ বিজ্ঞান, মৌলিক বিজ্ঞান, মানৱীয় বিষয়, বাণিজ্য আৰু বৃত্তিগত বিষয়বোৰক ইয়াৰ ভিতৰত অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব লাগে।

উৎকৰ্ষতা ঃ

বৰ্তমানৰ বিস্ববিদ্যালয়সমূহৰ পুনৰীক্ষণ ঃ উচ্চ শিক্ষাৰ বৰ্তমানৰ অনুষ্ঠানবোৰক ৰূপান্তৰ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিব লাগে। বিশ্ববিদ্যালয়সমূহক পুনৰীক্ষণ কৰিব লাগে বা তিনি বছৰৰ মূৰত অন্ততঃ এবাৰ পাঠ্যক্ৰম পৰিৱৰ্তন কৰিব লাগে। তেওঁলোক গৱেষণাৰ কেন্দ্ৰস্থলী হ'ব লাগে আৰু সদায় প্ৰতিভাশালী শিক্ষকক উপযুক্ত কৰ্মস্থলী প্ৰদান কৰি আৰু লগতে তেওঁলোকক ভাল দৰমহা প্ৰদান কৰি ৰাখিবলৈ চেষ্টা কৰিব লাগে।

স্নাতক মহাবিদ্যালয়সমূহৰ পুনৰ গঠন ঃ বিশ্ববিদ্যালয়সমূহৰ সম্বন্ধযুক্ত মহাবিদ্যালয়সমূহৰ পুনৰ গঠন কৰাটো অতি প্ৰয়োজনীয়। ইয়াৰ ভিতৰৰ কিছুমান মহাবিদ্যালয়ক সম্প্ৰদায়ৰ কলেজ হিচাবে গঢ় দিব লাগে, যিবোৰে আনুষ্ঠানিক শিক্ষাৰ লগতে বৃত্তীয় শিক্ষাও দিব পাৰে।

গুণগত মানদণ্ড বৃদ্ধি ঃ উচ্চ শিক্ষাৰ অনুষ্ঠানসমূহে সমাজৰ দায়িত্ব লোৱাৰ লগতে নিজকে দায়িত্বশীল স্বৰূপে গঢ় দিব লাগে। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ দ্বাৰা পাঠ্যক্ৰম আৰু শিক্ষকৰ মূল্যায়নৰ লগতে শিক্ষকক আন শিক্ষকৰ দলৰ দ্বাৰা কৰা মূল্যায়ন কাৰ্যক উৎসাহিত কৰিব লাগে। আন্তঃগাঁথনিৰ উন্নতকৰণ, শিক্ষক প্ৰশিক্ষণৰ উন্নতকৰণ আৰু পাঠ্যক্ৰম আৰু পৰীক্ষা ব্যৱস্থাৰ একেৰাহে মূল্যায়ন কৰাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিব লাগে।

গৱেষণা ঃ দেশৰ গৱেষণা আৰু বিকাশ শক্তিশালী কৰিবলৈ, NKC য়ে Ph. D ৰ গুণমান বৃদ্ধি কৰিবলৈ কিছুমান পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল। এই আয়োগে সকলো স্তৰতে শিক্ষা আৰু গৱেষণাত অধিক বিনিয়োগ কৰিবলৈ পৰামৰ্শ দিছিল।

অন্তৰ্ভুক্তি ঃ

সকলো যোগ্য ছাত্ৰকে সুবিধা প্ৰদান ঃ সামাজিক অন্তৰ্ভুক্তিৰ দ্বাৰা অধিক সুবিধা সৃষ্টিৰ ক্ষেত্ৰত শিক্ষা হৈছে মৌলিক আহিলা। সেইবাবে এইটো চোৱা প্ৰয়োজনীয় যে অৰ্থনৈতিক প্ৰতিবন্ধকতাৰ বাবে যাতে কোনো ছাত্ৰই উচ্চ শিক্ষা লাভৰ পৰা বঞ্চিত নহয়। এইক্ষেত্ৰত উপযুক্ত অৰ্থব্যৱস্থা আৰু বৃহৎ ৰাষ্ট্ৰীয় বৃত্তি আঁচনি থকা প্ৰয়োজন যিয়ে অৰ্থনৈতিকভাৱে দুৰ্বল ছাত্ৰ আৰু ঐতিহাসিক তথা সামাজকিভাৱে দুৰ্দশাগ্ৰস্ত ছাত্ৰসকলক লক্ষ্য ৰাখে।

যোগাত্মক কাৰ্য ঃ উচ্চ শিক্ষাৰ এক প্ৰধান লক্ষ্য হ'ব লাগে অৰ্থনৈতিক, ঐতিহাসিক আৰু সামাজিকভাৱে বঞ্চিত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বাবে শিক্ষা সম্ভৱ কৰি তোলা, লগতে তেওঁলোকে যাতে ফলপ্ৰসূতভাৱে শিক্ষা পাব পাৰে তাৰ প্ৰতি দৃষ্টি ৰাখিব লাগে। আৰক্ষণ প্ৰয়োজনীয়, কিন্তু ইয়েই যোগাত্মক কাৰ্যৰ একমাত্ৰ অংশ নহয়। অৰ্থপূৰ্ণ আৰু বোধগম্য কাঠামোৰ প্ৰয়োজন আছে, যিয়ে বৰ্তমান প্ৰচলিত দিশৰ পাৰ্থক্যও বহু বিকল্প শাখা দাঙি ধৰিব।

৭.৬.৪ বৃত্তিগত শিক্ষা

NKC য়ে পৰামৰ্শ দিছল যে সকলো বৃত্তিগত শিক্ষাৰ শাখাবোৰ চিকিৎসা, আন, পৰিচালনা আৰু আভিযান্ত্ৰিক শিক্ষাকে অন্তৰ্ভুক্ত কৰি বৰ্তমানৰ প্ৰচলিত নীতিৰ সলনি বিভিন্ন শাখাৰ উপভাগসমূহ প্ৰচলন কৰিব লাগে। এই সমূহ স্বাধীন বহু বিকল্প স্বীকৃতি সংস্থাৰ অনুসংগী হ'ব লাগে, যিয়ে নিৰ্ভৰযোগ্য নিৰূপক মান প্ৰদান কৰে। বৃত্তিগত শিক্ষাক উন্নত কৰি তোলা অন্য কিছুমান আহিলা হৈছে— অনুষ্ঠানলৈ স্বায়ত্তশাসন প্ৰদান, বৰ্তমান পৰীক্ষা ব্যৱস্থাৰ পুনঃগঠন, সাময়িক পাঠ্যক্ৰমৰ বিকাশ আৰু গৱেষণাত উৎসাহ প্ৰদান।

৭.৬.৫ মুক্ত আৰু দূৰত্ব শিক্ষা আৰু মুক্ত শৈক্ষিক সম্পদসমূহ

NKC য়ে বিশ্বাস কৰিছিল যে উচ্চ শিক্ষাৰ সম্প্ৰসাৰণ, শ্ৰেষ্ঠত্ব আৰু অন্তৰ্ভুক্তিৰ উদ্দেশ্যসমূহৰ উপনীত হ'বলৈ মুক্ত আৰু দূৰত্ব শিক্ষা অনুজ্ঞাসূচক আহিলা। উচ্চ শিক্ষাত নামভৰ্তি কৰা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ এক পঞ্চমাংশ হৈছে মুক্ত আৰু দূৰত্ব শিক্ষাৰ অন্তৰ্গত। NKC

য়ে দূৰত্ব শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত আগবঢ়োৱা পৰামৰ্শসমূহে গুৰুত্ব দিয়া দিশবোৰ হ'ল ৰাষ্ট্ৰীয় তথ্য আৰু যোগাযোগ প্ৰযুক্তিৰ আন্তঃগাঁথনি সৃষ্টি, নিয়ন্ত্ৰক গঠনৰ উন্নতি, ৰেব ভিত্তিক সাধাৰণ মুক্ত সম্পদৰাজিৰ বিকাশ কৰা, বেংক ঋণ স্থাপন আৰু ৰাষ্ট্ৰীয় পৰীক্ষামূলক সেৱাৰ অৱতাৰণা কৰা। ইয়াৰ পৰিপূৰক হিচাবে NKC য়ে আকৌ পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল যে গুণমান পাঠ্যসূচীৰ উৎপাদন আৰু বিশ্বব্যাপী মুক্ত শৈক্ষিক সম্পদৰ উপজীব্যসমূহ বিস্তৃত ধৰণে পোহৰলৈ আনিব লাগে। আমিও সকলো বৈষয়িক গৱেষণা পত্ৰ, কিতাপ, আলোচনী ইত্যাদিও মুক্ত সম্পদৰাজি ব্যৱহাৰ কৰা প্ৰয়োজন।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৫ ঃ বিকেন্দ্ৰীকৰণ আৰু স্থানীয় স্বায়ত্বশাসন কি?

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ৬ ঃ স্কুলৰ আন্তঃগাঁথনি সম্পৰ্কে NKC য়ে আগবঢ়োৱা পৰামৰ্শসমূহ লিখক।

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ৭ ঃ NKC য়ে আগবঢ়োৱা নিয়ন্ত্ৰক কৰ্তৃত্বৰ লিখক।

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ৮ ঃ NKC য়ে পৰামৰ্শ আগবঢ়োৱা উচ্চ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰবোৰ লিখক।

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ৯ ঃ উচ্চ শিক্ষাৰ গুণমান উন্নত কৰিবৰ বাবে NKC য়ে কি পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল?

.....

.....

৭.৭ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগ ২০০৫ চনৰ ২৩ জুনত, তেতিয়াৰ ভাৰতৰ প্ৰধানমন্ত্ৰী ড° মনমোহন সিং এই আয়োগৰ উচ্চ স্তৰৰ উপদেষ্টা আছিল। এই আয়োগখনে শিক্ষা, গৱেষণা অনুষ্ঠান আৰু জ্ঞান অৰ্থনীতি প্ৰতিযোগিতাত ভাৰতে অৱতীৰ্ণ হ'বলৈ প্ৰয়োজন হোৱা পুনৰীক্ষণ নীতি, যিবোৰ প্ৰধানমন্ত্ৰীৰ কাৰ্যালয়ৰ পৰা কৰা হয় সেই দিশত নিৰ্দেশনা প্ৰদান কৰিছিল।

- শৈক্ষিক ব্যৱস্থাৰ শ্ৰেষ্ঠতা প্ৰতিপন্ন কৰি ২১ শতিকাৰ প্ৰত্যাহ্বানৰ সন্মুখীন হ'ব লাগিব আৰু বৌদ্ধিক দিশত ভাৰতৰ প্ৰতিযোগিতাৰ জ্ঞান বৃদ্ধি কৰি তুলিব লাগিব, বিজ্ঞান আৰু প্ৰযুক্তিত জ্ঞানৰ সৃষ্টি, বৌদ্ধিক সম্পদৰ অধিকাৰৰ অনুষ্ঠানৰ পৰিচালনা, কৃষি আৰু উদ্যোগ আদিত জ্ঞানৰ প্ৰয়োগ কৰিব লাগিব।
- এই আয়োগখনে পাঁচটা মূল দিশৰ ওপৰত গুৰুত্ব প্ৰদান কৰিছিল— জ্ঞানৰ সুবিধা, জ্ঞানৰ ধাৰণা, জ্ঞানৰ সৃষ্টি, জ্ঞানৰ প্ৰয়োগ আৰু জ্ঞানৰ সেৱা।
- NKC য়ে স্কুলীয়া ব্যৱস্থাৰ সাধাৰণ পৰিৱৰ্তনৰ বাবে পৰামৰ্শ দিছিল যিবোৰে- স্কুলৰ পৰিচালনাত স্থানীয় স্বায়ত্ব শাসন, অৰ্থৰ প্ৰদানৰ বিকেন্দ্ৰীকৰণ আৰু নমনীয়তা আদিক উৎসাহিত কৰিছিল। এই আয়োগে স্কুলৰ আন্তঃগাঁথনি আৰু স্কুল পৰিদৰ্শনৰ উন্নতিৰ বাবে পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল। আয়োগে পাঠ্যক্ৰম আৰু পৰীক্ষা ব্যৱস্থা পুনৰীক্ষণ আৰু লগতে স্কুলৰ শিক্ষকৰ প্ৰশিক্ষণৰ উন্নতিৰ ওপৰত জোৰ দিছিল।
- উচ্চ শিক্ষাত, ২০১৫ চনৰ ভিতৰত ১৫০০খন বিশ্ববিদ্যালয় স্থাপনৰ বাবে পৰামৰ্শ দিছিল। উচ্চ শিক্ষাৰ বাবে Independent Regulatory Authority for Higher Education প্ৰতিষ্ঠাৰ বাবে কৈছিল। গুণগত মানদণ্ড বৰ্তমানৰ বিশ্ববিদ্যালয়বোৰ পুনৰীক্ষণৰ দ্বাৰা পাঠ্যক্ৰমৰ সঘন পৰিৱৰ্তন নিশ্চিত কৰা। এই আয়োগে আৰ্হি হিচাবে সম্প্ৰদায়ৰ কলেজ সৃষ্টি আৰু Ph. Dৰ গুণমান উন্নত কৰাত পৰামৰ্শ দিছিল। এই আয়োগে শিক্ষাত আৰু গৱেষণাত অধিক ব্যয় আৰু বিশ্ববিদ্যালয় ব্যৱস্থাৰ পুনৰীক্ষণত গুৰুত্ব দিছিল।

৭.৮ অধিক জানিবলৈ

১) Mahanta, N. N and Others. (2017). *Contemporary Concerns and Issues in Education*. Mani Manik Prakash, Guwahati.

2) Towards a Knowledge Society, National Knowledge Commission, Compilation of Recommendations on Education, Govt. of India, New Delhi. 2008.

৭.৯ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১৩ জুন ২০০৫।

২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ শ্যাম পিট্ৰোডা।

৩ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ প্ৰধানমন্ত্ৰীৰ কাৰ্যালয়ৰ শিক্ষা, গৱেষণা অনুষ্ঠানসমূহৰ সৈতে জড়িত নীতি সম্পৰ্কে পৰামৰ্শ দিয়া আৰু জ্ঞান ভাৰতবৰ্ষক প্ৰতিযোগিতাৰ জ্ঞান অৰ্থনীতিত অৱতীৰ্ণ হ'ব পৰা কৰা।

৪ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ জ্ঞানৰ সুবিধা, জ্ঞানৰ ধাৰণা, জ্ঞানৰ সৃষ্টি, জ্ঞানৰ প্ৰয়োগ আৰু জ্ঞানৰ সেৱা।

৫ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ইয়াৰ অৰ্থ হৈছে স্কুলৰ পৰিচালনা য'ত অৰ্থৰ পৰিচালনা যিমান পাৰি বিকেন্দ্ৰীকৰণ কৰা।

৬ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ চহৰৰ প্ৰধান পৰিকল্পনা আৰু স্থানীয় অৰ্থৰ বিকাশে স্কুলৰ বৈষয়িক প্ৰয়োজন যেনে— খেল পথাৰ আৰু স্কুলৰ অন্যান্য সা-সুবিধাবোৰক অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব লাগে।

৭ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ Independent Regulatory Authority of Higher Education.

৮ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ এই ক্ষেত্ৰসমূহ হৈছে সম্প্ৰসাৰণ, উৎকৰ্ষ আৰু অন্তৰ্ভুক্তি।

৯ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ পৰামৰ্শসমূহ হৈছে ২০১৫ চনৰ ভিতৰত নতুনকৈ ১৫০০খন বিশ্ববিদ্যালয় স্থাপন আৰু ইয়াৰ ভিতৰত ৫০খন ৰাষ্ট্ৰীয় বিশ্ববিদ্যালয় হ'ব লাগে যিয়ে উচ্চ স্তৰৰ শিক্ষা দিব, উচ্চ শিক্ষাৰ বাবে Independent Regulatory Authority স্থাপন, প্ৰচলিত বিশ্ববিদ্যালয়সমূহৰ পুনৰীক্ষণ, সঘনে পাঠ্যক্ৰম পুনৰীক্ষণ, স্নাতক মহাবিদ্যালয়সমূহৰ পুনৰগঠন আৰু Ph. Dৰ গুণমান উন্নত কৰা।

৭.১০ আৰ্হি প্ৰশ্ন

(ক) চুটি প্ৰশ্ন (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ ভাৰতৰ ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগৰ প্ৰসংগ উল্লেখ কৰক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগে পৰামৰ্শ দিয়া জ্ঞান মূল দিশবোৰ উল্লেখ কৰক।

প্ৰশ্ন ৩ ঃ ODE আৰু OER ৰ ক্ষেত্ৰত NKC ৰ পৰামৰ্শ ব্যাখ্যা কৰক।

প্ৰশ্ন ৪ ঃ উচ্চ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত NKC য়ে আগবঢ়োৱা ক্ষেত্ৰবোৰ লিখক। উচ্চ শিক্ষাৰ গুণমান উন্নত কৰাৰ বাবে NKC ৰ পৰামৰ্শ কি আছিল?

(খ) ৰচনাধৰ্মী প্ৰশ্ন (৩০০-৫০০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ ভাৰতৰ স্কুলীয়া শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত NKC ৰ পৰামৰ্শ ব্যাখ্যা কৰক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ ভাৰতৰ উচ্চ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত NKC ৰ পৰামৰ্শসমূহ বহলাই লিখক।

****

প্ৰসঙ্গ পুথি

অসমীয়া গ্ৰন্থ ঃ

ডেকা, বীৰেন্দ্ৰ ঃ *সকলোৰে বাবে শিক্ষা*; বিলবন্তি বুক ছাৰ্ভিচ, নলবাৰী, অসম

ডেকা, বীৰেন্দ্ৰ ঃ *'শিক্ষাতত্ত্ব'*; বনলতা, গুৱাহাটী-১

ডেকা, ড° বীৰেন্দ্ৰ ঃ *ভাৰতৰ শিক্ষাৰ ইতিহাস*, অসম বুক ডিপো, গুৱাহাটী

শইকীয়া, ড° সিদ্ধেশ্বৰ ঃ *'আধুনিক ভাৰতৰ শিক্ষা'*

দাস, ড° লক্ষহীৰা ঃ *সম্পূৰ্ণ শিক্ষা*, সংগম প্ৰকাশন

বৰুৱা, যতীন ঃ *ভাৰতৰ শিক্ষাৰ ইতিহাস অধ্যয়ন*, লয়াৰ্চ বুকচ ষ্টল, গুৱাহাটী-১

ডেকা, বীৰেন্দ্ৰ আৰু অন্যান্য ঃ *ভাৰতৰ শিক্ষাৰ ইতিহাস*, অসম বুক ডিপো, গুৱাহাটী-১

দেবী, ৰেণু ঃ *অসমৰ শিক্ষা ব্যৱস্থা*

ইংৰাজী গ্ৰন্থ ঃ

AHSEC : HS Result Sheet, 2008.

Dhar, T. N. : Modules on Quality Dimensions of Elementary Education under SSA; NCERT, Delhi.

Das, Lakhyahira : *Education in Assam*, Sangam Publications, Gauhati.

Lok Sabha Secretariat : *National Education Policy*, New Delhi, 1985

Naik Nurullash, J. P. Nurullash Sayed : *A students' History of Education in India* (1800-1973)

Saikia S. : *History of Education in India*, Manimanik Prakash, Gauhati-1.

Rawat, P. L. : *History of Indian Education*

Sharma, R. C. : *National Policy on Education and Programme of implementation*.

SEBA : HSLC Result Sheet, 2008.

Taz, Hachin : Current challenges in Education; Neelkamal Publications Pvt. Ltd., New Delhi.

The Golden Jubilee Volume Cotton College, 1951-52.

Conference Guide IDEA 2008 14-6th Nov., 2008, IDOL, G.U.

http//www.knowledgecommission.gov.in

http//www.assamuniversity.nic.in

http//www.aau.ac.in

http//www.tezu.ernet.in

কাকতৰ নাম ঃ
পাঠ্যবিষয়ৰ কোড (সাংকেতিক সংখ্যা) ঃ

আভ্যন্তৰীণ গুণগত আশ্বাসন কেন্দ্ৰ (CIQA)
কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

নগৰ কাৰ্যালয়, হাউছফেড কমপ্লেক্স, গুৱাহাটী-০৬

পাঠ্যবিষয় সন্দর্ভত শিক্ষার্থীৰ সঁহাৰি

প্ৰিয় শিক্ষার্থী,

ওপৰত উল্লেখ কৰা পাঠ্যবিষয়টোৰ সন্দর্ভত আপোনাৰ বহুমূলীয়া মতামত আৰু মন্তব্য বিচৰা হৈছে। আপোনাৰ সঁহাৰিয়ে আমাক ভৱিষ্যৎ স্ব-শিক্ষণ সামগ্ৰীবোৰৰ মান উন্নত কৰাত সহায় কৰিব। অনুগ্ৰহ কৰি তলৰ প্ৰবিৱৰণবোৰৰ বিপৰীতে আপোনাৰ মতামত উপযুক্তভাৱে প্ৰতিফলিত কৰা বিকল্পটোত চিন দিয়ক। মন্তব্যৰ সৈতে সম্পূৰ্ণ সঁহাৰি জনোৱাৰ পাছত পৃষ্ঠাটো ফালি তলৰ ঠিকনাত ডাকযোগে প্ৰেৰণ কৰে যেন।

সঞ্চালক,

আভ্যন্তৰীণ গুণগত আশ্বাসন কেন্দ্ৰ, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়
হাউছফেডকমপ্লেক্স, দিছপুৰ, গুৱাহাটী-০৬
ই-মেইল ঠিকনা ঃ ciqa@kkhsou.in

১) পাঠ্যবিষয়ৰ অন্তৰ্ভুক্ত অধ্যায়বোৰ পঢ়িবলৈ আপুনি আনুমানিকভাৱে কিমান ঘণ্টা ব্যয় কৰিলে ? [ ] [ ] [ ]

২) খণ্ডটো অধ্যয়ন কৰাৰ অন্তত তলৰ প্ৰবিৱৰণবোৰ সন্দর্ভত আপোনাৰ মতামত ব্যাখ্যা কৰক (✓ চিন দিয়ক)

ক্ৰমাংক	প্ৰবিৱৰণ	দৃঢ়ভাৱে একমত	একমত	একমতো নহয় অসন্মতো নহয়	অসন্মত	দৃঢ়ভাৱে অসন্মত
i)	পাঠ্যবিষয়ৰ স্ব- শিক্ষণ সামগ্ৰীবোৰে প্ৰতিটো অধ্যায়ৰ আৰম্ভণিতে ধার্য কৰি লোৱা শিক্ষণ উদ্দেশ্যবোৰ পূৰণ কৰিব পাৰিছে					
ii)	স্ব- শিক্ষণ সামগ্ৰীত সন্নিৱিষ্ট অধ্যায়বোৰে মোৰ শৈক্ষিক প্ৰয়োজনীয়তা আৰু প্ৰত্যাশা পূৰণ কৰিব পাৰিছে					
iii)	অধ্যায় লেখক/ লেখিকাসকলৰ পাঠ্যবিষয়ত সন্নিৱিষ্ট পাঠসমূহৰ উত্তম জ্ঞান আছে					
iv)	অধ্যায়বোৰত সন্নিৱিষ্ট পাঠবোৰৰ ভাষা আৰু বিষয়বস্তু মই সহজে বুজি পোৱা ধৰণে উপস্থাপন কৰা হৈছে					
v)	অধ্যায়বোৰত কার্যকলাপত ভাগ ল'ব পৰাকৈ/অনুশীলনীত অংশগ্ৰহণ কৰিব পৰাকৈ পর্যাপ্ত সুযোগ আছে					
vi)	ধাৰণাবোৰ স্পষ্ট কৰিবলৈ পর্যাপ্ত চিত্ৰ (ৰেখাচিত্ৰ, তালিকা ইত্যাদি) সংলগ্ন কৰা হৈছে					
vii)	পাঠবোৰত সন্নিৱিষ্ট বিষয়বস্তুসমূহ চিত্তাকর্ষক, প্ৰাসংগিক আৰু শেহতীয়া তথ্যভিত্তিক					
viii)	'অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ' শিতানৰ প্ৰশ্নবোৰ যথেষ্ট উপযোগী					
ix)	'আৰ্হি প্ৰশ্ন' আৰু 'অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান' শিতান দুটাই মোক যথেষ্ট উপকৃত কৰিছে					

অতিৰিক্ত মন্তব্য (অনুগ্ৰহ কৰি মুকলিমূৰীয়াকৈ মতামত আগবঢ়াওক) ঃ

১) আপোনাৰ মতে স্ব-শিক্ষণ সামগ্ৰীবোৰৰ কোনকেইটা দিশ সবাতোকৈ ফলপ্ৰসূ হৈছে?

---

২) স্ব-শিক্ষণ সামগ্ৰীবোৰৰ সামগ্ৰিক গুণ উন্নত কৰিবলৈ কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ে কেনেধৰণৰ পৰিৱর্তন/উন্নতি সাধন কৰিব পাৰে বুলি আপুনি ভাবে?

প্ৰ-পত্ৰ পূৰাবলৈ সময় উলিওৱাৰ বাবে আপোনাক ধন্যবাদ জনালোঁ।